

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ВІСНИК

**НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ХПІ»**

Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства

№ 28(1137) 2015

Збірник наукових праць

Видання засноване у 1961 р.

Харків
НТУ «ХПІ», 2015

Вісник Національного технічного університету «ХП». Збірник наукових праць. Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Х. : НТУ «ХП». – 2015. – № 28(1137). – 173 с.

Державне видання

Свідоцтво Держкомітету з інформаційної політики України

КВ № 5256 від 2 липня 2001 року

Збірник виходить українською та російською мовами.

Координаційна рада:

Л. Л. Товажнянський, д-р техн. наук, проф. (голова);
К. О. Горбунов, канд. техн. наук, доц. (секретар);
А. П. Марченко, д-р техн. наук, проф.;
Є. І. Сокол, д-р техн. наук, чл.-кор. НАН України;
Є. Є. Александров, д-р техн. наук, проф.; А. В. Бойко, д-р техн. наук, проф.;
Ф. Ф. Гладкий, д-р техн. наук, проф.; М. Д. Годлевський, д-р техн. наук, проф.;
А. І. Грабченко, д-р техн. наук, проф.; В. Г. Данько, д-р техн. наук, проф.;
В. Д. Дмитриєнко, д-р техн. наук, проф.; І. Ф. Домнін, д-р техн. наук, проф.;
В. В. Єпіфанов, канд. техн. наук, проф.; Ю. І. Зайцев, канд. техн. наук, проф.;
П. О. Качанов, д-р техн. наук, проф.; В. Б. Клепиков, д-р техн. наук, проф.;
С. І. Кондрашов, д-р техн. наук, проф.; В. І. Кравченко, д-р техн. наук, проф.;
Г. В. Лісачук, д-р техн. наук, проф.; О. К. Морачковський, д-р техн. наук, проф.;
В. І. Ніколаєнко, канд. іст. наук, проф.; П. Г. Перерва, д-р екон. наук, проф.;
В. А. Пуляєв, д-р техн. наук, проф.; М. І. Рищенко, д-р техн. наук, проф.;
В. Б. Самородов, д-р техн. наук, проф.; Г. М. Сучков, д-р техн. наук, проф.;
Ю. В. Тимофієв, д-р техн. наук, проф.; М. А. Ткачук, д-р техн. наук, проф.

Редакційна колегія серії:

Відповідальний редактор: А. В. Кіпенський, д-р техн. наук, проф.

Заст. відповідального редактора: Л. В. Перевалова, канд. філос. наук, проф.

Відповідальний секретар: Н. В. Фрадкіна, канд. філос. наук, доц.

Члени редколегії:

А. А. Бадан, канд. філол. наук, проф.; О. Н. Бардін, канд. філос. наук, доц.;
М. Д. Годлевський, д-р техн. наук, проф.; О. Р. Дашковська, д-р юр. наук, доц.;
О. П. Дзьобань, д-р філос. наук, проф.; В. В. Дубічинський, д-р філол. наук, проф.;
В. Я. Заруба, д-р економ. наук, проф.; В. Б. Клепиков, д-р техн. наук, проф.;
В. А. Міщенко, д-р економ. наук, проф.; О. Ю. Панфілов, д-р філос. наук, доц.;
П. Г. Перерва, д-р економ. наук, проф.; О. О. Петутіна, канд. філос. наук, доц.;
О. М. Поступний, канд. філос. наук, проф.; В. А. Соколенко, канд. економ. наук, проф.;
В. М. Тимофеев, д-р економ. наук, проф.; М. П. Требін, д-р філос. наук, проф.;
Н. В. Шаронова, д-р техн. наук, проф.; В. І. Штанько, д-р філос. наук, проф.

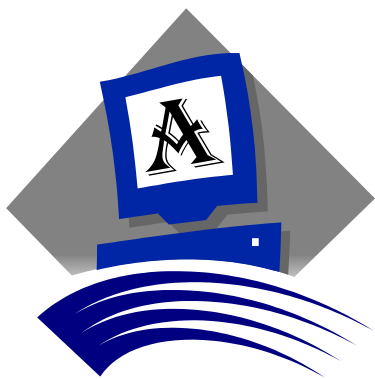
Збірник наукових праць «Вісник» НТУ «ХП», серія «Актуальні проблеми розвитку українського суспільства» включено до довідника періодичних видань бази даних Ulrich's Periodicals Directory (New Jersey, USA), бази даних ВІНІТІ РАН (Росія) та проекту «Наукова періодика України» УРАН.

Рекомендовано до друку Вченою радою НТУ «ХП».

Протокол № 7 від 3 липня 2015 р.

© Національний технічний університет «ХП», 2015

ПЕРЕДМОВА

Редакционная коллегия сборника «Актуальные проблемы развития украинского общества» поздравляет читателей и авторов

С ПРАЗДНИКОМ ВЕЛИКОЙ ПОБЕДЫ!

Семьдесят лет отделяют нас от того момента, когда наши отцы и деды окончательно сломали сопротивление войск фашистской Германии и подняли над Рейхстагом Знамя Победы.

Дорого досталась нашему народу эта Победа. Война унесла свыше 20 миллионов жизней советских людей. Эти потери составили 40 % всех людских потерь во второй мировой войне. Более одного миллиона солдат и офицеров Советских Вооруженных Сил отдали свои жизни при освобождении народов Европы и Азии. Фашисты превратили в руины тысячи городов, поселков, сел и деревень на оккупированной территории. Сегодня, наш долг состоит в том, чтобы помнить всех тех, кто на фронте и в тылу самоотверженно ковал эту Победу и вышел из нее победителем. Кто, вернувшись с фронта, в тяжелейших условиях восстанавливал разрушенные во время войны промышленные предприятия и административные здания, ясли, школы и университеты, театры, магазины и жилые дома, улицы, проспекты и площади. Обо всех тех, кто обеспечил нам спокойную жизнь под чистым небом.

В честь 70-летия Великой Победы на факультете интегральной подготовки был проведен ряд мероприятий. О двух из них читайте в разделе «Літопис: дати, події, особистості».

С этого года серия «Актуальные проблемы развития украинского общества» сборника научных трудов «Вестник Национального технического университета «ХПИ»» включена в проект «Научная периодика Украины» издательской службы «УРАН». Это общегосударственная технологическая платформа на базе Open Journal Systems (OJS), которая объединяет ведущие научные периодические издания Украины. Издательская служба УРАН имеет лицензию поставщика данных для реестра ORCID, что по-

зволяет заинтересованным журналам-участникам проекта оперативно обновлять профили ORCID своих авторов данными о последних опубликованных статьях.

Статьи, опубликованные на страницах сборника, подготовлены преподавателями и студентами НТУ «ХПИ» и других высших учебных заведений. В своих статьях авторы делают попытку определить проблемы развития украинского общества и ищут пути их разрешения.

А.В. Гаевая рассматривает аспекты института третейского судопроизводства и исторические предпосылки возникновения третейских судов в Украине, а М.А. Семко рассматривает сущность правового нигилизма, как отрицательного общественного явления. Вопросам украинской культуры посвящены статьи Е.В. Левченко, А.Г. Махониной, Н.В. Фрадкиной и В.В. Маликова. Они обсуждают развитие литературы, изобразительного искусства, архитектуры, размышляют о роли интеллигенции в постмодерной культуре, изучают возможности развития музейного дела в Украине. Методике организации и проведения молодежных конференций посвящена статья А.В. Кузменко и Н.Б. Решетняк. В статье Н.А Шанидзе рассмотрены актуальные вопросы становления и развития пенитенциарной философии в Украине и мире, а Я.В. Тарароев доказывает, что естественнонаучное знание, объектом изучения которого является природа, само выступает элементом человеческой культуры в широком смысле этого понятия. Статья Д.Ю. Морозовой и А.В. Сергеевой раскрывает роль и место языкознания в современном мире и в науке.

В рубрике «экономические аспекты развития предприятий» представлен цикл статей преподавателей НТУ «ХПИ» и их соавторов – студентов факультета интегральной подготовки, которые обучаются по программам подготовки магистров. В этих статьях рассмотрены вопросы влияния на экономику Украины инновационного менеджмента, анализируются методы прогнозирования в инновационной деятельности, теоретические и методические базы контроллинга, исследуются проблемы инвестиционной привлекательности машиностроительной отрасли Украины, развития отрасли строительных материалов, конкурентных преимуществ в стратегическом менеджменте и др.

Обращаем внимание будущих авторов сборника на то, что правила оформления статей *существенно* изменились. В разделе «Памятка авторам» можно найти ответы на все вопросы по подготовке статей к печати.

Ответственный редактор
А. Купенский

ЛІТОПИС: ДАТИ, ПОДІЇ, ОСОБИСТОСТІ

ПО МЕСТАМ БОЕВОЙ СЛАВЫ ХАРЬКОВЩИНЫ

Проведение выездного семинара сотрудников факультета Интегральной подготовки было приурочено к 70-летию Великой Победы. Программой семинара было запланировано посещение мест боевой славы Харькова и области. Это позволило участникам своими глазами увидеть места, где проходили бои за освобождения города Харькова.

Отправной точкой маршрута стал самый большой в Харькове мемориальный комплекс Славы. Комплекс был создан авторским коллективом в составе скульпторов В.И. Агибалова, М.Ф. Овсянкина, Я.И. Рыка, художника С.Г. Светлорусова, архитекторов Э.Ю. Черкасова, И.А. Алферова и А.А. Максименко. Открытие комплекса, который увековечил бессмертный подвиг советских людей в борьбе с фашизмом, состоялось в 1977 году в Лесопарке, на северной окраине города. Здесь у северной черты города, гитлеровцы казнили десятки тысяч советских военнопленных, партизан, подпольщиков, патриотов, которые не покорились врагу.

При входе на Мемориальный комплекс Славы Харькова стоят два пилона, образуя своеобразный вход на главную аллею. Ступая на нее, сразу ощущается особенная атмосфера, царящая здесь, создается впечатление, что погружаешься в особенный мир. Вдоль аллеи расположены три памятные стелы с ниспущенными литыми знаменами рассказывают о том, что харьковчане вместе со всем советским народом стойко сражались с ненавистным врагом. В боях с фашистами харьковчане проявили беспримерную храбрость и героизм. 230 наших земляков были удостоены звания Героя Советского Союза, десятки тысяч награждены орденами и медалями. Надпись на одной из стел напоминает о тех, кому сегодняшние и грядущие поколения обязаны жизнью: в боях за Харьков смертью храбрых пали 186306 советских воинов.

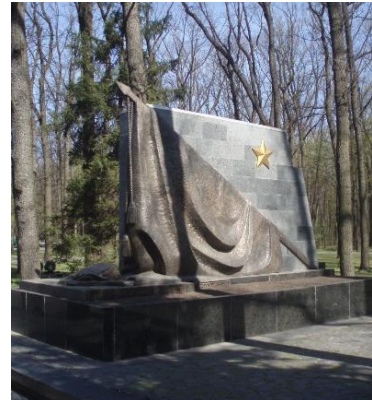
Главная аллея ведёт к высокой скульптуре «Родины-матери», которая, словно застыла в скорбном молчании. В царящей здесь тишине отчетливо слышно биение ее сердца, которое не прекращается ни на минуту. У подно-

жья скульптуры горит Вечный огонь, который напоминает всем нам о подвигах во имя мира и свободы. Рядом с ним, на сером мраморе памятная надпись «Герои не умирают. Они обретают бессмертие и навсегда остаются в памяти нашей, в свершениях наших, в великих делах грядущих поколений. Жизнью своей потомки обязаны им». Слева находится стена с барельефами, изображающими различные эпизоды обороны города. К подножию скульптуры «Родины-матери» участники семинара возложили цветы.

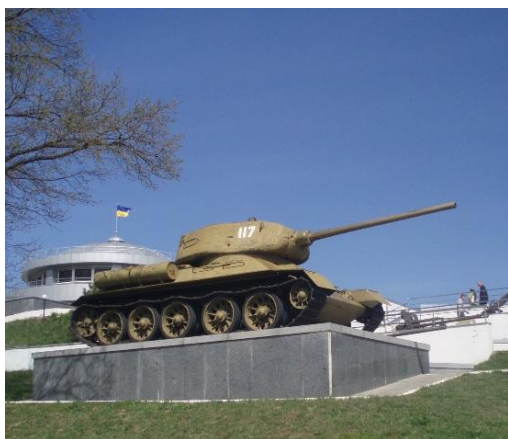
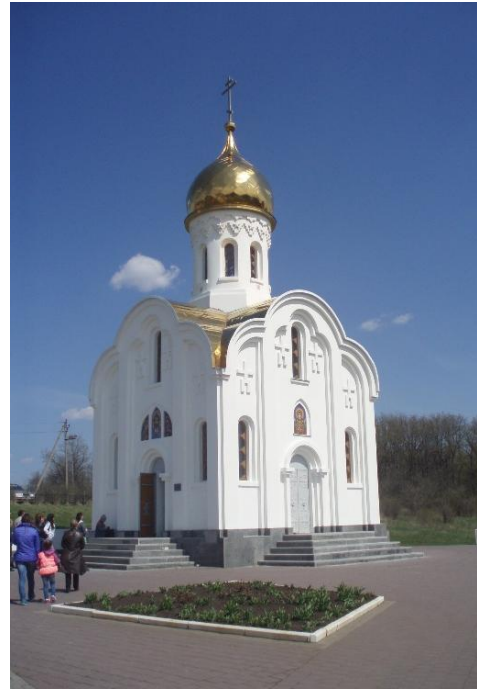
Вторым пунктом выездного семинара был Национальный мемориальный комплекс «Высота маршала И.С. Конева», который находится в пгт. Солоницевка Дергачевского района Харьковской области. Именно здесь, неподалеку от поселков Гавриловка и Солоницевка, на высоте 197,3 в августе 1943 года располагались наблюдательные пункты командующего войсками Степного фронта генерал-полковника И.С. Конева, командующего 53-й армии генерал-майора И.М. Манагарова и командира 252-й стрелковой дивизии генерал-майора Г.И. Анисимова. Отсюда совершалось оперативное руководство войсками в ходе ожесточенных боев завершающего этапа Белгородско-Харьковской наступательной операции (3-23 августа 1943 года). Вечером, 22 августа 1943 года, И.С. Конев отдал приказ армиям Степного фронта о ночном штурме Харькова. К 12 часам 23 августа 1943 года войска 69-й, 7-й гвардейской и 53-й армий окончательно освободили город от немецко-фашистских захватчиков. В тот же день столица СССР г. Москва салютовала освободителям Харькова 20-ю артиллерийскими залпами из 224 орудий, а десять дивизий Степного фронта (15-я, 28-я, 89-я, 93-я гвардейские стрелковые, 84-я, 116-я, 183-я, 252-я, 299-я, 375-я стрелковые) приказом Верховного Главнокомандующего были удостоены почетного звания «Харьковских».

В послевоенный период расположение бывшего командного пункта Степного фронта становится местом проведения массовых мероприятий приуроченных Дню Победы. 9 мая 1965 года к 20-й годовщине Победы на высоте 197,3 был впервые проведен торжественный митинг общественности. В 1968 году свой командный пункт посетил И.С. Конев. В 1980 году по проекту скульптора Д. Сова и архитектора Н. Краснолобова на вершине холма было сооружен обелиск с декоративной стелой. Решением Харьковского облисполкома от 12.01.1981 года № 13 объекту был присвоен статус памятника истории местного значения с внесением в Государственный реестр памятников археологии, истории и монументального искусства г. Харькова и Харьковской области, как «Памятное место командного пункта И.С. Конева, командующего Степного фронта».

В 2003 г. во исполнение Указа Президента Украины от 26 марта 2003 года № 276/2003 «О праздновании 60-летия Победы и памятных событий Великой Отечественной войны 1941-1945 годов» на высоте была начата реконструкция с целью создания Мемориального комплекса «Высота маршала И.С. Конева».

Харьковский мемориальный комплекс Славы

Национальный мемориальный комплекс «Высота маршала И.С. Конева»

Реконструкция проводится по проекту заслуженного архитектора Украины П.Г. Чечельницкого и А.В. Ткаченко. В ходе работ на высоте были сооружены часовня Ивана-воина, подпорная стена с памятными досками, произведена реконструкция обелиска и декоративной стелы.

На «Высоте маршала И.С.Конева» участники семинара посетили музей «Харьковщина в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов». Идея основной экспозиции музея состоит в воссоздании событий Великой Отечественной войны как наибольшей народной трагедии и величественного подвига во имя будущего. Ведь на Харьковщине за 1941-1943 годы погибло почти полмиллиона военнослужащих и мирного населения, с фронтов к родным очагам не вернулось 2/3 жителей области. Главная экспозиция музея разместилась в 7-ми залах, где материалы расположены по хронологическому принципу. Особенность экспозиции состоит в использовании принципа параллельного изображения, при котором музейные экспонаты подаются не через противопоставление, а через параллельный показ, позволяющий самостоятельно анализировать события, сравнивать, делать собственные выводы.

Решение о создании музея «Харьковщина в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов» было принято на XI сессии XXIV созыва Харьковского областного совета от 19 августа 2003 года. Цель создания музея состояла в том, почтить подвиг украинского народа в борьбе за свободу и независимость своей Родины

Согласно распоряжения главы областной государственной администрации № 360 от 7 октября 2003 года «О проведении заказного архитектурного конкурса по проектированию музея «Харьковщина в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов» на Мемориальном комплексе «Высота маршала И.С. Конева» при участии ведущих проектных организаций Харьковщины – института «Укргорстройпроект», ООО «Институт Харьковпроект», АО «Харьковский проектный институт», был проведен конкурс архитектурных проектов. Решением жюри под председательством главы облгосадминистрации Е.П. Кушнарера от 14 ноября 2003 года победителем конкурса было признано ООО «Институт Харьковпроект» (авторы проекта архитекторы О.А. Мальшинская, Д.А. Тарасенко, А.В. Ткаченко – главный архитектор проекта, П.Г.Чечельницкий).

Музей «Харьковщина в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов» является первым и единственным в Харьковской области музейным учреждением, здание которого сооружено по специальному проекту, который отвечает условиям экспонирования и охраны предметов Государственного музейного фонда Украины. Воплощение современных принципов безбарьерной архитектуры дает возможность свободного посещения музея инвалидами.

23 августа 2005 года музей «Харьковщина в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов» получает статус музея-филиала Харьковского ис-

торического музея. Решением Харьковского областного совета № 368-V от 6 сентября 2007 года Харьковский исторический музей был реорганизован путем выделения из его состава музея «Харьковщина в Великой Отечественной войне 1941-1945 годов». После этого музей вошел в состав Мемориального комплекса «Высота маршала И.С.Конева».

Завершающим этапом выездного семинара по местам боевой славы на Харьковской земле была поездка в легендарное село Соколово, которое практически невозможно представить без той славы, что закрепилась за ним в 1943 году, и без музея, который недавно отметил полувековой юбилей. В Соколово участники семинара познакомились с его «визитными карточками» – 10-метровый монумент «Братство по оружию», открытый в 1973 году (авторы проекта – Н. Дзюба и А. Венгеров), и знаменитая диорама «Бой в с. Соколово, 8 марта 1943 года» (авторы – художники-баталисты В. Парчевский, В. Мокрожицкий, И. Ефроимсон).

Обычный, на первый взгляд, бой стал эпохальным и судьбоносным – для многих солдат, граждан 2 государств, и для Соколово в целом. Отчаянное сражение за стратегически важное село свело вместе советских и чехословацких солдат. С тех пор визиты иностранных гостей в недавно еще малоизвестный населенный пункт стали нормой, посещений становилось все больше. Назрела необходимость обустройства существующего братского захоронения павших солдат и временный деревянный памятник заменили на кирпичный (за ним закрепилось название «Воин-освободитель»).

Соколово стало узнаваемым, о нем читали, рассказывали, снимали репортажи. Ушел в прокат 2-серийный кинофильм «Соколово», где снимались известные советские и чехословацкие актеры – Ю. Соломин, Л. Худик, В. Самойлов и другие. Чтобы лучше вжиться в роль, они долго изучали исторические материалы, рассматривали диораму боя. Актеры говорили, что вся эта подготовка позволила им более правдиво сыграть роли участников сражения. Но быстро растущее количество экспонатов уже не могла разместить небольшая музейная комната в здании школы. Поэтому уже в 1961 году музей переносят в бывшее культовое сооружение, принадлежавшее разрушенной ранее Михайловской церкви (теперь в нем размещается сельский совет). Тогда же меняется название заведения – отныне он называется «Музей советско-чехословацкой дружбы». Над созданием новой экспозиции работали специалисты исторического музея г. Харькова, тогда же была смонтирована диорама боя под Соколово.

В 1964 году в центре села, напротив современного здания музея, был открыт обелиск на могилах погибших солдат. Авторами памятника были В. Зноба и И. Зноба. Сейчас этот памятник окружен небольшим уютным парком, где чистоту поддерживают ученики местной школы, которая расположена тут же, в двух минутах ходьбы. В те годы быстро растет число курсантов, за небольшой период музей посетили более 500 тысяч человек.

Село Соколово: Музей боевого братства, монумент «Братство по оружию», база отдыха

Традиционно здесь много иностранных гостей, приезжают видные политические фигуры дружественных стран, в том числе генерал Л. Свобода, батальон которого оборонял Соколово и Харьков в 1943 году, Министр обороны Чехословакии Б. Ломский, также принимавший участие в боевых действиях. В результате встреч с чехословацкими политиками было принято решение ходатайствовать о возможности финансирования постройки нового здания музея. Вскоре правительство УССР приняло решение строить в Соколово новый Дом культуры, часть территории которого должен был занять музей. Интересно, что перед закладкой фундамента была вложена капсула с посланием будущим поколениям.

Торжественное открытие культурного комплекса состоялось 6 марта 1968 года, в канун 25-й годовщины памятных боев. В здании размещался и Дом культуры вместе с библиотекой, и музей советско-чехословацкой дружбы. Как и прежде, большое внимание на себе концентрировала диорама боя под селом, доработанная ее авторами. Особенностью этого художественного шедевра было то, что многие персонажи изображали реальных солдат и офицеров. Так, на переднем плане можно увидеть Героев Советского Союза А. Сохора и О. Яроша. Музей может гордиться тем, что он один из немногих музеев на территории бывшего СССР, имеет такую масштабную батальную картину, а среди сельских музеев вообще является уникальным.

В 1987 году был сооружен 10-метровый монумент, он органично дополнил ансамбль, посвященный памяти погибших в 1943 году солдат. Смутные 90-е годы прошлого века не лучшим образом отразились на развитии недавно созданных молодых государств Восточной Европы, не стало СССР и Чехословакии, отрасль культуры находилась в упадке. Соколовский музей в течение нескольких лет существовал без достойного финансирования, отсутствовало отопление, не проводились необходимые ремонтные и реконструкционные работы, часть экспонатов была повреждена из-за сырости. Почти иссяк поток посетителей, общество стало отдавать предпочтение другим ценностям, историческое наследие отошло на второй план перед сложностями бытия.

Прерванные связи с представителями бывшей Чехословакии были восстановлены только в 1998 году, когда Соколово посетил военный атташе при посольстве Чехии в Украине Мирослав Мунцк, с этого времени была возрождена добрая традиция ежегодных визитов со стороны чешских и словацких делегаций в это славное украинское село. Музей встал на путь возрождения – начали поступать бюджетные и спонсорские деньги на восстановление экспозиции и самого здания. Встал вопрос о частично обновлении экспозиции. В 2008 году – к 50-летию музея и 65-летию боя – заново создана экспозиция 1-го зала, с этого времени она посвящена древней истории Украины, периоду казачества, событиям XIX – 1 пол. XX века (включая события Второй мировой войны). Музейные работники стреми-

лись передати в цій експозиції не тільки складову української історії, але й, відповідно до ідейної концепції музею, зобразити сторінки минулого, які об'єднують українців з чеською та словацькою історією, а таких існує багато.

Кожний музей повинен бути не тільки сховищем духа минулих часів, але й самостійною школою, де можна вивчати історію самостійно. З цією метою співробітники музею займаються не тільки проведенням екскурсій, але й надають допомогу в проведенні пошукової роботи студентам, науковцям, краєведам. Соколовський музей бойового братства є одним з найважливіших туристичних об'єктів нашої області. У березні 2013 року була проведена повна реконструкція, і реставрований музей відкрив свої двері для відвідувачів.

Закінчився семінар на базі відпочинку «Соколово», де його учасники могли відпочити після дороги, обмінятися враженнями, обговорити увиденне та чуване, насолодитися прекрасною весняною природою та подихати свіжим повітрям.

*Председатель профсоюзного бюро
факультета інтегральної підготовки
М.М. Ткачов*

«1941–1945: ФОТОІСТОРІЯ У РОДИННОМУ АЛЬБОМІ»

Колись Лев Толстой казав, що справжня історія лише тоді буде написана, коли ми дізнаємося про те, що робив, про що думав, що відчував кожний учасник подій у кожен мить життя. Чому так? Бо **всі** люди – творці історії.

Не випадково у сучасній історичній науці все більш популярною стає **мікроісторія**, яка цікавиться не історією країн, не масштабними подіями, а долею звичайних людей. Кожна життєва біографія унікальна і не підлягає уніфікації, однак великі історичні події крізь призму життя **однієї** людини можна іноді зрозуміти, а головне – **відчувати** краще, ніж з узагальнень науковців. До того ж **публічна історія** (свідчення, які залишають пересічні громадяни) у ХХІ ст. розглядається як **неодмінний чинник розвитку громадянського суспільства**, бо це не історія держав, а **історія людей (громади)**.

Наблизитися до справжньої Історії, про яку мріяв Толстой, якоюсь мірою дозволяє проєкт Етнографічного музею «Слобожанські скарби» ім. Г. Хоткевича НТУ «ХП» **«Минуле у родинному вимірі»**, у межах якого з вересня 2014 р. до квітня 2015 р. пройшов міський краєзнавчий конкурс студентських робіт **«1941–1945: фотоісторія у родинному альбомі»**, ор-

ганізований нашим музеєм за участю низки громадських, державних і приватних організацій, зокрема, Харківського відділення Українського етнологічного центру Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології НАН України, Академії військово-історичних наук і козацтва, факультету інтегральної підготовки НТУ «ХПІ», Профспілкового комітету студентів НТУ «ХПІ», Центру українських студій ім. Д.І. Багалія ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Центру краєзнавства ім. акад. П.Т. Тронька при ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Асоціації випускників, викладачів і друзів ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, історичного факультету Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, кафедри українознавства Харківського національного університету радіоелектроніки, рекламного агентства «Іріс».

За результатами конкурсу у Науково-технічній бібліотеці НТУ «ХПІ» 6 травня 2015 р., напередодні 70-річчя Перемоги, відкрилася виставка, на якій було представлено близько 60 світлин з есеїстичними розповідями про героїв фото. У конкурсі узяли участь переважно студенти економічного та фізико-технічного факультетів, факультетів комп'ютерно-інформаційних технологій та інтегральної підготовки НТУ «ХПІ», а також Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, Харківського національного автодорожнього університету та Харківського національного університету радіоелектроніки. Крім того, на виставку представили свої роботи й деякі викладачі та співробітники цих закладів, а також інші харків'яни, у яких виникло бажання розповісти про своїх рідних, що пережили лихоліття Другої світової війни (серед робіт дорослих учасників виставки відзначимо фундаментальні і зроблені з душею краєзнавчі дослідження проф. А.В. Кіпенського, доц. М.Д. Касліна, доц. М.М. Міщенко, М.В. Ляхової, В.Д. Іванової, С.В. Койсіної, В.Г. Покотила, Н.Л. Герасименко та ін.).

Слід додати, що до цієї події працівники Науково-технічної бібліотеки НТУ «ХПІ» підготували чудову експозицію з книжок, які були видані у період з 1941 по 1945 роки, а музей історії університету представив широкому загалу матеріали про співробітників ХПІ, які брали участь у Другій світовій війні.

На відкриття виставки були запрошені ветерани війни, які працюють у НТУ «ХПІ»: Авілов Петро Андрійович – технік першої категорії кафедри фізики металів і напівпровідників, Долбня Віктор Тимофійович – професор кафедри автоматизованих електромеханічних систем, ветеран бойових дій Бабушок Микола Андрійович – майстер виробничого навчання кафедри технології машинобудування та металорізальних верстатів, а також голова Ради ветеранів – Христофоров Анатолій Ілліч – професор кафедри зварювання. Виставку відвідали також представники вищих навчальних закладів м. Харкова, засобів масової інформації та громадськості.

На відкритті виставки у науково-технічній бібліотеці НТУ «ХП»

Вручення нагород переможцям

Перед присутніми на відкритті виставки виступили декан факультету інтегральної підготовки, президент Академії військово-історичних наук і козацтва, доктор технічних наук, професор А.В. Кіпенський, голова Ради ветеранів ХПІ, професор А.І. Христофоров, голова профкому студентів ХПІ С.М. Мастерний, директор Науково-технічної бібліотеки НТУ «ХПІ» Л.П. Семененко, завідувачка кафедри українознавства ХНУРЕ Циганенко В.Л., доцент історичного факультету ХНПУ ім. Г.С.Сковороди О.В. Дьякова та інші гості, організатори та учасники проекту. Усі вони відзначили неординарність і актуальність саме зараз такої виставки.

Учасники заходу вшанували присутніх ветеранів, а А.В. Кіпенський від імені Президії Академії військово-історичних наук і козацтва вручив їм почесні відзнаки «Велика Перемога» і квіти.

Далі було оголошено рішення Організаційного комітету конкурсу, за яким перше місце посіла студентка економічного факультету НТУ «ХПІ» Катерина Патлань, їй було вручено цінний подарунок та диплом I ступеня Академії військово-історичних наук і козацтва. Інші призові місця розподілилися наступним чином: друге місце з врученням диплому II ступеня – Олег Клименко (НТУ «ХПІ»), Артем Курінний (ХНУРЕ), Тетяна Нагібіна (НТУ «ХПІ»), Юлія Ракуса (ХНПУ ім. Г.Сковороди). Третє місце з врученням диплому III ступеня – Владислав Галуцький (ХНАДУ), Ганна Сергієнко (ХНУРЕ), Єлизавета Шулежко (НТУ «ХПІ»). Дипломи Лауреатів конкурсу отримали К. Безіна, І. Вовк, Д. Грибинюк, А. Лактіонов, М. Миронова, Д. Митрофанова, А. Попова, А. Хмельницька, О. Шиян. За активну участь у конкурсі одержали грамоти студенти-економісти ХПІ Д. Олешко та В. Пономарьов. Усі переможці і присутні на відкритті виставки учасники проекту отримали подарунки.

Більшість учасників конкурсу подали фотографії своїх родичів, які воювали, розповіли про їх бойові шляхи, подвиги та нагороди, однак чимало виявилось розповідей про тих, хто опинився на роботах у Німеччині або дитиною пережив окупацію у рідному місті чи селі.

«*Домашня історія*» у представлених роботах постає часто несподіваною – негероїчною (ну хіба ми могли б прочитати у когось з офіційних істориків про те, як радянські солдати крали спирт, щоб відсвяткувати якусь подію?), здавалось би, надто дрібною, побутовою, незначущою (наприклад, розповідь про те, як німецький лікар врятував маленьку українську дівчинку, яка, граючись, засунула зернятко кукурудзи у вухо, від чого у неї почала боліти голова), і навіть іноді не зовсім патріотичною (усіх відвідувачів виставки вразили фотографії весілля молодят-українців, зроблені німцями в окупованому Харкові, як і обставини цього незвичайного шлюбу, який врятував двох харків'ян від примусових робіт у «Великій Німеччині»).

Однак ця «хатня історія», яка оперує не цифрами з шістьма нулями, не стовпчиками дат, не іменами полководців, по-перше, *правдива*, а, по-друге, – *багатомірна*, тобто дає нам *стереоскопічне бачення Минулого*,

дослідження якого харківським студентством продовжується, оскільки Етнографічний музей «Слобожанські скарби» ім. Г. Хоткевича НТУ «ХПІ» вже оголосив **новий красзнавчий конкурс – «Історія одного трикутника»**, учасникам якого пропонується знайти у родинному архіві лист з Другої світової війни та написати коментар нащадка.

Дві публікації про конкурс і виставку вже з'явилися у газеті «Політехнік», по обласному радіо прозвучав докладний репортаж з відкриття виставки. Залишається додати, що протягом червня-серпня 2015 р. виставка «1941-1945: фотоісторія у родинному альбомі» експонується у Харківському історичному музеї, у вересні її побачать студенти та співробітники ХНАДУ, а згодом вона помандрує по інших навчальних та культурних закладах міста. За результатами зібраних унікальних матеріалів планується видати книгу, яка, безперечно, стане вагомим внеском до створення «*народної історії*» Другої світової війни.

*Директор Етнографічного музею
«Слобожанські скарби» ім. Г. Хоткевича
доц. М.М. Красиков*

ИНТЕРЕС К СЕМЕЙНОЙ ИСТОРИИ НЕ ИСЧЕЗНЕТ

9 июня 2015 г. в Харьковском историческом музее открылась выставка «1941-1945: ФОТОИСТОРИЯ В СЕМЕЙНОМ АЛЬБОМЕ». Эта выставка была подготовлена по результатам межвузовского краеведческого конкурса, на который студенты представили фотографии, посвященные Второй мировой войне, и подготовили краткие эссе о героях этих фотографий. В выставке приняли участие и люди старшего возраста – преимущественно преподаватели. Всех участников объединило желание рассказать о своих родных, переживших Вторую мировую войну. В конкурсе не было победителей и побежденных. Были те, кто силой своей памяти сумел донести до зрителей самое главное: генетические корни в каждом из нас. Без них мы не граждане, а лишь население.

Выставка в Историческом музее подготовлена в рамках проекта «Прошлое в семейном измерении», который реализуется совместными усилиями Этнографического музея «Слобожанські скарби» имени Г. Хоткевича НТУ «ХПІ», Академии военно-исторических наук и казачества ГШ СКВ и ряда других организаций. Данный проект позволяет приблизиться к настоящей ИСТОРИИ, рассказанной потомками тех, кто отдал свои жизни в борьбе с фашизмом, кто 70 лет назад одержал Победу, кто восстанавливал из руин города и села.

На открытии выставки выступили: директор Харьковского исторического музея В.А. Цыгулев, исполнительный директор Ассоциации выпуск-

ников, преподавателей и друзей ХНУ им. В.Н. Каразина, ответственный секретарь журнала «Universitates» В.В. Круглова, директор Центра повышения квалификации ХНАДУ, профессор Н.Д. Каслин, президент Академии военно-исторических наук и казачества, доктор технических наук, профессор НТУ «ХПИ» А.В. Кипенский, директор Этнографического музея «Слобожанські скарби» имени Г. Хоткевича НТУ «ХПИ», доцент М.М. Красиков, доцент Гуманитарно-педагогической академии, кандидат педагогических наук, заслуженная артистка Украины М.А. Семенова и другие. Участники конкурса поделились своими воспоминаниями.

Артем Куринной, студент ХНУРЭ: «Учиться в Харьков я приехал из Краматорска Донецкой области. На кафедре украиноведения увидел объявление о том, что проводится конкурс на лучшее эссе о своих родственниках – героях Второй мировой войны. Я решил рассказать о своем прадеде Рысенко Василии Павловиче, который родился в 1915 г. в Ленинградской области. Он был штурманом дальнего бомбардировщика ДБ-3. О прадеде мне рассказал мой дедушка, который по крупицам собирал сведения о своем отце. Портрет моего прадеда написал известный художник Иван Базилевский. Эта работа находится в Краматорском художественном музее. Заглядывая в глаза прадеда, я задаюсь вопросом: «Чем могу отблагодарить тебя, родной человек, за твой героический подвиг?».

В первый год войны, когда линия фронта подошла вплотную к Москве, И. Сталин в атмосфере полной и жесточайшей секретности выступил инициатором бомбардировки военных объектов Берлина. В этих полетах принимал участие и лейтенант В.П. Рысенко. Ночью с острова Сааремаа, что в Балтийском море, взлетали наши самолеты и брали курс на Берлин. Летали бомбардировщики над Балтикой в бреющем полете, на малой высоте, чтобы враг не мог их запеленговать. В точке назначения пилот резко набирал высоту до 6000 метров и сбрасывал бомбы на военные объекты Берлина. Отбомбившись, летчикам предстояло вернуться, а количество топлива было рассчитано только до Берлина и обратно по максимально кратчайшей линии. Поэтому любое малейшее отклонение было чревато тем, что можно было не долететь до базы. На Берлин летчики авиационного полка Балтийского воздушного флота сбросили 21 тонну бомб.

Гитлер самонадеянно считал, что славяне никогда не постигнут воздушной войны, так как истинными летчиками могут быть только арийцы. Увешанные железными крестами пилоты Геринга не могли поверить в то, что проигрывают воздушные бои простым русским парням. В одном из таких боев не повезло моему прадеду – он погиб. За мужество и героизм В.П. Рысенко был награжден орденами Ленина и Красного Знамени. О нем сняли документальный фильм, о летчиках его полка написаны книги. На месте гибели летчиков-героев на острове Сааремаа установлен памятник. Память о прадеде дает мне очень многое. Это больше, чем патриотический урок, это то, что идет изнутри и собственно составляет мой фундамент».

В Харьковском историческом музее

Андрей Владимирович Кипенский, декан факультета интегральной подготовки НТУ ХПИ, президент Академии военно-исторических наук и казачества: «Моих ближайших предков, семью Горшуновых, где моя мать была младшим ребенком, война застала в Ульяновске. Все они, и дед, и бабушка, и двое дядьев, и даже моя мать, которой в 1941 г. исполнилось только десять лет, были участниками тех событий, когда весь советский народ стремился сделать все возможное для скорейшей победы. Мой дед, Дмитрий Михайлович, был призван в 1941 г. и командовал ротой строительного батальона. Старший дядя, Юрий Дмитриевич, к началу войны уже служил в армии, а закончил войну командиром саперного взвода в 1944 г. после тяжелейшего ранения. Младший дядя, Валерий Дмитриевич, в 1941 г. только закончил школу. После военного училища был отправлен на фронт и погиб в 1943 г., освобождая Харьков. Моя бабушка, Наталья Григорьевна, была стрелком, командиром отделения и даже начальником финчасти отряда военизированной охраны оборонного завода. Моя мама, Галина Дмитриевна, вместе с другими школьниками работала в колхозах на прополке и уборке урожая. В лес-промхозе она принимала участие в заготовке древесины. Для меня все они герои, каждый из них в лихую годину для своего Отечества сделал все, что мог для скорейшего завершения войны Нашей Победой».

Мария Васильевна Ляхова, библиотекарь по специальности, увлекла присутствующих гостей выставки своим рассказом, достойным стать сценарием фильма: «Шел 1942 год. На оккупированной Харьковщине многие молодые неженатые и незамужние люди должны были отправиться в Германию для работы на промышленных предприятиях и в сельском хозяйстве. Василий, будущий мой отец, на вокзале перед отправкой нашел способ обмануть судьбу. Надо обвенчаться! Его взгляд упал на первую попавшуюся девушку. Ею оказалась симпатичная Вера из родного села Ледное. Так родилась красивая крепкая семья, где симпатия и воля случая переросли в любовь. Примечательно в этой истории то, что на свадьбе присутствовали немцы, один из которых сфотографировался с невестой и пошутил: «Отправлю в Германию. Пусть думают, что я женился...».

Эту историю родители хранили в тайне. Такие были времена. Фотографии, на которых рядом с молодоженами были запечатлены немецкие солдаты, могли доставить немало хлопот. Однажды мне захотелось почистить родительские иконы. В одной из них и были найдены таинственные свадебные фотографии, которые от нас тщательно скрывали. Вот так моим родителям удалось остаться на Родине и создать дружную семью».

Николай Дмитриевич Каслин, директор Центра повышения квалификации ХНАДУ: «Свою историю и родословную нужно знать и помнить, чтобы трагические страницы войны не повторялись. Любая война — это выяснение отношений нецивилизованным способом. Мой дед по материнской линии Полторацкий Михаил Макарович, 1905 года рождения, освобождал Киев, Западную Украину, Прагу. Награжден медалями и орде-

ном Великой Отечественной войны. Прожил 90 лет. Мой отец Каслин Дмитрий – участник обороны Москвы и Сталинградской битвы.

Много интересных рассказов прозвучало из уст студентов. Первокурсница НТУ «ХПИ» *Дарья Грибинюк* рассказала о своем прадеде, для которого война началась еще в 1939 году. Она отметила, что истории жизни ее прадеда и тех людей, о которых сегодня рассказали участники выставки, это урок самого истинного патриотизма.

Показательно и отраднo, что участниками выставки в большинстве стали совсем юные люди. Студентка экономического факультета НТУ «ХПИ» *Екатерина Патлань*, студенты факультета транспортных систем ХНАДУ *Артем Лактионов* и *Владислав Галуцкий* рассказали присутствующим о своих близких людях, достойно проживших военные лихолетья. Ребята признаются, что такие воспоминания не просто расширяют представление об истории, но и дают новое видение того, что сегодня происходит в стране. Вклад Украины в победу над Германией в Великой Отечественной войне бесценен, а сохраненная семейная память – звенья одной общей цепи – всенародного подвига.

То, что студенты помнят свои семейные истории, с любовью рассказывают о своих предках – в этом есть особый смысл, считают сотрудники Исторического музея. Нередко можно прочесть массу документов, но иногда достаточно эмоционально прикоснуться к истории семьи, чтобы понять и почувствовать всю трагедию народа, оказавшегося перед лицом войны. На стендах есть строки, которые не оставляют равнодушными даже после беглого прочтения. И вовсе не по причине описания героического подвига.

Среди различных историй можно прочесть и такую: «Герман Васильевич Иванов ушел на фронт добровольцем, был ранен, лечился в Ташкенте. В 1946 году вернулся в Харьков, работал в институте «Промстройпроект». Всегда с нетерпением ветеран ожидал дня Победы. Умер Герман Васильевич 9 мая 1985 г. Ветеран собирался на праздник...».

Завершением мероприятия стало выступление *Михаила Михайловича Красикова*: «Сегодня в Историческом музее представлена лишь часть тех работ, которые принимали участие в конкурсе. Написаны эссе, собрано очень большое количество военных и семейных фото. Глядя на военные и довоенные фото людей, понимаешь, что сегодня достаточно сложно встретить такие замечательные и одухотворенные лица. Есть факты истории, которые и сегодня государство не хочет афишировать. Когда историк пишет обобщенные труды, то вероятность ошибки достаточно велика. Когда же человек рассказывает то, что сам пережил, в таком случае правды намного больше. Это не последний наш конкурс. Интерес к семейному фото и к истории, преломленной через призму семьи, не исчезнет никогда».

*Корреспондент газеты «Время»
Нина Спасская*

ПРАВО. ДЕРЖАВА. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

УДК.347.9

А. В. ГАЕВАЯ, канд. юр. наук, доц., НТУ «ХПИ»

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРОБЛЕМ ТРЕТЕЙСКИХ СУДОВ

В статье раскрывается понимание института третейского судопроизводства. Приведены исторические факты возникновения третейских и общественных судов. Обосновываются причины возникновения третейских судов в Украине. Анализируется исполнение решений третейских судов, участие в этом процессе органов государственной власти. Акцентируется внимание на том, что принудительное исполнение решений третейских судов находится вне пределов третейского рассмотрения споров, а является заданием компетентных судов и государственной исполнительной службы.

Ключевые слова: третейский суд, арбитраж, судопроизводство, спор, третейское разбирательство, общественная власть.

Введение. Актуальность исследования обусловлена тем, что с момента принятия в 2004 году Закона Украины «О третейских судах» прошло совсем немного времени, однако, столь долгожданная легализация на Украине третейского судопроизводства уже способна уничтожить этот институт как таковой. Данная тенденция стала критической и требует к себе пристального внимания, ибо преимущества и демократичность данного способа разрешения споров справедливо снискали широкое распространение в юрисдикциях многих экономически развитых и только развивающихся стран. Наличие в государстве развитой системы внутренних и международных третейских судов является показателем развития правового общества и уровня правовой культуры, стимулом развития и усовершенствования национальной судебной системы и обеспечения защиты интересов субъектов соответствующих правоотношений. Сегодня с учетом практики развития в Украине третейского разбирательства многие статьи Закона требуют внесения изменений. Третейское разбирательство не должно быть инструментом в руках юридически безграмотных нечистоплотных людей,

© А. В. Гаевая, 2015

видящих в нем только способ улучшения личного благосостояния. В процессе избавления от подобного рода третейских «судей» велика роль Министерства юстиции Украины и Третейской палаты Украины.

Анализ последних исследований и литературы. Третейское разбирательство как форма разрешения разнообразных споров старо как мир. Этот способ урегулирования споров широко практиковался в древнем мире, причем уже тогда закладывалось правило – третейский суд должен быть максимально посторонним для обеих спорящих сторон. Так, Гуго Гроций, со ссылкой на Ксенофонта (афинянин, 430–355 гг. до н.э.), писал, что «Кир избрал себе и ассирийскому царю третейским посредником индийского принца», а со ссылкой на Диодора Сицилийского (древнегреческий юрист I века до н.э.) писал: «В споре между афинянами и мегарянами о Саламине были избраны трое судей-лакедемонян» [1]. Также, в древнем мире роль третейских судов выполняли амфикинии (религиозные союзы, возникающие возле святилища какого-либо особо почитаемого божества), дружественные города, целые государства (Рим, в частности, а после завоевания Римом Греции в спорах между греческими государствами – Римский сенат). В средние века в Европе эту роль играл Папа Римский, высшее духовенство, юридические факультеты университетов, парламенты, императоры, консулы и частные лица. Тогда же эта форма разрешения споров была широко распространена и на Руси. Прообраз современных третейских судов встречается в летописях XII века. Как утверждал А. И. Вицын, «все писатели единогласно повторяют, что суд посредников, частных лиц, предшествовал суду общественной власти» [2, с. 3] и «третейский суд – первобытная форма суда, общая многим народам» [2, с. 110].

Украина как член ООН еще в начале 60-тых годов прошлого столетия подписала два основополагающих международных договора в сфере международного коммерческого арбитража и ратифицировала их:

- Конвенцию ООН о признании и приведении в исполнение иностранных арбитражных решений – 22 августа 1960 года;
- Европейскую Конвенцию о внешнеторговом арбитраже – 25 января 1963 года.

И лишь с принятием Закона УССР «О внешнеэкономической деятельности» от 16 апреля 1991 года были устранены препятствия и созданы предпосылки для создания и функционирования международного арбитража в Украине. Закон закрепил принцип свободы внешнеэкономического предпринимательства, сущность которого состоит в праве всех субъектов хозяйственной деятельности вступать во внешнеэкономические связи и осуществлять их в любых формах, которые прямо не запрещены законом. Тем самым была предоставлена возможность предприятиям и организациям всех форм собственности и гражданам активно участвовать в международном экономическом сотрудничестве, что, с необходимостью, влекло возникновение между сторонами внешнеэкономических контрактов (договоров) разногласий, спо-

ров, которые требовали разрешения, в том числе и путем арбитража. Поэтому не случайно Верховная Рада – парламент страны – в постановлении о введении в действие указанного закона предложила Торгово-промышленной палате Украины создать внешнеэкономический третейский суд.

Целью данной статьи является доказать то, что Украина, в лице единого органа законодательной власти, воспринимает международный арбитраж, третейский суд как один из эффективных способов разрешения внешнеэкономических споров и будет всемерно поддерживать его деятельность, и, во-вторых, что украинское государство стремится, в условиях либерализации внешнеэкономической деятельности и выхода на внешний рынок десятков тысяч предприятий и организаций Украины, создать предпосылки для паритетного разрешения споров между сторонами.

Материалы и результаты исследования. Реализуя указанную выше рекомендацию парламента, Президиум Торгово-промышленной палаты Украины своим решением от 10 июня 1992 года создал Международный коммерческий арбитражный суд при ТПП Украины и утвердил его Регламент. Однако практически работа по организации деятельности МКАС началась с 11 августа 1992 года, когда председателем Суда был назначен Игорь Гаврилович Побирченко. Академик, профессор, доктор юридических наук И. Г. Побирченко – основатель и бессменный руководитель на протяжении 18 лет со дня образования арбитражных учреждений при Торгово-промышленной палате Украины. Именно благодаря его усилиям, энергии, мужеству, интеллекту в Украине очень быстро прошел этап становления международного арбитража, законодательного регламентирования его деятельности, а за короткий период возглавляемые им арбитражные институты стали авторитетными и узнаваемыми в мире [4].

Решение третейского суда является обязательным только для сторон соответствующего спора, касается их взаимных прав и обязательств и не должно влечь каких-либо обязательных последствий для третьих лиц, тем более для государственных органов.

Законом Украины «О третейских судах» предусмотрено, что решение третейского суда исполняется обязанной стороной добровольно. Если этого не происходит, то такое решение должно приводиться в исполнение с использованием государственного принуждения, основанного на принятии государством результата третейского разбирательства как подлежащего принудительному исполнению.

Исполнение решения третейского суда, если оно требует совершения действий органами государственной власти, местного самоуправления и их должностными лицами, возможно при условии выдачи компетентным судом исполнительного документа. Обеспечение принудительного исполнения решений третейских судов находится вне пределов третейского рассмотрения споров и является заданием компетентных судов и государственной исполнительной службы.

Третейские суды Украины – негосударственный независимый орган, который образуется по соглашению или соответствующему решению заинтересованных физических и/или юридических лиц в порядке, установленном настоящим Законом, для разрешения споров, возникающих из гражданских и хозяйственных правоотношений.

Задачей третейского суда является защита имущественных и неимущественных прав и охраняемых законом интересов сторон третейского разбирательства путем всестороннего рассмотрения и разрешения споров в соответствии с законом.

На популярности третейского рассмотрения споров негативно сказывается и существующая судебная практика в отношении такого основополагающего его принципа, как «компетенция компетенции» (наличие у третейского суда компетенции по разрешению переданного ему спора). Вопрос о компетенции должен постоянно находиться в центре внимания третейского суда – с момента поступления искового заявления, (убедившись в отсутствии компетенции по рассмотрению дела, третейский суд отказывается в принятии искового заявления), до вынесения решения (в котором третейский суд обязан обосновать свою компетенцию), а также подход украинских государственных судов к вопросу их отвода по неподсудности ввиду наличия третейского соглашения.

Особое беспокойство вызывает судебная практика государственных судов в делах по искам о признании недействительными договоров, содержащих третейские оговорки, а также по искам о признании недействительными третейских оговорок.

Комплексный анализ соответствующих норм ГПК и ХПК позволяет сделать вывод о том, что по общему правилу наличие третейского соглашения является основанием для изъятия спора из юрисдикции общих и хозяйственных судов. Однако реализация данного правила урегулирована весьма нечетко, что и порождает большинство проблем на практике. В ранее действующем ГПК УССР, в п. 6 ч. 2 ст. 136 ГПК, было прямо указано на то, что наличие третейской оговорки является основанием для отказа в открытии производства. В ныне действующем ГПК, в ч. 5 ст. 130, установлено, что в случае наличия третейского соглашения, суд должен в предварительном заседании оставить исковое заявление без рассмотрения [5]. А когда это не было сделано на предварительном заседании, суд также должен оставить исковое заявление без рассмотрения при наличии возражений ответчика против рассмотрения спора в государственном суде, заявленных до начала процессуальной стадии выяснения обстоятельств по делу и проверки их доказательствами (п. 6 ч. 1 ст. 207 ГПК). Это правило в целом соответствует ч. 1 ст. 8 Типового закона ЮНСИТРАЛ «О международном торговом арбитраже».

Другим фактором, негативно влияющим на количество передаваемых на разрешение третейских судов дел, является исключение в 2010 го-

ду из Закона «О третейских судах» права сторон на выбор места рассмотрения споров в постоянно действующем третейском суде. Данное ограничение противоречит одному из важнейших принципов третейского рассмотрения, позволяющему сторонам выбирать место арбитража (ч. 1 ст. 30 Закона Украины «О третейских судах» [6] со ст. 20 Типового Закона ЮНСИТРАЛ о Международном торговом арбитраже) [7].

По количеству рассматриваемых третейскими судами споров Украина может считаться лидером среди европейских стран.

Означает ли такая популярность третейских судов отсутствием проблем в их системе? Как в таких условиях осуществляется взаимодействие третейских судов с государственными?

В Законе Украины «О третейских судах» нет положений, регулирующих отвод государственного суда по неподсудности, основанный на наличии третейского соглашения (аналогичных, например, положениям ст. 8 Типового Закона ЮНСИТРАЛ). Соответствующие нормы можно найти только в процессуальных кодексах, и практика их применения государственными судами весьма не однозначна.

При взаимодействии третейских судов с государственными судами в процессе оспаривания решений третейского суда или выдачи исполнительных документов на решение третейского суда часто происходит ошибочное понимание государственными судами статуса третейского суда. Так при оспаривании решений третейского суда государственные суды часто привлекают третейский суд в качестве соответчика или участника по делу. В связи с чем запрашивают у третейского суда пояснения и доказательства по делу. Однако третейский суд не является юридическим лицом и не может быть стороной или участником по делу, находящемуся в производстве государственного суда.

Взаимоотношения третейского суда с государственными судами ограничены случаями прямо указанными в процессуальных кодексах. Третейский суд обязан направить государственному суду на его запрос только дело третейского суда. Такой запрос государственный суд может направить, если об этом в него поступило заявление от лица, оспаривающего решение третейского суда (ст. 389-3 ГПК [5], ст. 122-3 ХПК [7]).

При наличии большого количества споров с участием банков существует и проблема существенного возрастания нагрузки на государственный суд при рассмотрении заявлений о выдаче большого количества (более 1000 в месяц) исполнительных документов на решения третейского суда. Возникает задержка в выдаче исполнительных документов на решения третейских судов. В результате некоторые третейские суды, рассматривающие споры с участием банков, были вынуждены изменить место рассмотрения своих споров с учетом загрузки местных государственных судов, чтобы избежать задержки в выдаче исполнительных документов.

Выводы. Как показывает мировая практика, потребителя нужно защищать не от третейского рассмотрения, а от навязывания ему сильной стороной условий договора, в том числе, и о порядке разрешения споров исключительно в третейском суде. Поэтому важно, чтобы согласие потребителя было осознанным и добровольным.

Третейское судопроизводство нуждается в поддержке государства и, безусловно, в контроле. Такие вопросы, как предметная компетенция третейских судов, судьба третейского соглашения при переуступке права требования по основному договору, возможность расторжения третейского соглашения государственным судом и подача иска в государственный суд о недействительности третейского соглашения, права третьих лиц на участие в третейском разбирательстве и на оспаривание третейского решения, равно как и регламентирование процедур, связанных с третейским разбирательством (истребование доказательств, обеспечительные меры, оспаривание и приведение в исполнение третейского решения), а также ответственность третейских судей, требуют взвешенного продуманного законодательного переосмысления, разрешения, основанного на концептуальном подходе к третейскому разбирательству в целом.

Список литературы: 1. *Клеандров М. И.* Прошлое третейских судов по разрешению экономических споров // Третейский суд. – №5. – М., 2000. – С. 87. 2. *Вицын А. И.* Третейский суд по русскому праву, историко-догматическое рассуждение. – Москва, 1856. – С. 3, 110. 3. Цивільно-процесуальний кодекс України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.ucci.org.ua/arb/icac/ru/icac_hist.html 4. Гражданско-процессуальный кодекс Украины // Введом. Верхов. Рады Украины. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492. 5. О третейских судах: Закон Украины от 11.05.2004. // Введом. Верхов. Рады Украины. – 2004. – № 35. – Ст. 492. 6. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу http://www.uncitral.org/uncitral/ru/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration.html. 7. Хозяйственно-процессуальный кодекс Украины // Введом. Верхов. Рады Украины. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

Bibliography (transliterated): 1. Kleandrov, M. I. "Proshloe treteisikikh sudov po razresheniiu ekonomicheskikh sporov." *Treteiskii sud*. No. 5. Moscow, 2000. 87. Print. 2. Vitsyn, A. I. *Treteiskii sud po russkomu pravu, istoriko-dogmaticheskoe rassuzhdenie*. Moscow, 1856. 3. Print. 3. "Treteiskii sud". Web. 3 May 2015. <http://www.ucci.org.ua/arb/icac/ru/icac_hist.html>. 4. Grazhdansko-protsessual'nyi kodeks Ukrainy *Vedom. Verkhov. Rady Ukrainy*. 2004. No. 40–41, 42. Art. 492. Print. 5. "O treteisikikh sudakh: Zakon Ukrainy ot 11. 05. 2004." *Vedom. Verkhov. Rady Ukrainy*. 2004. No. 35. Art. 492. Print. 6. "Arbitration" Web. 3 May 2015. <http://www.uncitral.org/uncitral/ru/uncitral_texts/arbitration/1985Model_arbitration.html>. 7. "Khoziaistvenno-protsessual'nyi kodeks Ukrainy." *Vedom. Verkhov. Rady Ukrainy*. 1992. No. 6. Art. 56. Print.

Поступила (received) 10.05.2015.

М. А. СЕМКО, старш. преп., НТУ «ХПИ»

ПРАВОВОЙ НИГИЛИЗМ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ

В статье, которая является логическим продолжением исследования, начатого в 2011 году, рассматривается сущность правового нигилизма как отрицательного общественного явления, а также, наряду с анализом причин его роста, сделан акцент на возможных путях преодоления указанного негативного явления. Этим обусловлена цель настоящего исследования – поиск новых путей преодоления правового нигилизма, особенно в молодежной среде.

Ключевые слова: правовая культура общества, правовой нигилизм, государство, личность.

Введение. Строительство правового социального украинского государства сталкивается с серьезными препятствиями, одним из которых выступает снижение уровня правовой культуры общества, напрямую связанное с ростом правового нигилизма. Весомый вклад в решение указанной проблематики вносит современная теория права, достаточно глубоко исследовавшая указанные проблемы в постсоветских государствах, в том числе в Украине. Однако непрекращающееся политическое противостояние в украинском обществе по вопросам языка, истории, вектора развития страны в совокупности с социальным расслоением, вызванным существенным снижением качества жизни, усилившемся в период экономического кризиса, обострили в нем указанные негативные тенденции.

Анализ последних исследований и литературы. Известный публицист Василий Розанов в своей последней книге начала XX века «Апокалипсис нашего времени» определил опасный диагноз: «Россия погибает от нигилизма, то есть от неуважения к себе» [1]. А в конце того же века, в 1993 году, неутешительные выводы приводит профессор В. А. Туманов: «Не проходит и дня, чтобы средства массовой информации не сетовали на правовой нигилизм, юридический хаос, правовое бескультурье, процветающие в обществе. Правовой нигилизм действительно принял широкомасштабные размеры: от сферы повседневных отношений людей до деятельности высших законодательных органов, от центрального управленческого аппарата до самостоятельности местных властей» [2]. И хотя это было сказано 20 лет назад в отношении России, эти слова как никогда актуальны для сегодняшней Украины, поскольку правовая культура украинского общества не претерпела в период независимости существенных положительных изменений. В этих условиях особенно актуальным становится исследование причин, мешающих нормальному ходу правовых процессов в стране, установлению принципа верховенства права, и их скорейшее устранение.

© М. А. Семко, 2015

Как известно, согласно Конституции Украина является суверенным, независимым, демократическим, социальным и правовым государством. В свою очередь, правовое государство – это государство, в котором организация и деятельность государственной власти в ее взаимоотношениях с индивидами и их объединениями основана на праве и соответствует ему. К признакам правового государства, относят как связанность законом в равной мере, органов и должностных лиц государства, так и граждан. Взаимная ответственность государства и личности, относится также правовая культура граждан, то есть, знание ими своих прав и обязанностей, уважительное отношение к праву, противостоящее «правовому нигилизму». В свою очередь, сущность правового нигилизма, по мнению профессора Н. И. Матузова заключается, в общем негативно-отрицательном, неуважительном, пренебрежительном отношении к праву, законам, нормативному порядку, а с точки зрения корней, причин – в юридическом невежестве, косности, отсталости, правовой невоспитанности основной массы населения [3, с. 269]. Проявления правового нигилизма носят антиобщественный характер, попирают права сограждан, посягают на устои и порядок, препятствуют экономическому, культурному, правовому, политическому развитию общества. Однако в основе правового государства лежит развитое гражданское общество, где действует принцип свободы экономической деятельности, основанной на верховенстве правовых законов.

Цель исследования и постановка задач. К сожалению, Украина за годы своей независимости так и не смогла в полной мере приблизиться к идеалам правового государства. И это касается практически всех сторон жизни общества. Так, например, по данным переписи населения 1979 года в Украинской ССР проживали 49,755 миллионов человек, в 1989 году – уже 51,707 миллионов человек. Численность населения Украины по уточненным данным всеукраинской переписи, которая проводилась 5–14 декабря 2001 года, составляла 48,457 миллионов человек. То есть по сравнению с 1989 годом, убыль населения составила 3,25 миллионов человек или примерно по 300 тысяч человек ежегодно. Как видно из приведенных данных, население Украины уменьшилось не только по сравнению с последней всесоюзной переписью, а и относительно 1979 года. С 2001 по 2012 год ситуация продолжала ухудшаться. Согласно данным Государственной статистики, численность населения Украины на 1 июня 2012 года составила 45 миллионов 565 тысяч 909 человек. То есть с момента последней переписи убыль населения – 2,89 миллионов человек [4].

В подобных условиях, как отмечал русский философ Астафьев, наступает одно из самых печальных и тяжелых состояний нации, когда она, не имея идеалов и положительных целей, не может четко сформулировать, чего она хочет, но точно знает, чего больше не хочет, в чем разочарована. И это состояние массового агрессивного пессимизма и социальной апатии очень опасно, им могут воспользоваться самые разные недоброжелатели. Поэтому

следует согласиться с Н. А. Нарочницкой, которая утверждает, что главная причина массового нигилизма – итог сугубо рационалистической концепции развития общества, которое духовно и нравственно оскудело до опасного предела. Это, в свою очередь, ведёт к огрубению нации – процессу, который размывает основополагающие моральные, этические, нравственные нормы, составляющие основу социальной ткани, в которой личность осознает себя как часть поступательного движения своего Отечества [5].

Однако вопросы морали в капиталистическом обществе зачастую за-двигаются даже дальше, чем на второй план. Причина проста и очевидна: мораль и нравственность плохо продаются и еще хуже покупаются, а значит, по всем законам рынка, они должны уступить место алчности, жестокости и порочности, которые успешно произрастают в любых условиях [6]. Поэтому для построения истинно правового государства необходимо активизировать работу всех социальных регуляторов – права, морали, религии, этикета, составляющих социально-нормативную культуру общества. При этом право как способ социальной регуляции должно выступать в качестве системы норм и принципов, установленных или признанных государством в качестве меры свободы, равенства и справедливости в соответствии с общественными, групповыми и индивидуальными интересами (волей) населения страны и обеспечиваться всеми мерами легального государственного воздействия вплоть до принуждения.

Утверждая указанные выше принципы и идеалы, право приобретает глубокий личностный смысл, становится ценностью для индивида (мораль), конкретной группы и общества в целом (нравственность), открывает личности доступ к благам и выступает действенным способом ее социальной защищенности. Поэтому обеспечить социально адекватное, законопослушное поведение личности в условиях демократического государства возможно лишь через нравственное и правовое воздействие одновременно [7]. Отсюда проблема отношения к праву, как одному из важнейших социальных феноменов, является в современном украинском обществе одной из наиболее актуальных.

Власть осуществляется во имя высших (сакральных) ценностей, а каждый чиновник должен выполнять свои обязанности как служение народу и государству, как высокую миссию, а не потому, что он имеет личные мотивы совершать те или иные действия от имени государства. Поэтому государство возникает в виде скоординированного (социального) совокупного поведения людей. Но также и исчезает, когда поведение людей становится асоциальным. Следовательно, государство возникает и существует ровно столько, сколько обычный человек знает, что конкретные персонифицированные носители власти (от участкового милиционера до Президента) действуют деперсонифицированно, без всякого личного мотива, ради этих высших государственных целей и интересов общества [8]. А принимая экономические решения, руководствуются не только выгодой, но и честностью,

благородством, праведностью. Ведь государство - не бизнес-проект, в котором всё, что нерентабельно, должно отсекается. Но только это и удерживало всегда человека и общество от деградации, рождало великие государства и побуждало к готовности отдать жизнь за Отечество, за веру, за любовь. Только благодаря этим высшим побуждениям человек без когтей и клыков встал над природой. Поэтому, если организовать общественную жизнь по таким правилам, если должным образом организовать деятельность власти, распределив ее в соответствии со специализацией на: законодательную, исполнительную, судебную, установить справедливые законы, то возникшее состояние государства сможет перейти в новое качество – правовое государство. Естественно, немаловажную роль в его формировании играет правовая культура и активное правомерное поведение, для формирования которых необходимо правовое воспитание.

Результаты исследования. Основная цель правового воспитания – дать человеку необходимые в жизни юридические знания, научить его уважать и соблюдать законы, другие нормативно-правовые акты, то есть сформировать достаточно высокий уровень правовой культуры, способный значительно уменьшить число правонарушений. В то же время, реформирование отечественного законодательства в соответствии с требованиями, обусловленными движением Украины в сторону сближения с ЕС и, в целом, приобретение таких европейских ценностей, как демократия, права человека и верховенство права. Это вовсе не означают, что они автоматически приведут к улучшению состояния законности и правопорядка, повышению уровня правовой культуры общества.

Сегодня Совет Европы заявляет о росте нетерпимости, враждебности, дискриминации различных групп, меньшинств и других явлениях, нарушающих Устав Совета Европы, Европейскую конвенцию о защите прав человека и представляющих реальную угрозу европейским ценностям. Если эти ценности не соблюдаются в самой Европе, то нет гарантии, что они будут соблюдаться и в Украине. И вообще, принесут ли эти ценности пользу нашей стране и нашему народу, не потеряем ли мы вследствие этого свою национальную идентичность, уникальный колорит – вопросы дискуссионные. В этом контексте мы разделяем точку зрения В. Мунтияна, который выражает озабоченность тем, что верховенству права в Европе отдается предпочтение перед всеми другими правами и свободами личности. На практике это еще не означает безусловного обеспечения справедливости, поскольку право не может быть выше морали, совести и нравственности. На этом миллионе законов паразитирует бюрократический аппарат, громадное число юристов, адвокатов, прокуроров, судей. Эта проблема намеренно скрывается, на деле же личность превращается в раба, из творческого человека делается робот, и закончиться это может катастрофой.

Выводы. Утверждение законности, формирование правового государства, разрешение насущных социально-экономических проблем – вот далеко

не полный перечень условий, призванных способствовать изжитию правового нигилизма. При этом следует учесть, что правовой нигилизм невозможно ликвидировать мгновенно. Это трудный и длительный процесс, положительный результат которого во многом зависит от деятельности государства и его органов. В конечном же счете, все формы и средства борьбы с нигилизмом связаны с выходом общества из глубокого системного кризиса: социального, экономического, политического, духовного, нравственного. Хотя, естественно, многое зависит как от правильного выбора вектора будущей интеграции страны, так и от активной позиции самой личности.

Список литературы: 1. Розанов В. Апокалипсис нашего времени [Электронный ресурс] / Василий Розанов. – Режим доступа: <http://bookz.ru/book.php-rozanov>. 2. Туманов В. А. Правовой нигилизм в историко-идеологическом ракурсе [Электронный ресурс] / В. А. Туманов. – Режим доступа: [http://faclaw.narod.ru/tgp/tgp14 .htm](http://faclaw.narod.ru/tgp/tgp14.htm). 3. Матузов Н. И. Теория государства и права / Н. И. Матузов, А. В. Малько. – М.: Юристъ, 2004. – 512 с. 4. Гавриличко Ю. Украина: краткие итоги двух десятилетий «Независимости» [Электронный ресурс] / Ю. Гавриличко. – Режим доступа: <http://zats.livejournal.com/56570.html#cutid1>. 5. Историческая стратегия и «болотные огоньки». Беседа с руководителем Фонда исторической перспективы, доктором исторических наук Н. А. Нарочницкой, 01.02.12. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/istoricheskaja_strategija. 6. Матяш Е. Бизнес и Конфуций [Электронный ресурс] / Евгений Матяш. – Режим доступа: http://www.stoletie.ru/zarubejie/biznes_i_konfucij. 7. Лазарев В. В. Общая теория права и государства : учебник / В. В. Лазарев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 1996. – 472 с. 8. Украина умерла... Больше не звоните и не просите [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.from-ua.9fa82.html>.

Bibliography (transliterated): 1. Rozanov, V. Apokalipsis nashego vremeni. Web. 20 May 2015 <<http://bookz.ru/book.php-rozanov>>. 2. Tumanov, V. A. Pravovoj nigilizm v istoriko-ideologicheskom rakurse. Web. 20 May 2015 <[http://faclaw.narod.ru/tgp/tgp14 .htm](http://faclaw.narod.ru/tgp/tgp14.htm)>. 3. Matuzov, N. I., and A. V. Mal'ko. *Teoriya gosudarstva i prava*. Moscow: Yurist, 2004. Print. 4. Gavrilechko, Yu. Ukraina: kratkie itogi dvuh desyatkov let «Nezavisimosti». Web. 20 May 2015 <<http://za-ts.livejournal.com/56570.html#cutid1>>. 5. "Istoricheskaya strategiya i «bolotnye ogon'ki». Beseda s rukovoditelem Fonda istoricheskoy perspektivy". Web. 20 May 2015 <http://www.stoletie.ru/rossiya_i_mir/istoricheskaja_strategija>. 6. Matjash, E. Biznes i Konfucij. Web. 20 May 2015 <http://www.stoletie.ru/zarubejie/biznes_i_konfucij>. 7. Lazarev, V. V. *Obshchaya teoriya prava i gosudarstva : uchebnik*. 2-nd ed. Moscow: Yurist, 1996. Print. 8. "Ukraina umerla... Bol'she ne zvonite i ne prosite." Web. 20 May 2015 <<http://www.from-ua.com/politics/a8a52d749fa82.html>>.

Поступила (received) 28.05.2015.

ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 81,44

Д. Ю. МОРОЗОВА, студентка, ХНУРЕ, Харків;
А. В. СЕРГІЄВА, старший викладач, ХНУРЕ, Харків

ЗВ'ЯЗОК МОВОЗНАВСТВА З ПРИРОДНИЧИМИ ТА ТЕХНІЧНИМИ НАУКАМИ

У статті розкривається роль та місце мовознавства в сучасному світі та в науці. Розглянуто декілька наук та їх зв'язок з мовознавством. Стрімкий науково-технічний розвиток, який став особливо помітним у другій половині ХХ ст., зумовив зв'язок мовознавства з різними науками. Сьогодні мовознавство тісно пов'язане з технічними, гуманітарними науками, є частиною, або й основою різноманітних наукових знань. З'ясовано, що мовознавство стало першою наукою гуманітарного циклу, що використовує математичні засоби для запису своїх понять.

Ключові слова: мовознавство, зв'язки, наука, науково-технічний розвиток, лінгвістика.

Вступ. Мовознавство прийнято вважати гуманітарною, суспільною наукою, хоча певний час його відносили до наук природничих, потім – до психологічних. Польський учений К. Аппель в 80-х роках ХІХ ст. вперше відніс мовознавство до гуманітарних наук. Сьогодні мовознавство пов'язане як із суспільними, так і з природничими науками. Ці зв'язки є обопільними: результати мовознавчих досліджень використовуються іншими науками і навпаки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи мовознавчої науки були закладені у роботі німецького вченого Франца Боппа (1791–1867) «Про систему санскритської дієвідміни у порівнянні з системами дієвідмінювання грецької, латинської, перської та германських мов». Расмус Крістіан Раска (1787–1832) виокремив мовознавство як самостійну дисципліну

© Д. Ю. Морозова, А. В. Сергієва, 2015

та сформував основні принципи порівняльно-історичного методу дослідження. 1861 року в Лондоні опубліковано лекції англо-німецького мовознавця Макса Мюллера «Лекції з науки про мову».

Мета статті – це виявлення зв'язку мовознавства з різними науками.

Основні результати дослідження. Як бачимо, зв'язок мовознавства з різними науками намітився ще у 18–19 ст. А. Шлейхер вперше провів аналогії між порівняно-історичним мовознавством і теорією еволюції, ці погляди і сьогодні знаходять підтримку в сучасній науці [1, с 56–78]. Можна простежити зв'язок мовознавства з біологією. Не можна не помітити спадковий характер мовних здібностей людини. Згадаймо дискусію з походження української мови, не вдаючись до подробиць, достатньо згадати, що українська мова має низку рис, властивих тільки нашій мові: середньо-передня вимова фонем **И**; звуки **І, Ў** (нескладовий **У**); дифтонги на місці етимологічних **О, Е** в новозакритих складах; у колі усіх слов'янських мов (крім болгарської) українська мова характеризується твердістю приголосних перед **Е** та **И**.

Неврологія – наука про вищу нервову діяльність людини. Стик мовознавства та неврології утворив нову лінгвістичну дисципліну – нейролінгвістику, яка виникла приблизно в другій половині 19 ст. Одним з її засновників був видатний російсько-польський мовознавець І. О. Бодуен-де-Куртене (1845–1929). Нейролінгвістика вивчає мовну поведінку людини не лише в нормі, але і в патології.

Звукові явища мови вивчає розділ фізики – акустика. Загальновідомо, що із звукового потоку мова відбирає певні звукові комплекси для організації своєї знакової системи. Лінгвістові для роботи потрібні відомості про акустичні характеристики звуків, пов'язані з висотою, силою, тривалістю звуку, із співвідношенням явищ тону і шуму, з розумінням звукового спектру і явищ резонансу. Усі ці фактори впливають на мовлення людини, надають йому особистісних характеристик. Ось вам і зв'язок мовознавства з фізикою.

Сучасні інструментальні методи дослідження мови та мовлення експериментальної фонетики пов'язані із застосуванням різних приладів, головним чином електроакустичних (спектрографи, інтонографи, тощо), а також тих, що реєструють рухи органів мовлення (артикуляцію). Як бачимо, взаємозв'язок цих наук доволі тісний.

Важливою для мовознавства стала теорія І.П. Павлова про першу і другу сигнальну системи. Враження, відчуття, і уявлення – це перша сигнальна система дійсності, спільна у нас з тваринами. Друга сигнальна система пов'язана з абстрактним мисленням, утворенням загальних понять. Слово склало іншу сигнальну систему. Враження, відчуття людини трансформуються у слова, що становлять знакову систему сучасного суспільства – саме тому зв'язок фізіології та мовознавства можна вважати доволі тісним.

Мовознавство пов'язане також з такою природничою наукою, як антропологія. Антропологія – наука про походження людини і людських

рас, про мінливість існування людини в часі і просторі. Інтереси мовознавців і антропологів співпадають у двох площинах: по-перше, під час класифікації рас, по-друге – під час дослідження питання про походження мови. Мова дозволяє ідентифікувати приналежність людини до певної раси, дозволяє з'ясувати її походження, територію мешкання.

Зв'язок мовознавства з технічними науками пов'язаний зі збільшенням ефективності використання каналів передачі мовної інформації, з використанням комп'ютеризованих пристроїв. Сьогодні проводиться дослідження мови, обчислення її статичних характеристик методами математичної теорії інформації.

Стрімкий науково-технічний розвиток характеризувався тим, що наука і техніка входили в усі сфери людської діяльності. Суттєвою особливістю сучасної науки загалом і мовознавства зокрема є прагнення до фундаментальних теоретичних досліджень. В другій половині ХХ ст. виникають такі нові галузі мовознавства, як лінгводидактика, інтерлінгвістика, обчислювальна, інженерна лінгвістика тощо, які належать до галузі прикладної лінгвістики.

Мовознавство виявилось тією гуманітарною наукою, яка, не пориваючи зв'язків з іншими науками про людину і культуру, перша рішуче стала використовувати не лише інструментальні методи спостереження (у фонетиці) і експериментальні прийоми (у психолінгвістиці), але і систематично застосовувати математичні способи для отримання і запису своїх висновків.

Висновки. Опрацьована інформація дає підстави стверджувати, що мовознавство має усні зв'язки з багатьма, якщо не з усіма, науками. Дані лінгвістики застосовують у різних сферах людського життя, лінгвістичні знання стають у пригоді й фахівцям, які займаються кодуванням і дешифруванням, військовим, політикам тощо. Встановлені лінгвістикою факти використовують і в медицині. Окреслені міждисциплінарні зв'язки мовознавства засвідчують значне зростання питомої ваги мовознавства в системі сучасних наук і надзвичайно широкий спектр його практичного застосування. Існує думка, що ХХІ ст. буде часом кібернетики і лінгвістики.

Основні завдання мовознавства: розв'язання проблеми походження мови, з'ясування проблеми природи та суті мови, осмислення проблеми співвідношення мови та мислення, аналіз причин різноманітності мов та відображення в мові «картини світу» тощо. Всі вони зумовлюють взаємозв'язок мовознавства з різними природничими та технічними науками. Цей зв'язок тісний та нерозривний.

Список літератури: 1. Лінгвістична енциклопедія. – М., 1999. – С. 112-114. 2. Історія мовознавства 19–20 ст. в нарисах і витягах. – Кн. 1–2. – М., 1964–65. 3. Білецький А. О. Про мову і мовознавство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/146534>. 4. Загальне мовознавство. Видання 3-тє, доповнене. – К.: Академія, 2012. 5. Кочерган М. П. Видатні українські мовознавці різних періодів [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-16760-1.html>. 6. *Кочерхан М. П.* Зіставне мовознавство: методи, принципи, аспекти й рівні дослідження // *Мовознавство*. – 2006. – № 5.

Bibliography(transliterated): 1. *Linguistic Encyclopedia*. Moscow, 1999. 112–114. Print. 2. *History of Linguistics 19-20 centuries. in the essays and book excerpts*. Vol. 1–2. Moscow, 1964–65. Print. 3. Biletskyy, A. On Language and Linguistics. Web. 20 March 2015 <<http://www.twirpx.com/file/146534>>. 4. *General Linguistics*. 3rd edition, supplemented. Kyiv: Academy, 2012. 5. Kocherhan, M. P. Outstanding Ukrainian linguists different periods. Web. 20 March 2015 <<http://ua.textreferat.com/referat-16760-1.html>>. 6. Kocherhan, M. P. "Comparable Language: methods, principles, aspects and levels of study." *Linguistics*. 2006. No. 5. Print.

*Робота рекомендована до друку доц., канд. філол. наук Циганенко В.Л.
Надійшла (received) 25.03.2015.*

УДК 572.925(477) «04/19» – 044.16:340.157

Е. В. ЛЕВЧЕНКО, студент, ХНУРЕ, Харків;
О. Г. МАХОНІНА, викладач, ХНУРЕ, Харків

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті досліджується розвиток духовної культури українського суспільства у різноманітних сферах. Зокрема представлені такі напрямки розвитку як релігія, література, образотворче мистецтво, архітектура та інші. Окрему увагу присвячено питанню про національну мову. Також дослідження охоплює виявлення історичних чинників, що обумовили формування духовної спадщини нашого народу. Вивчаються здобутки та проблеми української духовної культури в умовах трансформації на сучасному етапі.

Ключові слова: духовна, культура, суспільство, мистецтво, релігія, мова.

Вступ. Актуальність дослідження обґрунтована тим, що в наш час існує проблема збереження культури українського народу і відродження мистецької діяльності нашого суспільства. Духовна культура багата і багатогранна. Культура виникла на древніх стадіях розвитку суспільства і нерозривно пов'язана з його історією. Ознакою культури є обов'язкове її введення в усі сфери життя суспільства і особи. Українська духовна культура утілила в собі головні етнічні ознаки народу, набула рис унікальності. Знання таких духовних скарбів народу, як мова, освіта, мистецтво, народна творчість і релігійні вірування – це шлях до відродження української нації.

Мета даної статті: проаналізувати духовної культури суспільства на сучасному етапі; визначити шляхи формування духовності особистості через менталітет та мову українського народу; дати аналіз основних проблем

© Е. В. Левченко, О. Г. Махоніна, 2015

духовної культури українського суспільства в умовах трансформації.

Основні результати дослідження. Головним чинником, що вплинув на формування української культури, було прийняття в X ст. Київською Руссю християнства. З одного боку, воно привело до входження Київської Русі в загальноєвропейський культурний простір, що носило на перших порах характер запозичення накопичених в цьому просторі цінностей. З іншої – до тісного зв'язку культури з релігією, що виразилася в літературі в переважанні релігійних жанрів, в архітектурі – в переважній спрямованості зусиль і талантів на побудову храмів і так далі.

Причиною зтяжнього економічного занепаду стало татаро-монгольське нашествя. У ряді виробництв спостерігалось падіння або забуття складної техніки, спрощувалася ремісничя промисловість. На тривалий час було призупинено будівництво. Центром духовної культури залишалася православна церква.

Головним центром української культури після занепаду Київського і Чернігівського князівств стало Галицько-волинське князівство. Ситуація стала поступово мінятися з входженням українських земель до складу Великого князівства Литовського. У культурі стає помітним західноєвропейський вплив. Його поєднання з місцевими традиціями визначило культурний зміст епохи. Значних висот досягли наукові знання в гуманітарних областях: філософія, історія. Розвивалися світські мотиви в літературі. Архітектура храмів придбаває риси готичного стилю, поширеного в у міському будівництві Європи. Тривав розвиток різних жанрів народного мистецтва : декоративно-прикладного, музичного, театрального. Народна творчість збагачувалася героїчними, визвольними мотивами.

Довгий час спостерігалась стабілізація і пожвавлення економічного життя, зростання міст. На Волині і в Галичині все ширше практикувалося будівництво світських споруд не з дерева, а з каменю і цеглини, в XV столітті у Львові було побудовано водопровід.

Люблінська унія в 1569 р. українські землі виявилися під володінням Речі Посполитій. Позиція соціальної еліти в нових умовах була неоднозначною. Своєю меценатською діяльністю прославилися князь Костянтин (Василь) Острозький, князь Юрій Слуцький, Єлизавета Гулечівна. Проте більшість українських феодалів, верхівка духовенства в умовах панування Речі Посполитої віддалялися від національної культури - мови, традицій, православної віри і сприймали польську культуру.

Задачу духовного лідера народу узяло на себе козацтво – самобутня громадська організація, що сформувалася в XV–XVI ст. Саме козацтво підхопило традицію національної державності, виступило захисником православної церкви, української мови.

Завжди актуальним питанням розвитку культури є питання про національну мову. У 1989 р. Верховною Радою був ухвалений «Закон про мови

в Українській РСР». Статус української мови як державної закріпила Конституція України. З прийняття нового законодавства розпочався процес переходу на українську мову державних органів, засобів масової інформації, установ культури, освіти.

Система вищої освіти зазнала певних змін. Для підвищення її рівня введена система акредитації. Найбільші учбові заклади отримують статус Національних, наприклад, Національний Київський університет імені Тараса Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська академія». Окрім державних, з'являється велика кількість комерційних вузів. Внаслідок цього кількість різного роду інститутів, академій, університетів виросло майже удвічі. На Конференції міністрів освіти країн Європи у Бергені (Норвегія) Україна приєдналася до Болонського процесу. Модель Європейської вищої освіти закладено Болонським процесом, який покликаний сприяти зростанню якості освіти, підвищенню конкурентоспроможності ВНЗ і взаємному визнанню дипломів країн-учасниць Болонського процесу. Ще в червні 1999 року у Болоньї міністри освіти 29 європейських країн підписали «Декларацію про Європейський простір для вищої освіти».

Література в сучасній Україні продовжує розвиватись. Поети і письменники об'єднані в Союзі письменників України. Серед письменників нового покоління – Юрій Андрухович, Сергій Жадан, Олександр Ірванець, Юрій Іздрик, Оксана Забужко, Ігор Павлюк і інші. Українська література сьогодення – це література, створена сучасними українськими письменниками. Термін «сучасна українська література» багатозначний, проте коли точно не вказано, з якого моменту літературу називають сучасною, часто мають на увазі сукупність творів, написаних з часу надбання Україною незалежності в 1991 р.

Для нової україномовної літератури характерне зниження пафосу типового для соцреалізму. Багато творів відмічені іронією, переоцінкою цінностей і зверненням до тих, які були заборонені за радянських часів. Також завдяки доступу до творів зарубіжних авторів, до українських творів 1920–1930-х р. і до літератури української діаспори в сучасній літературі значно розширилося стилеве різноманіття.

Особливістю творчості українських поетів 1990-х і 2000-х являється застосування мультимедіа і перформанси. Так Юрій Андрухович виконував свої вірші разом з групою «Карбидо», а Сергій Жадан – разом з групою «Собаки в космосі». Для цього періоду характерно також велика кількість фестивалів і слемів. Важливим літературним фестивалем сучасної України став щорічний Форум видавців у Львові.

Українська культура бере свої витoki з мистецтва Русі, а упродовж історії розвивалося в руслі як європейських так і, пізніше, російських тенденцій. Розвиток сучасного мистецтва пов'язаний з функціонуванням ряду державних установ, концертних організацій, творчих союзів і учбових за-

кладів, що знаходяться у веденні Міністерства культури України.

Нині відомо немало прикладів позитивних зрушень в області художнього напрямку. Так, аналізуючи творчий потенціал проекту «Музичні вечори в Андріївській церкві», можна стверджувати, що організатори проекту успішно вирішують проблему пошуку альтернативних форм залучення засобів для підготовки нового покоління музикантів, виховання творчих осіб, художників. Подібну роботу проводить «Український філармонічний союз» і симфонічна капела «Ренесанс», створюючи умови для розвитку молодих талантів, виходу їх на широку аудиторію як в Україні, так і за її межами.

Сучасна архітектура стає глобальнішою, плюралістичною за творчим напрямом, але одночасно значиму роль грають нові творчі пошуки прогресивних напрямів, принципів і прийняття рішення форм і змісту в архітектурі. Простежуються в архітектурі два головні шляхи розвитку архітектури з національними українськими ознаками.

Використання архітектурних форм і прийомів барочної спадщини і об'ємно-просторових і архітектурно-художніх форм і прийомів народної архітектури (удома і храму). Прикладами першого шляху служать такі яскраві споруди, як: Міністерство фінансів України в Києві 2001 р. (архит. В. Гальченко, Г. Довженка, А. Цветков); житловий дев'ятиповерховий будинок по вулиці Січневого повстання, 10 в Києві, побудований в ХХІ ст. (архит. В. Ежов, С. Ежов, В. Селиванов); галерея мистецтв в Полтаві, споруджена в ХХІ ст. (Ю. Олейник).

Об'ємно-просторові форми народного дерев'яного храму: церква Святого Євгенія в храмовому комплексі, розташованому в с. Буки Свірського району Київської області і запроектованому в ХХІ ст. (архит. Ю. Бабич, К. Капінус, Ю. Рейтерович); церква Покриву Богоматері у Білій Церкві, запроектована 1997 р. (архит. Ю. Бабич, Т. Мусієнко); церква Миколи Чудотворця в Києві на Подолі, яка була побудована в 2003–2004 рр. (архит. Ю. Лосицький, Е. Мирошниченко); Андріївська церква у Вишгороді Київської області, побудована в 1991-1993 рр. (архит. Ю. Лосицький).

Архітектурні форми і прийоми народної домашньої архітектури відбилися в таких будинках:

- дитячому саду на 140 місць, розташованому на Троєщині в Києві, 1992 р. (архит. В. Ісак, І. Авдєєв, В. Воронов);
- реконструкції будинків на Подолі в Києві по вул. Спаській і Константиновській, 2001 р. (архит. Ю. Мельничук, Н. Печенов, Л. Гранин, А. Шульга);
- в офісно-торговому центрі по вул. Ярославів Вал, 23 в Києві, 2003–2004 рр. (архит. А. Пашенко, С. Здоренко, С. Городецький).

Пануючою релігією в Україні є християнство, представлене православними, протестантськими і католицькими конфесіями. Центральне місце займає Українська православна церква Московського Патріархату (УПЦ

МП). Вона має незалежний від Москви Священний Синод, який вибирає і поставляє своїх єпископів; самостійним бюджетом; окремим статусом юридичної особи; правом бути представником від імені України на православно-заходах загальноцерковного значення. Католиків (усіх обрядів) на Україні, за даними «Annuario Pontificio» (Папського Щорічника) за 2009 рік, складає 4 801 879 чоловік в 4 293 громадах.

У роки незалежної держави кількість релігійних громад постійно збільшується, ця динаміка має стійку тенденцію. Нині в Україні діють 24947 релігійних організацій, які представлені більш ніж сотнею конфесій, течій, напрямів. Впливовими церквами в Україні являються Українська Православна Церква, Українська Греко-католицька Церква. Діють також численні римсько-католицькі і протестантські громади, збільшується число синагог. Останніми роками великої популярності набувають нетрадиційні для України східні вірування.

Висновок. Таким чином, проблеми становлення духовної цілісності сучасного українця обумовлені особливостями ментальності, глобалізаційними і трансформаційними процесами суспільства. Існуючі проблеми пояснюються зростанням ролі особистості в системі духовного світу. То є вимоги еволюційного розвитку людини, які мають бути нею виконані.

Список літератури: 1. Горанов К. Н. Культура и искусство в быстро меняющемся мире / К. Н. Горанов // Искусство в системе культуры. – Л. : Мысль, 1981. – С. 914. 2. Діденко В. Ф. Людина і світ / В. Ф. Діденко. – К. : Педагогіка, 1996. – 168 с. 3. Носков В. И., Кальянов А. В., Мирошниченко О. В. Профсоюзы и проблемы формирования духовности в период трансформации общества / В. И. Носков // Международная научно-практическая конференция (доклады, тезисы, выступления): Рекомендации. – Ч. 2. – Донецк: Донецкий облсовпроф, 2004. – С. 45–50. 4. Палеха Ю. І. Ключі до успіху або організаційна та управлінська культури / Ю. І. Палеха. – К. : Вид-во Європейського університету фінансів, інформ. систем. менеджменту і бізнесу, 2000. – 211 с.

Bibliography (transliterated). 1. Goranov, K. N. "Kul'tura i iskusstvo v bystro menyayuschemsya mire." *Iskusstvo v sisteme kul'tury*. Leningrad: Mysl', 1981. 914. Print. 2. Didenko, V. F. *Man and world*. Kyiv: Pedagogics, 1996. Print. 3. Noskov, V. I., and A. V. Kal'yanov, O. V. "Miroshnichenko. Profsoyuzy i problemy formirovaniya dukhovnosti in period transformatsii obschestva" *Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferenciya (doklady, tezis, vystupleniya): Rekomendacii*. Part 2. Donetsk: Doneckiy oblsovprof, 2004. 45-504. Print. 4. Palekha, U. I. *Keys to success or organizational and administrative cultures*. Kyiv: Vid-vo of the European university of finances, inform. systems. to the management and business, 2000. Print.

*Робота рекомендована до друку доц., канд. істор. наук Заборовським В. В.
Надійшла (received) 19.03.2015.*

Н. В. ФРАДКІНА, канд. філос. наук, доц., НТУ «ХПІ»

СТАНОВЛЕННЯ НОВИХ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЕЛІТ: ІНТЕЛІГЕНЦІЯ, КУЛЬТУРАЛЬНІСТЬ ЧИ КУЛЬТУРТРЕГЕРСТВО

У статті розмірковується про роль інтелігента у постмодерній культурі. Аналізуються різнобічні підходи щодо діяльності інтелектуалів у сучасному техногенному суспільстві, яке трансформує їх головну соціальну функцію, в результаті чого презентуються їх нові заміники. Підкреслюється негативний вплив масової культури, що значно змінює установки і цінності інтелектуала у старому значенні цього слова. Наголошується на етичній складовій визначення інтелігенції, яка в сучасній культурі набуває нового сенсу і змісту.

Ключові слова: інтелігенція, постмодерна культура, нанотехнології, інформаційне суспільство, відповідальність, ціннісні орієнтири.

Вступ. Актуальність теми обумовлена необхідністю сучасної постмодерної епохи сформуванню нових ціннісних орієнтирів для подальшого розвитку цивілізації і можливості ефективної діяльності соціуму, врахування різних соціокультурних факторів розвитку інтелектуальних еліт.

Традиційно інтелігенція повинна відповідати за цей процес у суспільстві. Але згідно багатьох сучасних досліджень, поняття «інтелігенція» у постмодерній парадигмі втрачає свій сенс, своє колишнє значення.

Мета статті – аналіз інтелігенції як соціокультурного феномену та визначення її місця в умовах культури постмодерну.

За оцінкою сучасного філософа та дослідника Ю. Габермаса: «Сьогодні інтелігенти, інтелектуали – це вже не тільки, як раніше, письменники або філософи..., а й експерти, котрі знаються на економіці, питаннях здоров'я або атомної енергії. Вони розуміють, що в них немає привілейованого підступу до істини, що вони зі своїми контрехпертизами або морально-політичними контрдумками також можуть помилятися. Однак ці люди сьогодні більш необхідні, чим колись, для того щоб розширити спектр тем, що дискутуються, та доводів, щоб держати відкритою політичну комунікацію» [7, с. 102–103].

Основні результати дослідження. Сучасні теоретики філософії культури (О. Тофлер, М. Кастельс, З. Бауман) звертають увагу на революційні зміни усього світу, що призводять до зміни старих типів мислення, адаптування та відповідно змін завдань, які стоять перед новими елітами та інтелігенцією. Чи здатна буде новітня інтелігенція і людство в цілому надати фахові, життєстверджуючі відповіді на небачені виклики нового технологічного часу, – це непокоїть провідних інтелектуалів світу.

Зокрема О. Тофлер доречно зазначає: «Ми відрізали себе від старих способів мислення, сприйняття й адаптації. Ми розчистили сцену зовсім но-

© Н. В. Фрадкіна, 2015

вому суспільству і зараз прямуємо до нього. Це найважча проблема 800-го відтинку життя. І це ставить питання про здатності людини до адаптації: як їй слід жити в цьому новому суспільстві? Чи може вона пристосуватись до його імперативів? А коли ні, чи зможе вона змінити ці імперативи?» [6, с. 14].

Проблема посилюється збільшенням швидкостей інформаційного та технологічного розвитку у геометричній прогресії й обмеженістю швидких реакцій та виховання, соціалізації окремої людини, на це звертають увагу провідні футурологи світу: «Більш того, є основи нам рахувати, що швидкість продовжує різко зростати. Сьогодні, наприклад, число наукових журналів і статей подвоюється, як промислове виробництво у розвинених країнах, приблизно кожні 15 років». Зараз лише уряд Сполучених Штатів випускає 100000 доповідей щорічно плюс 450000 статей, книг і повідомлень. У світовому масштабі науково-технічна література збільшується зі швидкістю біля 60000000 сторінок на рік» [6, с. 21].

М. Кастельс докладно аналізує інформаційні революції та вважає, що ми живемо вже у новому суспільстві – не інформаційному, а інформаційно-нальному, де інтелектуальна діяльність стає також своєрідною технологією (Силіконова долина, наприклад): «Коли перша індустріальна революція була британською, то перша інформаційно-технологічна революція – американською з каліфорнійським нахилом. В обох випадках учені і промисловці з інших країн відіграли важливу роль як у відкритті, так і в поширенні нових технологій. В індустріальній революції ключові джерела талантів і практичних застосувань були у Франції і Германії. В основі нових технологій в електроніці і біології знаходились наукові відкриття, зроблені в Англії, Франції, Германії й Італії. Однак американські новатори, фірми і інститути не лише стояли на початку революції у 1970-х, але і після продовжували грати провідну роль в її експансії, котра, імовірно, збережеться і в XXI ст. Щоб виявити соціальні коріння інформаційно-технологічної революції в Америці, скриті за оточуючими її міфами, я коротко нагадаю процес формування її найвідомішого розсаднику інновацій – Силіконової долини. Як я вже зазначав, саме у Силіконовій долині були розроблені інтегральна схема, мікропроцесор, мікрокомп'ютер та інші ключові технології ... Перенос технології від Shokley в Fairchild, а потім у мережу відокремлених компаній і склав первісне джерело інновацій, на котрому була побудована Силіконова долина і здійснена революція у мікроелектроніці» [4].

Слотердаjk, наприклад, зазначає, що ми живемо у добу «після революцій», це доба постійних відкриттів, винаходів та інтелектуальних новацій. Несподівано та парадоксально у такій ситуації інтелектуал стає вже не потрібним, його роль може грати пересічна людина, кожний стає інженером та «інженером людських душ».

Замість інтелігента приходить нова людина масової культури, породжена мас медіальними стратегіями та новими структурами засобів масо-

вої інформації. Вона породжується новими інформаційними технологіями і часто стає продуктом лише цих технологій масової культури, що значно змінює її установки і цінності, про таку людину ми вже не можемо говорити як про інтелігента чи навіть інтелектуала у старому значенні цього слова.

Для позначення такого феномена – нового спеціаліста доби постмодерну, що замінює інтелектуальну діяльність інформаційною та іміджевою, – ряд теоретиків культури та соціологів вживають поняття «культурал». Деякі вважають його породженням нових владних відношень та стратегій доби інформаційного розвитку (С. Л. Фокін), деякі вважають результатом розвитку масової культури і відповідної масової свідомості, де інтелект – лише частина успішної соціокультурної адаптації (В. Савчук).

Провідний російський філософ В. Подорога з цього приводу зазначає, що поява культурала як замітника та симулятива інтелігента обумовлена високими швидкостями нового інформаційного розвитку, коли не вистачає часу розібратись у справжніх цінностей, а негайна відповідь культуралів на виклики часу стає способом надати хоч якусь версію розвитку подій, часто некомпетентну та графоманську: «Сьогодні публічне, «колективне» надшвидкісне письмо, панує над індивідуальним пошуком, дослідженням, надповільним письмом. Останнє знецінилось. Гасло дня: все, що запізнюється, не існує. Графоманія (в тому числі і парафілософська) здається порятунком... відчайдушною спробою присвоїти публічність, і хоча б на мить ствердити власне ім'я й авторське право...» [1, с. 9].

У праці «У затінку більшості, що мовчить» Жан Бодрійяр говорить про те, що «Масам підносять смисл, а вони прагнуть видовища [2, с. 32]. Тому що сучасним масам потрібно видовище, вони втрачають інтелектуальну складову політичної дії, а політика спрямовується на естетизацію, а не розмірковування. Відбувається процес естетизації політики, яка нагадує шоу і тим самим залучає, привертає людей, перетворює їх на об'єкти політики. Жан Бодрійяр стверджує, що саме політичні дії надають можливість визначити об'єкт політики, участь інтелектуальних еліт у ній [2, с. 27]. Ця теза точно характеризує більшість членів сучасного суспільства: «Політичне мистецтво є мистецтво позитивно використовувати демократичне протиріччя: демос для нього – союз між доцентровою і відцентровою силою, живий парадокс політичної колективності, сформованої аполітичними індивідами». [5, с. 119].

Для інтелігента важливо дотримуватись міри, такту та гармонії в усьому, це етичне визначення насамперед. Етичні порушення в давньогрецькій культурі, звідки коріння європейських цивілізацій, мали назву «гибріс», в римській «амбіція» та «супербія» (гордість) (*ambitio, superbia*).

За Аристотелем між суб'єктом дії та самою дією існує певний зв'язок. Людина є господарем, принципом, батьком своїх вчинків. Саме тому вона може відповідати за свої вчинки. В апостола Павла у Посланні до римлян зазначається «Повірів Авраам Богові і це йому було пораховано

за оправдання» (Рим. 4:3), «пораховано». «розмірковано» зберігається і в українському перекладі І. Огієнка. У Вульгаті для перекладу послань апостола Павла використовується два слова на позначення розмірковування, совісного рахування – *imputatio* і *reputatio* (репутація).

У Фоми Аквінського вчинки розглядаються з зовнішньої позиції та внутрішній – прагнення серця, етичної переконаності, в останньому випадку можна говорити про розрахунок і прагнення серця, свободу і етичність людини. Рішучість та свободу вибору, за думкою Фоми Аквінського, Бог зараховує людині як справедливість (*imputatio, reputatio*), підкреслюючи особистісний свободний вибір людини, її етичність.

В І. Канта поняття *imputatio* (відповідальності, усвідомлення вчинку) має вирішальне значення для розуміння людини як громадянина, це основа інтелігбельного я, здатного відповідати за свої вчинки, використовувати розум на користь суспільству. У «Критиці чистого розуму» чуттєва структура людини зазнає впливу з боку ноуменального я («інтелігбельного характеру»), причому, на думку Канта, механізми цього впливу залишаються для нас цілковито непізнаними. У «Метафізиці моральності» здатність відповідати за свої учинки (*imputatio*) пов'язана з інтелігбельною основою я – «учинок приписується інтелігбельному характеру», складає основу інтелігенції людини. Тим самим проводиться доведення зв'язку понять – розум – інтелігбельна основа я (*imputatio*) – свобода – моральна відповідальність – юридична відповідальність. В європейській філософії розмірковування щодо інтелігенції та розумового розрахунку стають основою філософії права.[3]

Інтелігент намагається насамперед жити у злагоді зі суспільством та своєю совістю. Ця та якість інтелігента, яка як ніколи стає актуальною, тому що ані новий європейський інтелектуал, ані культурал, що робить зі свого культурного статусу насамперед «паблік рілішєнз» та інтелектуальне змагання не в змозі відповісти на вимоги часу. Інтелігенція – це не тільки праця з інформацією та введення інтелектуальних та технічних новинок, але й особлива культура спілкування та етичного поведіння з соціокультурним оточенням та природним середовищем.

У публікації «Радіація, катастрофи й гюбрис» Дж. Хітон говорить про те, що людство такими діями, як використання атомної енергії у мирних та особливо військових цілях, поставило своє життя в серйозну загрозу. «Ми усі зараз живемо з наслідками готовності наших політиків створювати та використовувати речі, які ми не можемо повністю контролювати», – відзначає автор, розкриваючи зміст використаного у назві статті слова «гюбрис» [8].

В іншому сенсі слово «гюбрис» стосовно новітніх технологій фігурує у публікації «Чи можуть нанотехнології бути справедливими?» Про нанотехнології та рух за глобальну справедливість, що поширюється». Її автор А. Джеймсон пише про те, що «у нашому суспільстві дуже мало місця для публічного обговорення того, як ми можемо використовувати ці та інші

просунуті технології чесно та належним чином; замість цього, давній злочин гюбрісу переживає нове життя, по мірі того як нанотехнологи та їх спонсори обіцяють більше, ніж вони мали б це робити, та здійснюють свою інноваційну активність, навмисно нехтуючи соціальними, культурними та екологічними наслідками того, що вони роблять» [9].

Висновки. Ці розмірковування показують актуальність цієї проблеми – тільки новій інтелігенції можливо вирішити як інтелектуальні, так і екологічні проблеми, нові технологічні виклики часу. Інтелігент намагається насамперед жити у злагоді зі суспільством та своєю совістю. Ця та якість інтелігента, яка як ніколи стає актуальною, тому що ані новий європейський інтелектуал, ані культурал, що робить зі свого культурного статусу насамперед «паблік рілішєнз» та інтелектуальне змагання не в змозі відповісти на вимоги часу. Як протиставлення недбалості – відповідальність, «свідомість», *imputatio* Фоми Аквінського, Баумгартена, Канта і Кельзена (сучасна філософія права), інтелектуальна свобода та етичність Д. Лихачева.

Інтелігент завжди етично відповідальний, як би це не було важко та неможливо. Ми можемо констатувати, що інформаційні вибухи тільки посилюють етичну складову знання, новітні «гібриси» та розвиток інформаційних технологій не знімають, а посилюють як етичну відповідальність інтелігенції, так і її фахову компетентність, що набуває міждисциплінарного універсального характеру.

Список літератури: 1. Авто-био-графия. Тетради по аналитической антропологии. № 1. – М., 2001. – С. 9. 2. *Бодрийяр Ж.* В тени молчаливого большинства, или Конец социального. – Екатеринбург: Ad Marginem, 2000. – 312 с. 3. Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей. – К.: Дух і літера, 2009. – Т.1. – 576 с. 4. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество, культура. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с. 5. *Рансьєр Ж.* На краю политического /. — М.: Праксис, 2006. — 240 с. 6. *Тоффлер Э.* Шок будущего. — М.: «Издательство АСТ», 2002. — 557 с. 7. *Хабермас Ю.* Демократия. Разум. Нравственность. – М.: Наука, 1992. – 176 с. 8. *Heaton J.* Radiation, Disaster & Hubris [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tronviggroup.com/radiation-disaster-hubris>. 9. *Jamison A.* Can Nanotechnology Be Just? On Nanotechnology and the Emerging Movement for Global Justice [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://link.springer.com/article/10.1007%](http://link.springer.com/article/10.1007%2F)

Bibliography (trasliterated): 1. *Avto-byo-hrafiya. Tetrydy po analytycheskoy antropologiiy.* No. 1. – Moscow, 2001. 9. Print. 2. *Bodryyar, Zh. V teny molchal'yvoho bol'shynstva, yly Konets sotsyal'noho.* Ekaterynburg: Ad Marginem, 2000. Print. 3. *Yevropeys'kyu slovnyk filosofiy. Leksykon neperekladnostey.* – Kyiv: Dukh i litera, 2009. Vol. 1. Print. 4. *Kastel's, M. Ynformatsyonnaya epokha: ekonomyka, obshchestvo, kul'tura.* – Moscow: HU VShE, 2000. – Print. 5. *Rans'er, Zh. Na krayu polytycheskoho.* Moscow: Praksys, 2006. Print. 6. *Toffler, E. Shok budushcheho.* Moscow: ACT, 2002. Print. 7. *Khabermas, Yu. Demokratyya. Razum. Nravstvennost'.* Moscow: Nauka, 1992. Print. 8. *Heaton, J. Radiation, Disaster & Hubris.* Web. 30.05.2015 <<http://www.tronviggroup.com/radiation-disaster-hubris>> 9. *Jamison, A. Can Nanotechnology Be Just? On Nanotechnology and the Emerging Movement for Global Justice.* Web. 30.05.2015 <[http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11569-009](http://link.springer.com/article/10.1007%2Fs11569-009%2F)>.

Надійшла (received) 09.06.2015.

В. В. МАЛІКОВ, канд. іст. наук, старший викладач, НТУ «ХП»

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ МУЗЕЄМ І ВІДВІДУВАЧЕМ: БРИТАНСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

У статті досліджуються основні принципи, форми і засоби взаємодії між музеєм і відвідувачем в сучасній Великій Британії. Автор проводить аналіз теоретичних настанов і практичної діяльності британських музеїв для виявлення такого досвіду, котрий буде можливо і корисно застосувати в українських реаліях. Відкритість і рівність у доступі до музею для всіх категорій відвідувачів з найрізноманітнішими потребами, антропоцентризм, формування відносин співпраці з відвідувачем і партнерства з місцевими громадами і соціальними організаціями мають стати фундаментальними принципами роботи сучасного музею.

Ключові слова: музей, музеєзнавство, відвідувач, досвід, виставка, співробітники музею, співпраця, партнерство.

Вступ. Нові соціальні реалії початку XXI століття, розширення кола предметів культурної спадщини, поява нових типів музейних установ та розвиток «нового музеєзнавства» спонукають до переосмислення ролі музею у сучасному українському суспільстві та його взаємодії з людиною. Адже становлення інформаційного суспільства в Україні супроводжується посиленням конкуренції з боку ЗМІ та мультимедійних ресурсів мережі Інтернет у процесі пізнання навколишнього світу. Перед музеєм постала проблема пошуку принципово нових і до того ж різноманітних способів комунікації з відвідувачем. Попри хронічний брак фінансування, нестачу кваліфікованих кадрів та інших ресурсів для динамічного розвитку вітчизняні музеї почали процес трансформації й визначення власного місця у новій культурній дійсності. Звернення сучасного українського суспільства до євроатлантичного вектору розвитку обумовлює й залучення відповідного досвіду в музейній справі. Найпоказовішим у цьому плані є участь низки вітчизняних музеїв у такій міжнародній акції як «Ніч музеїв» впродовж останніх 7–8 років. Українські музеї за часів незалежності мають безпосередній досвід взаємодії з європейськими й міжнародними інституціями у сфері музейництва, проте налагодження постійної і всеохоплюючої співпраці все ще залишається справою майбутнього. Тому залучення теоретичних досягнень британського музеєзнавства, так само як і вивчення практичної діяльності сучасних музеїв Великої Британії визнається актуальним для розвитку музейної справи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні дослідники, звертаючись до стану музейництва в європейських країнах та США, зосереджують свою увагу переважно на нормативно-правових, фінансово-

© В. В. Маліков, 2015

економічних, організаційних та інституційних аспектах функціонування музеїв та колективів їх співробітників. При цьому вони найчастіше вдаються до компаративістики, порівнюючи стан та умови розвитку музеїв, оцінюючи закордонні практики у музейній справі з точки зору прийнятності їх в українських реаліях та пропонуючи шляхи і засоби втілення нововведень у вітчизняну музейну справу. Означений ґрунтовний підхід демонструє, зокрема, А. В. Панченко [7].

До таких досліджень належить і праця І. В. Іванюти та Т. І. Шпараги [2]. Дослідниці наголошують на потребі модернізації музейної справи в Україні та корисності вивчення організації музейної справи у Франції, яка спрямована на популяризацію регіонів країни, використання потенціалу музеїв для розвитку культурного туризму. Певне місце у статті приділено й питанням побудови стійкої взаємодії між музеєм і відвідувачем [2, с. 551]. Зокрема, вказується на засоби залучення відвідувачів до музею. Усе більше музеїв Франції пропонують вільний вхід, зокрема студентам і вчителям: частка безкоштовних відвідувань сягнула вже 42 % їх загальної кількості за рік. Окрім того, у французьких музеях працюють студії для учнів, де останні мають можливість не лише оглянути експозиції, але й займатися конструюванням, живописом, малюванням.

С. В. Муравська проводить порівняльний аналіз особливостей та проблем фінансування музеїв в Україні та закордоном [6]. Зокрема, вона звертає увагу на університетський музейний центр Великої Британії, який має вирішувати проблеми вкрай обмежених ресурсів, а водночас певної кризи визнання своєї цінності для університетів і суспільства загалом. А запорукою успішного розвитку таких музеїв дослідниця вважає плідну співпрацю їх персоналу з адміністрацією у питаннях наукових досліджень, навчання та залучення коштів [6, с. 161, 164]. Подібний підхід демонструє і дослідження Б. А. Івченко. Необхідними для розвитку Харківського історичного музею визнається запозичення світового досвіду з цілеспрямованої маркетингової діяльності, якою б займався окремий підрозділ, репрезентація музею в мережі Інтернет та ЗМІ. Це допоможе отримати відповіді на питання про сучасні потреби і запити суспільства щодо висвітлення минулого музейними засобами, зрозуміти перспективи та інтелектуальні запити на майбутнє задля формування більш ефективної освітньої та експозиційної роботи [3, с. 241–242].

Згідно з твердженням Т. Миронової, дослідження світового досвіду організації музейної справи є важливим завданням для розуміння соціокультурної діяльності вітчизняних музеїв, що характеризується відносною активізацією різних груп населення в ній, багатоманітністю відповідних видів і форм творчості [4, с. 160]. Позитивну динаміку такого розвитку демонструє, наприклад, Музей етнографії й народного промислу у Львові, який відрізняється й взаємовигідною тривалою співпрацею з Чехією,

Польщею та іншими європейськими країнами [1].

Осмисленню принципів комунікації музею з особистістю та суспільством присвячена праця О. М. Сошнікової [8]. Дослідниця висвітлює питання експериментальних пошуків музейних співробітників у побудові сучасної експозиції з відчутними впливами постмодернізму, включення її у мінливе соціокультурне життя, а також форми комунікації музею із відвідувачем та необхідні для цього засоби. Сам музей розглядається як комунікативний простір, котрий забезпечує стійкий контакт публіки з культурою за посередництвом експозиції та інформаційних технологій.

Дослідження комунікації між музеєм та відвідувачем проводять вже багато років, зокрема, і співробітники Дніпропетровського історичного музею [5]. Проблематика, методика і результати їхніх досліджень корелюють до певної міри із аналогами в сучасних британських музеях. Зокрема, це стосується вивчення динаміки, стимулів і мотивації відвідування музею, виявлення інтересів, потреб різних категорій відвідувачів, особливостей впливу музейної експозиції та її експонатів на людину, для чого організуються психологічні й соціологічні дослідження. У результаті формується системний комплексний підхід, який передбачає єдність теорії і практики, наступність, доступність та міцність знань, активність, наочність, науковість й інші принципи діяльності музею.

Метою цього дослідження є виявлення таких основних принципів, форм та засобів взаємодії відвідувача і музею в сучасній Великій Британії, які є придатними до застосування у вітчизняній музейній справі.

Матеріали і результати дослідження. Вирішення поставленого дослідницького завдання передбачає як теоретичне осмислення нових підходів до ролі музею в британському суспільстві, так і опис й аналіз безпосереднього втілення цих підходів у діяльності деяких музеїв Великої Британії нашого часу.

Раймон де ла Роча Мілле слушно розрізняє два підходи щодо музейної справи. Першим є просвітницька концепція культурного розвитку й системи мистецтв, започаткована у XVIII столітті й спрямована на популяризацію і сприяння поступу мистецтва. А другим підходом є антропологічна концепція культури, вироблена у XX столітті, за якої зусилля соціально-гуманітарних наук спрямовані на включення музеїв у суспільство з метою надати демократичну репрезентацію культурному розмаїттю в ньому [10, с. 1]. Усвідомлення музею, як важливого соціального інституту, котрий є засобом культурного обміну, розвитку взаєморозуміння й співробітництва між народами, нині є загальноприйнятим у світовій спільноті.

Прикладом музею з давніми традиціями (відкритий у середині XIX століття) і водночас такого, що динамічно розвивається, є музей New Walk у Лестері [12]. Ставши перед потребою модернізації для залучення більшої кількості і різних категорій відвідувачів, ця установа продемонструвала

здатність змінюватися. Його співробітники у співпраці з адміністрацією, вченими, іншими музеями змогли сформулювати спільне бачення мети діяльності музею та розробити принципи його перетворення. Місією музею є вселити пристрасть до навчання і надихнути на любов до міста Лестер, а центром уваги стають люди й місце, бо саме через співпрацю з місцевою громадою можна реалізувати поставлену мету. Музей починає сприйматися як установа, що здатна зробити Лестер містом з натхненням до праці і життя в ньому, а також його відвідування туристами, тобто здатна долучитися до розвитку міста. Музей надихає до творчості, відкриваючи можливості пережити досвід співучасті і співробітництва з ним. Він створює суспільний простір для діалогу, полеміки і прояву активної громадянської позиції, а в експозиціях, заснованих на ідеях, вміщує множинність голосів, точок зору і перспектив, справжній багатоманітний людський досвід. Тож музей завжди має справу не лише з минулим, але й вирішує важливі завдання сучасного суспільства, наголошуючи на провідній ролі культури для повсякденного життя.

Переслідуючи освітні цілі, поширюючи ідеї, покращуючи життя людей і формуючи суспільне благо, музей має бути також і приємним для відвідування місцем. Для цього музей розбудовує співпрацю з усіма місцевими спільнотами, включно з малозабезпеченими людьми й інвалідами, а також взаємодіє на партнерських засадах з широким колом освітніх та соціальних організацій [12, с. 6, 20].

Сучасні британські дослідження переконливо доводять, що музеї здатні бути агентами потужного впливу на здоров'я і добробут особистості та суспільства в цілому. Музейні зібрання є серцевиною такого впливу і можуть використовуватися у різний спосіб: для підняття питання щодо охорони здоров'я, заохочення та зміцнення позитивного образу добробуту і здоров'я людини. При цьому навіть невеликі музеї можуть робити гідний внесок для благополуччя своєї громади на тому ж рівні, що й великі установи. У власних програмах музеї мають спрямовувати зусилля на поширення ідей і впровадження принципів зосередженості на навчанні, підтримки розумової і фізичної активності, встановлення стійких зв'язків зі світом і людьми довкола, вдячності і співучасті у діях щодо надбання нового культурного досвіду. Та й самі місцеві громади мають усвідомлювати важливу роль музеїв у розбудові добробуту [15, с. 43].

Пошук нових відвідувачів, максимальне розширення їх кола та усунення бар'єрів для якомога вільнішого доступу до послуг музею є самостійною проблемою у британській науковій літературі та практичній діяльності музеїв [14; 16]. Вирішення таких завдань сприяє підвищенню суспільної значимості музею, адже робить його важливим учасником політики соціального включення та рівних можливостей для всіх. На думку музеєзнавців, сучасні культурні й освітні виклики музеї здатні гідно зустріти ли-

ше на засадах партнерства і співробітництва. Для партнерів та співучасників своїх проектів музеї можуть запропонувати можливість побудови особистих, соціальних і культурних ідентичностей, конструювання власного знання та віднаходження способу розповіді своєї історії. Вони пропонують спільну діяльність, сповнену творчістю і вільним польотом фантазії, здобуття знання про культурні відмінності та досягнення впевненості в собі та своїх можливостях. Музеї здатні запропонувати й виразити своє бачення рівних можливостей і рівної участі у суспільстві, створити відповідні безпечні середовища для навчання, котрі можуть сформувавши шлях особистісного зростання, самооцінки та творчості. Вони спроможні допомогти людям поглянути на звичні проблеми під іншим кутом зору, пов'язуючи разом минуле, сучасне і майбутні перспективи. Такий підхід не є чимось кардинально новим, але має стати основоположним для розвитку музеїв з готовністю до гнучкості, мінливості ідей і концепцій, експериментування.

Питання взаємодії школярів і їхніх батьків з освітніми програмами британських музеїв і галерей так само постійно перебувають в центрі уваги британських вчених та оцінюються ними [13]. Для реалізації успішного освітнього проекту музеєм чи галереєю мистецтв необхідно керуватися інтересами й потребами відвідувачів, співпрацювати із вчителями дітей, пов'язати пропоновану програму з шкільним розкладом та навчальними планами, запроваджувати ефективний маркетинг, приділяти увагу дослідницькій роботі і ретельному плануванню щодо проекту. Хоч ці завдання є доволі складними, проте їх вирішення дозволяє створити для молоді захоплюючий, осмислений досвід прилучення до культурних цінностей та творчості, а також розширити їхні можливості розуміти і насолоджуватися мистецтвом.

Британські вчені постійно працюють над удосконаленням взаємодії між музеєм і відвідувачем за посередництва експозиції [11; 12; 14; 17]. Вони висувають низку універсальних порад, які допомагають зробити досвід такої взаємодії корисним і захоплюючим для відвідувача. Пропонується надавати відвідувачу ширший вибір щодо рівня освоєння ним експозиції у змістовному й емоційному планах, а також давати простір його уяві та час для осмислення почутого й побаченого. Кожен предмет і кожна розповідь мають подаватися в якомога конкретнішому та повнішому контексті, з урахуванням місця й часу. У центрі уваги експозиції з будь-якої тематики має перебувати людина. Осягнення експозиційного матеріалу повинно відбуватися шляхом глибшого залучення максимально можливого спектру емоцій відвідувача. Створити якомога ширший емоційний досвід у нього допомагають звуки, світло, конструкція будівлі, несподівані речі [17, с. 5–6, 37–38].

Споруджений 2002 року в Англії Імперський військовий музей Півночі пропонує відвідувачам новий тип високо емоційного й сповненого переживаннями драматичного досвіду, в якому історії людей про причини, перебіг і наслідки війни та конфлікту розповідаються за посередництвом

архітектури, образотворчого мистецтва, автентичних предметів, світлин, фільмів і драми. Власний простір і матеріал цього музею нового типу використовується для того, щоб задіяти фізичні відчуття, емоції й почуття відвідувачів. Замість сповненого прославленням і пафосом тріумфу війни пропонуються антропоцентричні розповіді з особливою увагою до індивідуального досвіду переживання війни. Саме таке чуттєве знання сприяє формуванню критичної історичної свідомості відвідувача. [11, с. 5–7]. Архітектурна композиція музею спрямована таким чином, щоб дезорієнтувати та спантеличити відвідувачів, викликати в них відчуття втрати контролю, розгубленості, розірваності і фрагментації дійсності. Хоча при цьому дослідники відзначили й складність розуміння відвідувачами цілей, спрямованості і цінностей музею, їх певної розмитості [11, с. 8–10]. Для того, щоб зрозуміти сенс такої музейної практики потрібно заглибитися в деякі теоретичні аспекти сучасного музеєзнавства у Великій Британії.

Цінним у даному випадку є зауваження Катерини Альбано щодо поширення реалізму в ХІХ столітті не лише на художню літературу та інші види мистецтва, природознавство та наукову думку, а й на етнографічні музеї, форми знання та демонстрації музейних виставок. Тоді як постмодернізм оскаржує гадану достовірність людського погляду та узагальнюючу перспективу єдиної точки зору на розуміння й конфігурацію дійсності. Така постмодерністська критика докорінно змінює сучасну музейну експозицію. Це створює в просторі музею тривимірні й чуттєві середовища, які часто включають в себе мінливі властивості цифрового веб-мистецтва, котре вводить до виставки можливість її перетворення та непередбачуваність. Виставка наповнюється множинними голосами та точками зору, що перетинаються між собою, в тому числі застосовуючи фотографію, фільми і перформанси. Дослідниця задає слушне питання про те, яким чином можна залучити артикульовану розповідь і відвідувача до такого середовища. Відвідувач музею уподібнюється до пішохода в місті, котрий взаємодіє з просторовим ладом виставки, актуалізує деякі з її просторово-оповідних можливостей, змушуючи їх «існувати», так само як і «виникати». Таке «крокування» виставкою з актуалізацією і артикуляцією її структури та інформації є як індивідуальною, так і соціальною практикою [9, с. 2–3]. Катерина Альбано підтримує теоретичну позицію, згідно з якою чуттєве є підставою як для отримання знань, так і до переживання [9, с. 4], а співробітники сучасного музею намагаються зробити виставку місцем чуттєвого сприйняття й емоційного переживання, так само як і пізнання [9, с. 10].

Висновки. Сучасні музеї у Великій Британії демонструють надзвичайно широкий спектр підходів, методів і засобів у своїй роботі. Проте фундаментом такого різноманіття у засобах презентації музейних зібрань, новаторства у побудові приміщення музею та його експозицій й постійного експериментування, які демонструють співробітники музеїв, є низка принципів їхньої

діяльності, зосередженої на відвідувачеві та його взаємодії з музеєм. Серед таких принципів – відкритість і доступність музею для всіх категорій відвідувачів з найрізноманітнішими потребами, антропоцентризм, формування відносин співпраці музею з відвідувачем і партнерства з місцевими громадами і соціальними організаціями. У своїй взаємодії з музеєм відвідувач має отримати досвід не лише пізнання, а й співучасті і співпереживання, емоційно насичений досвід. Музей створює суспільний простір для комунікації та діалогу, надаючи множинність голосів, точок зору і можливих перспектив, демонструючи всю складність і багатоманітність справжнього людського досвіду. А звернення до постмодерної естетики у конструюванні експозиції, використання інформаційно-комунікаційних технологій, веб-мистецтва є лише засобами для втілення в життя означених принципів.

Список літератури: 1. *Голубець Г.* Виставкова діяльність Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (1992–2011 рр.) / *Г. Голубець* // Народознавчі зошити. – № 3 (105). – 2012. – С. 571–591. 2. *Іванюта І. В., Шпарага Т. І.* Організація музейної справи у Франції та її досвід для України / *І. В. Іванюта, Т. І. Шпарага* // Геополітика і екогеодинаміка регіонів. – 2014. – Т. 10. – Вип. 2. – С. 549–552. 3. *Івченко Б. А.* Маркетинг і реклама в роботі сучасного музею (з досвіду роботи ХІМ) / *Б. А. Івченко* // Сімнадцять сумцовські читання. Матеріали наукової конференції на тему «Комунікаційний підхід у музейній справі як відповідь на потреби соціуму», Харків, 18 квітня 2011 р.– Х. : Майдан, 2011. – С. 239–242. 4. *Миронова Т.* Сучасний український музей – соціальна складова держави / *Т. Миронова* // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. – 2013. – Вип. 9. – С. 157–163. 5. Музей і відвідувач: методичні розробки, сценарії, концепції. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2005. – 148 с. 6. *Муравська С. В.* Особливості фінансування музеїв вищих начальних закладів: історико-компаративний аналіз українського та європейського контексту / *С. В. Муравська* // Праці Центру пам'яткознавства. – 2012. – Вип. 21. – С. 155–166. 7. *Панченко А. В.* Музей – центр збереження і репрезентації історико-культурної спадщини краю / *А. В. Панченко* // Сімнадцять сумцовські читання. Матеріали наукової конференції на тему «Комунікаційний підхід у музейній справі як відповідь на потреби соціуму», Харків, 18 квітня 2011 р.– Х. : Майдан, 2011. – С. 9–19. 8. *Сошнікова О. М.* Соціокультурний потенціал музейної комунікації / *О. М. Сошнікова* // Сімнадцять сумцовські читання. Матеріали наукової конференції на тему «Комунікаційний підхід у музейній справі як відповідь на потреби соціуму», Харків, 18 квітня 2011 р.– Х. : Майдан, 2011. – С. 3–8. 9. *Albano C.* Narrating place: the sense of visiting / *Caterina Albano* // *Museum & Society*. – March 2014. – 12(1). – P. 1–13. 10. *De la Rocha Mille, R.* Museums without walls: The museology of Georges Henri Riviere / *Raymond de la Rocha Mille*. – London: City University London, 2011. – 312 p. 11. Developing Imperial War Museum North / *Suzanne MacLeod, Jocelyn Dodd, Tom Duncan*. – University of Leicester, 2014. – 20 p. 12. Establishing a Vision: New Walk Museum and the Story of Leicester. – University of Leicester, 2013. – 29 p. 13. Evaluating Creativity. The Evaluation of the 10 Gallery Education Projects of encompass 2000 / Edited by *Eilean Hooper-Greenhill and Gill Nicol*. – University of Leicester, Research Centre for Museums and Galleries, 2001. – 94 p. 14. Including Museum: Perspectives on Museums, Galleries and Social inclusion / *Jocelyn Dodd and Richard Sandell*. – University of Leicester; Research Centre for Museums and Galleries, 2001. – 134 p. 15. Mind, body, spirit: How museums impact health and wellbeing / *Jocelyn Dodd, Ceri Jones*. – University of Leicester, Research Centre for Museums and Galleries (RCMG), 2014. – 60 p. 16. Museums and Social Inclu-

sion / Eilean Hooper-Greenhill, Richard Sandell, Theano Moussouri, Helen O'Riain. – University of Leicester, Research Centre for Museums and Galleries, 2000. – 60 p. **17.** Prisoners, Punishment and Torture: Developing New Approaches to Interpretation at the Tower of London / Suzanne MacLeod, Richard Sandell, Tom Duncan. – University of Leicester, 2014. – 40 p.

Bibliography (transliterated): **1.** Holubets, H. "Vystavkova diialnist muzeiu etnohrafii ta khudozhnogo promyslu Instytutu narodoznavstva NAN Ukrainy (1992–2011 rr.)." *Narodoznavchi zoshyty* No. 3 (105). 2012. 571–591. Print. **2.** Ivaniuta, I. V., and T. I. Shparaha. "Orhanizatsiia muzeinoi spravy u Frantsii ta yii dosvid dlia Ukrainy." *Heopolityka i ekoheodynamika rehioniv* 2014. Vol. 10. Issue 2. 549–552. Print. **3.** Ivchenko, B. A. "Marketynh i reklama v roboti suchasnoho muzeiu (z dosvidu roboty KhIM)." *Simnadtsiati sumtsovski chytannia. Materialy naukovoï konferentsii na temu «Komunikatsiinyi pidkhid u muzeinii spravi yak vidpovid na potreby sotsiumu»*, Kharkiv, 18 kvitnia 2011 r. Kharkiv: Maidan, 2011. 239–242. Print. **4.** Myronova, T. "Suchasnyi ukrainskyi muzei – sotsialna skladova derzhavy." *MIST: Mystetstvo, istoriia, suchasnist, teoriia*. 2013. Issue 9. 157–163. Print. **5.** *Muzei i vidviduvach: metodychni rozrobky, stsenarii, kontseptsii*. Dnipropetrovsk: ART-PRES, 2005. Print. **6.** Muravska, S. V. "Osoblyvosti finansuvannia muzeiv vyshchykh nachalnykh zakladiv: istory-ko-komparatyvnyi analiz ukrainskoho ta yevropeiskoho kontekstu." *Pratsi Tsentru pamiatkoznavstva* Issue 21 (2012): 155–166. Print. **7.** Panchenko, A. V. "Muzei – tseñtr zberezhennia i reprezentatsii istoryko-kulturnoi spadshchyny kraiu." *Simnadtsiati sumtsovski chytannia. Materialy naukovoï konferentsii na temu «Komunikatsiinyi pidkhid u muzeinii spravi yak vidpovid na potreby sotsiumu»*, Kharkiv, 18 kvitnia 2011 r. Kharkiv: Maidan, 2011. 9–19. Print. **8.** Soshnikova, O. M. "Sotsiokul-turnyi potentsial muzeinoi komunikatsii." *Simnadtsiati sumtsovski chytannia. Materialy naukovoï konferentsii na temu «Komunikatsiinyi pidkhid u muzeinii spravi yak vidpovid na potreby sotsiumu»*, Kharkiv, 18 kvitnia 2011 r. Kharkiv: Maidan, 2011. 3–8. Print. **9.** Albano, C. "Narrating place: the sense of visiting." *Museum & Society*. March 2014. 12(1). 1–13. Print. **10.** De la Rocha Mille, R. *Museums without walls: The museology of Georges Henri Riviere*. London: City University London, 2011. Web. 29.05.2015 <<http://openaccess.city.ac.uk/2154/>>. **11.** *Developing Imperial War Museum North*. Edited by Suzanne MacLeod, Jocelyn Dodd, Tom Duncan. University of Leicester, 2014. Print. **12.** *Establishing a Vision: New Walk Museum and the Story of Leicester*. University of Leicester, 2013. Print. **13.** *Evaluating Creativity. The Evaluation of the 10 Gallery Education Projects of encompass 2000*. Edited by Eilean Hooper-Greenhill and Gill Nicol. University of Leicester, Research Centre for Museums and Galleries, 2001. Print. **14.** *Including Museum: Perspectives on Museums, Galleries and Social inclusion*. Edited by Jocelyn Dodd and Richard Sandell. University of Leicester; Research Centre for Museums and Galleries, 2001. **15.** *Mind, body, spirit: How museums impact health and wellbeing*. Edited by Jocelyn Dodd, Ceri Jones. University of Leicester, Research Centre for Museums and Galleries (RCMG), 2014. Print. **16.** *Museums and Social Inclusion*. Edited by Eilean Hooper-Greenhill, Richard Sandell, Theano Moussouri, Helen O'Riain. University of Leicester, Research Centre for Museums and Galleries, 2000. Print. **17.** *Prisoners, Punishment and Torture: Developing New Approaches to Interpretation at the Tower of London*. Edited by Suzanne MacLeod, Richard Sandell, Jocelyn Dodd, Tom Duncan. University of Leicester, 2014. Print.

Надійшла (received) 29.05.2015.

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ МОЛОДІ

УДК 37.015

О. В. КУЗЬМЕНКО, канд. пед. наук, доц., НТУ «ХП»;
Н. Б. РЕШЕТНЯК, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХП»

ДІЛОВА ГРА «МОДЕЛЬ ООН» ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

У статті викладено методику організації і проведення молодіжних конференцій «Модель ООН». Характеризуються дидактичні та виховні можливості зазначеної форми пізнавальної діяльності студентів і старшокласників. Обґрунтовується доцільність її використання у вищих і середніх навчальних закладах України. Аналізуються дидактичні та методичні аспекти формування у студентів і школярів вмінь самостійно оцінювати глобальні тенденції розвитку світового співтовариства, визначати шляхи розв'язання актуальних проблем сучасності. Узагальнюється досвід проведення таких конференцій в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: методика формування, конференції «Модель ООН», навички критичного мислення, дослідницькі вміння, свідомий громадянин.

Вступ. Важливим завданням вищої та середньої шкіл України є виховання патріота і свідомого громадянина. Форми, методи навчання і виховання, що застосовуються українськими педагогами, ефективно забезпечують засвоєння суб'єктами пізнавальної діяльності знань та вмінь, необхідних в умовах демократії, правової держави, громадянського суспільства. Зазначена спрямованість вітчизняної системи освіти визначається законодавчими та іншими нормативно-правовими актами, вивчається педагогічною наукою. Українські вчителі та викладачі вищих навчальних закладів активно обговорюють згадану проблематику, шукають шляхи підвищення результативності своєї роботи. З огляду на це певну цінність для науковців і практиків набуває методика організації та проведення молодіжних конференцій «Модель ООН» (далі – МООН).

© О. В. Кузьменко, Н. Б. Решетняк, 2015

Аналіз досліджень і публікацій. Конференції МООН проводяться в багатьох країнах світу понад чотири з половиною десяти років. Зарубіжні педагоги, зокрема, Ірвін Штейн, Девід Вільямс розглядають цю рольову (ділову) гру як ефективний засіб розширення та поглиблення знань учнів і студентів, розвитку їх мислення, пізнавальних, комунікативних умінь. Конференції МООН проводяться у світі на місцевому, національному і навіть міжнародному (м. Гаага, Нідерланди) рівнях. У грі беруть участь переважно старшокласники. При цьому у США, наприклад, є досвід залучення до неї навіть учнів початкової школи.

Дослідники і методисти виокремлюють два етапи гри, про яку ідеться. На першому з них учасники проводять теоретичну і практичну підготовку. На другому етапі вони імітують діяльність посадових осіб і основних органів ООН. У зазначеній грі може брати участь різна кількість учнів або студентів. Найпростіший варіант – коли грає один клас (академічна група). У такому випадку моделюється діяльність окремих органів ООН, наприклад, Ради безпеки. Якщо ж у грі беруть участь кілька класів (груп), то з'являється можливість відтворити роботу Генеральної асамблеї ООН. Ще складнішим варіантом гри є міжшкільні (міжвузівські) конференції МООН, у яких бувають задіяні сотні учасників. Дослідники розглядають МООН як досить гнучку форму навчання і виховання молоді [4].

Метою даної статті є вивчення зарубіжного і вітчизняного досвіду організації та проведення конференцій МООН, критичне його осмислення і пошук шляхів вдосконалення відповідної педагогічної технології.

Основні результати дослідження. «Ми, народи об'єднаних націй...» – так починається Преамбула Статуту ООН, який набув чинності 24 жовтня 1945 р. Так само мислили 230 школярів з більш ніж п'ятдесяти міських і сільських шкіл України, які 2 – 5 листопада 1998 р. в мальовничій Пущі-Озерній поблизу Києва захоплено грали в дипломатів. Це була перша всеукраїнська конференція МООН. Можливість зібратися разом, обговорити актуальні проблеми світової співдружності та своєї Батьківщини надали школярам Представництво ООН у нашій країні, Міністерство освіти і науки України, міжнародна школа «Печерськ», Київський лицей бізнесу, ряд інших організацій та осіб (далі – організатори).

Завдання конференції.

Цікавий і незвичний для України навчально-виховний захід, про який ідеться, було присвячено 50-річчю Загальної декларації прав людини. У матеріалі «Проект проведення конференції для українських старшокласників «Модель Організації Об'єднаних Націй», який ще до початку рольової гри отримали школи-учасниці, було визначено такі завдання: сприяти вихованню свідомого громадянина України за допомогою моделювання діяльності системи ООН; надати якісну інформацію стосовно функціонування зазначеної системи в Україні школам та іншим навчальним закла-

дам; висвітлити основні напрями діяльності Уряду України; сприяти кращому розумінню ролі світового співтовариства і неурядових організацій у розвитку України; сприяти розвиткові комунікативних вмінь школярів, розширенню їх знань про національні та глобальні проблеми сучасності, навчити їх процедурам ведення переговорів, пошуку консенсусу і компромісів. Отже, як бачимо, в педагогічному сенсі конференція була спрямована передусім на виховання гідних громадян України, які володіють високою політичною, комунікативною та дипломатичною культурою.

Підготовка школярів.

З метою вирішення педагогічних завдань організатори передусім залучили школярів до активної навчально-пізнавальної діяльності. Заздалегідь у школи було розіслано інструктивно-методичні матеріали, зокрема рекомендації організаторів міжнародної МООН. На підготовчому етапі учні мали самостійно (за консультативної допомоги педагогів) дослідити проблеми, включені до порядку денного конференції. Потрібно було, зокрема, зібрати, проаналізувати й узагальнити інформацію про країну або міжнародну організацію, яку вони «представлятимуть». Школярам, що вивчали певну країну, рекомендувалося керуватися розгорнутим планом: 1) політична структура (походження політичної структури; конституція та уряд; стабільність і політика сучасного уряду); 2) культурні фактори (етнічні групи; релігії; історія культури); 3) географія (сусідні країни; топографія; геополітичні міркування); 4) економіка (монетарна система; залежність і борги; членство в економічних і торгових організаціях); 5) природні ресурси (основні товари, що виробляються; договори про торгівлю; рівень самодостатності); 6) оборона (військова структура; залежність від інших держав; членство у блоках); 7) погляди на світові проблеми (роль та вплив у світі; членство у блоках і геополітичних угрупованнях); 8) історія (загальна; останні 50 років; недавня історія). Тим, кому треба було ознайомитися з певною організацією, що входить до системи ООН або бере участь у її роботі, пропонувався інший, менш об'ємний план: 1) визначити, хто є членами цієї організації; 2) з'ясувати, де міститься центральна установа; 3) вивчити звіти й документацію стосовно цієї організації; 4) дослідити стосунки організації з ООН.

Другим важливим завданням учасників гри було «зануритися» в поточну міжнародну політику, поповнити свої знання про регіональні конфлікти, переговори, проблеми біженців, стан світової економіки, факти порушення прав людини, вияви релігійної нетерпимості і т. п. Особливість цієї роботи полягала в тому, що рівень теоретичної підготовки, загальної та спеціальної поінформованості мав дати змогу молоді «дивитися» на сучасний світ «очима» різних народів. Треба було також вивчити історію, діяльність і структуру системи ООН, «випередити» однокласників у засвоєнні шкільних курсів історії, уявивши собі основні віхи в розвитку людства від часу заснування ООН до наших днів.

Окрім засвоєння різноманітної історико-політичної, культурної та економічної інформації, перед школярами на «домашньому» етапі роботи стояло завдання оволодіти основами складання політичних документів, які застосовуються в ООН. З огляду на новизну такого виду навчально-пізнавальної діяльності для українських школярів зупинимося на цьому детальніше. Учасникам гри треба було знати, зокрема, таке: для роботи в ООН кожна делегація готує вступну промову (до однієї хвилини), з якою може звернутися до світового співтовариства, щоб привернути його увагу до тієї або іншої актуальної проблеми. Цей документ не має обов'язкових структурних компонентів, однак традиційно складається з двох частин, одна з яких описує та формулює проблему, містить аргументи на користь необхідності її розв'язання; друга містить заклик зробити кроки до розв'язання проблеми.

Другий вид документа ООН має назву політична заява, яку повинна мати делегація до кожного питання порядку денного. У цій заяві оприлюднено позицію країни стосовно міжнародних проблем. Вона невелика за обсягом і містить п'ять обов'язкових компонентів: визначення проблеми та її ключових термінів; коротке резюме недавніх міжнародних подій, пов'язаних із проблемою; посилання на основні документи, що стосуються проблеми; загальний виклад позиції країни щодо проблеми; конкретні пропозиції щодо розв'язання проблеми. Третій вид документа, який відіграє велике значення в роботі ООН, — резолюція, смисл якої впливає з політичної заяви, що є її змістовою основою. Делегація повинна мати проекти резолюції за всіма питаннями порядку денного, щоб на засіданнях відповідних комісій ООН пропонувати їх як базу для підсумкових резолюцій. Резолюція складається з одного досить довгого речення, яке поділено на пункти та підпункти. Цей документ традиційно не перевищує двох сторінок за обсягом і в структурному плані поділяється на дві частини — преамбулу та статті.

Методичні матеріали, надіслані школам-учасникам з Києва, містили також поради організаторів щодо написання названих документів. Крім того, вони рекомендували учням переглянути літературу про ораторське мистецтво, звертали їхню увагу на необхідність знання коректних і заборонених прийомів дискусії, існування психологічних закономірностей спілкування, доцільність вивчення теорії проведення переговорів. Головним джерелом інформації для школярів були книжки і традиційні засоби масової інформації. Однак методичні матеріали рекомендували делегаціям, які мали технічні та мовні можливості, використати в Інтернеті сторінки міжнародної ООН.

Початок київської конференції.

Своєрідною особливістю цього заходу було те, що кожна делегація (чотири школярі 10—11 класів і вчитель) представляла не тільки певний

регіон України, школу, але й певну країну або міжурядову (неурядову) організацію. Гра як гра — у ній все має бути чесно. Щоб діти не відчували несправедливості, організатори конференції, «розподіляючи» суб'єктів міжнародних відносин, провели попереднє жеребкування. Так, автор цих рядків очолив «делегацію Швеції» (Харківщину на цій конференції представляла гімназія № 23 м. Харкова), а її сусідами в автобусі, який ішов з Києва до передмістя, виявилися НАТО, Грінпіс, Дитячий фонд ООН і Міжнародний Червоний хрест. Усього на конференції було «представлено» майже сорок держав і півтора десятка організацій.

Обстановку рольової гри делегати відчували вже в перші хвилини перебування в гостинному ліцеї бізнесу, де проходила «акредитація дипломатів». Цікаво, що правил гри дотримувалися не лише місцеві педагоги, але й працівники місцевої їдальні, які запрошували поснідати з дороги, скажімо, не дніпропетровців чи сімферопольців, а «представників» Данії та Канади... Швидкому (після легкого ніяковіння) входженню дітей (та й учителів також!) у роль іноземців сприяло те, що вже в день приїзду з делегатами зустрілися «співвітчизники» зі справжніх посольств. Так, з «делегацією Швеції» поспілкувався радник Ульф Сьор, який посприяв школярам у підготовці до конференції (слід зазначити, що ще в Харкові діти отримали суттєву інформаційну допомогу посольства Швеції). Треба наголосити, що хороша організаційна робота сприяла створенню вже з самого початку доброзичливої атмосфери, яка зберігалась у подальшому і стала важливою умовою успіху цього заходу.

Ледь встигнувши розпакувати валізи в санаторії «Пуца Озерна», «дипломати» занурились у численні відповідальні справи. Набувши «згідно з протоколом» офіційного вигляду, вони поспішили до актового залу. Під час урочистого відкриття конференції делегації вітали голова її оргкомітету координатор системи ООН в Україні П. Вільянуева, відомі українські політики та державні діячі, представники посольств. Загальною ідеєю всіх виступів було те, що, пізнаючи навколишній світ, вивчаючи історію та культуру, економіку та політику інших країн, людина краще розуміє проблеми і перспективи розвитку своєї Вітчизни, повніше відчуває себе громадянином України, патріотом рідної землі. Підкреслювався також досить незвичний характер конференції, що виявився в її масштабі та важливій частці українських проблем у порядку денному.

Вже під час урочистого відкриття конференції почалася буденна робота. Після вітальних промов генеральний секретар української МООН, учень ліцею бізнесу Антон Прима уточнив порядок діяльності та завдання юних дипломатів, а голови комісій і комітетів МООН (учні цього ж ліцею) повідомили делегаціям про особливості роботи органів, які вони очолюють. Пізніше був чудовий святковий концерт. Перший день конференції завершувався, але попереду ще були вечірні наради делегацій — кожна з них повинна була уточнити завдання на завтрашній день, внести корективи

в політичні документи, вирішити питання про представництво и комісіях і комітетах МООН і т. п.

День другий.

Уранці школярі та вчителі слухали лекції «Роль ООН у міжнародній політиці сьогодні» (П. Вільянуева) та «Роль зарубіжних посольств у сучасному світі» (Л. Бакаріза, посол Аргентини). Потім відкрилося вступне пленарне засідання МООН, головна мета якого — дати можливість делегаціям скористатися правом на вступну промову. Не передбачаючи розгорнутої дискусії, це засідання повинно було відіграти важливу роль під час подальших дебатів на конференції, оскільки давало змогу аудиторії дізнатися, яка міжнародна проблема розглядалася кожною делегацією як ключова.

Дипломат повинен уміти здобувати симпатії оточуючих. Тому, прагнучи привернути особливу увагу до «своєї» проблеми, кожна делегація намагалася зробити виступ таким, щоб запам'ятався. Одні юні оратори говорили англійською; другі використовували елементи гумору; у третіх виступ мав не зовсім традиційну структуру; четверті посиляли до мікрофона імпозантного представника; п'яті прагнули виграти за рахунок ліризму та метафоричності. Прикладом виступу останнього типу може послужити промова «шведського» делегата Олі Єфименко:

Пане голово! Шановні делегати! У 1945 році, коли тільки-но завершилася жахлива війна, наша співвітчизниця Астрід Ліндгрєн видала добре відому вам книгу «Пеппі Довгапанчоха». Цей твір виріс із багатьох казок, які письменниця розповідала своїй доньці. Ми вважаємо, що якби дорослі політики припинили думати про озброєння, а замислилися над збереженням миру на Землі для своїх дітей, то наш світ став би набагато кращим. Швеція вважає збереження миру і спокою найважливішим обов'язком людства. Тому ми підтримуємо мирні врегулювання військових, релігійних конфліктів у Ольстері, Конго, на Близькому Сході та в інших «гарячих точках» нашої планети. Перефразовуючи відомий римський афоризм, хочемо проголосити: «Якщо бажаєш миру – готуйся саме до миру! Дякую, пане голово!

Як і слід було чекати, проблема миру та розброєння виявилася ключовою у виступах багатьох делегатів. Однак чимало уваги оратори приділяли: безпеці навколишнього природного середовища; боротьбі з бідністю; допомозі країнам, що розвиваються; реформам у державах колишніх СРСР і соціалістичного блоку; закріпленню інститутів демократії; протистоянню хворобам. При цьому з'ясувався показовий факт: далеко не всі школярі уміють говорити по суті проблеми, не виходячи за часові рамки регламенту. Таким чином, навіть на пленарному засіданні МООН школярі водночас практикувалися виділяти головне в інформації, коротко і чітко формулювати свої думки. На засіданнях комісій і комітетів МООН (далі – комісій) делегати включились у спільну діяльність. Назви комісій та їх проблематику відбито в табл. 1.

Таблиця 1 – Назви комісій та їх проблематика

КОМІСІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ	Перегляд робіт Верховного комітету ООН з прав людини; викорінення расизму та расової дискримінації; роль міжнародних спостерігачів та національних інститутів з прав людини в Україні; захист дітей від усіх форм експлуатації та зловживань в Україні
КОМІСІЯ ЩОДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОВКІЛЛЯ	Виконання рішень і рекомендацій конференції ООН з проблем довкілля та розвитку; міжнародне співробітництво в мирному використанні космосу; захист морських ресурсів Чорного моря; ліквідація соціальних та економічних наслідків Чорнобильської аварії
КОМІТЕТ ЩОДО ЗДОРОВ'Я ТА ОСВІТИ	Міжнародне співробітництво щодо забезпечення прав жінок і захисту материнства; міжнародне співробітництво щодо захисту від хвороб, які передаються статевим шляхом, включаючи ВІЛ/СНІД; захист молоді в Україні від загрози зловживання наркотиками, алкоголем і тютюнопаління; роль освітніх закладів у розвитку усвідомлення необхідності прогресу в сфері роздержавлення, безробіття та релігійної терпимості
ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ КОМІТЕТ	Соціальний розвиток ситуації у світі стосовно старіння, інвалідності та сім'ї; перебудова та відновлення ООН в економічній і соціальній сферах; розвиток сільського господарства, реформа села та приватизація в Україні; заробітна плата, політика працевлаштування, пенсійна реформа в Україні
КОМІТЕТ З ПОЛІТИКИ	Реформа Ради Безпеки ООН; забезпечення присутності миротворчих сил ООН у зонах конфліктів; цілісність та звітування в урядових структурах; реформа громадянського суспільства в Україні

Робота школярів у комісіях була одним із найцікавіших у педагогічному плані моментів конференції. Якщо на пленарному засіданні вони працювали разом із учителями, нерідко консультуючись з ними, то тепер останнім було запропоновано лекції відомих українських учених. У комісіях же запанувала обстановка учнівського самоврядування. На наш погляд, навчально-пізнавальна діяльність школярів у комісіях була найважливі-

шим компонентом роботи конференції — саме тут було сформульовано політичні документи, які пізніше прийняла Генеральна Асамблея ООН.

Робота комісії мала два основні етапи. На першому кожен делегат повідомляв зміст своєї політичної заяви. Ось текст такого документа, з яким виступила «представниця Швеції» Катя Прасол (комісія зі збереження довкілля):

Пане голово! Шановні делегати! Швеція розуміє всю важливість цього питання (міжнародне співробітництво в мирному використанні космосу). Якщо країни не перейдуть до миру на Землі, то не дивно, що бої можуть проводитися в космосі. Отже, аби забезпечити мирне використання космосу, треба передусім забезпечити мир на Землі. Швеція вітає резолюцію Генеральної Асамблеї ООН № 1721 (XVI) від 20 грудня 1961 року, яка проголошує ООН центром міжнародного співробітництва в дослідженні та використанні космічного простору в мирних цілях. Людство нарешті приходить до висновку, що потрібна міжнародна організація, яка б контролювала дослідження держав у космосі. Певною мірою зацікавилася цією проблемою конференція ЮНІСПЕЙС-2 у Відні 1982 року. Швеція пропонує всім країнам-членам ООН ставитися більш відповідально до досліджень, які проводяться в космосі і створити спеціальну структуру ООН, до якої б увійшли науковці країн-членів ООН.

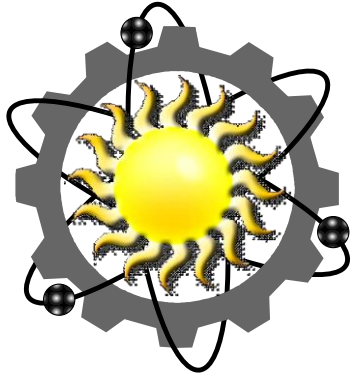
Після того, як усі політичні заяви було оголошено, комісії розділилися на дві робочі групи. Кожна мала підготувати проект резолюції з питань своєї компетенції. Саме в робочих комісіях розгорнулися дебати — один із найбільш захоплюючих, на думку школярів, моментів конференції. Зрозуміло, що навчальна дискусія без участі педагога — досить проблематична справа, часто виникає питання про дисципліну. Організатори конференції врахували й це: учні були попередньо ознайомлені зі своєрідним «кодексом диспутанта». Ось деякі його положення: 1) постійно дотримуватися рішень головуючого; 2) виступати лише після надання слова; 3) виступати стоячи; 4) припиняти виступ на вимогу головуючого; 5) увесь час бути ввічливим; б) утримуватися від вживання образливих або грубих висловлювань».

Висновки. Наведені елементи вітчизняного і зарубіжного досвіду організації та проведення молодіжних конференцій ООН свідчать про доцільність цілеспрямованої, педагогічно обґрунтованої роботи в напрямку формування спеціальних (громадянських) знань, вмінь, навичок суб'єктів навчальної діяльності. Умовами ефективності цієї роботи є: врахування вікових й індивідуальних особливостей учнів і студентів, дидактично обґрунтована організація їх ділового спілкування, забезпечення позитивної стійкої мотивації пізнавальної діяльності, створення проблемних ситуацій у процесі навчання. Найважливішими громадянськими вміннями при цьому є навички критичного мислення і самостійного дослідження.

Список літератури: 1. *Ігнатенко П. Р., Поплужний В. Л., Косарева Н. І., Крицька Л. В.* Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти / П. Р. Ігнатенко, В. Л. Поплужний, Н. І. Косарева, Л. В. Крицька. – К. : Ін-т змісту і методів навчання, 2008. – 252 с. 2. *Мицик Л.* Громадянська освіта в Сполучених Штатах Америки, Канаді та Англії: порівняльний аналіз / Л. Мицик // *Історія в школах України.* – 2002. – № 2. – С.46–48. 3. *Громадянська освіта: Книга для вчителя.* – Львів : Тека, 2010. – 158 с. 4. *Громадянська освіта: Навч. посібник для 11-го кл. загальноосв. навч. закл.* – К. : Генеза, 2012. – 200 с. 5. *Гендел М., Финн Ч.* Матеріали о свободе: Обучение демократии / М. Гендел, Ч. Финн. – USIS. – 43 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Ihnatenko, P. R., and V. L. Popluzhnyy, N. I. Kosaryeva, L. V. Kryts'ka* *Vykhovannya hromadyanyna: Psykholoho-pedahohichnyy i narodoznavchyy aspekty* K.: In-t zmistu i metodiv navchannya, 2008. Print. 2. *Mytsyk, L.* "Hromadyans'ka osvita v Spoluchenykh Shtatakh Ameryky, Kanadi ta Anhliyi: porivnyal'nyy analiz." *Istoriya v shkolakh Ukrainy.* 2002. No. 2..46-48. Print. 3. *Hromadyans'ka osvita: Knyha dlya vchytelya.* Lviv: Teka, 2010. Print.. 4. *Hromadyans'ka osvita: Navch. posibnyk dlya 11-ho kl. zahal'noosv. navch. zakl.* Kyiv: Heneza, 2012. Print. 5. *Hendel, M., and Ch. Fynn.* *Materyaly o svobode: Obuchenye demokratyy.* USIS. Print.

Надійшла (received) 16.05.2015.

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ І ТЕХНІКИ

УДК 1(091).177.9

Н. О. ШАНІДЗЕ, канд. соціол. наук, доц., НТУ «ХП»

ТЕОРЕТИКО–МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ ФІЛОСОФІЇ

У статті висвітлені актуальні питання щодо становлення та розвитку пенітенціарної філософії в Україні і світі. Визначається теоретичне підґрунтя та історико-філософська база розвитку пенітенціарної ідеї та її філософське значення для розвитку суспільства та особистості. Особлива увага приділяється філософським вченням про мораль, право, справедливість та злочин, як головним категоріям та поняттям, на яких повинна ґрунтуватися пенітенціарна філософія.

Ключові слова: пенітенціарна філософія, право, мораль, свобода, природні закони.

Вступ. Сьогодні український соціум знаходиться в стані реформування та модернізації практично всіх сфер суспільного життя в руслі демократизації та інтеграції в життя європейського співтовариства. Одну із важливих ланок життя суспільства складає пенітенціарна система, оскільки вона традиційно історично виконує роль перевиховання особистості, виправлення недоліків соціалізації особистості та функціонування різних соціальних інститутів суспільства. Саме тому вимоги перебудови діяльності пенітенціарної системи змушують наукових і практичних працівників переглядати деякі усталені погляди та методологічні положення, що грали роль орієнтиру у виборі напрямів теоретичних досліджень і шляхів вдосконалення практичної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиційно пенітенціарна ідея була об'єктом дослідження здебільшого правової науки. Фундатором вітчизняної пенітенціарної науки слід вважати професора Петербурзького університету І. Я. Фойницького, який визнавав відносну самостійність цієї

© Н. О. Шанідзе, 2015

науки і розглядав її як особливу галузь політико-правових наук, що засновується на практичному досвіді та спрямована на філософсько-позитивне вирішення проблем каральної системи. Саме в цій галузі становлять значний інтерес роботи О. Кістяківського, М. Ф. Владимирського-Буданова, Н. Д. Сергієвського, Н. С. Таганцева, П. І. Ковалевського. Тематика розвитку пенітенціарної системи в Україні і світі набула значного поширення останнім часом, але ці дослідження здебільшого стосуються педагогічних та психологічних аспектів виконання покарання. Серед них варто визначити роботи українських дослідників В. М. Синьова, М. О. Сови, Т. В. Кушнірової, В. Г. Баженова, А. С. Макаренка, Н. Ю. Максимова, В. С. Мєдведева тощо. Що стосується саме філософського аналізу пенітенціарної ідеї, то треба визнати, що фундаментальних досліджень цієї тематики у вітчизняній філософії практично не відбувалося. Найбільш вагомий внесок у розвиток вітчизняної пенітенціарної філософії внесли Г. О. Радов, І. Г. Богатирьов [1, 6]. Пенітенціарна ідея, за висловленням Г. Радова, являє собою філософсько-світоглядну цінність, оскільки утверджує віру в людину, можливості її самосвідомості у виборі етичного та правового ідеалу, висвітлює шляхи перемоги Добра над Злом [1, с. 4].

Мета статті полягає у визначенні філософських основ пенітенціарної ідеї та можливостей її розвитку в сучасній Україні.

Основні результати дослідження. Надзвичайна складність досліджуваного об'єкта, його яскраво виражена специфічність призводять до того, що виправна (пенітенціарна) філософія повинна виробляти свою методологію, в якій положення ряду наук трансформуються таким чином, щоб зуміти виявити специфічні відносини людини з навколишнім світом через призму державного примусу. Методологічна роль філософії у формуванні теорії і практики перевиховання засуджених проявляється як безпосередньо, так і опосередковано, через методологію таких галузей знань, як загальна педагогіка, загальна та соціальна психологія, соціологія та ін.

Термін «пенітенціарний» (пізньолат. *penitentarius*, від лат. *Penitentia* – каяття) – споруда для ув'язнення і виправлення злочинців набув поширення в Європі лише у XVII столітті [2, с. 468]. Саме тоді ідею про доцільність організації пенітенціарних установ висунув Жан Любильйон – монах ордену бенедиктинців. Основними принципами пенітенціарного ув'язнення він визначав: тримання засуджених у келіях із залученням їх до праці; влаштування невеличких садків для перебування в'язнів на свіжому повітрі; виділення спеціальних приміщень для молитов та морально-релігійного виховання в'язнів; харчування скоромною їжею для очищення душі й тіла.

З самого початку свого існування суспільство потребувало правил та норм, без регуляції соціальної діяльності неможливо існування суспільства як такого. Наявність норм, моральних, а згодом і правових, є необхідною скла-

довою життя суспільства та людини. За висловленням І. Фіхте, людина призначена для життя в суспільстві; вона не цілком завершена людина і суперечить сама собі, якщо вона живе ізольовано [1, с. 52]. Але суспільне існування породжує низку проблем, що пов'язані із справедливістю розподілення прав та обов'язків, і як наслідок, небажання деяких представників суспільства виконувати ці правила. Для забезпечення рівноваги такі випадки потрібно припиняти, а ще краще, попереджувати, за для чого взагалі й існує система виконання покарання у самому загальному, спрощеному вигляді.

Теорія суспільного договору, що набула популярності у добу Нового часу, відстоювала позицію необхідності відмови від власної природи для досягнення соціального стану. Відомий автор теорії суспільного договору Т. Гоббс вважав, що люди рівні від природи, але завдяки рівності приходить взаємна недовіра, а із-за недовіри – війна. За відсутністю громадянського стану війна всіх проти всіх. «Ми знаходимо у природі людини три основні причини війни: суперництво, недовіра, бажання слави» [3, с. 227]. Гоббс вводить поняття природного закону, тобто знайдене розумом загальне правило, згідно якого людині заборонено робити те, що згубно для її життя, або позбавляє її засобів для збереження життя та втрачати те, що вона вважає найкращим засобом для збереження життя [3, с. 228]. Всі неписані закони – природні. Природні закони не потребують ніякої публікації та прокламації, бо вони містяться у визнаному всіма положенні: не роби іншому того, що ти вважав би нерозумним з боку іншого по відношенні до тебе самого. Злочин, на думку Гоббса, є гріх, який полягає у здійсненні (ділом чи словом) того, що заборонено законом, або невиконання того, що закон передбачає. Таким чином, будь-який злочин є гріх, але не будь-який гріх – злочин. Джерелом будь-якого злочину є або брак розуміння, або помилка у міркуванні, або неочікувана сила пристрасті. Брак розуміння є незнанням, помилка у судженнях – помилковим поглядом. Незнання природного закону не може слугувати виправданням ні для кого, незнання громадянського закону – за певними винятками. Його послідовник Ш. Монтеск'є вважав, що між покараннями повинна бути взаємна гармонія, бо краще уникнути більшого злочину, ніж меншого; того, що більше наносить збитків суспільству, ніж того, що менш шкодить йому [3, с. 301].

Як визначав свого часу Конфуцій, якщо керувати народом за допомогою законів та підтримувати порядок за допомогою покарань, народ буде прагнути ухилитися від покарань та не буде відчувати сорому. Якщо ж керувати народом за допомогою доброчесності та підтримувати порядок завдяки традиції (ритуалу), народ буде знати сором та він виправиться [3, с. 24]. Взагалі ідея протиставлення покарання та виправлення, як мети пенітенціарної системи є головною філософською ідеєю в цьому сенсі, оскільки охоплює набагато ширшу проблематику джерела моралі – внутрішнього чи зовнішнього для людини. Тут, безумовно, найголовнішим є вчення І.

Канта про мораль та закон. Мораль, за Кантом, засновується на усвідомленні обов'язку, котрий має характер категоричного імперативу. Це означає, що коли наша моральна свідомість наказує нам щось зробити саме так, а не інакше, то ми мусимо виконати цей наказ незалежно від умов: «дій так, щоб ти ніколи не ставився до людей тільки як до засобу, а завжди як до мети», «поводься так, щоб максима твоєї волі, могла б стати принципами загально-го законодавства». Кант надавав категоричному імперативу універсального характеру, вважав його обов'язковим для всіх членів суспільства. Моральний вчинок, здійснений «...без всякого наміру отримати будь-яку користь для себе», «...незважаючи на величезні випробування або спокуси», стоїть недосяжно вище всіх інших вчинків, в основі яких – власний інтерес [4, с. 248]. На переконання Канта, моральний закон діє тільки тоді, коли він всередині людини, тобто ніяка зовнішня загроза покарання не в змозі гарантувати слідування законам. Єдиний принцип, який повинна застосовувати держава до злочину – це принцип рівності, згідно з яким суд схиляється на користь однієї сторони не більше, ніж на сторону іншої. Тобто «...то зло, яке ти чиниш будь-кому, хто не заслуговує на це, ти чиниш самому собі. Той, хто щось вкрав, робить ненадійною власність всіх, а значить віднімає у себе надійність будь-якої можливої власності; він нічого не здобув і нічого не може здобути, але хоче жити, а це тепер можливо лише якщо його будуть кормити інші. Але оскільки держава не буде робити цього задарма, він повинен представити у її розпорядження свої сили для робіт, які вона визнає потрібними, і таким чином, він на деякий час або пожиттєво (на розсуд влади) потрапляє в стан раба. Якщо ж він вбив – він повинен вмерти» [4, с. 250]. Кант зосереджує увагу на внутрішньому моральному стані людини, але майже не враховує її корисну природу. На відміну від Канта, багато дослідників вбачає саме цей аспект за головний.

Ідея суспільної користі та прозорості лягла в основу пенітенціарної ідеї Дж. Бентама. У найзагальнішому вигляді – це теорія, згідно якої моральна значущість вчинку або поведінки визначається її корисністю. Будь-яке соціальне діяння має в кінцевому підсумку приносити користь (в сенсі, вигоду) як індивіду, що вчинив його, так і суспільству, в якому він здійснює свою діяльність (соціальне благо). Розмірковуючи про «принципи корисності», вчений вважав, що будь-які дії слід заохочувати або засуджувати в залежності від їх тенденції посилювати чи послаблювати користь для окремого індивіда чи групи осіб. Тому всі закони і громадські інститути необхідно оцінювати з точки зору того, наскільки вони сприяють найбільшому щастю найбільшого числа людей. Максимальне досягнення гармонії індивідуальних і суспільних інтересів здійснюється через прозорість і контроль соціальних груп, органів влади та управління та ін. Така організація представляється для Бентама кінцевою метою розвитку людства.

Концепцію Бентама ґрунтовно критикував свого часу М. Фуко. Фуко

звинувачує Бентама в конструюванні дисциплінуючих суспільних практик, що в решті решт формує «карцерний» суспільний устрій. Взагалі Фуко визначив так би мовити переламний момент у ставленні до покарання. У найвідомішій праці «Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы» Фуко доходить висновку, що у першій третині 19 ст. відбувається відмова від публічних покарань та покарання стає поступово скритою частиною карної процедури, з покарання виключено театралізацію страждання, воно переходить з галузі повсякденного сприйняття до сфери абстрактної свідомості. Відбувається послаблення власті над тілом людини, воно слугує тепер лише знаряддям чи посередником, на нього впливають лише задля того, щоб позбавити індивіда свободи, яка вважається його правом, власністю. Таким чином, сучасна система виконання покарання карає скоріше душу, ніж тіло [5, с. 6]. Пенітенціарну ідею Фуко ґрунтує на власному вченні про владу та прив'язує маніпулювання людиною до певного виду організації життєвого простору за допомогою побудови відповідних установ (до яких належать, наприклад тюрма, школа) та дискурсу, завдяки якому може відбуватися влада. Перехід від публічного покарання до ув'язнення у Фуко обумовлений історичним розвитком суспільства, але така форма сьогодні, на його думку вже себе вичерпала. Ув'язнення (ізоляція індивідів, що скоїли злочин) вже не виконує тих соціальних функцій, що декларує пенітенціарна ідея (виправлення, а не покарання; Каяття, а не озлоблення). Ізоляція може бути виправдана тільки задля усунення внутрішньої агресії суспільства, яку в своїй теорії виклав французький вчений-антрополог Р. Жіраар, що базується на таких підставах: перша і визначальна функція інституційних форм суспільства – заспокоїти внутрішнє насильство і не дати вибухнути конфліктам, так як насильство являє собою ланцюгову реакцію, наслідки якої дуже швидко стають фатальними. В архаїчних суспільствах, як правило, обмежених, головною загрозою є помста, оскільки тільки вона вважається карою, але всяка кара вимагає нових кар. Тому, щоб уникнути нескінченного, вічного процесу взаємного насилля, древнє суспільство виробляє складну систему ритуалів, головним з яких є обряд жертвоприношення. У сучасному типі соціуму загрозу помсти усуває судова система: не пригнічуючи помсти, вона чітко обмежує її єдиним покаранням, виконання якого покладає на спеціально призначену для цього верховну владу, в результаті чого рішення судових інстанцій завжди виносяться в якості останнього слова помсти. Це – принцип «громадської помсти», за яку вже нікому мстити. Таким чином, загроза ескалації насильства усунена. Найбільша різниця між архаїчною системою покарання і сучасною полягає в тому, що, перша, на відміну від другої, зосереджена не на винному, а на жертві, оскільки від неї виходить головна небезпека насильства; заради безпеки суспільства винного «виводять» з-під будь-яких кар, щоб не впасти в порочне коло помсти.

Взагалі, основи пенітенціарної філософії саме як підсистеми філо-

софського знання лежать у розумінні таких складних філософських категорій як свобода та справедливість. Справедливість у загальному сенсі з точки зору пенітенціарної ідеї – це оптимальність заохочень та покарань, розподілення благ, тягот, поневірянь, прав, обов'язків з точки зору суспільних інтересів, а оскільки суспільні інтереси – загальна частина індивідуальних, то справедливість – те що доцільно для суспільства в цілому. Уявлення індивіда про власні інтереси далеко не завжди співпадають з його природними потребами. Таким чином, несправедливість суспільного порядку одна з причин злочинів та революцій. Несправедливість покарання за злочин може бути проявленням несправедливості громадського порядку або наслідком порушення цього порядку. Пенітенціарна система – необхідна частина державної системи, що бере участь у підтримці деякого соціального порядку в країні за допомогою впливу на його порушників (реальних і потенційних).

На порушення законів частіше йдуть і гірші, і кращі з людей: перші – із зневаги суспільними цінностями, другі – з прагнення захистити ці цінності від держави якщо не через революцію, то хоча б через індивідуальний протест. Кримінальник і революціонер – близькі феномени, іноді взаємно пересічні. Ті й інші – різновид правопорушників. З боку суспільства можливі дві форми (два аспекти) реагування на злочин: 1) покарання злочинця, 2) вжиття заходів до виправлення злочинця. Покарання – це нанесення шкоди злочинцю, виправлення це зміна його особистості в кращу (з точки зору держави) сторону. Насправді, ще І. Фойницький свого часу визначав, що засоби державної протидії злочинам повинні бути направлені не стільки на окрему особистість, яка скоїла злочинний акт, скільки на загальні умови, що зробили його необхідним чи можливим. Звідси впливає ціла система загальних за своєю природою та напрямком дії заходів, що мають завданням ослабити чи взагалі паралізувати силу умов, створюючих злочин, і, навпаки, підтримати та розвинути вплив іншого виду, сприятливого суспільству, що затримує злочинний спосіб діяльності [1, с. 59].

Висновки. Сучасна пенітенціарна ідея має багате філософське підґрунтя, в статті використано лише декілька з багатоманітного списку теорій та вчень, що супроводжували розвиток суспільства на різних його етапах. Безумовно сьогодні, коли суспільство переживає черговий етап трансформації, пенітенціарна ідея потребує філософського переосмислення, оскільки сама пенітенціарна система не виконує тих соціальних функцій, що на неї покладено. Замість виправлення та каяття така система породжує порочне коло повернення до злочину, розірвати яке можливо тільки перетворенням всієї суспільної системи. Здається, що переосмислення в цьому сенсі вчень І. Канта, М. Фуко, І. Фойницького та інших може стати у нагоді та надати поштовх у побудові нової пенітенціарної ідеї, відповідної сучасним реаліям.

Список літератури: 1. Радов Г. О. Пенітенціарна ідея: Думки на тему / Г. О. Радов. — К. : МП «Леся», 1997. — 288 с. 2. Пенітенціарій / Р. А. Калюжний, І. І. Резник // Юридична енциклопедія. — Т. 4. — К. : Укр. енцикл., 2002. — С. 468–469. 3. Історія вчень про право і державу : хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. / авт.-уклад. Г. Г. Демиденко. — Х. : Право, 2011. — 958 с. 4. Кант І. Основы метафизики нравственности : собр. соч. в 6 т. / И. Кант. — М. : Просвещение, 1965. — Т. 4. — 320 с. 5. Фуко М. Надзирать и наказывать. Перевод с фр. В. Наумова / М. Фуко. - М. : Ad Marginem, 1999. — 479 с. 6. Богатирьов І. Г. Українська пенітенціарна наука : монографія / І. Г. Богатирьов. — Х. : Харків юридичний, 2008. — С. 190–191.

Bibliography (transliterated): 1. Radov, H. O. *Penitentsiarna ideya: Dumky na temu*. Kyiv : MP Lesya, 1997. Print. 2. Kalyuzhnyy, R. A. and I. I. Rezyuk. "Penitentsiariy." *Yurydychna entsyklopediya*. Vol. 4. Kyiv: Ukr. entsykl., 2002. 468–469. Print. 3. *Istoriya vchen' pro pravo i derzhavu : khrestomatiya dlya yuryd. vyshch. navch. zakl.* Ed. H. H. Demydenko. Kharkiv: Pravo, 2011. Print. 4. Kant, I. *Osnovy metafiziki npravstvennosti : sobr. soch.* 6 vols. Moscow : Prosveshhenie, 1965. Vol. 4. Print. 5. Fuko, M. *Nadzirat' i nakazyvat'*. Moscow : Ad Marginem, 1999. Print. 6. Bohatyr'ov, I. H. *Ukrayins'ka penitentsiarna nauka : monohrafiya*. Kharkiv : Kharkiv yurydychnyy, 2008. 190–191. Print.

Надійшла (received) 05.01.2015.

УДК130.2:53

Я. В. ТАРАРОЕВ, д-р филос. наук, проф., НТУ «ХПИ»

ФИЗИКА КАК ЭЛЕМЕНТ КУЛЬТУРЫ

Основная задача данной работы – в общих чертах показать (на примере физики) процесс взаимодействия естественнонаучного знания, с развитием культуры в целом и доказать тезис, что естественнонаучное знание, несмотря на то, что объектом его изучения является природа, само выступает элементом человеческой культуры в самом широком смысле этого понятия.

Ключевые слова: культура, символ, неолитическая революция, городская революция, индустриальная революция, физика, эмпирическое, теоретическое, научно-технический прогресс.

Введение. В современном массовом сознании, и не только массовом, но даже и среди специалистов достаточно распространено мнение о том, что естественнонаучное знание и знание гуманитарное в широком смысле, которое включает в себя и научное гуманитарное знание, «лежат» в «разных плоскостях» человеческой деятельности и до некоторой степени выступают «антагонистами» друг другу. Естественники справедливо указывают на тот факт, что всякое гуманитарное знание (и даже в научной форме) с неизбежностью содержит в себе в явном виде некоторую идеологическую состав-

© Я. В. Тарароев, 2015

ляющую, которая принципиально не устранима из неё. Впервые идею о том, что всякий интеллектуальный продукт несёт в себе определённую идеологическую составляющую, высказал В. И. Ленин в работе «Партийная организация и партийная литература» в 1905 г. [1, с. 299–304]. По их мнению, это даёт им право не принимать знания гуманитарных наук всерьёз, и относиться к любой научной (и не только) гуманитаристике как к деятельности, конечной целью которой является выполнение идеологического заказа власть имущих. Этой деятельности они противопоставляют свободные интеллектуальные искания естествоиспытателей, направленные на поиск объективных законов природы. Правда, современные концепции философии науки говорят о том, что такое понимание не вполне соответствует действительности, что идеологическая составляющая также присутствует, хоть и в меньшей степени, и естествознании и так же неустранимо из него. Крайней точкой зрения такого плана можно назвать концепцию, развитую в рамках социологии науки М. Малкея [2], в которой он говорит о том, что все науки, в том числе и естественные науки, являются, в том числе, и формой соответствующей идеологии, обслуживающей интересы той или иной социальной группы, прежде всего интересы самих учёных.

С другой стороны, отношение гуманитариев к естественным наукам в этом своеобразном «антагонизме» можно выразить словами Л. Н. Толстого: «Спрашивая у одной стороны человеческих знаний, я получал бесчисленное количество точных ответов о том, о чем я не спрашивал: о химическом составе звезд, о движении солнца к созвездию Геркулеса, о происхождении видов и человека, о формах бесконечно малых атомов, о колебании бесконечно малых невесомых частиц эфира; но ответ в этой области знаний на мой вопрос: в чем смысл моей жизни? – был один: ты – то, что ты называешь твоей жизнью, ты — временное, случайное сцепление частиц. Взаимное воздействие, изменение этих частиц производит в тебе то, что ты называешь твоею жизнью. Сцепление это продержится некоторое время; потом взаимодействие этих частиц прекратится — и прекратится то, что ты называешь жизнью, прекратятся и все твои вопросы. Ты – случайно слепившийся комочек чего-то. Комочек преем. Прение это комочек называет своей жизнью. Комочек рассчитается – и кончится прение и все вопросы. Так отвечает ясная сторона знаний и ничего другого не может сказать, если она только строго следует своим основам.

При таком ответе оказывается, что ответ отвечает не на вопрос. Мне нужно знать смысл моей жизни, а то, что она есть частица бесконечного, не только не придает ей смысла, но уничтожает всякий возможный смысл» [3, с. 6]. Таким образом, с точки зрения гуманитариев, естественные науки не дают ответы на самые актуальные вопросы социальной, культурной, духовной жизни человека. С таких позиций естественнонаучное знание, претендующее на объективность и «отстранённость» от человеческой жиз-

ни, её повседневных забот и проблем просто «выпадает из внимания» не только большинства гуманитариев, но и из общественного сознания в целом, становясь, в большинстве случаев, предметом школьной нудной школьной зубрёжки или, в лучшем случае, элементом развлекательного шоу научно-популярных программ.

Основные результаты исследования. Подобный «антагонизм» был осознан научным сообществом, сразу, как только естественные науки обрели социальную значимость, выступая некоторой «базой» технического прогресса. Это произошло ближе к середине XIX века. В философской рефлексии это выразилось в появлении нового направления в философии (и появлении новой философской дисциплины – философии науки) – позитивизма. Один из основателей позитивизма, Огюст Конт, являлся не только философом, но и выступал как родоначальник новой научной дисциплины – социологии. Причём одним из основных мотивов создания этой дисциплины было как раз желание преодолеть «антагонизм» между естественнонаучным знанием и знанием гуманитарным, создав универсальную «объективную» гуманитарную дисциплину, или же, в её же лице, «гуманитаризированную» естественную дисциплину, которая рассматривает общество по тем же правилам, принципам и методам, что и природу. Подробнее см., например, воспоминания Еарри Элмер Барнса о Лесли Уайте [4].

Общеизвестно, что подобная «научно исследовательская программа» О. Конта не была реализована в полной мере. И позитивизм во всех его видах и формах, и социология не выполнили той задачи, которая возлагалась на них их творцом. Хотя в современном мире социология является одним из самых распространенных инструментов анализа общества, тем не менее, она выполняет по большей части утилитарные, практические задачи. Позитивизм (особенно в неявном виде) в целом так же занимает достаточно сильные позиции в научном сообществе, но он и не решил тех проблем, которые ставил изначально. Однако, «свято место пусто не бывает», общественный запрос на «универсальную дисциплину», которая бы несла в себе объективные методы исследования природы в приложении их к обществу и которая бы объединяла, таким образом, естественнонаучные и гуманитарные дисциплины сохранялся.

И в качестве такой универсальной дисциплины Л. Уайтом была предложена новая дисциплина – культурология. В данной работе нет необходимости подробно отвечать на вопрос, что такое есть культурология, об этом достаточно посмотреть соответствующую литературу [4, 5], в контексте рассматриваемой тематики необходимо отметить, что сама культура рассматривается в ней как совокупность, множество символов различной природы. Как отмечает Л. Уайт: «Символ можно определить как вещь, значение которой устанавливается теми, кто пользуется ею. Только у человека есть способность пользоваться символами. Вследствие применения

этой способности человеческий вид создает такую окружающую среду, которой нет ни у каких других видов – культурную среду. Культура – это традиционная организация объектов (орудий и вещей, созданных орудиями), идей (теоретических и практических знаний, верований), чувств (отношения к молоку, человекоубийству, теще и т.д.) и действий (обычаев, институтов, ритуалов и т.д.), зависящих от употребления этих символов. Функция культуры состоит в том, чтобы регулировать приспособление человека, как животного вида, к его естественной среде обитания. Это означает, что культура должна, с одной стороны, регулировать физические взаимосвязи человека с землей и космосом, а с другой стороны, контролировать взаимосвязи людей друг с другом. Значит, мы должны различать технологический и социальный аспекты культуры, которые отвечают за взаимосвязи человека соответственно с природой и друг с другом. К этим двум аспектам следует добавить третий – философский, – представляющий собой знание, веру и убеждения, короче говоря, *предпосылки*, на основе которых осуществляется человеческая жизнь в ее технологическом и социальном аспектах. Таким образом, культура может быть представлена как упорядоченное целое, имеющее три главных аспекта: технологический, социальный и идеологический, или философский» [5, с. 595–596].

Очевидно, что вышеуказанный «антагонизм» между гуманитарным и естественнонаучным знанием решался «автоматически». Действительно, естественнонаучное и техническое знание регулирует отношение человека с природой. Эта регуляция осуществляется посредством символов имеющих или «ментальный характер» (теоретическое естествознание), или материальное выражение (техника и технологии). Эти символы в самом общем случае «представляют», описывают объективную действительность, и в этом смысле являются объективными по содержанию. Однако эти символы созданы людьми, и они функционируют только через человеческое понимание, и поэтому несут в себе определённое «антропологическое» содержание, придавая естественным и техническим наукам определённое антропологическое измерение. Эта антропологическая составляющая неустранима из естествознания и техники ни при каких обстоятельствах, и в то же время она связывает теоретическое естествознание и прикладные технологии в единый и целостный научно-технический прогресс.

Этот прогресс в современном мире задаёт эволюцию человеческой культуры в целом в её онтологических основаниях, изменяя как природу окружающего мира, так и природу самого человека, а, следовательно, задавая и соответствующие этим изменениям трансформации социума. И одной из основных научных дисциплин, определяющей пути изменения культуры на протяжении последних двух-трёх столетий, остаётся физика. Более подробно о перспективах изменений культуры (как определённой организации объектов) можно ознакомиться в работах М. Каку [6, 7, 8].

Конечно же, можно говорить и о влиянии на глобальные культурные трансформации социума химии, биологии, медицины и других естественнонаучных дисциплин, однако именно физика внесла наиболее существенный вклад в развитие и становление современного техногенного и информационного общества. Правда, это влияние стало возможным сравнительно недавно, в эпоху начала индустриальных революций. В целом, рассматривая процесс культурного развития человечества, в этом процессе можно выделить три глобальных переворота (см. [9]), которые существенным образом изменили фундаментальные культурные основы человеческого бытия, затронув все аспекты человеческой жизнедеятельности, прежде всего повседневность.

Первая культурная революция получила название «неолитической революции». Её суть заключалась в переходе от присваивающей экономики (охота и собирательство) к производящей экономики (земледелие и скотоводство). Она происходит приблизительно около 10 тыс. лет назад в нескольких, не связанных культурно между собой регионах мира (Ближний Восток, Индия, Китай, Америка). В её результате к уже имеющимся технологиям медицины, охоты, обработки камня, древесины и кожи, добывания и использования огня и других, появляются принципиально новые – такие как гончарство, строительство, селекция и агротехника, позднее – металлургия, ткачество и т.д. В целом происходит своеобразный скачок в развитии материальной культуры, что стимулирует развитие культуры духовной (возникает и развивается религия, в том числе и институционально). Это существенным образом усложняет социальные отношения. Примером сложности последних может служить культура мегалитов атлантического побережья эпохи неолита. Для строительства таких трудозатратных объектов требовалась достаточно эффективная самоорганизация общества, которая смогла бы мобилизовать значительное количество людей на тяжёлый и опасный изнурительный физический труд. Дж. Хоукинс отмечает, что только для строительства одного Стоунхенджа в относительном выражении было затрачено столько трудовых затрат (человеко-дней), сколько США затрачивают на развитие космических программ [10, с. 103–104]. Как это удалось сделать в условиях отсутствия института государства – до сих пор остаётся загадкой. Можно только предположить, что регулятором социальных отношений в этой культуре выступала религия, которая опиралась на определённый аппарат насилия.

Глобальные качественные изменения в технологическом аспекте культуры (что вызвало такие же изменения в двух оставшихся: - социальном и идеологическом) происходили в различных отраслях знания, которые в последствие можно назвать научными: физики, химии, математики, медицины, сельского хозяйства и прочее, но базовой отраслью, связанной с развитием техники как таковой, являлась отрасль, которая впоследствии

была отнесена к физике. Однако здесь следует сделать акцент на том, что в рамках культуры неолита науки как специфической теоретической формы мышления ещё не существовало, все знания и результаты их применения носили исключительно прикладной и практический характер. Это были технологии, ремесло и искусство в широком смысле.

В таком контексте глобальные изменения культуры происходили и при следующей культурной революции, которую можно назвать урбанистической. Эта культурная революция началась приблизительно около шести тысяч лет назад на Ближнем Востоке (немного позднее в других культурах) и, по большому счёту продолжается до нашего времени. Она связана с выделением ремёсел в самостоятельный род деятельности, что порождает собой проблему, в полной мере, не решённой и на сегодняшний день – проблему эквивалентного обмена и эффективного (справедливого) распределения общественного продукта (результатов сельскохозяйственного и ремесленного производств) между всеми членами общества. Предложенные на тот момент решения, которые используются и поныне – торговля и товарно-денежные отношения порождают новую социальную группу – посредников в этом обмене, именуемых так же торговцами. Это существенно усложняет социальные отношения, возникает необходимость в новых формах их регулирования. И такая форма возникает в лице государства. Сейчас ещё не до конца ясно, как практически происходило становление института государства, в каждой локальной культуре этот процесс имел свою специфику. Но можно предположить, что он был связан с трансформацией уже сформировавшегося социального института религии, приданием ему в условиях складывающейся городской культуры новых свойств, качеств и функций и постепенном их (государства и религии) оформлении как отдельных, пусть и взаимосвязанных, социальных феноменов.

Возникновение института государства способствует появлению новых технологий (например, письменности) и совершенствованию старых (например, металлургии, гончарства и т.п.). Все эти изменения обуславливают дальнейшее развитие духовной культуры. Совершенствуются и развиваются религии, и в некоторых культурах Древнего Мира, там, где для этого созрели определённые условия (Китай, Индия, Античная Греция) возникает новый тип мышления – теоретическое мышление, которое на первых этапах своего возникновения и развития представлено философией. В одной из культур – Античной Греции целый ряд условий складывался благоприятно для дальнейшей трансформации философии в новый вид знания – научную теорию. В данной работе нет возможности перечислять эти факторы, подробнее о них можно узнать в другой работе [11], здесь необходимо отметить, что методологическим каркасом научного теоретического мышления являлась (и является) логика, которая возникает как следствие онтологической системы Аристотеля [12]. Имен-

но поэтому Аристотель по праву считается «отцом науки» вообще и «отцом физики» в частности. Именно он создаёт первую в истории науки физическую теорию (подразумевая под физикой учение о природе в целом) и даёт целостную физико-космологическую картину мира. Онтологическая система Аристотеля позволила сформировать базовую составную физического знания – теорию. Её можно рассматривать как новый вид «идеологии» или «философии» (в терминах Л. Уайта), которая имеет собственную методологию, отличную от методологии других форм «идеологий» - религии и мифа. В этом смысле, наука в виде теории и собственно философия отождествлялись вплоть до времён И. Ньютона, и в своём основополагающем труде «Математические начала натуральной философии» сам Ньютон и авторы предисловия говорят о формирующейся классической науке как о «новой философии» [13].

Эмпирическая составляющая формировалась постепенно в доаристотелевские времена в различных древних культурах как составные части материальной культуры и технологий в решении практических задач, и была обоснована тем же Аристотелем в рамках его онтологии. Как отмечает Я. Г. Дорфман «Дошедшие до нас памятники культуры народов Древнего Востока свидетельствуют о том, что у них впервые возникли зачатки физических знаний. Но в условиях централизованных теократических деспотий Шумеро-Вавилонии и Египта эти знания не могли выйти из стадии «эмпирической физики». Возникшая в некоторых мелких государствах Китая и Индии «эмпирическая физика» начала VII–VI вв. до нашей эры переходит в натурфилософские и отчасти физические учения. Эта эпоха совпала с зарождением учений такого рода в городах-государствах античной Эллады. Вопрос о взаимосвязи этих исторических событий до сих пор недостаточно исследован» [14, с. 34].

Определённое единство теории и эмпирики позволило физическому знанию достичь значительных результатов уже в античное время. Как отмечает тот же Я. Г. Дорфман: «Таким образом, можно без серьёзных преувеличений полагать, что постепенная фундаментальная переработка конкретных физических воззрений Античности составляют значительную часть содержания истории теоретической физики Нового времени. Вместе с тем, из рассмотрения опытов Архимеда, Герона, Птолемея можно заключить, что вопреки общераспространённому мнению, эксперимент достиг в эпоху Античности весьма высокого уровня, ограниченного лишь возможностями античной техники» [14, с. 83]. Однако, сформировавшись в античности как взаимосвязь теоретического и эмпирического знаний, античная, равно как и средневековая физика (которая утратила значительную долю античного знания), а так же физика эпохи Возрождения и Нового времени, являясь элементами материальной и духовной культуры представляли собой своеобразный «маргинальный культурный феномен».

Она не оказывала фактически никакого влияния ни на материальную культуру быта, ни на материальную культуру производства, не внося в технологии почти никаких изменений. Физика, с одной стороны, как научная дисциплина, сочетающая теоретическую и эмпирическую составляющие и теоретическая составляющая, которой была развита гораздо больше, чем эмпирическая, и технологии производства и быта как части материальной культуры с другой стороны, с античности и до эпохи Нового Времени «шли параллельным курсом».

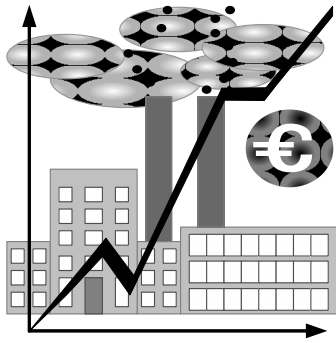
Эпоха Нового времени характеризуется взрывным ростом развития науки и созданием основ её «классического варианта», прежде всего физики. Эти обстоятельства обуславливают сближение науки и техники (как элемента материальной культуры, определяющей сферу производства и сферу быта) и появление нового культурного феномена – научно-технического прогресса. Возникновение этого феномена связано с двумя «встречными направлениями» – широкой эмпиризацией науки с одной стороны и теоретизацией технической деятельности с другой [15]. В данной работе нет необходимости рассматривать подробно и в деталях ход этого процесса, для этого есть специальная литература [16], следует только отметить, что этот процесс продолжался на протяжении всего XIX века и институализировался в его последней четверти созданием научно-исследовательских отделов в крупных частных фирмах сначала Германии, потом США, Англии, Франции. Наиболее ярким примером институализации единства науки и техники (единства «идеологии» и «технологии» в терминах Л. Уайта) стало создание Имперского физико-технического института в Берлине в 1887 г.

Выводы. Трансформация и объединение двух составных частей культуры с необходимостью обусловили изменение в третьей составляющей – социальной. По сути дела, появление феномена научно-технического прогресса можно трактовать как третью (после неолитической и городской) глобальную культурную революцию, которая затрагивает абсолютно все аспекты человеческого существования. Она является продолжением городской революции и в самом широком смысле можно её назвать индустриальной (с учётом всех последующих трансформаций возникшего общества вплоть до сегодняшнего дня). Эта революция формирует новые социальные группы, трансформирует старые, а так же трансформирует старые и порождает новые типы взаимоотношений, как между социальными группами, так и между индивидуумами в целом. Физика, как научная дисциплина и часть культуры трансформирует не только саму культуру, но и вместе с ней и саму природу человека. Впрочем, эта тема требует отдельного исследования. А в рамках данной работы поставленную выше задачу можно считать выполненной.

Список литературы: 1. Ленин В. И. Избранные сочинения в 10 т. – Т. 4. – М. : Политиздат, 1985. – 641 с. 2. Малкей М. Наука и социология знания / Пер. с англ. А. Л. Великовича. – М. : Прогресс, 1983. – 253 с. 3. Толстой Л. Н. Исповедь. Полное собрание сочинений в 90 томах, – Т. 23. – М. : Государственное Издательство Художественной Литературы, – 1958. – 572 с. 4. Уайт Л. Избранное: Эволюция культуры / Пер. с англ. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 1064 с. 5. Уайт Л. Избранное: Наука о культуре/Пер. с англ. — М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 960 с. 6. Каку М. Физика будущего / Пер с англ. – М. : Альпина нон-фикшн, 2013. – 584 с., 7. Каку М. Физика невозможного / Пер с англ. – М. : Альпина нон-фикшн, 2009. – 456 с. 8. Каку М. Будущее разума / Пер с англ. – М. : Альпина нон-фикшн, 2015. – 502 с. 9. Vere Gordon Childe Man Makes Himself New York: New American Library, 1951 – 191 p. 10. Хокинс Дж., Уайт Дж. Разгадка тайны Стоунхенджа. Пер. с англ. – М. : Мир, 1984, – 256 с. 11. Тарароев Я.В. Традиции и новации в культуре и причины возрастания значения технологий в обществе // Наука, техника и технология в постиндустриальном обществе: Сборник научных статей. – Х. : «Міськдрук», 2013. – 380 с. 12. Тарароев Я.В. Онтологические основания современной физики и космологии. – М. : УРСС, 2011. – 264 с. 13. Ньютон И. Математические начала натуральной философии. /И. Ньютон; перев. с лат. А.Н. Крылова. – М. : Наука, 1989. – 486 с. 14. Дорфман Я. Г. Всемирная история физики: С древнейших времён до конца XVIII века. / Я. Г. Дорфман. – [2-ое изд.] – М. : КомКнига, 2007. – 352 с. 15. Тарароев Я. В. Две парадигмы онтологических оснований науки и техники: Антропологическое измерение // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць.– К., 2012. – Випуск 58 (3). – 2012.– С. 381–387. 16. Дорфман Я. Г. Всемирная история физики: С начала XIX до середины XX вв. / Я. Г. Дорфман. – [2-ое изд.] – М. : КомКнига, 2007. – 320 с.

Bibliography (transliterated): 1. Lenin, V. I. *Izbrannye sochinenija*. 10 volumes. Vol. 4. Moscow: Politizdat 1985, Print. 2. Malkej, M. *Nauka i sociologija znanija*. Moscow: Progress, 1983. Print. 3. Tolstoj, L. N. *Ispoved' Polnoe sobranie sochinenij* 90 volumes. Vol. 23. Moscow : Gosudarstvennoe Izdatel'stvo Hudozhestvennoj Literatury, 1958; Print. 4. Uajt, L. *Izbrannoe: Jevoljucija kul'tury*. Moscow: Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija (ROSSPJeN), 2004. Print. 5. Uajt, L. *Izbrannoe: Nauka o kul'ture*. Moscow : Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija (ROSSPJeN), 2004. Print. 6. Kaku, M. *Fizika budushhego*. Moscow : Al'pina non-fikshn, 2013. Print. 7. Kaku, M. *Fizika nevozmozhnogo*. Moscow : Al'pina non-fikshn, 2009. Print. 8. Kaku, M. *Budushhee razuma*. Moscow: Al'pina non-fikshn, 2015. Print. 9. Vere, Gordon Childe. *Man Makes Himself*. New York: New American Library, 1951 Print. 10. Hokins, Dzh., and Dzh. Uajt. *Razgadka tajny Stounhendzha*. Moscow : Mir, 1984, Print. 11. Tararoev, Ja. V. "Tradicii i novacii v kul'ture i pri-chiny vozzrastanija znachenija tehnologij v obshhestve" *Nauka, tehnika i tehnologija v postindustrial'nom obshhestve: Sbornik nauchnyh statej*. Kharkiv: Mis'kdruk, 2013. 123–138. 12. Tararoev, Ja. V. Ontologicheskie osnovanija sovremennoj fiziki i kosmologii. Moscow : URSS, 2011. Print. 13. N'juton, I. *Matematicheskie nachala natural'noj filosofii*. Moscow : Nauka, 1989. Print. 14. Dorfman Ja. G. *Vsemirnaja istorija fiziki: S drevnejshih vremjon do konca XVIII veka*. 2nd ed. Moscow. : KomKniga, 2007. Print. 15. Tararoev, Ja. V. "Dve paradigmy ontologicheskij osnovanij nauki i tehnik: Antropologicheskoe izmerenie" *Gileja: naukovij visnik: Zbirnik naukovih prac'* 2012 58 (3): 381–387. 16. Dorfman, Ja. G. *Vsemirnaja istorija fiziki: S nachala XIX do serediny XX vv*. 2nd ed. Moscow : KomKniga, 2007. Print.

Поступила (received) 26.05.2015.

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 572.925(477)«18/19»-057.16:340.141

М. О. БІРЮК, магістрант, НТУ «ХП»

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ, ЙОГО РОЗВИТОК ТА ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Будь-яка інноваційна діяльність взагалі є складним процесом трансформації нових ідей та знань в об'єкт економічних відносин. Особливого значення в системі новітніх технологій набуває механізм управління створенням і впровадженням інновацій на ринку, тобто інноваційний менеджмент. Оскільки інновація торкається всіх сфер господарської діяльності, то з розвитком національної економіки він стає найбільш ефективним методом механізму ринкового господарювання.

Ключові слова: інновація, інноваційний менеджмент, інноваційна діяльність, новітні технології, інноваційні процеси, управління інноваційними процесами.

Вступ. Актуальність дослідження обумовлена тим, що неперервні і постійні інновації стають необхідною та природною формою існування будь-якої фірми, забезпечують їй конкурентоспроможність і виживання на ринку. Ринкова динаміка потребує посиленої уваги вищого управлінського персоналу до інноваційних процесів, виокремлення серед великої кількості новацій тих, які можуть принести істотну користь організації. Залучення інновацій у практику роботи підприємства чи їх створення власними силами здійснюється у межах інноваційного менеджменту, який являє собою сукупність процедур, що утворюють загальну схему управління інноваційним процесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню даної проблеми присвячено багато праць та публікацій як українських так і зарубіжних вчених, у яких розглянуто сучасні наукові погляди на теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з інвестиційним менеджментом. Теоретичні та методичні питання вдосконалення і управління інноваційними процесами

© М. О. Бірюк, 2015

ми на промислових підприємствах розглянуті у праці Т. С. Кузьміної «Формування систем управління інноваційною діяльністю на підприємствах».

Заслугує на увагу підхід П. П. Микитюка до вивчення сутності поняття «інноваційний менеджмент»: ««Інноваційний менеджмент» являє собою самостійну галузь управлінської науки та професійної діяльності, яка спрямована на формування й забезпечення умов інноваційного розвитку будь-якої організації.» Такий підхід у своєму науковому дослідженні поділяють і науковці Л. І. Михайлова та С. Г. Турчіна.

Із зарубіжних праць слід виділити підручник вчених Арнолд, Ернер, Мокель та Шлаффер «Applied Technology and Innovation Management», які основою успішного розвитку компаній визначають швидке застосування новітніх технологій.

Та не дивлячись на значні напрацювання науковців та вчених, проблема розвитку та впровадження інноваційного менеджменту потребує подальшого вивчення та вдосконалення.

Метою даної статті є дослідження ролі інноваційного менеджменту у загальній системі управління підприємством, основних етапів його розвитку та впливу на національну економіку України.

Основні результати дослідження. Інновацією називають прибуткове втілення й використання нововведень у вигляді впровадження новітніх продуктів і послуг, нанотехнологій, комплексу нових управлінських організаційно-технічних та соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого характеру.

На період розпаду СРСР в українській науці існував інноваційний потенціал та набутий досвід, достатній для переходу до інтенсивної форми інноваційного розвитку. На початку 90-х років Україна мала значні можливості для успішного розвитку в науково-технологічній сфері, потенціал за багатьма параметрами відповідав рівню найбільш розвинутих країн. Вітчизняна наука та технології з окремих пріоритетних напрямів, наприклад, матеріалознавства, теоретичної фізики, математики, зварювального виробництва, захисних та зміцнюючих покриттів, біотехнологій тощо посідала передові позиції у світі. Проте цей перехід стримувався загальним спрямуванням економічного розвитку на екстенсивний тип відтворення, що зумовлювалося застарілістю форм і методів директивного планування, обмеженим доступом галузей загального призначення до інноваційних результатів, недосконалістю критеріїв ефективності економічного розвитку, обмеженістю фінансових ресурсів та відсутністю налагоджених і постійно діючих механізмів їхньої концентрації на інноваційних пріоритетах.

Безперечно, протягом років економічних трансформацій, які здійснювалися непослідовно та тривали в Україні надто довго, відбувся спад інноваційної діяльності. Тому основним завданням державної політики підтримки інновацій має стати створення передумов для органічного пере-

ходу до інноваційної моделі розвитку за підсумками економічних реформ попередніх років.

Інноваційна діяльність є невід'ємною частиною виробничо-господарської діяльності підприємства, зорієнтованої на оновлення та вдосконалення його виробничих сил і організаційно-економічних відносин. Об'єктом інноваційної діяльності є інновація. Слід розрізняти терміни «новація» та «інновація» [1].

Новація – продукт інтелектуальної діяльності людей, оформлений результат фундаментальних, прикладних та експериментальних досліджень у будь-якій сфері людської діяльності, спрямований на підвищення ефективності виконання робіт.

Інновація – кінцевий результат інноваційної діяльності, котрий отримав втілення у вигляді виведеного на ринок нового чи вдосконаленого продукту, технологічного процесу, що використовується у практичній діяльності [3].

Інноваційний процес – це процес створення, освоєння, поширення і використання інновації. Також інноваційний процес стосовно продукту (товару) може бути визначений як процес послідовного перетворення ідеї в товар через етапи фундаментальних і прикладних досліджень, конструкторських розробок, маркетингу, виробництва, збуту. Укрупнено інновації можуть бути розділені на продуктові, технологічні та організаційно-розпорядчі. Останні в більшості випадків неминучі при впровадженні як продуктивних, так і технологічних інновацій.

Інноваційний менеджмент – підсистема менеджменту, метою якої є управління інноваційними процесами на підприємстві. Залучення інновацій у практику роботи підприємства чи їх створення власними силами здійснюється у межах інноваційного менеджменту. З таких позицій інноваційний менеджмент необхідно розглядати як систему управління, що активно впливає на підприємницьку діяльність, на розвиток інноваційної, інвестиційної, соціально-економічної, політичної діяльності як окремої організації, так і країни загалом. Як система управління інноваційний менеджмент складається з двох ланок, або підсистем: керуючої підсистеми (суб'єкта управління) і керованої підсистеми (об'єкта управління), зв'язок суб'єкта управління з об'єктами відбувається за допомогою руху інформації. Цей рух інформації являє собою сам процес управління, тобто процес розроблення і здійснення керуючої дії суб'єкта управління на об'єкт управління. Механізм керуючого впливу включає збір, обробку і передавання необхідної інформації та прийняття відповідних рішень. Суб'єктом управління в інноваційному менеджменті можуть бути менеджери і спеціалісти різного рівня залежно від об'єкта управління. Об'єктом управління в інноваційному менеджменті можуть бути інноваційні процеси, інноваційна діяльність, інновації, економічні відносини між учасниками ринку інновацій [5].

Ефективний інноваційний менеджмент підприємств та організацій

передбачає такі дії як формування й реалізацію інноваційних програм різних рівнів, підготовка навчання і перекваліфікацію кадрів, здійснення прикладних та науково-дослідних робіт, орієнтованих на розробку нових сучасних технологій, розвиток нових чи значне вдосконалення вже існуючих інноваційних структур. Найважливішою та першочерговою ціллю інноваційного менеджменту можна вважати забезпечення ефективного тривалого функціонування інноваційного процесу на основі ефективної організації всіх його складових елементів і систем, створення конкурентоспроможної інноваційної продукції, технологій.

Основна увага в інноваційному менеджменті зосереджується на розробці стратегії інноваційних заходів. Розробка, виробництво, збут нових видів продукції визначають інші напрями стратегії підприємства. Отож, здійснення інноваційного менеджменту передбачає:

- розробку планів інноваційної діяльності;
- моніторинг і контроль за розробкою нової продукції та технології її впровадження;
- здійснення єдиної інноваційної політики, координація діяльності всіх підрозділів у цій сфері;
- забезпечення фінансами і матеріальними ресурсами програм інноваційної діяльності;
- забезпечення кваліфікованим персоналом;
- створення проектних груп задля вирішення інноваційних питань.

Інноваційному менеджменту, як і будь-якій іншій системі притаманні такі якості: взаємозв'язок і взаємодія всіх компонентів системи; цілісність, узгодженість і синхронність у часі, узгодженість з місією і цілями організації; адаптивність, гнучкість до змін середовища; автономність елементів організаційної структури функцій управління; багатофункціональність і багатоаспектність, що реалізується через здатність до переналагодування, переорієнтації, оновлення відповідно до змін середовища [6].

Україна володіє потужним науковим потенціалом, що становить інтелектуальне багатство нації. Найбільшою проблемою є реалізація інтелектуальних ідей та їх комерціалізація з нематеріальних в матеріальні активи [7].

Подальший економічний розвиток України, перспектива посісти належне місце в європейському співтоваристві та світі залежать насамперед від опанування інноваційної моделі економічного розвитку.

До основних принципів державної інноваційної політики України належать:

- урядова підтримка фундаментальних досліджень;
- пріоритет інновацій над традиційним виробництвом – передбачає визнання за наукою провідної ролі в системі продуктивних сил;
- свобода наукової та науково-технічної творчості в контексті інноваційної діяльності забезпечується відповідними законодавчими актами та

Конституцією держави;

– принцип підтримки конкуренції у сфері науки, техніки й інноваційної діяльності означає поєднання стимулювання з функціонуванням інноваційних структур в умовах конкурентного середовища;

– створення загальногосподарського, інноваційного клімату; заохочення відновлення капіталу особливими пільгами при впровадженні нових, що раніше не використовувались у виробництві, видів устаткування, сировини, матеріалів, енергії;

– сприяння розвитку міжнародного наукового співробітництва;

– концентрація ресурсів на пріоритетних напрямках НДДКР [2].

У сучасних умовах формування джерел фінансування інвестицій в Україні головну роль відіграють кошти самого підприємства, які формуються за рахунок прибутку підприємства та амортизаційних відрахувань, тобто з чистого грошового потоку підприємства. Як правило, інші джерела недоступні через високу вартість послуг з надання чи обслуговування кредитів. Основними причинами, що заважають широкомасштабному залученню іноземних інвестицій в Україну, є:

– несприятливий інвестиційний клімат (надто складна правова база та щорічні зміни законодавства, що регулює інвестиційні процеси);

– недосконалість національного інвестиційного менеджменту;

– фіскальний характер вітчизняної податкової системи;

– відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій.

Висновки. Визначивши проблеми інноваційного менеджменту та основні шляхи їх розв'язання, можемо зробити висновок, що для ефективного розвитку інноваційного менеджменту в Україні, для вирішення його проблем потрібен системний підхід на рівні держави, який необхідно починати з визначення пріоритетів інноваційного розвитку та вдосконалення наявної нормативно-правової бази, у якій повинна бути приділена увага правильному мотивуванню менеджерів до інноваційної діяльності. Наприклад, це можуть бути податкові пільги для організації, які займаються інноваційною діяльністю.

Список літератури. 1. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. 2. *Василенко В. О.* Інноваційний менеджмент: Навч. посіб. / *В. О. Василенко, В. Г. Шматько* / За ред. *В. О. Василенка*. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 440 с. 3. *Краснокуртська Н. В.* Інноваційний менеджмент: навч. посібник / *Н. В. Краснокуртська*. – К. : КНЕУ, 2003. – 504 с. 4. *Микитюк П. П.* Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / *П. П. Микитюк*. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – 295 с. 5. *Михайлова Л. І.* Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / *Л. І. Михайлова, С. Г. Турчина*. – К. : Центр учбової літератури, 2007 – 248 с. 6. *Стадник В.* Інноваційний менеджмент / *В. Стадник, М. Йохна*. – К. : Академвидав, 2006. 7. Соціальні проекти. Інноваційний менеджмент: [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://alcesta.org.ua/ua/social-projects/innovation-management>.

Bibliography (transliterated): 1. "Zakon Ukrainy Pro innovacijnu diyalnist." *Vidomosti Verxovnoyi Rady Ukrainy*, 36 (2002). Print. 2. Vasilenko, V. O. *Innovacijnyj menedzhment*. Kyiv: Centr navchalnoyi literatury, 2005. Print. 3. Krasnokutrska, N. V. *Innovacijnyj menedzhment*. Kyiv: KNEU, 2003. Print. 4. Mykytyuk, P. P. *Innovacijnyj menedzhment*: Ternopil: Ekonomichna dumka, 2006 Print. 5. Мухайлова, Л. І. *Innovacijnyj menedzhment*. Kyiv: Centr uchbovoyi literatury, 2007 Print. 6. Stadnyk, V. *Innovacijnyj menedzhment*. Kyiv: Akademvydav, 2006. Print. 7. "Socialni proekty. Innovacijnyj menedzhment." Web. 20.11.2014 <<http://alcesta.org.ua/ua/social-projects/innovation-management>>.

*Робота рекомендована до друку проф., канд. економ. наук Матросовим О.Д.
Надійшла (received) 29.11.2014.*

УДК 658.152:005

Я. К. ГАЄВСЬКА, магістрант, НТУ «ХПІ»;
К. М. ДРУЦА, магістрант, НТУ «ХПІ»;
Л. В. ПОВРОЗІНА, магістрант, НТУ «ХПІ»

МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються сутність, роль і значення прогнозу та прогнозування, дається класифікація і мотивація методів прогнозування, що використовуються в інноваційному менеджменті. Проведено обґрунтування перспектив техніко-технологічного, інтелектуального, інфраструктурного забезпечення, визначення ринкових та інноваційних можливостей підприємств на основі врахування тенденції інноваційно-трансформаційних змін.

Ключові слова: інноваційний продукт, інноваційна діяльність, інновація, прогнозування, планування, метод.

Вступ. Планування інноваційної діяльності підприємств є актуальною проблемою сьогодення з огляду на її визначальну роль у забезпеченні функціонування та стабільного розвитку. Інноваційна діяльність, спрямована на розробку чи удосконалення продукції підприємства є за своєю сутністю інвестиційним проектом, який на початку потребує вкладення коштів, що повертаються під час реалізації продукції. Прогнозування тривалості життєвого циклу продукції підприємства є важливим завданням, що забезпечує оптимальне залучення ресурсів для інноваційної діяльності шляхом відносно точного визначення потрібного часу початку та завершення інноваційних проектів.

Метою даної статті є аналіз методів прогнозування та планування інноваційної діяльності.

Основні результати дослідження. В економічній науці введено поняття «передбачення», яке об'єднує всі різновиди отримання інформації

© Я. К. Гаєвська, К. М. Друца, Л. В. Поврозіна, 2015

про майбутнє. Із представленої на рис. 1 схеми видно, що передбачення, перш за все, поділяється на дві групи: наукове і ненаукове.

В економіці, звичайно, розглядається наукове передбачення – випереджувальне відображення дійсності, побудоване на пізнанні об’єктивних законів природи, суспільства, мислення. У науковому передбаченні фахівцями виділяються його дві основні форми [1]:

- передбачення або прогнозування (опис можливих або бажаних перспектив, станів, вирішення проблем майбутнього);
- директива або планування (пов’язана з вирішенням проблем майбутнього, використанням інформації про майбутнє для цілеспрямованої діяльності суспільства та особистості).

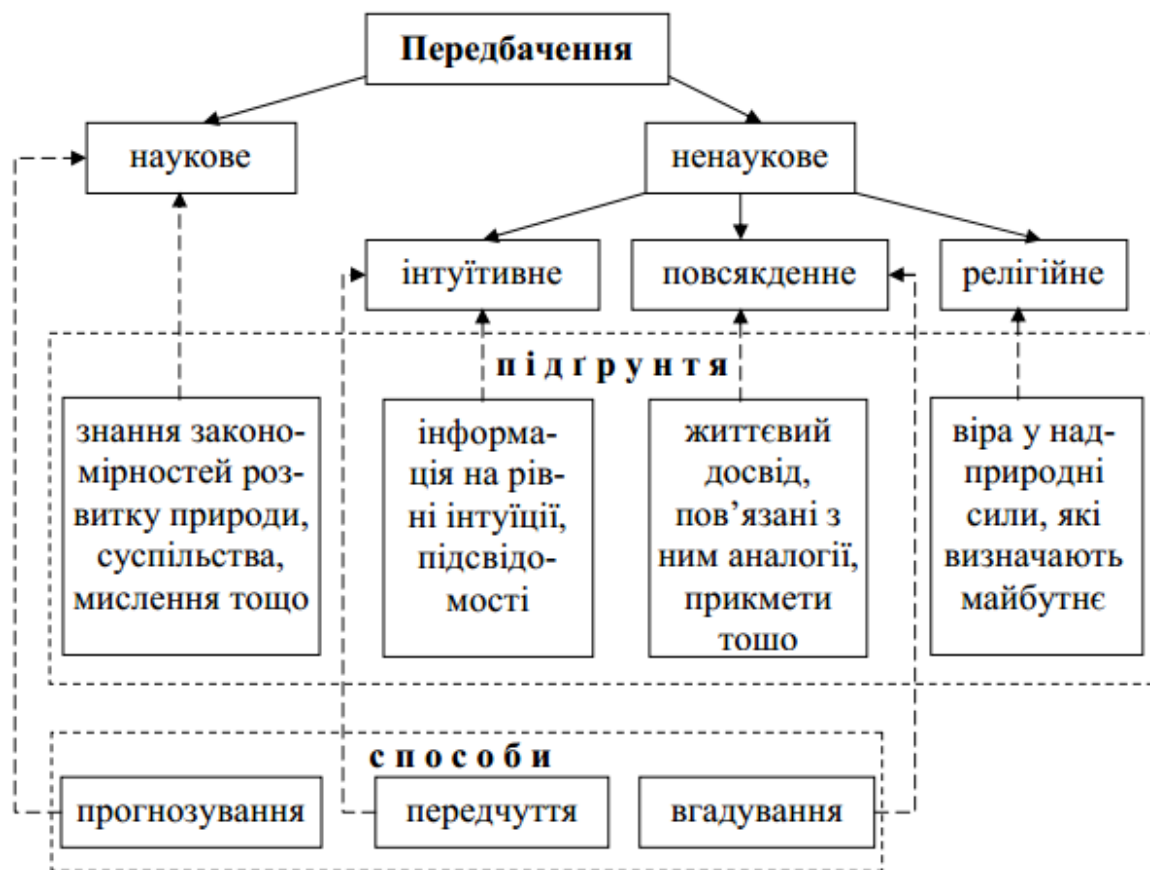

Рис.1 – Структура передбачення

У процесі планування інновацій здійснюються [7]:

- обґрунтований вибір основних напрямків інноваційної діяльності для організацій у цілому і для кожної структурної одиниці – зокрема;
- формування програм досліджень, розробок і виробництва інноваційної продукції;
- розподіл програм і окремих завдань за окремими відрізками часу і закріплення за виконавцями;

- встановлення календарних термінів проведення робіт із програм;
- розрахунок потреби в ресурсах і розподіл їх за виконавцями на основі бюджетних розрахунків.

Розроблені й пов'язані між собою окремі прогнози розвитку організації і зовнішнього середовища складають систему прогнозів організації. При розробці прогнозів можна виділити наступні основні етапи:

- передпрогнозна орієнтація (визначення мети, завдань, часу попередження, робочих гіпотез, методів, структури й організації дослідження);
- прогностичний фон (збір готових даних за суміжними непрофільними галузями прогнозування);
- створення вихідної чи базової моделі, тобто системи показників, параметрів, що відображають характер і структуру об'єкта;
- пошукова модель (проекція в майбутнє системи показників вихідної моделі на дату попередження за тенденцією, що спостерігається, з урахуванням факторів прогностичного фону);
- нормативна модель для керованих явищ (проекція в майбутнє системи показників вихідної моделі відповідно до заданих цілей і норм за заданими критеріями);
- оцінка ступеня вірогідності (верифікація) й уточнення попередніх моделей за допомогою рівнобіжних контрольних методів, звичайно опитуваних експертів;
- вироблення рекомендацій для оптимізації прийняття рішень у плануванні, управлінні і т.п. на основі зіставлення прогностичних моделей. Варіанти розробки прогнозів можуть мати кілька рівнів прогнозних показників, зокрема верхній і нижній, що дозволяє врахувати ряд факторів, що виникають згодом.

Прогнозування розвитку науки і техніки передбачає розробку системи приватних прогнозів по найважливіших напрямках НТП і комплексного прогнозу науково-технічного розвитку. Воно дає обґрунтоване уявлення про передбачувані наукових і технічних результатах і досягненнях, про можливе використання цих результатів у виробництві та інших сферах економіки, про наслідки НТП.

Система приватних прогнозів включає прогнози фундаментальних досліджень, наукових відкриттів, прикладних досліджень в галузях економіки, науково-технічні прогнози по комплексним напрямками НТП та ряд інших.

Комплексний прогноз припускає:

- комплексний аналіз НТП, аналіз світових тенденцій розвитку науки і техніки, динаміки, структури та використання наукового та освітнього потенціалу країни;
- розробку пропозицій щодо основних напрямів структурної та науково-технічної політики та обґрунтування передумов для прискорення НТП в обраних напрямках;

– розробку рекомендацій щодо формування науково-технічних програм, обґрунтування значимості вирішення науково-технічних проблем, витрат, очікуваного соціально-економічного ефекту та рекомендації щодо матеріального та організаційного забезпечення науково-технічних програм.

У світовій практиці в процесі розробки прогнозів розвитку науки і техніки застосовуються як інтуїтивні, так і формалізовані методи.

При прогнозуванні фундаментальних досліджень широкого поширення набули системний аналіз і синтез, методи експертних оцінок: сценаріїв, побудови «дерева цілей» та морфологічного аналізу. Можливість застосування статистичних методів обмежена через відсутність або недостатню кількість вихідних даних, а також внаслідок труднощів встановлення характеру протікання прогнозованого процесу.

Прогнозування розвитку фундаментальних досліджень проводиться на перспективу за всіма науковими напрямками діяльності інститутів, Академії наук, вузів. Об'єктами прогнозування є напрями досліджень, очікувані результати, можливі наукові та економічні ефекти, поточні витрати і капітальні вкладення. Прогнозується також чисельність науковців, докторів та кандидатів наук, допоміжного персоналу.

При розробці прогнозів фундаментальних досліджень проводиться аналіз сучасного стану розвитку науки, виявляються актуальні проблеми, намічаються шляхи вирішення сучасних наукових проблем і висувуються нові проблеми, які потребують вирішення.

Прикладні дослідження мають подвійне призначення. Вони забезпечують, з одного боку, глибокий аналіз і продовження фундаментальних досліджень з метою оцінки можливості їх розвитку та застосування в практиці для створення нових засобів і предметів праці (техніка, технологія, матеріали тощо), з іншого – аналіз стану виробництва в цілому, вироблення пропозицій щодо модернізації існуючої та створення нової техніки, а також з питань організації та управління народним господарством і складових його елементів. Результатами прикладних досліджень можуть бути макети окремих вузлів та елементів майбутніх розробок. Прогнозуються типорозміри продукції, зниження матеріало- й енергоємності, зростання кваліфікації наукових працівників та інші показники.

Розробки (конструкторські, технологічні, проектні та організаційні) призначаються для експериментальної, дослідної перевірки можливості створення нової техніки, технології, продуктів, а також для модернізації серійно випускаються предметів і засобів праці. Продуктами праці на стадії розробки є заявки на винахід, робочі креслення на виготовлення нової техніки, дослідні зразки, звіти про їх випробування, підготовці виробництва до випуску нової продукції, зміні технології, схеми нових систем управління, проекти створення нових цехів, підприємств, розвитку видів транспорту і т.п. Головним при здійсненні прогнозів розвитку науки і техніки на стадії розробки є вибір най-

більш перспективних розробок, істотно впливають на зростання продуктивності праці, скорочення витрат матеріалів на одиницю продукції, раціональне використання природних ресурсів, охорона навколишнього середовища, тобто вибирається найкращий варіант з економічних і технічними показниками. При прогнозуванні розробок основними об'єктами прогнозу є: якість, вартість, ефективність, потреба в трудових, фінансових, матеріальних ресурсах на створення нової техніки.

При прогнозуванні прикладних досліджень і різного роду розробок застосовуються методи екстраполяції, експертних оцінок, моделювання, оптимізації, а також методи, засновані на аналізі патентної документації та науково-технічної інформації.

Стадія підготовки виробництва призначається для будівництва підприємств з випуску нових засобів і предметів праці, підготовки діючих підприємств до випуску нової техніки за рахунок часткової або повної модернізації, реконструкції виробництва, для спорудження досвідчених і дослідно-промислових установок.

Основними завданнями прогнозування на цій стадії є вибір, обґрунтування і визначення шляхів найбільш швидкого спорудження підприємств та реконструкції діючих.

Стадія підготовки виробництва в деяких галузях економіки може зливатися зі стадією розробки. Підготовку виробництва можна скоротити в часі за рахунок впровадження заходів з підготовки виробництва при випуску дослідного зразка, партії.

Серійне виробництво призначається для випуску нових засобів, предметів праці і продуктів. На цій стадії НТП остаточно здійснюються ідеї, висунуті на попередніх стадіях. На стадії серійного виробництва основними завданнями НТП є впровадження нової техніки, матеріалів, технології, істотно збільшують продуктивність праці у всіх галузях економіки і ефективність суспільного виробництва за рахунок економії матеріалів, енергії, кращої організації праці, використання основних фондів, підвищення якості продукції, що випускається.

На стадії експлуатації нова техніка надходить на виробництво і в особисте споживання. Після морального і фізичного старіння виробу і продукти знімаються з серійного виробництва і експлуатації, тобто завершується життєвий цикл певного виду техніки.

У процесі прогнозних розрахунків виробництва й експлуатації нової техніки використовуються методи експертних оцінок, екстраполяції, оптимізації, факторні і імітаційні моделі, система укрупнених балансових розрахунків. При виборі методів прогнозування важливим є глибина попередження прогнозу. Якщо прогнозований процес можна уявити еволюційним, без стрибків, то застосування формалізованих методів виправдано для визначення стрибка та оцінки часу його здійснення; якщо ж у ньому можлива поява

стрибків, то необхідно застосовувати методи експертних оцінок, а на ділянках еволюційного процесу застосовувати формалізовані методи.

Методи експертних оцінок ґрунтуються на думці одного або декількох фахівців (експертів) про перспективи розвитку науки і техніки. Слід зазначити, що існують галузі науки і техніки, де не можна використовувати інші методи прогнозування, а також сфери, де відсутня інформація про стан об'єкта у минулому періоді або науково-технічний розвиток більшою мірою залежить від прийнятих рішень, ніж від самих технічних можливостей виробництва.

Висновки. Сучасні умови господарювання вимагають максимального розширення сфери та вдосконалення методів прогнозування і планування. Чим вище якість прогнозів і планів, тим більш вагомим буде їхній внесок у суспільний розвиток. Важливими завданнями, які зазвичай ставляться перед виконавцями при прогнозуванні і плануванні, розробці відповідної концепції, програми, заходи, є збереження і розвиток високоефективної структури економіки, обґрунтування і регулювання темпів зростання випуску продукції, високого ступеня її конкурентоспроможності на ринку, забезпечення ефективного використання матеріальних, енергетичних, трудових і фінансових ресурсів, достатнього рівня доходів і соціальної захищеності населення, підтримання наявних і налагодження нових різноманітних економічних зв'язків у масштабах регіонів, держави і з зовнішнім світом.

Список літератури: 1. Гневашева В. А. Прогнозирование экономики: понятия и история. / Знание.Понимание. Умение. № 2. – М. : МГУ и РГНФ, 2005. – С. 141 – 144. 2. Нанивская В. Г., Андропова И. В. Теория экономического прогнозирования: Учеб. пособие. – Тюмень: ТюмГНГУ, 2000. – 98 с. 3. Глущенко В. В. Прогнозирование. – М. : Вузовская книга, 2005. – 205с. 4. Прогнозирование и планирование экономики: Учеб. пособие / Под общ. ред. В. И. Боресевича, Г. А. Кандауровой. – Мн. : Экоперспектива, 2001. – 380 с. 5. Четыркин Е. М. Статистические методы прогнозирования. – М. : Статистика, 1977. – 200 с. 6. Кулявец В. О. Прогнозування соціально-економічних процесів. – К. : Кондор, 2009. – 194 с. 7. Василенко В. О., Шматько В. Г. Інноваційний менеджмент. – К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 440 с.

Bibliography (transliterated): 1. Gnevasheva, V. A. "Prognozirovaniye ekonomiki: ponyatiya i istoriya." *Znanie. Ponimanie. Umenie*. No. 2 (2005):. 141–144. 2. Nanivskaya, V. G., and I. V. Andronova. *Teoriya ekonomicheskogo prognozirovaniya*. Tumen: TyumGNGU, 2000. Print. 3. Gluschenko, V. V. *Prognozirovaniye*. Moscow: Vuzovskaya kniga, 2005. Print. 4. *Prognozirovaniye i planirovaniye ekonomiki*. Ed. V. I. Boresevicha, G. A. Kandaurovoy. Minsk: Ekoperspektiva, 2001. Print. 5. Chetyirkin, E. M. *Statisticheskkiye metody prognozirovaniya*. Moscow: Statistika, 1977. Print. 6. Kulyavets, V. O. *Prognozuvannya sotsialno-ekonomichnih protsesiv*. Kyiv : Kondor, 2009. Print. 7. Vasilenko, V. O., and V. G. Shmatko. *Innovatslyniy menezhment*. Kyiv: Tsentr navch. l-ri, 2005. Print.

*Робота рекомендована до друку доц. Погореловою Т.О.
Надійшла (received) 23.12.2014.*

Я. К. ГАЄВСЬКА, магістрант, НТУ «ХПІ»;
К. М. ДРУЦА, магістрант, НТУ «ХПІ»;
Л. В. ПОВРОЗИНА, магістрант, НТУ «ХПІ»

СУЧАСНІ ПІДХОДИ В УПРАВЛІННІ ПОЗИЦІОНУВАННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ

У статті розкривається роль сучасних підходів в управлінні позиціонуванням інноваційної продукції. Вивчені механізми позиціонування інноваційних продуктів. Розглянуто причини, що перешкоджають реалізації науково-технічної продукції. Виявлено основні принципи розробки інноваційного продукту, які є хорошим початком правильного позиціонування. Проведено аналіз позиціонування продуктів найбільш успішних інноваційних фірм. Вказані критерії сучасного інноваційного продукту. Відображені сучасні риси стратегічного позиціонування. Новизна і нестандартний характер інноваційних продуктів визначають специфіку методів просування та продажу.

Ключові слова: інноваційний продукт, маркетинг, інновація, позиціонування, ринкова діяльність, конкурентоспроможність.

Вступ. Актуальність дослідження обумовлена тим, що у сучасних умовах інноваційного розвитку економіки на макро-, мезо- та мікрорівнях пошук нових технологій управління позиціонуванням інноваційної продукції на ринку є дуже необхідним. Значне зростання продуктивності праці в сфері матеріального виробництва в країнах з розвиненою ринковою економікою більшою мірою обумовлений не природно-ресурсним, а людським потенціалом, інформаційним і організаційним капіталом корпорацій, становленням нових форм організації виробництва, що відповідають потребам економіки розвитку. Для української економіки немає альтернативи, як створення умов для розвитку інноваційної діяльності. Це стало необхідністю позиціонування і просування науково-технічної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках для реалізації інноваційного потенціалу розвитку країни та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Метою статті є аналіз процесів позиціонування інноваційного продукту.

Основні результати дослідження. Світовий досвід свідчить, що економічна ефективність інвестицій в інновації перевищує окупність фінансових ресурсів у різних сферах застосування і знаходиться на рівні 35–50 %. [1, с. 20–25]. В українській економіці можна виділити дві основні причини, що стають на перешкоді реалізації науково-технічної продукції як на рівні країни в цілому, так і на рівні окремого регіону: по-перше, відсутність розвиненої регіональної інфраструктури комерціалізації науково-технічних розробок, по-друге, відсутність навичок і умінь у творців розробок оцінювати і перетворювати їх на повноцінний ринковий продукт. Не-

© Я. К. Гаєвська, К. М. Друца, Л. В. Поврозіна, 2015

зважаючи на існування різних теоретичних концепцій, можна констатувати, що в даний час цілісної та повноцінної теорії маркетингу інноваційної продукції не існує. Крім того, ще не знайдена вичерпна відповідь на питання про те, в чому полягають специфічні особливості маркетингу інноваційної продукції в порівнянні з класичним маркетингом. У зв'язку з цим аналіз підходів в управлінні позиціонуванням необхідний для оцінки конкурентоспроможності інноваційних промислових підприємств, що випускають інноваційну продукцію та послуги на ринок.

В останні роки інноваційний маркетинг стає найважливішою частиною соціально-економічної області і новим елементом системи управління ринковою діяльністю господарюючих суб'єктів, які є суб'єктами інноваційного-інвестиційного ринку, які випускають і просувають на цей ринок нові інноваційні продукти. Все активніше в структурі маркетингу підприємств інноваційного бізнесу розвиваються його нові різновиди, які отримали назву «хайтек-маркетинг», «хайтек-продукція» і «ринок хайтек-продукту» [2, с. 15].

Однак діяльність в інноваційній та інвестиційній сферах повинна повною мірою відповідати вимогам несформованого глобального ринку інноваційних продуктів і послуг і забезпечувати вигідне конкурентне позиціонування вітчизняних інноваційних підприємств на внутрішньому і зовнішніх ринках.

Основний принцип маркетингової діяльності інноваційного підприємства – прагнення не тільки до наукового результату, але і до його товарної форми. Іншими словами – не прощтовхувати на ринок те, що вийшло в результаті розробки (стратегія «push»), а розробляти те, що споживачі очікують побачити на ринку (стратегія «pull») [3]. З точки зору споживача, товар (послугу, технологію) можна назвати інноваційними, якщо вони:

- по-новому задовольняють традиційну потребу;
- здатні задовольнити принципово нову потребу.

Ще до початку розробки інноваційного продукту слід визначити, кому він призначається, які традиційні або нові потреби він буде задовольняти і які проблеми покупця зможе вирішити. При такому підході розробка нового продукту (послуги, технології) буде хорошим початком правильного позиціонування.

Аналіз позиціонування продуктів найбільш успішних інноваційних фірм показує, що сучасний інноваційний продукт, крім конкретних бажань покупця, повинен відповідати наступним критеріям: наукоємність (в даному випадку – наявність тих чи інших об'єктів промислової власності – патентів, зареєстрованих товарних знаків, ноу-хау та ін.); наявність сертифікатів відповідності українським, зарубіжним та міжнародним стандартам (ГОСТ, ISO та ін.); відповідність екологічним вимогам; ергономічність (зручність в обіг, гарна сполучуваність з фізичними параметрами людини);

надійність в експлуатації; налагоджений передпродажний і післяпродажний сервіс (в сучасних умовах бажано 24-годинний); можливість поставки «під ключ» за бажанням замовника[4].

Концепція позиціонування товарів і послуг є досить новим теоретичним досягненням в маркетинговому інструментарії. Вперше вона була висунута в 1979 р. в роботі Ела Раїса і Джека Траута «Позиціонування: битва за вашу свідомість». [7]

Сучасні риси стратегічного позиціонування – це глобалізм, інноваційність, інтегрованість, перевага структурних досліджень ринку, активне використання зв'язків з громадськістю, цільова орієнтація маркетингу на збалансованість, гармонізацію інтересів фірми, споживачів і суспільства в цілому, партнерство всіх учасників відносин ринкового обміну та некомерційного розподілу суспільних благ.

Незалежно від того, якої стратегії дотримується організація, вона повинна швидко адаптуватися до швидко мінливих умов конкурентної боротьби і створенню додаткових переваг, які усвідомлюються споживачами. Процеси комерціалізації інноваційних продуктів різноманітні і слабо формалізуються, оскільки в їх реалізації беруть участь творчі організації. Новизна і нестандартний характер інноваційних продуктів визначають специфіку методів просування та продажу.

Ідентифікація тенденцій маркетингу допоможе визначити їх вплив на позиціонування. На більшості ринків і національна, і міжнародна конкуренція швидко ростуть. Це означає, що позиціонування має бути більш гострим, щоб допомогти відрізнити одну пропозицію від іншого і забезпечити найбільшу наближеність різних пропозицій до цільових і специфічним ринковим сегментам. Покупці будуть мати більш широким вибором завдяки зростанню конкуренції. Тому на них буде неможливо впливати за допомогою позиціонування, заснованого на іміджі, де товари не відповідають обіцянкам.

Підвищена увага до інновацій та інноваційного управління продиктовано самим життям сучасного суспільства, адже втілення інноваційних процесів в нових продуктах і новій техніці є основою його соціально-економічного розвитку.

Інноваційне управління надзвичайно складне. Для аналізу закономірностей розвитку інноваційних процесів необхідні фахівці – інноваційні менеджери, які займаються різними організаційно-економічними аспектами нововведень. Їх головне завдання в управлінні інноваціями – просування інноваційного процесу, прогнозування можливих перешкод і визначення шляхів їх подолання.

Маркетинг інновацій має справу тільки з новими продуктами і новими технологіями (операціями). Його особливості обумовлені двома факторами:

- наявністю нових продуктів;

– наявністю нових операцій, що виставляються на продаж.

Маркетинг інновацій – це процес, який включає в себе планування виробництва інновацій, дослідження ринку, налагодження комунікацій, встановлення цін, організацію просування інновацій та розгортання служб сервісу.

Сьогодні розробкою ідей інноваційного маркетингу займаються, як і провідні теоретики маркетингу – Ф. Котлер, Д. Крєвенс, так і будь-який дослідник інноваційного менеджменту в своїх роботах виділяє маркетинг як один з визначальних чинників забезпечення успіху інноваційного продукту на ринку.

Компанії, що входять до списку найбільш успішних інноваторів в світі, які інвестують в НДДКР величезні суми, є лідерами світового ринку – це практичний доказ необхідності ведення інноваційної діяльності. Однак навіть їхній досвід показує, що немає прямого взаємозв'язку між сумою інвестованих коштів і успіхом товару на ринку. Як вже зазначалося вище, необхідно врахувати ряд факторів для успішної реалізації проекту.

Витрати на НДДКР стають глобальними. Сьогодні центри інновацій не завжди знаходяться в тому ж регіоні, що і штаб-квартира компанії. За останні 5 років обсяги інвестицій у НДДКР в Європі збільшилися на 2,3 %, в Японії – на 3,8 %, в Північній Америці – на 5,2 %, але попереду всіх в даному списку – Індія і Китай, де збільшення відбулося на 17 %.

Лідером за обсягом інвестицій в НДДКР в 2013 році став Ford, вклавши в інновації 8 млрд. доларів. [5] У таблиці 1 наведено список десяти компаній, що інвестують в НДДКР найбільше.

Таблиця 1 – Компанії-лідери інвестування в НДДКР

№	Компанія	Витрати на НДДКР (млн. \$)	Розташування штаб-квартири	Галузь
1	Ford	8000	Північна Америка	Автопром
2	Phizer	7442	Північна Америка	Фармацевтика
3	Toyota	7178	Японія	Автопром
4	DaimlerChrysler	7019	Європа	Автопром
5	GM	6700	Північна Америка	Автопром
6	Siemens	6546	Європа	Багатопрфільне виробництво
7	J&J	6312	Північна Америка	Медицина
8	Microsoft	6184	Північна Америка	Комп'ютери
9	IBM	5842	Північна Америка	Комп'ютери
10	GlxoSmithKline	5700	Європа	Медицина

Висновки. Найефективніші стратегії новаторів враховують думку споживачів, яке визначає їх напрямки розробок. Також одним з факторів успіху є досить гнучка організаційна структура компаній, при якій вищому керівництву легше контролювати інноваційний процес і отримувати зворо-

тний зв'язок від підрозділів і споживача.

Процес управління інноваційною діяльністю знаходиться в постійному розвитку, а для успішної реалізації інноваційних процесів необхідна взаємодія всіх підрозділів компанії, а також орієнтування кожного з учасників на ринок і кінцевого споживача. Таким чином, інноваційна діяльність визначає перспективи розвитку бізнесу, його місце як на локальному та національному, так і на міжнародних ринках. При правильному виборі напрямів розвитку та ефективному управлінні позиціонуванням інноваційної діяльності для бізнесу відкриваються нові можливості росту і розвитку.

Список літератури: 1. *Агарков С.А., Кузнецова Е.С., Грязнова М.О.* Инновационный менеджмент и государственная инновационная политика. Изд-во «Академия Естествознания», 2011. 2. *Дащенко Э.А.* Формирование эффективной системы распределения на рынке инновационной продукции / Экономика и менеджмент инновационных технологий. – Январь 2014. – № 1. 3. Инновационная деятельность малого предприятия // Портал дистанционного консультирования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.distcons.ru/modules/innova/section3.html>. 4. *Лихолетов В.В., Плужников В.Г., Комаров Е.В.* Инновационный менеджмент // Инновационное управление, 2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://innovation-management.ru>. 5. Расходы на НИ-ОКР 20 крупнейших компаний мира // «Эксперт», сентябрь 2013 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://expert.ru/ratings/table_415884. 6. Управление маркетингом на функциональном уровне: сегментация рынка, выбор целевых сегментов, позиционирование, разработка комплекса маркетинга // Энциклопедия маркетинга [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.marketing.spb.ru/libresearch/segment/pos_bclass.htm. 7. Intel Corporation / Портал выбора технологий и поставщиков 20.01.2014 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.tadviser.ru/index.php: Intel>.

Bibliography (transliterated): Agarkov, S. A., and E. S. Kuznetsova, M. O. Gryaznova. *Innovatsionnyiy menedzhment i gosudarstvennaya innovatsionnaya politika*. Moscow: Akademiya Estestvoznaniya, 2011. Print. 2. Daschenko, E. A. "Formirovanie effektivnoy sistemyi raspredeleniya na rynke innovatsionnoy produktsii" *Ekonomika i menedzhment innovatsionnyih tehnologiy*. No. 1 (2014). Print. 3. "Innovatsionnaya deyatelnost malogo predpriyatiya." *Portal distantsionnogo konsultirovaniya*. Web. 20.12.2014 <<http://www.distcons.ru/modules/innova/section3.html>>. 4. Liholetov, V. V., and V. G. Pluzhnikov, E. V. Komarov. "Innovatsionnyiy menedzhment." *Innovatsionnoe upravlenie*. 2014. Web. 20.12.2014 <<http://innovation-management.ru>>. 5. "Rashodyi na NIOKR 20 krupneyshih kompaniy mira." *Ekspert*. September 2013. Web. 20.12.2014 <http://expert.ru/ratings/table_415884>. 6. "Upravlenie marketingom na funktsionalnom urovne: segmentatsiya ryinka, vyibor tselevyih segmentov, pozitsionirovanie, razrabotka kompleksa marketinga." *Entsiklopediya marketinga*. 2012 . Web. 20.12.2014 <http://www.marketing.spb.ru/libresearch/segment/pos_bclass.htm>. 7. "Intel Corporation." *Portal vyibora tehnologiy i postavschikov*. Web. 20.01.2014 <<http://www.tadviser.ru/index.php: Intel>>.

*Робота рекомендована до друку доц. Погореловою Т.О.
Надійшла (received) 23.12.2014.*

О. А. МАТРОСОВА, магістрант, НТУ «ХП»;

В. А. МІЩЕНКО, д-р економ. наук, проф., НТУ «ХП»

КОНТРОЛІНГ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовані теоретичні та методичні бази контролінгу, системи показників та застосування їх на практиці, розглянуто структуру збут-контролінгу. У результаті проведеного аналізу, виявлено, що контролінг – це система управління майбутнім для забезпечення тривалого існування фірми і її структурних одиниць. Виявлено, що впровадження на підприємстві системи контролінгу дозволяє підвищити ефективність всього процесу управління його економічною діяльністю.

Ключові слова: контролінг, збут, підприємство, збутова діяльність.

Вступ та постановка проблеми. На сьогоднішній день не існує однозначного визначення поняття «контролінг», але практично ніхто не заперечує, що це нова концепція управління, породжена практикою сучасного менеджменту. Контролінг (від англ. Control – керівництво, регулювання, управління, контроль) – це система управління прибутком [1].

Збут продукції – це один з аспектів комерційної діяльності промислового підприємства. Збут є засобом досягнення цілей підприємства й завершальним етапом виявлення смаків і переваг покупців.

Контролінг-збут є складовою частиною маркетинг-контролінгу. В центрі його уваги знаходяться шляхи виявлення слабких сторін в збутовій діяльності та можливостей її профілактичної оптимізації. За допомогою контролінгу-збуту забезпечується можливість виявлення, урахування обліку зворотних зв'язків в процесі збуту і проведення відповідних заходів розподільного комплексу маркетингу [5].

Після кризи, що поглинула весь світ, контролінг стає інструментом, за допомогою якого організаціям вдається вийти із цього стану, а також при ефективному використанні ресурсів, контролю над витратами збільшити прибуток як фінансовий результат її діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою визначення сутності поняття контролінгу займалися західні вчені, такі, як А. Дайле, Р. Манн, Е. Майер, пізніше цим питанням зацікавилися вчені пострадянських держав: О. М. Кармінський, С. Г. Фалько, Н. Ю. Іванова дослідили методологічні основи та прикладні аспекти розроблення і впровадження системи контролінгу в організаціях, а також розробили класифікацію існуючих напрямів контролінгу; І. О. Криворотько, В. В. Івата, М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар, Г. М. Воляник, Н. С. Марушко окреслили місце та роль контролінгу у системі управління підприємством.

© О. А. Матросова, В. А. Міщенко, 2015

Незважаючи на численні публікації з проблематики контролінгу, в Україні і досі відсутнє чітке однозначне уявлення навіть про суть поняття «контролінг», на визначенні якого має ґрунтуватися методологія та розроблятися теоретико-методичні підходи до впровадження контролінгу у вітчизняну практику господарювання.

С. А. Сухарева визначає контролінг, як обліково-аналітичну систему, яка реалізує синтез елементів обліку, аналізу, контролю, планування, яка забезпечує як оперативне, так і стратегічне управління процесом досягнення цілей і результатів діяльності підприємства [8].

Аналіз літератури з контролінгу показав, що в більшості робіт комплексно не вивчають питань менеджменту та контролінгу, не приділяють достатньої уваги проблемам розвитку єдиної термінології у сфері контролінгу, недостатньо розроблені методичні аспекти контролінгу. Існування різних концепцій контролінгу та неоднозначність перекладів зарубіжної літератури перешкоджають його адекватному сприйняттю та впровадженню в практику українських підприємств.

Метою статті є дослідження теоретичної бази контролінгу, системи показників, виявлення сутності і ролі збут-контролінгу на рівні підприємства.

Основні результати дослідження. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки традиційне виробничо-збутове мислення керівників організацій переорієнтується на задоволення бажань і потреб клієнтів[3].

Контроль в системі збуту передбачає виявлення факторів зовнішнього середовища, які мають негативний вплив на економічні показники цієї системи. Організація безперервного контролю за функціонуванням всіх елементів системи збуту обумовлена необхідністю профілактики можливих відхилень в економічній поведінці збутових організацій для досягнення підприємством поставлених цілей. Контролінг-збут (контролінг розподільної політики) так само, як і контролінг товарної, цінової та комунікативної політики, є складовою частиною маркетинг-контролінгу. У центрі його уваги знаходяться шляхи виявлення слабких сторін в збутовій діяльності та можливостей її профілактичної оптимізації. Мета контролінг-збуту полягає у підвищенні економічної ефективності збутової діяльності і самої організації збуту. Досягнення цієї мети забезпечується гнучким, оперативним попередженням недоліків у збутовій діяльності, їх виявленням і усуненням у вигляді комплексу ефективних заходів [2].

Мета контролінгу збуту повинна бути пов'язана і скоординована з іншими сферами контролінгу, такими, як фінансовий контролінг, контролінг витрат і результатів, інвестиційний контролінг, контролінг виробництва і т. д.

Основними функціями контролінгу збуту є:

- моніторинг стану економіки організації;
- сервісна функція (забезпечення аналітичною інформацією для прийняття управлінських рішень);

- керуюча функція;
- контроль;
- регулювання [7].

Економічна ефективність у збутовій діяльності таким чином і в сфері збут-контролінгу передбачає направлення всіх ресурсів сфери збуту на отримання прибутку і встановлення довгострокових зв'язків з покупцями (клієнтами). Це означає стратегічне мислення, планування і торгівлю для того, щоб постійно мати зв'язок зі споживачем. Передумовою для цього є особлива стратегічно орієнтована концепція збуту.

Коли мова йде про структуру збут-контролінгу, необхідно розрізняти стратегічний та оперативний збут-контролінг (рис. 1).

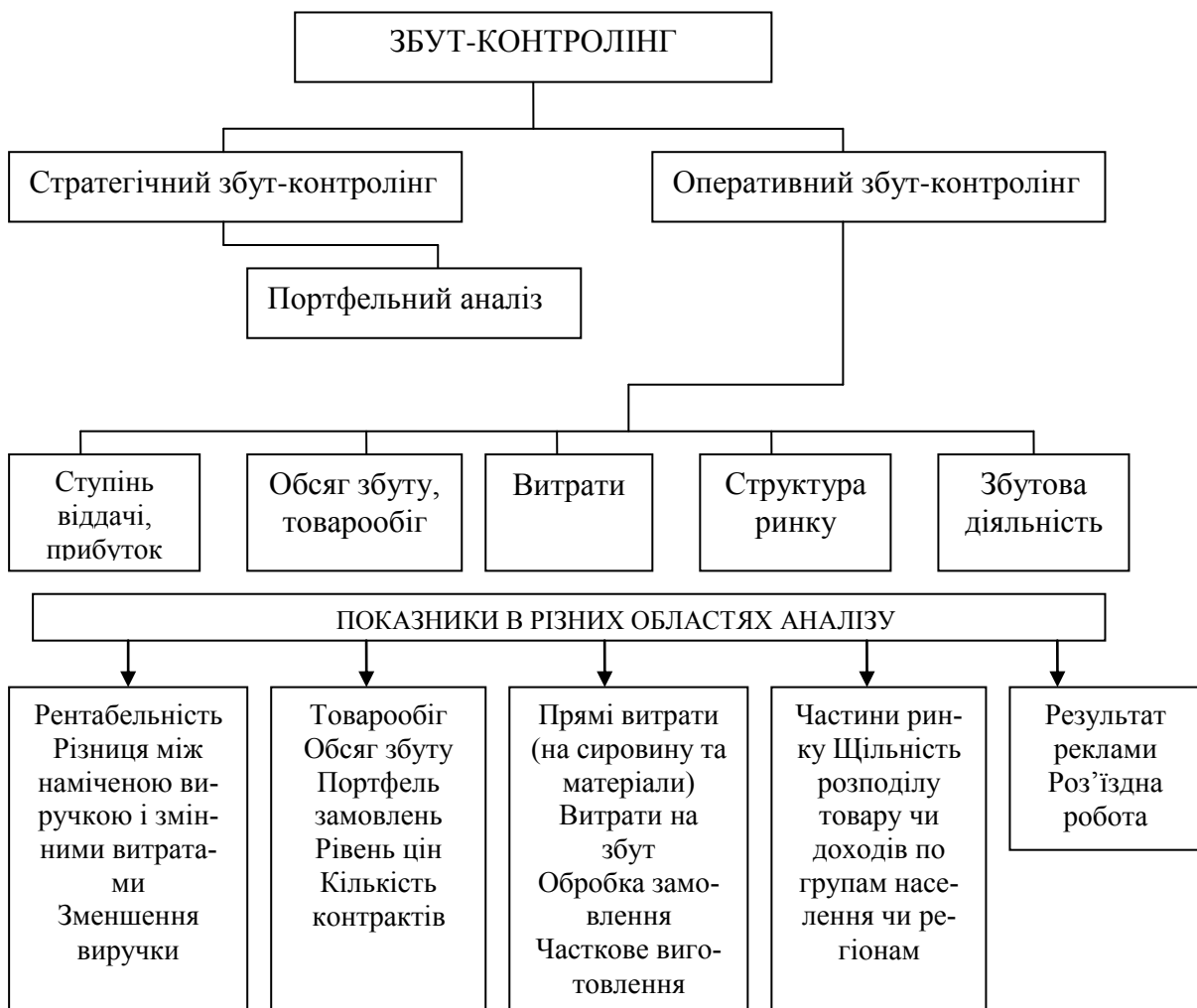

Рис.1 – Структура збут-контролінгу

Стратегічний збут-контролінг покликаний забезпечувати постійну ступінь віддачі, ефективність діяльності підприємства. Сфери аналізу по-суті стосуються специфічних для кожного підприємства об'єктів зв'язку

«товар / товарна група» або «покупець / група покупців».

В області оперативної діяльності, яка орієнтована в першу чергу на такий визначальний фактор, як «управління прибутком», виділяються наступні чинники:

- прибуток і ступінь віддачі;
- обсяг збуту і товарообіг;
- структура витрат;
- структура ринку;
- збутова діяльність [4].

Сьогодні в Україні існує практика впровадження контролінгу далеко не в усі системи управління підприємства, але розвиток теорії контролінгу дещо активізує поширення сфер його застосування.

Основні споживачі результатів контролінгу – найвище керівництво, керівники і фахівці функціональних підрозділів підприємства.

Для розв'язання завдань контролінгу можуть використовуватися відомі інструменти, які, як правило, є універсальними і можуть застосовуватися у різних сферах. У такому випадку необхідно лише здійснити відбір серед їх розмаїття найбільш вдалих, економічно доцільних. Але якщо для вирішення поставленого завдання відомих інструментів виявиться недостатньо, то перед контролінгом може бути поставлено ще й завдання розроблення нових методик та інструментів [6].

Висновки. У результаті проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що контролінг – це система управління майбутнім для забезпечення тривалого існування фірми і її структурних одиниць. В даний час перед підприємствами все гостріше постає питання про необхідність управління в умовах посиленої конкуренції, нестабільності зовнішнього оточення і більш оперативного реагування на мінливі умови. Переважаючі підходи, методи та інструменти менеджменту не дозволяють до кінця ефективно проектувати і застосовувати на практиці системи управління підприємствами, що відповідають сучасним вимогам. Тому впровадження на підприємстві системи контролінгу дозволяє підвищити ефективність всього процесу управління його економічною діяльністю. Ця система могла б стати важливим інструментом виводу українських підприємств з кризового стану. Впровадження системи контролінгу на підприємстві дозволить: досягти ефективного управління, створити й оцінити потенціал підрозділів підприємства, досліджувати ідеї конкурентів, здійснювати порівняльний аналіз усіх отриманих даних, використовувати інновації, і звичайно орієнтуватися на майбутнє. Сучасні методи контролінгу відіграють важливу роль у діяльності підприємств.

Список літератури: 1. *Верхоглядова Н. І.* Контролінг у системі управління підприємством / *Н. І. Верхоглядова, В. Н. Шило та ін.* // *Держава та регіони.* – 2008. – №5. – С. 16–21. 2. *Теплякова Т. Ю.* Контроллинг : учебное пособие / *Т. Ю. Теплякова* // Ульяновск : УлГТУ, 2010. – 143 с. 3. *Бурцев В. В.* Внутренний контроль сбытовой деятельности предприятий в

современных условиях хозяйствования / В. В. Бурцев. – М., 2007. – № 6. – С. 20–25.
4. Андропова А. Оперативный контроллинг / А. Андропова, Е. Печатнова. – М. – 2006.
5. Карминский А. М. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях, 2-е изд. / А. М. Карминский, Н. И. Оленев, А. Г. Примак, С. Г. Фалько. – М. : Финансы и статистика, 2002. 6. Сайфиева С. Н. Контроллинг как современная концепция системного управления предприятием / С. Н. Сайфиева, М. А. Быкадоров // Проблемы экономики. – М. : Спутник. – 2006. – №3. 7. Сафаров А. Контроллинг: история внедрения / А. Сафаров, Т. Бабенкова // Управление компанией. – 2005. – №3. 8. Сухарева, Л. А. Контроллинг – основа управления бизнесом / Л. А. Сухарева, С. Н. Петренко. – М. : Эльга, Ника-Центр, 2002. – 208 с.

Bibliography (transliterated): 1. Verkhoglyadova, N. I. "Kontroling in sistemi upravlinnya pidpriemstvom." *Power that regioni*. No. 5 (2008): 16–21. Print. 2. Teplyakova, T. Y. *Controlling*. Ulyanovsk: UISTU, 2010. Print. 3. Burtsev, V. V. *Internal control marketing activities of companies in the current economic conditions*. Moscow, 2007. No. 6. 20–25. Print. 4. Andronov, A. *Operative controlling*. Moscow, 2006. Print. 5. Karminsky, A. M. *Controlling in business. Methodological and practical OC are new construction of controlling in organizations*. 2nd ed. Moscow: Finance and Statistics, 2002. Print. 6. Sayfieva, S. N. "Controlling as modern concept of enterprise management system." *Problems of Economics*. – Moscow: Satellite, 2006. No. 3. Print. 7. Safarov, A. "Controlling history introduction." *Management of the company*. No. 8 (2005). Print. 8. Sukhareva, L. A. *Controlling – the basis of business management*. Moscow: Elga, Nick Center, 2002. Print.

Надійшла (received) 11.03.2015.

УДК 339.138

О. А. МАТРОСОВА, магістрант, НТУ «ХП»;

В. А. МІЩЕНКО, д-р економ. наук, проф., НТУ «ХП»

КОНТРОЛІНГ, ЙОГО СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

У статті проаналізовані теоретичні та методичні бази контролінгу. Вивчено визначення сутності контролінгу, місце в економіці підприємства та еволюція розвитку. Розкрито роль і місце контролінгу в управлінні підприємством. У результаті проведеного аналізу, виявлено, контролінг як система спрямованих дій, пов'язаних удосконаленням планування, інформаційного супроводу та контролю й регулювання, є методичним інструментом управління фінансовими результатами підприємства.

Ключові слова: контролінг, підприємство, управління підприємством, фінанси.

Вступ та постановка проблеми. У сучасних складних умовах ринку надзвичайно актуальними залишаються питання ефективного управління та забезпечення стабільного розвитку підприємств всіх форм власності. Сучасні реалії передбачають наявність альтернатив здійснення

© О. А. Матросова, В. А. Міщенко, 2015

вибору ресурсів, надійних партнерів і джерел фінансування, форм і способів інвестицій. У зв'язку з цим виникла об'єктивна необхідність освоєння нових методів управління, що базуються на сучасних методиках аналізу господарської діяльності, планування, обліку і контролю, спрямованих на комплексне вирішення численних проблем діяльності вітчизняних підприємств. Оновлені методи управління мають на меті не лише інформувати керівництво про поточні результати діяльності підприємства, але й прогнозувати його розвиток при зміні внутрішніх і зовнішніх умов господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для досягнення поставленої мети були проаналізовані публікації таких вітчизняних дослідників як А. С. Заговора, В. І. Одноволик, М. С. Пушкар, І. О. Криворотько, Г. А. Семенов, М. Ф. Базась, О. В. Добровольська та ін. Проблемами контролінгу займалися також відомі західні вчені-економісти: А. Дайле, Р. Манн, Т. Райхман, Х. Й. Фольмут [1–3].

Незважаючи на численні публікації з проблематики контролінгу, в Україні і досі відсутнє чітке однозначне уявлення навіть про суть поняття «контролінг», на визначенні якого має ґрунтуватися методологія та розроблятися теоретико-методичні підходи до впровадження контролінгу у вітчизняну практику господарювання.

Більшість вчених використовують системний підхід при встановленні сутності контролінгу, інші – процесний, а окремі вчені розглядають контролінг лише як методологічну базу для прийняття управлінських рішень. Думки вчених не збігаються і у визначенні набору функцій, що виконує контролінг.

Метою статті є дослідження сучасних підходів до визначення поняття контролінгу та визначення його місця в системі управління підприємством.

Основні результати дослідження. Контролінг – це один з найновіших напрямів інформаційно-економічного розвитку підприємства. В сучасних умовах господарювання інтерес до нього проявляється у все більшій мірі, що зумовлено появою значної кількості перекладених видань з питань обліку, фінансів, ціноутворення тощо[5].

Контролінг виконує найважливу функцію підтримки системи менеджменту і займається:

- 1) плануванням і постановкою мети (глобальних і локальних стратегій);
- 2) збором, аналізом внутрішньої і зовнішньої інформації;
- 3) цілеспрямованим управлінням, координацією і контролем.

Контролінг повинен створювати систему ефективного управління підприємством, направлену на поступовий, ефективний, економічний і рентабельний її розвиток [6].

Останніми роками посилюється акцент на визначенні контролінгу

як системи інформаційного забезпечення для системи ефективного менеджменту фірми.

Основні задачі контролінгу можна згрупувати таким чином:

- інформаційне забезпечення процесів бухгалтерського обліку, планування і прогнозування;
- координація і контроль виробничих і фінансових аспектів діяльності підприємства;
- інтеграція, системна організація підприємства;
- планування (поточне, середньострокове, довгострокове);
- контроль (порівняння заданих і фактичних показників, аналіз взаємовідносин, аналіз пріоритетів і недоліків);
- управління (проведення заходів щодо підготовки, коректування стратегій і задач);
- мотивація персоналу щодо виконання поставлених перед ними задач в частині фінансового планування, наприклад, через систему преміювання [8].

Відомо досить широке і загальне розуміння контролінгу як концепції економічного управління підприємством, направленої на виявлення шансів і ризиків, пов'язаних з отриманням прибутку в умовах ринку [7].

Контролінг – це якісно нове явище в теорії і практиці управління підприємством. Контролінг є принципово новою концепцією в управлінні підприємством, яка здатна забезпечити підтримку внутрішнього балансу економіки підприємства й ефективного його розвитку шляхом формування об'єктивної інформації про витрати та доходи, що дає змогу приймати оптимальні управлінські рішення. Він забезпечує прогнозний результат діяльності й ефективний зворотній зв'язок, переводить управління підприємством на новий рівень, інтегруючи та спрямовуючи діяльність різних служб і підрозділів підприємства на досягнення найважливіших завдань. Роль контролінгу, як підсистеми фінансового управління підприємством, полягає у підтримці та наданні допомоги керівнику. Беручи за основу дані бухгалтерського обліку, як джерело інформації, служба контролінгу вивчає явища і процеси, що відбуваються на підприємстві, виявляє слабкі місця, порівнює фактичні показники із запланованими та аналізує причини відхилення, а також пропонує заходи щодо покращення ситуації на підприємстві [4].

Висновки. Контролінг відіграє дуже важливу роль в системі управління підприємством, будучи одним із найсучасніших і ефективних систем керування підприємством, є відособленою системою, економічна сутність якої полягає в динамічному процесі перетворення та інтеграції існуючих методів обліку, аналізу, планування, контролю і координації в

єдину систему отримання, оброблення інформації для прийняття на її основі управлінських рішень, а точніше в систему управління підприємством, орієнтовану на досягнення всіх завдань, що постають перед підприємством. Контролінг як система спрямованих дій, пов'язаних удосконаленням планування, інформаційного супроводу та контролю й регулювання, є методичним інструментом управління фінансовими результатами підприємства.

Список літератури: 1. *Верхоглядова Н. І.* Контролінг у системі управління підприємством / *Н. І. Верхоглядова, В. Н. Шило та ін.* // *Держава та регіони.* – 2008. – №5. – С. 16–21. 2. *Килимнюк В.* Еволюція контролінгу, його місце та роль в економіці підприємства / *В. Килимнюк* // *Економіст.* – 2004. – №1. – С.23–29. 3. *Прохорова В. В.* Контролінг – від теорії до реалізації на практиці: Монографія / *В. В. Прохорова, Л. С. Мартюшева, Н. Ю. Петрусевич, Ю. В. Прохорова*// Харківський національний економічний університет. – Харків: ІНЖЕК, 2006. – 198 с. 4. *Андропова А.* Оперативный контроллинг / *А. Андропова, Е. Печатнова.* – М. – 2006. 5. *Карминский А. М.* Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях, 2-е изд. / *А. М. Карминский, Н. И. Оленев, А. Г. Примак, С. Г. Фалько.* – М. : Финансы и статистика, 2002. 6. *Сайфиева С. Н.* Контроллинг как современная концепция системного управления предприятием / *С. Н. Сайфиева, М. А. Быкадоров* // *Проблемы экономики.* – М. : Спутник. – 2006. – №3. 7. *Пушкар М. С.* Контролінг – інформаційна підсистема стратегічного менеджменту: Монографія / *М. С. Пушкар. Р. М. Пушкар* // – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 370 с. . 8. *Сухарева, Л. А.* Контроллинг – основа управления бизнесом / *Л. А. Сухарева, С. Н. Петренко.* – М. : Эльга, Ника-Центр, 2002. – 208 с.

Bibliography (transliterated): . Verkhoglyadova, N. I. "Kontroling in sistemi upravlinnya pidpriemstvom." *Power that regioni.* No. 5 (2008): 16–21. Print. 2. Kilimnyuk, V. "Evolutsiya kontrolingu, Yogo Location in the role ekonomitsi pidpriemstva." *Ekonomist.* No. 1 (2004): 23–29. Print. 3. Prokhorov, V. V. *Kontroling – od teorii to realizatsii on praktitsi.* Kharkiv: INZHEK, 2006. Print. 4. Andronov, A. *Operative controlling.* M., 2006. Print. 5. Karminsky, A. M. *Controlling in business. Methodological and practical OC are new construction of controlling in organizations.* 2nd ed. Moscow: Finance and Statistics, 2002. Print. 6. Sayfieva, S. N. "Controlling as modern concept of enterprise management system." *Problems of Economics.* – Moscow: Satellite, 2006. No. 3. Print. 7. Pushkar, M. S. *Kontroling – informatsiyna pidsistema strategichnogo management.* Ternopil: Carte Blanche, 2004. Print. 8. Sukhareva, L. A. *Controlling – the basis of business management.* Moscow: Elga, Nick Center, 2002. Print.

Надійшла (received) 11.03.2015.

І. В. ТЮТЮННИК, магістрант, НТУ «ХП»;

В. А. МІЩЕНКО, д-р. економ. наук, проф., НТУ «ХП»

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ДЛЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТОРІВ

У статті досліджуються проблеми формування інвестиційної привабливості машинобудівної галузі України. Проведений аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій у машинобудівну промисловість. Наведені найбільш важливі проблеми фінансового стану машинобудування та можливі напрями розвитку галузі. Запропоновані заходи для вирішення певних питань з підвищення інвестиційної привабливості галузі. Наведені перспективи розвитку машинобудівної галузі України.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, машинобудування, інвестиційні ризики, інвестор, фінансовий стан.

Вступ. Для більшості країн світу, в яку входить і Україна, надзвичайно актуальною є проблема зарубіжного інвестування. Підприємства стикаються з труднощами фінансування поточної діяльності та неспроможні виконувати операції, необхідні для функціонування. Це відбувається за рахунок скорочення обсягів господарських операцій та грошового потоку, які є основним джерелом формування фондів інвестування та відновлення виробничих потужностей. Більшість досліджень свідчать про наявність позитивної залежності між темпами зростання і об'ємами інвестицій. Здійснення інвестиційної діяльності є найважливішою умовою розвитку підприємства. Особливо гостро завдання залучення інвестицій стоїть перед промисловістю, а зокрема машинобудуванням [1].

Актуальність даного дослідження полягає у проблемах інвестування енергомашинобудівної галузі України.

Дослідження процесів іноземного інвестування присвячено праці таких зарубіжних та вітчизняних вчених: А. Ю. Андріанов, І. О. Бланк, А. Д. Вовчак, Б. Грем, В. В. Козлюк, Т. В. Майорова, Р. М. Моторин, А. А. Пересада, Дж. Стігліц, І. Созонова, О. Соснюк, С. Фомін та інші [5].

Мета даної статті полягає у виявленні основних проблем іноземного інвестування та перспектив розвитку машинобудівної галузі України за результатами проведеного аналізу діяльності машинобудівного комплексу

Основні результати дослідження. Машинобудування представляє собою найважливішу комплексну галузь обробної промисловості України, що включає верстатобудування, приладобудування, сільськогосподарське, металургійне, хімічне і енергетичне машинобудування. Особливе значення має енергетичне машинобудування, тому що воно як одна з важливих га-

лузей машинобудування у цілому є матеріальною основою енергетичного забезпечення економіки. Енергетичне машинобудування включає виробництво устаткування для всіх видів електростанцій, а саме атомних реакторів, парових гідравлічних турбін, котлів, генераторів, дизельних електростанцій, електроапаратури, кабельної продукції.

Підвищення інвестиційної привабливості галузі для економіки країни має велику роль, оскільки інвестиції є джерелом капіталовкладень, сприяють поширенню інновацій, збільшенню продуктивності праці та підвищенню добробуту населення [4]. Привабливість машинобудівного комплексу України визначається ефективністю вже реалізованих інвестиційних проектів у галузі та відображає економічні, соціальні, екологічні, правові, організаційні та інші інтереси інвесторів щодо розміщення інвестицій у діяльність конкретного підприємства.

Розмір інвестицій у галузь машинобудування за даними Держкомстату у 2012 році відповідав лише 4,4 % загального інвестиційного ресурсу в Україні і складав 4391,4 млн. грн. [3].

За обсягами накопичених ПІІ машинобудування посідає друге місце у світі серед видів промислової діяльності (на першому місці – видобувна промисловість); з 1990 р. відбулося зростання накопичених обсягів ПІІ у галузь з 236,9 млрд дол. США до 1,2 трлн дол. США у 2011 р.[7]. Проте в Україні обсяг накопичених ПІІ у машинобудування залишається вкрай незначним, і на початок 2014 р. він зріс лише на 0,3 % порівняно з початком 2010 р. (рис. 1). У накопичених обсягах ПІІ станом на кінець 2013 р. найбільшими є частки Кіпру (24 %), Кореї (13,6 %) та Німеччини (10,1 %).

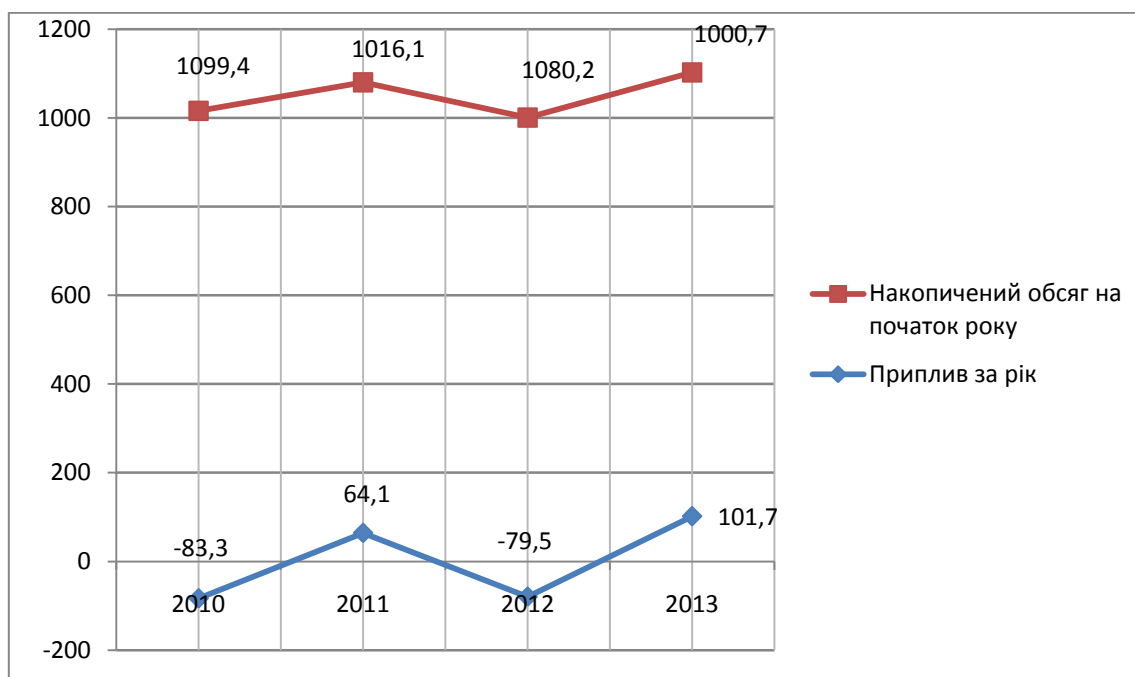

Рис. 1 – Динаміка прямих іноземних інвестицій у машинобудівну промисловість

Тож проаналізувавши динаміку накопиченого обсягу прямих іноземних інвестицій у машинобудування України, ми бачимо, що їх обсяг з кожним роком зростає, водночас наша держава спрямовує прямі іноземні інвестиції в економіку інших держав, а це означає, що йде відплив капіталу.

Нестабільність економічної та політичної ситуації в країні звичайно впливає на рівень довіри до неї іноземних інвесторів, що відбивається на обсягах залучення прямих іноземних інвестицій в економіку [2].

Для закордонних інвесторів довгострокові інвестиції у машинобудівну галузь і Україну в цілому представляють собою підвищений ризик. Головними причинами такої ситуації є:

- нестабільність політичного курсу та законодавства,
- застарілість основних засобів, що негативно впливає на конкурентоспроможність, якість та собівартість продукції;
- високий рівень і велика кількість податків
- недостатній рівень платоспроможності, що негативно впливає на фінансово-економічний стан;
- обмежений внутрішній попит;
- низький рівень інноваційної активності;
- залежність від поставок вузлів, деталей та комплектуючих з інших країн;
- неефективна політика держави щодо діяльності монополістів і посередників, що призводить до підвищення вартості матеріалів, енергоресурсів.
- відсутність надійних гарантій захисту від економічних та політичних змін для іноземних інвесторів,
- надмірне втручання держави в економічну діяльність,
- корумпованість державного апарату.

Найбільш гостра проблема – фінансовий стан машинобудування, де слід виділити такі її головні прояви, причини та передумови:

- нерозвиненість інфраструктури внутрішнього ринку (відсутність моніторингу, дистрибуторської системи та фінансового лізингу);
- недостатність обігових коштів, недосконалість механізму середньо- та довгострокового кредитування;
- відсутність реальних джерел фінансування, що унеможливорює реконструкцію та технічне переоснащення підприємств, і затримує забезпечення за рахунок цього високої якості виготовлюваних машин та обладнання, освоєння виробництва нової конкурентоспроможної техніки;
- відсутність фінансових механізмів та інструментів, що створюють зацікавленість в інноваціях, а також стимулюють науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи;
- низький рівень інноваційної активності вітчизняних підприємств;
- залежність вітчизняних підприємств від поставок вузлів, деталей

та комплектуючих виробів з країн СНД, де також домінують кризові тенденції;

– значний відтік кваліфікованих інженерних кадрів.

Відповідно, підприємства не в змозі в достатньому обсязі фінансувати свої поточні витрати, використовуючи прибуток і власний капітал та змушені вдаватись до залучення коштів, інколи навіть в надмірних та загрозливих щодо їх фінансової стійкості обсягах [6].

Все це істотно знижує інвестиційну привабливість машинобудування і позбавляє довгострокових інвестицій.

Для перетворення машинобудування на більш конкурентоспроможну, ефективну, високотехнологічну і інвестиційно привабливу галузь, що динамічно розвивається, необхідно вирішити такі завдання:

- підвищити конкурентоспроможність машинобудівної продукції;
- розширити ринки збуту машинобудівної продукції;
- реструктуризувати машинобудівний комплекс;
- поліпшити забезпечення висококваліфікованими науковими і робочими кадрами.

Для розв'язання цих завдань необхідно виконати такі заходи:

– модернізувати на інноваційній основі всю промисловість України, що значно розширить внутрішній ринок;

– підняти статус вітчизняного машинобудування в очах суспільства, і тим самим сформувати умови для забезпечення машинобудування кадрами фахівців і робітників;

– оцінити наявний науково-виробничий потенціал у передових напрямках науки і техніки та визначити інноваційні шляхи розвитку;

– розробити заходи з підвищення інноваційної активності;

– виконати масштабні НДР і ДКР з оновлення продукції, що випускається, для підвищення її конкурентоспроможності;

– розробити і реалізувати програми дій з відновлення активної частини основних фондів;

– популяризувати і стимулювати впровадження сучасних методів менеджменту і маркетингу.

Висновки. Іноземні інвестиції відіграють значну роль в економічному розвитку будь-якої держави незалежно від рівня її економічного розвитку та сприяють економічному зростанню приймаючої економіки на основі ефективнішого використання національних ресурсів.

Ключові проблеми, які перешкоджають реалізації інвестиційного потенціалу вітчизняного машинобудування та створенню мультиплікативного ефекту для інших галузей української промисловості, вимагають першочергового вирішення. Недостатнє використання потенціалу вітчизняного виробництва інвестиційної продукції машинобудування для потреб внутрішнього ринку. Це істотно ускладнює модернізацію та технічне пере-

оснащення підприємств української промисловості, спричиняє зростання її залежності від імпорту машин, обладнання та запчастин для забезпечення ремонтних робіт. В умовах переважання на українському ринку імпоротної інвестиційної машинобудівної продукції стимулювання її виробництва в Україні ускладнюється відсутністю обмежень на використання імпоротної техніки у проектах удосконалення виробництва, відсутністю координації з боку держави діяльності проектних організацій щодо розроблення проектів нового або вдосконаленого виробництва продукції, на яку існує платоспроможний внутрішній попит, а також відсутністю державного замовлення на вітчизняну інвестиційну продукцію.

Зважаючи на несприятливий інвестиційний клімат та умови ведення бізнесу в Україні, іноземні компанії надають перевагу імпорту в Україну готової машинобудівної продукції завдяки розвитку дистриб'юторських мереж. Тому нам потрібно вжити ряд заходів, щоб його поліпшити. Це, насамперед вдосконалення законодавчої бази, створення системи гарантій стабільності для забезпечення довгострокового фінансування інвестиційних проектів, стимулювання процес формування інвестиційних умов для інноваційного розвитку, забезпечення зростання обсягів капіталовкладень у сферу впровадження інноваційних технологій та ін.

Список літератури: 1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – С. 448. 2. Вовчак А. Д. Інвестування: Навч. посібник. менеджмент / А. Д. Вовчак // – Львів: Новий світ – 2000, 2008. – 544 с. 3. Державний комітет статистики. Розділ “Статистична інформація” // www.ukrstat.gov.ua. 4. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: Підручник для студ. вищ. навч. закл. / Т.В. Майорова // – К. : Центрнавчальної літератури, 2009. – 472 с. 5. Мельник В. В., Козюк В. В. Міжнародна інвестиційна діяльність: Навч. посібник. / В. В. Мельник, В. В. Козюк // – Тернопіль : Kart-blansh, 2003. – 249 с. 6. Соснюк О. В. Актуальні тенденції та перспективи внутрішнього і зовнішнього інвестування в економіку України / О. В. Соснюк // Український регіональний вісник. – 2000. – № 5. 7. Estimated world inward FDI stock, by sector and industry, 1990 and 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR2013/WIR13_webtab24.xls

Bibliography (transliterated): 1. Blank, Y. A. *Ynvestytsyonnyy menedzhment*. Kyiv: El'ha-N, Nyka-Tsentr, 2001. Print. 2. Vovchak A. D. *Investuvannya*. L'viv: Novyy svit, 2000, 2008. Print. 3. *Derzhavnyy komitet statystyky. Rozdil Statystychna informatsiya*. Web. 10.02.2015 <www.ukrstat.gov.ua>. 4. Mayorova, T. V. *Investytsiyna diyal'nist'*. Kyiv: Tsentrnavchal'noyi literatury, 2009. Print. 5. Mel'nyk, V. V., and V. V. Kozyuk. *Mizhnarodna investytsiyna diyal'nist'*. Ternopil': Kart-blansh, 2003. Print. 6. Sosnyuk, O. V. "Aktual'ni tendentsiyi ta perspektyvy vnutrishn'oho i zovnishn'oho investuvannya v ekonomiku Ukrayiny." *Ukrayins'kyu rehional'nyy visnyk*. No. 5 (2000). Print. 7. *Estimated world inward FDI stock, by sector and industry, 1990 and 2011*. Web. 10.03.2015 <unctad.org/Sections/dite_dir/docs/WIR2013/WIR13_webtab24.xls>.

Надійшла (received) 11.03.2015.

І. В. ТЮТЮННИК, магістрант, НТУ «ХПІ»;

В. А. МІЩЕНКО, д-р. економ. наук, проф., НТУ «ХПІ»

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті пропонується аналіз вітчизняного машинобудівного комплексу України у 2011- 2013 роках. Проведено аналіз обсягу виробництва машинобудування. Розглянуто динаміку інвестицій в основний капітал машинобудівельної галузі України. Виявлено найбільш важливі проблеми сучасного стану машинобудування та визначено можливі перспективи розвитку галузі. На основі проведеного аналізу наведено основні сучасні характеристики машинобудівельної галузі України.

Ключові слова: промисловість, машинобудування, виробництво, інвестиції, імпорт, експорт.

Вступ. Значна кількість вітчизняних промислових підприємств є машинобудівними. Як відомо, сьогодні далеко не всі з цих підприємств прибуткові та конкурентоспроможні, оскільки більшість обладнання і застосовуваних технологій фізично зношені та морально застарілі. Це позначається як на якості і вартості продукції машинобудівних підприємств, так і на їхній фінансовій стійкості, конкурентній позиції, здатності залучати і здійснювати інвестиції. Проблема активізування економічного розвитку машинобудівних підприємств полягає у відсутності системного підходу до оцінювання і формування їхнього інвестиційного потенціалу через наявність суперечностей в інтересах інвесторів та реципієнтів, якими є машинобудівні підприємства, формуючи і використовуючи інвестиційні ресурси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло питань, пов'язаних з дослідженнями оцінки інвестиційної привабливості підприємств, знайшло відображення в працях таких відомих зарубіжних вчених-економістів: Ю. Блеха. Е. Брігхема. У. Гетце. Г. Мунцеля. Ф. Фабоцці. У. Шарпа та ін.

Аналізом розвитку та стану машинобудівної галузі займається велика кількість вітчизняних вчених: Я.В. Кудря, Т.О.Жуковська, Р.М. Скриньковський, Н. Карачина, В.Зазарченко, А. Золотарьов, О. Хмелевський, І.О. Макаренко та інші. Однак, зважаючи на постійну динаміку та зміни у машинобудуванні, на постійне виникнення нових проблем, залишаються невирішеними питання сучасного стану машинобудівних підприємств України та факторів, що призвели до нього [4].

Метою даної статті є визначення сучасного стану, умов функціо-

нування та перспектив розвитку машинобудування України.

Виклад основного матеріалу. Машинобудування в розвинених країнах являє собою великий комплекс, який виробляє товари для інших галузей. В економічно розвинених країнах на долю машинобудування припадає 30–50 % загального обсягу випуску промислової продукції, що забезпечує технічне переоснащення промисловості кожні 8–10 років. При цьому частка продукції машинобудування у ВВП країн Євросоюзу складає 36–45 %, в США – 10 %, в Росії – 18 % [3]. В Україні питома вага машинобудування у промисловій структурі протягом 2011 – 2013 рр. становило 11,6– 15,1 %, що значно менше, ніж у розвинутих країнах. Це є основною причиною відставання вітчизняної промисловості за технічним рівнем від розвинутих країн.

Машинобудування України об'єднує 11267 підприємств, з яких 146 – великих, 1834 – середніх та 9287 – малих з виробництва різноманітних машин і устаткування, приладів і апаратури, тощо. У машинобудуванні зосереджено понад 15 % вартості основних засобів і майже 6 % оборотних активів вітчизняної промисловості та понад 22% кількості найманих працівників [5].

Проаналізуємо сучасний стан інвестиційної привабливості машинобудівельної галузі в Україні за напрямками:

1. Аналіз обсягу виробництва машинобудування.
2. Аналіз інвестицій в основний капітал машинобудування.
3. Аналіз експорту й імпорту товарів машинобудівної промисловості.

Аналіз обсягу виробництва машинобудування. Узагальнивши інформацію Державного комітету статистики [3], обсяги виробництва машинобудівного комплексу в 2011–2013 роках можна представити в такому вигляді (табл. 1):.

Таблиця 1 – Обсяги виробництва машинобудування України

Показник аналізу	Обсяги виробництва машинобудування					
	2011		2012		2013	
	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку
Промисловість	1331887,6	100	1400680,2	100	1354130,1	100,0
Машинобудування	133469,0	10,0	143533,1	10,2	117301,9	8,7

Згідно табл.1, протягом 2011–2013 років спостерігалось зниження обсягів виробництва машинобудування з 10 % до 8,7 %. Обсяг реалізованої продукції машинобудування у відсотках до всієї промисловості України значно менше, ніж у розвинутих країнах. Така тенденція характеризує хаотичний розвиток машинобудівного комплексу.

Аналіз інвестицій в основний капітал машинобудування. Показник залучення іноземних інвестицій виступає рушійною силою створення сприятливих умов для інвестування й ефективного функціонування зарубіжного капіталу в країні. У 2013 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 58 156,9 млн. дол. США прямих інвестицій. Найбільшими інвесторами української економіки були: Кіпр – 19 035,9 млн. дол. США (32,7 % загального обсягу) ; Німеччина – 6 291,8 млн. дол. США (10,8 % загального обсягу); Нідерланди 5 561,5 млн. дол. США (9,6 % загального обсягу); Російська Федерація – 4 287,4 млн. дол. США (7,4 % загального обсягу). У той же час прямі інвестиції в економіку інших країн світу зменшили капітал України на 6 765,3 млн. дол. США [2].

Проаналізувавши динаміку прямих іноземних інвестицій у машинобудування України (табл. 2), ми бачимо, що їх обсяг з кожним роком зменшується при збільшенні загальних інвестицій у економіку України.

Таблиця 2 – Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності

Показник аналізу	Обсяги іноземних інвестицій на					
	2011		2012		2013	
	млн. дол. США	у % до заг. підсумку	млн. дол. США	у % до заг. підсумку	млн. дол. США	у % до заг. підсумку
Загальні	49 362,3	100	54 462,4	100	58 156,9	100,0
Машинобудування	1 226,0	2,5	1 154,7	2,1	1 102,4	1,9

Ситуація з міжнародними інвестиціями безпосередньо пов'язана з внутрішньою економічною ситуацією. Україна все ще експортує товари з низькою вартістю, 70 % яких припадає на країни колишнього СРСР. Цей факт свідчить про те, що ще не відбулось внутрішньої трансформації економіки України. Для цього вкрай необхідні іноземні інвестиції, які принесуть нові технології і дозволять виробляти товари, конкурентоспроможні на світовому ринку [6].

Аналіз експорту та імпорту товарів машинобудівної промисловості. Що стосується експорту – він припадає переважно на країни СНД , в першу чергу , на Російську Федерацію та Казахстан. Скорочення інвестиційної активності у 2012 році на основних ринках збуту призвело до зменшення експорту продукції машинобудування.

За даними Держкомстату України [3], в 2011–2013 роках наша країна експортувала в інші країни більше половини виробленої продукції (табл.3). Це безперечно свідчить про підвищення попиту на продукцію українських підприємств на світовому ринку та експортну орієнтацію машинобудівного комплексу країни.

Таблиця 3 – Динаміка експорту та імпорту товарів машинобудівної галузі України (млрд дол. США)

Показник аналізу	2011	2012	2013
Експорт			
Загальний	88,1	81,2	76,1
Машинобудування	11,9	13,3	10,6
Імпорт			
Загальний	88,8	90,2	84,6
Машинобудування	8,2	10,9	7,0

В останні роки до половини імпортних поставок доводилася на інвестиційне устаткування, автомобілі та іншу техніку. Продукція важкого машинобудування в імпорті займає незначну частину.

Аналіз статистичних даних показав, що імпорт продукції машинобудування у 2011–2013 роках знизився.

Таким чином, за підсумками 2013 р. сформувалося позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу машинобудування. Варто відмітити, що нарощення позитивного сальдо відбулося за рахунок скорочення імпорту машинобудування.

На основі проведених досліджень можна зазначити сильні та слабкі сторони машинобудівельної галузі України. Основними сучасними характеристиками машинобудівельної галузі України є: скорочення виробництва; недостатні обсяги інвестування; високий рівень імпортової залежності; недостатній технічний рівень промисловості; низька питома вага машинобудування у промисловій структурі країни; експорт переважно в країни СНД.

Результати проведеного аналізу сучасного стану машинобудівної промисловості свідчить про те, що розвиток машинобудування є необхідною передумовою формування потенціалу розвитку країни.

Висновки. Отже, провівши аналіз сучасного стану машинобудування в Україні, на основі статистичних даних можна зазначити, що машинобудування України перебуває у складному та нестабільному фінансовому становищі. Імпорт перевищує експорт і відбувається уповільнення темпів зростання обсягів реалізованої промислової продукції. Таким чином, економічний стан галузі машинобудування знаходиться на високому рівні але спостерігається значний вплив кризових явищ.

Українська продукція машинобудування експортується до великої кількості країн світу, структура зовнішньої торгівлі машинобудівною продукцією України не відповідає сучасним тенденціям на світовому ринку і характеризується низьким якісним рівнем багатьох традиційних і потенційних експортних товарів. Експорт продукції здійснюється в основному до країн, ринки яких характеризуються більшою орієнтованістю на ціну а

не на якість. У той же час слід відзначити наявність тенденції до втрати українськими машинобудівними підприємствами внутрішнього ринку, на якому постійно конкурує імпортна продукція.

Відсутність належної державної підтримки галузі, налагоджених внутрішніх ринків збуту, інвестицій в основний капітал машинобудівних підприємств, низькі темпи розроблення, освоєння і випуску нової продукції є одними з причин зростання частки збиткових підприємств з кожним роком.

Перспективами подальшого дослідження є визначення шляхів покращення стану машинобудівної промисловості України.

Список літератури: 1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент / И. А. Бланк. – К. :Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. –С. 448. 2. Бушля Є. С. Сучасний стан та тенденції розвитку машинобудівного комплексу України / Є. С. Бушля // Особливості інтеграції країн у світовий економічний та політико-правовий простір : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, 6 грудня. – Маріуполь : МДГУ, 2013. – С. 181–182. 3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Дзюба М. І. Аналіз стану машинобудівних підприємств України на зовнішніх та внутрішніх ринках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mev-hnu.at.ua/load/1_formuvannja_ta_ocinka_efektivnosti_funkcionuvannja_mekhanizmiv_upravlinnja_dijalnistju_pidpriemstv/2-1-0-91. 5. Машиностроение Украины: текущие тенденции. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minprom.ua/news>. 6. Павлов В. І., Мишко О. А. Фінансові аспекти корпоративного управління / В. І. Павлов, О. А. Мишко // Наук. Праці Нац. ун-ту харч. технологій.– 2007.– №21. – С. 81–83. 7. Ясинська В. М. Вектори стратегічного управління у машинобудівній галузі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2011/Economics/9_93551.doc.htm.

Bibliography (transliterated): 1. Blank, Y. A. *Ynvestytsyonnyy menedzhment*. Kyiv: Эл'га-Н, Ника-Центр, 2001. Print. 2. "Suchasnyy stan ta tendentsiyi rozvytku mashynobudivnoho kompleksu Ukrayiny." *Osoblyvosti intehratsiyi krayin u svitovyy ekonomichnyy ta polityko-pravovyy prostir :materialy Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi molodykh vchenykh, 6 hrudnya*. – Mariupol: MDHU, 2013. 181–182. Print. 3. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny*. Web. 10.02.2015 <<http://www.ukrstat.gov.ua>>. 4. Dzyuba M. I. "Analiz stanu mashynobudivnykh pidpryyemstv Ukrayiny na zovnishnikh ta vnutrishnikh rynkakh." Web 10.02.2015 <http://mev-hnu.at.ua/load/1_formuvannja_ta_ocinka_efektivnosti_funkcionuvannja_mekhanizmiv_upravlinnja_dijalnistju_pidpriemstv/2-1-0-91>. 5. "Mashynostroenye Ukrainy: tekushcheye tendentsyy." Web. 10.02.2015 <<http://www.minprom.ua/news>>. 6. Pavlov, V. I., Myshko, O. A. "Finansovi aspekty korporatyvnoho upravlinnya." *Nauk. Pratsi Nats. un-tu kharch. tekhnolohiy*. No. 21 (2007): 81–83. 7. Yasins'ka V. M. "Vektory stratehichnoho upravlinnya u mashynobudivniy haluzi Ukrayiny" Web. 10.02.2015 <http://www.rusnauka.com/27_NNM_2011/Economics/9_93551.doc.htm>.

Надійшла (received) 11.03.2015.

О. Ю. СЛЮСАРЕНКО, студент, НТУ «ХПІ»

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ-ВИРОБНИКІВ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

У статті розглянуті проблеми розвитку галузі будівельних матеріалів, надається коротка характеристика сучасного стану вітчизняного будівельного комплексу, визначені головні чинники конкурентоспроможності підприємств-виробників будівельних матеріалів, від яких залежить розвиток підприємств даної галузі, також запропоновані показники для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства-виробника будівельних матеріалів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, виробництво будівельних матеріалів, чинники конкурентоспроможності.

Вступ. Однією з найважливіших категорій ринкової економіки, що характеризує ефективність адаптації підприємства до умов його функціонування є конкурентоспроможність. Проблема підвищення конкурентоздатності є актуальною для більшості вітчизняних підприємств в умовах зменшення купівельної спроможності цільових ринків. Зокрема, ця проблема є актуальною для підприємств-виробників будівельних матеріалів, які відіграють важливу роль в економічному розвитку України. Управління конкурентоспроможністю, тобто планування і впровадження системи заходів з формування конкурентних переваг, має базуватися на визначенні рівня конкурентоспроможності підприємства та чинників, що на неї впливають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання конкурентоспроможності вітчизняних будівельних матеріалів вивчалось низкою вчених. Так, І. О. Герасіна займалась проблемою управління конкурентоспроможністю продукції підприємств будівельних матеріалів в умовах нестабільного попиту на світових ринках [1]. С. М. Соловійова сформувала методичний підхід до оцінювання та планування критеріїв конкурентоспроможності будівельних матеріалів на основі аналізу технічної й організаційної забезпеченості їх виробництва, а також природно-економічних умов [2]. К. В. Петренко розробив механізм регулювання діяльності підприємств будівельної сфери щодо забезпечення їх конкурентоспроможності в частині виробництва будівельних матеріалів на основі комплексної модернізації технологічного процесу, удосконалення розрахункової схеми затрат і алгоритму вибору варіантів обладнання, сировини і матеріалів по етапах оптимізації [3]. Проблемами конкурентоспроможності підприємств-виробників будівельних матеріалів займалися також такі вітчизняні вчені, як Л. І. Сазонова, Ю. І. Соха, Ю. В. Пинда, А. Є. Ачкасов, А. Ф. Гойко.

© О. Ю. Слюсаренко, 2015

Метою даної статті є визначення чинників конкурентоспроможності вітчизняних підприємств-виробників будівельних матеріалів в сучасних умовах та показників, що можуть бути використані для оцінки конкурентоспроможності підприємств даної галузі.

Основні результати дослідження. До цього часу у будівельному комплексі України триває етап долання наслідків, спричинених фінансовою кризою із властивим йому зниженням діючого платоспроможного попиту населення, високими ставками іпотечних кредитів, рецесією у будівельному комплексі. Як свідчать дані держкомстату України [4], зниження обсягів будівництва відповідним чином вразило промисловість будівельних матеріалів, виробів та конструкцій, яка є базовою, тобто такою, що забезпечує виробничий процес у будівництві. Існуючі ціни на ринку матеріалів не є гарантією якості та ефективності виробів. Значна кількість українських підприємств і до сьогодні працює на енерго- та трудозатратних технологіях. Глибинна переробка нерудних матеріалів має обмежене розповсюдження через відсутність вітчизняного обладнання та вартісну недоступність імпортного.

Сьогодні найбільш представлені українськими виробниками традиційні будматеріали: цемент, металопрокат, руберойд, шифер, деякі фарби і лаки, а також будматеріали з відносно невисоким порогом входження у виробництво: сухі будівельні суміші, вагонка, паркет, ДСП, євроруберойд, металочерепиця, профнастил, гіпсокартон та гіпсокартонні профілі. В обсягах продажів цих матеріалів не менше 90% продукції, що купується українським споживачем, вітчизняного виробництва, але для виходу продукції на міжнародний ринок необхідно створити умови для забезпечення зростання обсягів інноваційних будівельних матеріалів, виробів та конструкцій.

Конкурентоспроможність підприємства значною мірою залежить від конкурентоспроможності його продукції. Головними чинниками конкурентоспроможності вітчизняної будівельної продукції є її оптимальне співвідношення ціни та якості і широта асортименту. У підвищенні конкурентоспроможності продукції важливу роль також відіграє маркетингова складова діяльності підприємства, зокрема просування бренду і підтримка позитивного іміджу компанії. Однією з найвагоміших складових бренду у сфері виробництва будівельних матеріалів є якість продукції. Система забезпечення якості на сьогоднішній день повинна бути комплексом встановлених і постійно здійснюваних заходів для гарантування відповідності продукції будівельним нормам та правилам, державним стандартам.

Конкурентоспроможність промислового підприємства найчастіше оцінюють по окремих аспектах його діяльності (виробнича, інноваційна, маркетингова, фінансова тощо). При цьому визначають найважливіші чинники, що впливають на рівень конкурентоспроможності підприємства, і привласнюють кожному чиннику коефіцієнт впливу (вагу). Базою для порі-

вняння можуть виступати: середні галузеві показники; показники підприємства-лідера ринку; ретроспективні показники оцінюваного підприємства.

Зазвичай для оцінки конкурентоспроможності промислового підприємства використовується комплексний (комбінований) метод, що враховує положення теорії ефективної конкуренції та якість продукції і ґрунтується на оцінці чотирьох групових показників:

I група: включає показники, що характеризують ефективність управління виробничим процесом, а саме: економічність виробничих витрат, раціональність експлуатації основних фондів, досконалість технології виготовлення товару, організацію праці на виробництві;

II група: показники, які відображають ефективність управління обіговими коштами незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування здатність підприємства розплачуватися за своїми боргами, можливість стабільного розвитку підприємства в майбутньому;

III група: включені показники, що дозволяють отримати уявлення про ефективність управління збутом і просуванням товару на ринку засобами реклами і стимулювання;

IV група: показники якості продукції та ціна [5].

Якщо розглядати конкурентоспроможність підприємства-виробника будівельних матеріалів то про її рівень можна судити згідно з вищенаведеним комплексним методом за такими показниками:

I група: показник витрат на одиницю продукції, фондвіддача, коефіцієнт завантаження виробничих потужностей, рентабельність продукції, показник продуктивності праці;

II група: коефіцієнт автономії, коефіцієнт платоспроможності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт оборотності обігових коштів;

III група: рентабельність продажів, коефіцієнт затовареності готовою продукцією, коефіцієнт ефективності реклами та засобів стимулювання збуту; частка ринку;

IV група: конкурентоспроможність продукції, що оцінюється за допомогою аналізу ряду властивостей продукції (технічних, функціональних, естетичних, ергономічних, параметрів безпеки тощо), набір яких залежить від окремо взятого виду будівельних матеріалів.

Серед факторів, що визначають лідируючі позиції з конкурентоспроможності підприємства-виробника будматеріалів, можна виділити: здатність проектувати впроваджувати у виробництво принципово нові вироби для українського ринку (переймання закордонних технологій та асортименту); вміння в найкоротші терміни освоювати серійне виробництво нових виробів; можливість знижувати витрати на виробництво продукції вищого рівня якості; здатність організувати ефективне післяпродажне та гарантійне обслуговування (наприклад, існує така практика: якщо споживач не тільки купує черепицю, але й замовляє послуги покрівлі у виробника, то

вступає в силу гарантійний термін, котрий діє впродовж декількох років і в разі пошкодження даху внаслідок надзвичайних погодних умов виробник компенсує ці пошкодження).

Конкурентоспроможність підприємства залежить від ефективності управлінської діяльності, і, в першу чергу, стратегічного планування. Оцінка конкурентоспроможності є основою для розробки конкурентних стратегій, спрямованих на створення або посилення конкурентних переваг, що визначатимуть успішний розвиток підприємства в довгостроковому періоді.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що проблема підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств-виробників будівельних матеріалів є актуальною в сучасних умовах, що характеризуються зниженням платоспроможного попиту і скороченням обсягів будівництва. Вибір ефективних стратегій конкуренції має базуватися на комплексній оцінці конкурентоспроможності підприємства, що враховує специфіку галузі. Така оцінка передбачає визначення найважливіших чинників конкурентоспроможності, які мають відображати ефективність виробничої, фінансової і маркетингової діяльності, а також конкурентоспроможність продукції підприємства.

Список літератури: 1. Герасина И. А. Стратегии и стратегические управленческие решения в индустрии строительных материалов. // Экономические науки. – 2007. – № 12. 2. Соловьева С. М. Оценка конкурентоспособности предприятий промышленности строительных материалов / - Хабаровск : Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2009. - 152 с. 3. Петренко К. В., Дроздов О. В. Модернизация промышленного производства на основе инновационных технологий // Экономика региона: комплексные инновационные подходы и решения. Матер, межрег. науч.-практ. конф. 31 мая 2005. - Омск: Правительство Омской области, 2005. 4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. Косянчук Т. Ф. Діагностика конкурентного потенціалу підприємства Наукові записки. Серія «Економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/10.pdf>.

Bibliography (transliterated): 1. Herasyina, Y. A. "Stratehiyyu y stratehiyeheskye upravlencheskye reshenyya v yndustryyu stroytel'nykh materyalov." *Ekonomycheskye nauky*. No 12 (2007). Print. 2. Solov'eva, S. M. *Otsenka konkurentosposobnosty predpryyatyyu promyshlennosty stroytel'nykh materyalov*. Khabarovsk : Yzd-vo Tykhookean. hos. un-ta, 2009. Print. 3. Petrenko, K. V., and O. V. Drozdov. "Modernyzatsyya promyshlennoho proyzvodstva na osnove ynnovatsyonnykh tekhnolohyyu." *Ekonomyka rehyona: kompleksnyye ynnovatsyonnyye podkhody y reshenyya. Mater, mezhreh. nauch.-prakt. conf. 31 maya 2005*. Omsk: Pravytel'stvo Omskoy oblasti, 2005. Print. 4. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny*. Web. 10.04.2015 <<http://www.ukrstat.gov.ua>>. 5. Kosyanchuk, T. F. "Diahnostyka konkurentnoho potentsialu pidpryyemstva" *Naukovi zapysky. Seriya Ekonomika*. Web. 10.04.2015 <<http://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n23/10.pdf>>.

*Робота рекомендована до друку доц., канд. фіз.-мат. наук Нащекіною О.М.
Надійшла (received) 12.05.2015.*

О. Ю. СЛЮСАРЕНКО, студент, НТУ «ХПІ»

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У статті надається характеристика особливостей функціонування галузі будівельних матеріалів, розглядаються чинники, що впливають на функціонування промисловості будівельних матеріалів в Україні, визначаються проблеми, які раніше не знайшли рішення і на даний час заважають динамічному розвитку даної галузі, та пропонуються шляхи подолання проблем, що були виявлені, як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства.

Ключові слова: промисловість будівельних матеріалів, будівельна продукція, конкурентоспроможність.

Вступ. Завдяки прискоренню процесів глобалізації, вступу України до Світової організації торгівлі, конкуренція з боку іноземних виробників стає дедалі інтенсивнішою на українському ринку, в тому числі на ринку будівельних матеріалів. В такій ситуації пошук шляхів перспективного розвитку та підвищення своєї конкурентоспроможності стає першочерговим завданням для вітчизняних підприємств-виробників будівельних матеріалів, від вирішення якого залежить їх здатність працювати та розвиватись у жорстких конкурентних умовах. Для визначення шляхів підвищення конкурентоспроможності виробників будівельних матеріалів необхідно розуміти особливості функціонування промисловості будівельних матеріалів і чинники, що впливають на розвиток галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку промисловості будівельних матеріалів та конкурентоспроможності підприємств цієї галузі, розглядалися в працях багатьох вчених. Так, І. Комарницький та М. Коломієць визначили проблеми формування системи організаційно-економічних заходів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних будівельних матеріалів в умовах активізації євроінтеграційних процесів [1]. Ю. Макогон акцентував увагу на тому, що забезпечити успішне подолання негативних наслідків прийняття України до СОТ та інтеграцію в Європейську структуру може підвищення конкурентоспроможності українських товарів і послуг, підвищення рівня української продукції, а також розвиток високих технологій [2]. Д. Ісаєнко [3] та В. Куйбіда [4] розглядали ефективні механізми державного регулювання промисловості будівельних матеріалів. Н. Цепенюк [5] досліджував можливості активізації розвитку ринку будівельних матеріалів на регіональному рівні.

Метою даної статті є визначення особливостей функціонування га-

лузі будівельних матеріалів в Україні, проблем розвитку галузі та шляхів подолання цих проблем із метою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств-виробників будівельних матеріалів.

Основні результати дослідження. Промисловість будівельних матеріалів в Україні є складовою будівельного комплексу в структурі галузей народного господарства. До неї, в свою чергу, належать такі галузі, як цементна, азбестоцементних виробів, збірних залізобетонних і бетонних конструкцій та виробів, стінових матеріалів, будівельної кераміки та ін.

В цілому, промисловість будматеріалів розвивається під впливом трьох факторів: сировинного, споживчого і транспортного. Ці чинники обумовлюють географічне розміщення виробництв даної галузі.

Особливістю ринку промисловості будівельних матеріалів є те, що тут спостерігається низька частка імпорту і високий попит на продукцію вітчизняного виробництва. Наприклад, це стосується бруківки, бордюрного каменю, плит з природного каменю, дахової черепиці, а також виробів з гіпсу або сумішей на його основі. Процес будівництва вимагає величезних обсягів матеріалів, у зв'язку з чим, організувати їх доставку з інших країн виявляється дуже дорого. Оцінки показують, що перевезення будматеріалів на відстані більше 450 км нерентабельні [6]. У зв'язку з цим, великі промислові підприємства та будівельні компанії організують свою діяльність, переважно, в регіонах з розвинутою промисловістю будівельних матеріалів.

Дана галузь характеризується яскраво вираженою сезонністю: попит на продукцію стабільно високий з квітня по листопад, проте з настанням холодів продажі знижуються. Це пов'язано в першу чергу з тим, що вартість виконання будівельних робіт в осінньо-зимовий період набагато вища, до того ж існують роботи, які не можна виконувати при температурі нижче +10 градусів, отже, попит на продукцію разом з темпами будівництва взимку падають. Основними споживачами продукції промисловості будівельних матеріалів є великі підприємства, на їх частку припадає до 60% споживання. На частку дрібних будівельних фірм і ремонтних бригад припадає 20–30% споживання. Слід відзначити, що 80% продукції, виробленої підприємствами галузі промисловості будівельних матеріалів, використовується в житловому будівництві [7].

В період з 2001 до 2007 року обсяги виробництва і продажів будівельних матеріалів в Україні демонстрували стійку тенденцію до зростання. У 2008 році вплив світової фінансової кризи спричинив скорочення як виробництва, так і споживання будівельних матеріалів. Однак, вже в 2010 році спостерігається відновлення зростання обсягів виробництва та реалізації будівельної продукції, яке дещо уповільнюється в 2012 році [8].

Нині в Україні спостерігається позитивна динаміка розвитку промисловості будівельних матеріалів, але існує ряд проблем, які раніше не знайшли рішення і які гальмують подальший розвиток. Серед них можна виділити:

– нераціональність використання власних природних ресурсів (так наприклад, Україна, маючи близько 40% світових запасів каоліну і білої глини, експортує їх, при цьому імпортуючи дорогу облицювальну та сантехнічну плитку);

– низька якість вітчизняної продукції (наприклад, багато хто із виробників українського цементу використовують більш дешеві заміники сухих будівельних сумішей, за рахунок чого страждає якість кінцевого продукту, втрачається ряд властивостей: клейкість, в'язучість, властивості при низьких температурах, тощо);

– значна енергоємність і матеріаломісткість галузі (складність полягає в тому, що навіть при створенні мінімальної кількості продукції (наприклад 1 кг кольорового заповнювача швів) можуть використовуватися декілька ліній і одиниць обладнання, починаючи з автотранспорту до фасувальних машин, і навіть мінімальний час нераціонального використання обладнання несе негативні економічні наслідки для підприємства) [9];

– потреба в модернізації виробництва;

– плінність кадрів (пов'язано із сезонністю виробництва, тому більшість працівників не можуть чекати декілька місяців поки виробництво відновить свою діяльність згідно попиту);

– складність відносин між виробниками будівельних матеріалів та підприємствами, що займаються безпосередньо будівництвом (проходить великий розрив у часі між тим коли робиться внесок для компанії забудовника на будівництво і коли фізична особа має можливість придбати житло, через це зростає кількість недобудованих об'єктів і невинуватих вкладів громадян – тим самим виникає розлад у роботі компанії-збудовника і виробника будівельних матеріалів через зірвані договірні обов'язки: відмову від об'ємних замовлень, часові затримки, зростаючі борги).

На нашу думку, основні напрями розв'язання наведених вище проблем з боку держави повинні включати: підвищення інвестиційної привабливості галузі, створення економічних умов для інноваційної діяльності та венчурного інвестування, стимулювання використання вдосконалених технологічних процесів, що дозволяють підвищити економічність витрачання матеріалів та енергії, підвищення ефективності регулювання споживчого ринку та підвищення відповідальності за незаконне виробництво будівельних матеріалів і незаконне ввезення будівельної продукції; стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу в будівельній галузі та удосконалення процедури проведення державних конкурсних торгів - з метою залучення найбільшого числа учасників. Також необхідно розвивати кооперацію і концентрацію виробництва, здійснювати страхування інвестиційних ризиків на державному рівні.

На рівні підприємств-виробників будівельних матеріалів серед основних напрямків підвищення конкурентоспроможності на регіональних та зов-

нішніх ринках можна виділити такі, як партнерство з надійними постачальниками сировини, кооперацію і диверсифікацію виробництва, зниження енерго- та ресурсозатратності промисловості будівельних матеріалів за рахунок активізації інноваційно-інвестиційних процесів у будівельному комплексі загалом, залучення маркетингових механізмів для просування будівельних матеріалів на регіональні та зовнішні ринки. Пришвидшення капіталообігу на підприємствах даної галузі дасть змогу зменшити простої і збільшити виробничі потужності, а поширення сертифікації будівельних товарів забезпечить відповідність її якості вимогам вітчизняного та європейського ринків та, відповідно, збільшить її конкурентоспроможність на цих ринках [10].

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що у сучасних економічних умовах промисловість будівельних матеріалів є основною частиною матеріально-технічної бази будівництва, що забезпечує зростання обсягів капітального будівництва та його технічний прогрес на основі впровадження ефективних матеріалів і конструкцій. Незважаючи на позитивну динаміку галузі на сучасному етапі, існує низка проблем, що уповільнюють перспективний розвиток виробництва будівельної продукції в Україні. Ці проблеми мають вирішуватися комплексно – як за рахунок створення сприятливих економічних умов на державному рівні, так і за рахунок активізації інвестиційно-інноваційної діяльності на рівні окремого підприємства, розвитку партнерства і кооперації між підприємствами галузі. Оскільки промисловість будівельних матеріалів є складовою будівельного комплексу України, динамічний розвиток підприємств даної галузі сприятиме індустріалізації будівництва, зниженню його вартості, економії сировини, підвищенню ефективності інвестицій у будівництво.

Список літератури: 1. *Комарницький І. М.* Система організаційно-економічних заходів підвищення конкурентоспроможності вітчизняних будівельних матеріалів на регіональних та європейських ринках / *І. М. Комарницький, М. І. Коломієць* // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – С. 148–151. 2. *Макогон Ю. В.* Устойчивое развитие экономики Украины в аспекте сотрудничества с ВТО и ЕС / *Ю. В. Макогон* // Сборник научных трудов, 2008. – Часть 1. – Донецк : ДонНУ. – С. 4–15. 3. *Ісаєнко Д. В.* Нормативно-правова складова державної політики у сфері житлового будівництва. 4. *Куйбіда В.* Уроки кризи і оновлене бачення будівництва / *В. Куйбіда* // Дзеркало тижня. Україна. – 2010. – № 3. 5. *Цепенюк Н. М.* Формування будівельних кластерів в межах регіону / *Н. М. Цепенюк* // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Черкаси, 2010. – С. 219–222. 6. *Пацюк Е. С.* Комплекс маркетинга на підприємствах промисловості строительных материалов. – Волгоград: Волгоградский государственный технический университет, 2006. – 154 с. 7. *Сичков О. Л.* Актуальні проблеми розвитку промисловості будівельних матеріалів в Україні та можливості їх подолання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2014-31.pdf>. 8. Офіційний сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 9. *Турило А. М.* Управління витратами підприємства. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 120 с. 10. *Шепелев А. В., Ашмарина С. И.* Основные факторы обеспечения конкурентоспособности предприятий строительной отрасли // Вестник СамГУ, 2010. – № 7 (81). – С. 100–105.

Bibliography (transliterated): 1. Komarny'cz'ky'j, I. M. "Sy'stema organizacijno-ekonomichny'x zahodiv pidvy'shennya konkurentospromozhnosti vitchy'znyany'x budivel'ny'x materialiv na regional'ny'x ta yevropejs'ky'x ry'nkax." *Naukovy'j visny'k Xersons'kogo derzhavnogo universy'tetu*. 2014. 148–151. Print. 2. Makogon, Yu. V. "Ustojchy'voe razvy'ty'e ekonomy'ky' Ukrainy v aspekte sotrudny'chestva s VTO y' ES." *Sborny'k nauchny'x trudov*. Part 1. Doneczk: DonNU, 2008. 4–15. Print. 3. Isayenko, D. V. *Normaty'vno-pravova skladova derzhavnoyi polity'ky' u sferi zhy'tlovogo budivny'cztva*. Print. 4. Kujbida, V. "Uroky' kry'zy' i onovlene bachennya budivny'cztva." *Dzerkalo ty'zhnya. Ukrayina*. No. 3. 2012. Print. 5. Cepenyuk, N. M. "Formuvannya budivel'ny'x klasteriv v mezhax regionu." *Zbirny'k naukovy'x prac' Cherkas'kogo derzhavnogo texnologichnogo universy'tetu*. Cherkasy', 2010. 219–222. Print. 6. Pacyuk, E. S. *Kompleks markety'nga na predpry'yaty'ях promyshlennosti' stroy'tel'ny'x matery'alov*. Volgograd: Volgogradsky'j gosudarstvenny'j texny'chesky'j uny'versy'tet, 2006. Print. 7. Sy'chkov, O. L. "Aktual'ni problemy' rozvy'tku promy'slovosti budivel'ny'x materialiv v Ukraini ta mozhly'vosti yix podolannya." Web. 10.02.2015 <<http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2014-31.pdf>>. 8. *Oficijny'j sayt Derzhavnoyi sluzhby' staty'sty'ky'* Web. 10.04.2015 <<http://www.ukrstat.gov.ua>>. 9. Tury'lo, A. M. *Upravlinnya vy'tratamy' pidpry'yemstva*. Kyiv: Centr navchal'noyi literatury', 2006. Print. 10. Shepelev, A. V., and S. Y'. Ashmary'na "Osnovnye faktory obespecheny'ya konkurentospodobnosti' predpry'yaty'j stroy'tel'noj otrasly'." *Vestny'k SamGU*. 7.81 (2010): 100–105. Print.

*Робота рекомендована до друку доц., канд. фіз.-мат. наук Нащекіною О.М.
Надійшла (received) 12.05.2015.*

УДК 339.138.659.1

М. О. ВЛАСОВ, студент, НТУ «ХПІ»

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГУ З МЕТОЮ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ ТА ПОСЛУГ

У статті досліджується використання інтернет-маркетингу на підприємствах у сучасних умовах економіки України. Проаналізовані особливості використання інструментів сучасного інтернет-маркетингу в залежності від сфери його використання. Досліджена динаміка використання Інтернету споживачами товарів та послуг. Наведені недоліки і переваги різних інструментів інтернет-маркетингу.

Ключові слова: інтернет-маркетинг, інструменти інтернет-маркетингу, маркетинг-мікс, сайт, банер, блог.

Вступ. Актуальність дослідження обумовлена тим, що конкуренція на ринку України між виробниками кондитерських виробів зростає і підприємства змушені шукати нові підходи щодо просування своєї продукції.

Постановка проблеми. Інтернет став популярним не тільки у широ-

© М. О. Власов, 2015

ких колах населення, а й частиною успішного ведення бізнесу. Але у силу специфічності мережевої аудиторії та через наявність ряду значних відмінностей між інтернет-простором та загальним світом економіки класичні рекламні та маркетингові методи в Інтернеті не завжди спрацьовують.

Тому є актуальним обґрунтування доцільності застосування інтернет-маркетингу та його основних принципів з метою просування товарів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізом та вивченням основних принципів, на яких функціонують підприємницькі структури з використанням інструментів інтернет-маркетингу займалися іноземні та вітчизняні вчені, такі, як І. С. Ашманов, І. В. Бойчук, Л. І. Бушуєв, Ф. Ю. Вірін, Е. П. Голубков, Т. В. Дейнекін, А. А. Іванов, Жан-Жак Ламбен, С. М. Ілляшенко, І. Л. Литовченко, О. О. Мамикін, М. В. Макарова, М. А. Обухов, Е. А. Петрик, В. П. Пилипчук, І. В. Успенський тощо. Але недостатньо дослідженими є питання використання інтернет-маркетингу залежно від сфери діяльності підприємства, а саме в кондитерській сфері.

Метою даної статті є виявлення особливостей застосування інтернет-маркетингу загалом та залежно від сфери діяльності підприємства. Завданнями роботи є:

- визначення сутності поняття «інтернет-маркетинг»;
- порівняльний аналіз інструментів інтернет-маркетингу залежно від сфери діяльності підприємства;
- дослідження основних переваг та недоліків інтернет-маркетингу.

Основні результати дослідження. Досить довгий час в Україні була проблема низького рівня інтегрованості населення до Всесвітньої Мережі. Але за останні роки ситуація суттєво змінилася. Наприклад, порівняно з 2000 роком, коли в Україні нараховувалось лише 200 000 користувачів Інтернету (0,4 % від загальної чисельності населення України), у 2010 році їх кількість зросла до 16 млн. українців (приблизно третина населення країни).

В останній час інтенсивність використання Інтернету зростає з кожним роком, у тому числі, як свідчать данні СМІ, за рахунок зростання кількості мобільних користувачів – у 2014 році на 25 % за рік (у 2013 році цей показник складав 14 %). Кількість користувачів мобільного Інтернету зі смартфонів зросла за 2014 рік на 14 %, а з планшетів на 52 % [1].

Сучасний розвиток інтернет-маркетингу вимагає осмислення і наукового обґрунтування процесів, що відбуваються у сфері інтернет-маркетингу. На тепер є декілька підходів до трактування поняття інтернет-маркетингу, але воно ще до кінця не визначено. Так, Ральф Уїлсон – один з найбільш впливових експертів у сфері інтернет-маркетингу та електронної комерції, автор більш 200 публікацій з питань електронної комерції та розвитку інтернет-маркетингу – незважаючи на те що у назві книги є поняття «інтернет-маркетинг», не дає у цій роботі його визначення [2].

С. М. Ілляшенко вважає, що інтернет-маркетинг – це «новий вид ма-

ркетингу, який передбачає застосування традиційних та інноваційних інструментів і технологій у мережі Інтернет для визначення і задоволення потреб і попитів споживачів (покупців) шляхом обміну з метою отримання товаровиробником (продавцем) прибутку чи інших вигод»[3]. З ним погоджується і група фахівців у роботі [4].

Згідно з визначенням Американської асоціації маркетингу (АМА, American Marketing Association) інтернет-маркетинг – це маркетингова діяльність, що ґрунтується на принципах Інтернету й електронної пошти та охоплює рекламу за допомогою банерів, електронної пошти, оптимізації у пошукових системах, електронної комерції та іншого інструментарію [5].

Можна погодитися з цим визначенням, але напевно необхідно ще додати методики проведення маркетингових досліджень, на самперед, вивчення попиту та споживчої аудиторії, методики забезпечення високої ефективності рекламних компаній, дослідження способів правильного позиціонування торгівельних марок і брендів на ринку, та іншого [6].

Проте нині інтернет-маркетинг спрямований переважно як об'єднання двох основних складових: сукупності маркетингових інструментів онлайн-просування та сукупності технічних методів просування в мережі Інтернет [7].

Хоча більшість елементів традиційного маркетингу знаходить свій розвиток в Інтернеті, проте мають деякі власні характеристики [8]. Якщо розглядати традиційний маркетинг-мікс (product – продукт, price – ціна, promotion – просування, place – місце), то:

- продукція, що продається за допомогою інтернет-технологій, має високу якість. Такі товари здатні конкурувати не тільки з іншими інтернет-магазинами, але і традиційними магазинами також;

- рівень цін в інтернет-магазинах є нижчим за рівень цін в звичайних магазинах, що пояснюється економією на витратах;

- сукупність заходів, що спрямовані на просування як власне сайту, так і товарів в Інтернеті. Ці засоби охоплюють великий арсенал інструментів: пошукове просування, контекстна реклама, банерна реклама, e-mail-маркетинг, партнерський маркетинг, вірусний маркетинг, прихований маркетинг, інтерактивна реклама, робота з блогами тощо;

- місцем продажу є сайт. Успішність продажу залежить від графічного дизайну, його зручності, якості та швидкості оброблення заявок з сайту тощо.

Метою інтернет-маркетингу є отримання максимального ефекту від потенціальної аудиторії. В основі як інтернет-маркетингу, так і класичного маркетингу є аналіз попиту. Тільки під аналізом попиту в Інтернеті розуміють збір статистичних даних з метою визначити купівельну спроможність потенційних споживачів.

Політика комунікацій в Інтернеті застосовує ряд інструментів: сайт,

SEO, медійну рекламу контекстну рекламу, direct-маркетинг, (SMS (SMO), блоги, вірусний маркетинг, SMS – маркетинг, інфографіку тощо. Ці інтернет-інструменти використовуються інтернет-магазинами на ринках B2C та B2B, а також для просування бренду фірми.

Успіх залежить не тільки від розміру частки маркетингового бюджету а й від сфери її просування. Необхідно відмітити, що ринок B2C орієнтований на звичайного споживача, у той час як ринок B2B – на роботу з юридичними особами, тобто з іншим бізнесом:

- на ринку B2B в рекламі використовують більше конкретної інформації, ніж в сфері B2C, де перевага надається яскравим відеороликам, організації видовищних промо-акцій тощо;

- система збуту на ринку B2B є більш персоніфікованою і міжособистісною, на відміну від B2C. Характер, кількість і вартість різних контактів залежить від рівня персоніфікації комунікацій;

- головне завдання фірми на ринку B2B є в тому, щоб показати, яким чином продукт чи послуга допоможе корпоративним клієнтам підвищити рівень доходів або знизити витрати, в той час як завдання на ринку B2C полягає у збуті якомога більших обсягів товарів.

Висновки. Аналізуючи інструменти інтернет-маркетингу, не можна зробити висновок, який з них є найбільш ефективним. Це пов'язано з тим, що для досягнення цілей фірма повинна використовувати елементи просування залежно від конкретної ситуації та виділеного бюджету. Це дасть змогу сформувати ефективну систему онлайн-комунікацій, а також поглибити участь українських підприємств у світовому бізнес-просторі.

Так, якщо фірма планує провести короткострокові комунікаційні заходи, то для цього їй достатньо буде використовувати контекстну або медійну рекламу, але якщо планується проведення довгострокових заходів, які направлені на завоювання або зміцнення ринкових позицій, то найефективнішим інструментом в цій ситуації є SEO-оптимізація.

Список літератури: 1. Интернет–тренды 2014 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www/marketing-ua.com/articlesiphp?articleId=4241](http://www/marketing-ua.com/articlesiphp?articleId=4241). 2. Уилсон Р. Планирование стратегии интернет-маркетинга. – М. : Изд-во. Гребенников. 2005. – 264 с. 3. Ілляшенко С. М. Сучасні тенденції застосування інтернет-технологій у маркетингу / Ілляшенко С.М. // Маркетинг і менеджмент інновацій. – Суми : СумДУ. – 2011. – № 4. – Т II. – С. 64–74. 4. Голишева Є. О., Кириченко Т. В., Коваленко Я. А. Особливості використання інструментів інтернет-маркетингу на підприємстві. / Голишева Є.О., Кириченко Т.В., Коваленко Я.А. // Молодий вчений. – 2014. – № 10 (13) – С. 53–56. 5. Моторна Я. В. Інтернет-маркетинг як засіб розвитку сучасного підприємства / Моторна Я. В. // Экономические науки/6. Маркетинг и менеджмент. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [//www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/_6_86429/doc.htm](http://www.rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/_6_86429/doc.htm). 6. Литовченко І. Методологічні аспекти Інтернет-маркетингу: монографія / І. Литовченко – К. : Наукова думка, 2009. – 196 с. 7. Кузнецова Н. Інтернет-маркетинг в Україні: проблеми та перспективи. / Кузнецова Н. // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія Економіка. – К. :

КНУ ім. Т. Шевченко, – 2012. – № 137. – С. 63–65. **8.** Холмогоров В. Интернет-маркетинг: Краткий курс. / В. Холмогоров. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.

Bibliography (transliterated): **1.** "Internet-trendy 2014 goda." Web 10.05.2015 <www.marketing-ua.com/articlesiphp?articleId=4241>. **2.** Uilson, R. *Planirovanie strategii internet-marketinga*. Moscow: Izd-vo. Grebennikov. 2005. Print. **3.** Iliashenko, S. M. "Suchasni tendentsiyi zastosuvannya internet-tekhnologiy u marketyngu." *Marketing I menedzhment innovatsiy*. Sumy: SumDU. 2011. No. 4. Vol. II. 64–74. Print. **4.** Golysheva, Ye. O., and T. V. Kirichenko, Ya. A. Kovalenko "Osoblyvosti vykorystannya instrumentiv internet-marketyngu na pidpryemstvi." *Molodiy vcheniy*. No.10.13 (2014): 53–56. Print. **5.** Motorna, Ya. V. "Internet-marketing yak zasib rozvytku suchasnogo pidpryemstva." *Ekonomicheskije nauki. No 6 Marketing I menedzhment*. Web. 10.04.2015 <www/rusnauka.com/13_NMN_2011/Economics/6_86429/doc.htm>. **6.** Lytovchenko, I. *Metodologichni aspekty Internet-marketyngu*. Kyiv: Naukova dumka, 2009. Print. **7.** Kuznetsova, N. "Internet-marketing v Ukraine: problemy ta perspektivy." *Visnyk Kyivskogo natsionalnogo universytetu im. T. Shevchenko. Seriya Ekonomika*. Kyiv: KNU im. T. Shevchenko, 2012. No 137. 63–65. Print. **8.** Kholmogorov, V. *Internet-marketing: Kratkiy kurs*. Saint-Petersburg: Piter, 2002. Print.

*Робота рекомендована до друку проф., канд. економ. наук Соколенком В.А.
Надійшла (received) 15.05.2015.*

УДК 65.012

Я. А. КАНІВЕЦЬ, студентка, НТУ «ХП»;
Ю. О. ЗАДОРЖНА, студентка, НТУ «ХП»;
Д. А. ХОПШАНОСОВА, студентка, НТУ «ХП»

ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ПАТЕНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Досліджено особливості прийняття управлінських рішень при визначенні обсягів наданої правової охорони на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ). Проаналізовано проблеми вдосконалення методів управління формуванням портфеля об'єктів інтелектуальної власності підприємства. Виділено складові процесу формування портфеля інноваційних об'єктів на підприємстві. Наведено процес систематизації інтелектуальних продуктів. Запропоновано класифікацію основних факторів при розгляді в якості альтернативи охорони ОІВ.

Ключові слова: стратегія, інтелектуальна власність, патент, комерційний потенціал, інноваційний об'єкт, портфель патентів.

Вступ. Одним із ключових факторів конкурентоспроможності підприємства є його інтелектуальна власність. Проте саме лише володіння нею не

© Я. А. Канівець, Ю. О. Задорожна, Д. А. Хопшаносова, 2015

може забезпечити сильну конкурентну позицію на ринку. Необхідною умовою її досягнення є здійснення ефективного управління формуванням портфеля об'єктів інтелектуальної власності. Загострення конкуренції призводить до переміщення уваги дослідників з макроаналітичних аспектів, що визначаються кількістю патентів або патентних заявок, на мікроаналітичні аспекти, які ґрунтуються на оцінці технічного рівня патентоздатного об'єкту і виражається в якості підготовки описів винаходів і структури патентних формул.

На етапі формування портфеля об'єктів інтелектуальної власності перед менеджментом підприємства стоїть завдання відбору ключових інтелектуальних продуктів та вибору найбільш доцільного методу охорони цих об'єктів. Це дозволить підприємству досягти значних конкурентних переваг у вибраному сегменті ринку, а також оптимізувати витрати на забезпечення охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі, що розглядається, присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників В. Г. Зінова, Л. І. Лукічової, Д. Н. Єгоричева, В. Наумова, А. Полторака та інших [1–6]. При цьому недостатньо розробленими залишаються проблеми методичного забезпечення процесу формування стратегії патентування інноваційних об'єктів на підприємстві.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних підходів до методичної бази управління формуванням портфеля об'єктів інтелектуальної власності підприємства на підставі обраної стратегії патентування.

Основні результати дослідження. Процес управління формуванням портфеля інтелектуальної власності на підприємстві на наш погляд включає в себе наступні блоки (рис. 1): придбання об'єктів інтелектуальної власності у сторонніх організацій чи осіб, систематизація власних інтелектуальних продуктів і оформлення їх як об'єктів інтелектуальної власності та формування портфеля інтелектуальної власності підприємства. Рішення про придбання інтелектуальної власності (ліцензія, договір про поступку прав тощо) приймається у випадку потреби отримання інтелектуальної власності, створення якої є неможливим або економічно не вигідним для даного підприємства.

На вході даного процесу знаходиться інформація про передові розробки, що дають можливість задоволення існуючих потреб підприємства. На виході даного бізнес-процесу буде знаходитись портфель об'єктів інтелектуальної власності підприємства. При виконанні робіт, пов'язаних з формуванням портфеля об'єктів інтелектуальної власності підприємства будуть задіяні розробники (винахідники), патентознавці, маркетингологи та менеджер з інтелектуальної власності, що в своїй діяльності будуть керуватись стратегічною позицією підприємства та нормативно-правовою документацією.

Аналізуючи основну функцію формули винаходу (корисної моделі) приходимо до висновку, що вона є, перш за все, юридична і виявляється у тому, що саме формула винаходу (корисної моделі) визначає обсяг наданої

правової охорони (предметні межі чинності патенту). На основі формули роблять висновок, чи мало місце порушення наданих патентом прав у кожному конкретному випадку, чи ні. Тому, з погляду правового значення для охорони прав на винахід (корисну модель), формула є основним документом заявки. Слід мати на увазі, що чим більше ознак містить незалежний пункт формули, тим слабшим є патент, і навпаки.

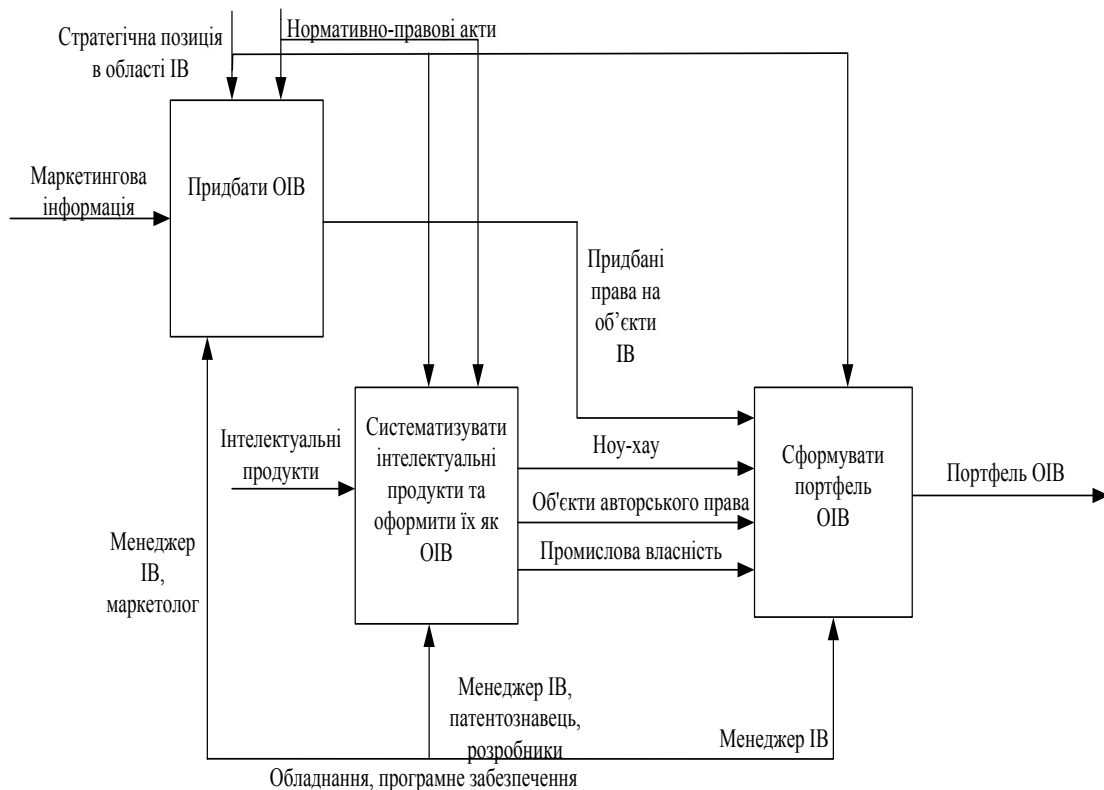

Рис. 1 – Процес формування портфеля об'єктів інтелектуальної власності підприємства

В той же час при формуванні портфеля інтелектуальної власності підприємства провідне значення мають власні науково-технічні розробки, які необхідно систематизувати з метою визначення адекватного методу охорони та напрямів використання. Процес систематизації інтелектуальних продуктів включає такі складові: аналіз комерційного потенціалу розробки, визначення виду охорони (авторське право, патент, ноу-хау) та оформлення прав інтелектуальної власності. При цьому, якщо прийнято рішення про патентну охорону, необхідно провести аналіз патентоспроможності об'єкта і, у випадку невідповідності умовам патентоспроможності, розглянути можливість його засекречування.

Отже, першим етапом в процесі аналізу нового об'єкта, що має поповнити портфель, є аналіз матеріалу тематичного патентного пошуку, зокрема, на підставі розділів патентних описів, які містять критику недоліків відомих

технічних рішень. В результаті складається вичерпний на момент проведення такого аналізу перелік технічних вимог до продукції, пропонувані з боку винахідників, які в значній мірі відображають вимоги споживачів до даної продукції. Кожна із встановлених у такий спосіб вимог до продукції повинна відповідати конкретному техніко-економічному показнику або показникам продукції даного виду. В результаті складається перелік техніко-економічних показників, в якому найменування кожного показника супроводжується списком всіх вимог, безпосередньо або побічно пов'язаних з поліпшенням цього показника. Отриманий перелік показників характеризує найважливіші споживчі властивості продукту.

Самостійне правове значення має тільки незалежний пункт. Нерідко трапляється ситуація, коли ідея, що патентується, має дуже близький прототип, який частково або майже повністю збігається з нею. Потрібно так змінити свій винахід, щоб він не підпадав під дію конкуруючого патенту. Зміна хоча б однієї суттєвої ознаки в незалежному пункті з отриманням нової якості, якщо запропоноване рішення не підпадає під принципи еквівалентності, дозволяє «обійти» патент. Щоб обійти (не порушивши) пункт досить не використовувати або замінити лише одну ознаку, незалежно від того, обмежувальною або відмітною вона є.

Формулювання суттєвої ознаки рішення має бути охарактеризоване поняттям, що дає достатньо інформації для висновку про його суттєвість: в цьому сенсі воно повинно мати самостійне смислове значення. В окремих випадках допускається формулювання ознаки поняттям, обсяг якого перевищує реальний. При формулюванні суттєвих ознак рішення зустрічаються випадки, коли для досягнення ТР рішення достатньо вказівки на наявність в рішенні ознаки, що виконує певну функцію.

Наступний етап – порівняльний аналіз техніко-економічних показників науково-технічного рішення, що розглядається, та відібраних аналогів. При цьому необхідно проаналізувати не лише технічні переваги розробки, але також її можливості забезпечення стійких конкурентних переваг. В цьому відношенні, на нашу думку, необхідно розглянути наступні характеристики об'єкта:

- новизна та неочевидність;
- об'єм правової охорони формули винаходу (який сектор ринку вдається завоювати);
- прогноз щодо попиту на ринку;
- перспективність на пряму.

На основі проведеного аналізу приймається рішення про доцільність включення об'єкта до портфеля інтелектуальної власності підприємства.

Враховуючи той факт, що портфель інтелектуальної власності – це пакет патентів та охоронних документів, які захищають певний сектор, в рамках якого створено інтелектуальний продукт, можна говорити про портфель

науково-технічних продуктів, що формують науково-технічний потенціал підприємства. Портфель об'єктів інтелектуальної власності підприємства повинен знижувати ризик інвестування науково-дослідних робіт, створення нових продуктів, технологій та їх впровадження на підприємстві. У випадку порушення виключних прав інтелектуальної власності порушник повинен повернути власнику виключних прав суму втраченої вигоди і тим самим підтримати високу дохідність інвестицій. У зв'язку з цим необхідно проаналізувати всі аспекти створеного інтелектуального продукту, які в тій чи іншій мірі можуть бути джерелом конкурентних переваг на певному секторі ринку. Слід звернути увагу, що проведення аналізу створюваних науково-технічних продуктів та структурування їх ознак необхідне на всіх етапах діяльності, пов'язаної зі створенням та комерційною реалізацією нової продукції та технологій: НДР, ДКР, виробництва, технології продаж та формування ринку. Цей технологічний ланцюг виходу нової продукції на ринок дозволяє сформувати портфель об'єктів інтелектуальної власності, що дозволить забезпечити підприємству провідні позиції на ринку.

Отже, як зазначено вище, важливим етапом процесу формування портфеля об'єктів інтелектуальної власності є систематизація створених власними силами інтелектуальних продуктів. Першим етапом такої систематизації є аналіз комерційного потенціалу розробки (рис. 2).

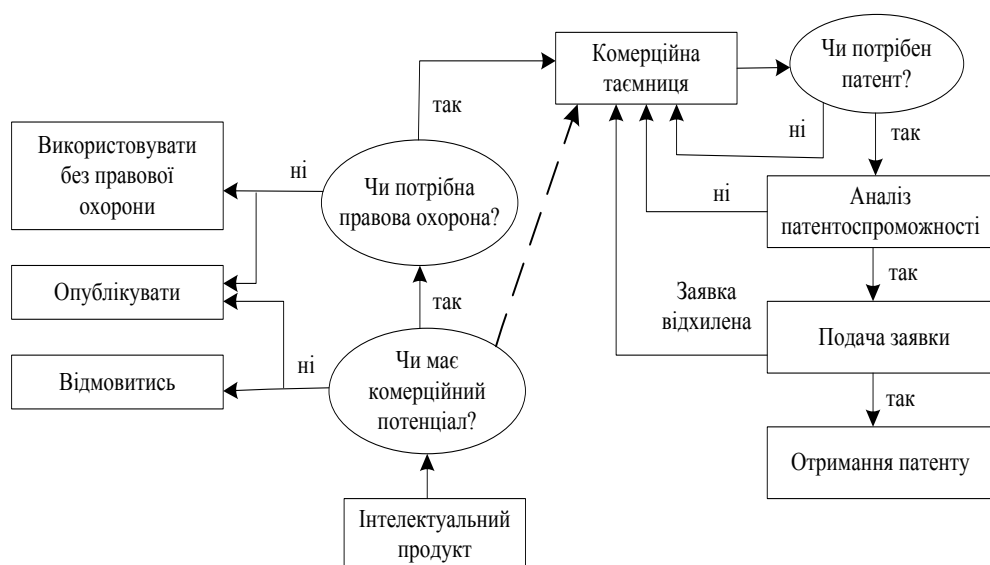

Рис. 2 – Схема прийняття рішення про охорону інтелектуального продукту

При відсутності комерційного потенціалу витрати на охорону та впровадження розробки будуть невиправданими, тому має сенс відмовитись від неї. У деяких випадках розробка може мати низький прогнозований попит через неготовність ринку до її прийняття саме на даний момент. В такому разі доцільним буде засекречування інтелектуального продукту. У випадку, коли розробка має певний комерційний потенціал, необхідно

дати відповідь на питання щодо необхідності її правової охорони. Відповідь на це питання буде залежати від рівня комерційного потенціалу розробки. При негативній відповіді на це питання розробку використовують без охорони та оприлюднюють для унеможливлення отримання патенту конкурентами. У разі прийняття рішення про необхідність забезпечення охорони об'єкта в першу чергу необхідно забезпечити його засекречування, тобто охорону в якості комерційної таємниці.

Наступним етапом є аналіз необхідності патентування об'єкта. Для прийняття рішення необхідно оцінити всі переваги та недоліки патентування та збереження в якості комерційної таємниці стосовно даного конкретного об'єкта. При цьому слід зазначити, що головною умовою для охорони об'єкта в якості комерційної таємниці є принципова можливість його засекречування. Так, наприклад, нова конструкція виробу не може зберігатись у таємниці з моменту випуску його на ринок. Умовою ж для отримання патенту є відповідність об'єкта умовам патентоспроможності – новизна, винахідницький рівень та промислова придатність.

Таким чином основними факторами, на які слід звернути увагу при розгляді в якості альтернативи охорони розробки засекречуванням:

- розробка може бути збережена в секреті на протязі значного періоду;
- порівняно низький рівень витрат на забезпечення охорони;
- не виключена можливість отримання патенту через деякий період часу;
- розробка не має відповідати критеріям патентоспроможності;
- неготовність ринку для комерціалізації розробки;
- тривалість життєвого циклу об'єкта дуже низька або навпаки значно перевищує термін патентної охорони;
- необмежені строк та територія охорони;
- права можуть бути втрачені у разі незалежного розкриття або витоку інформації.

На прийняття рішення про патентування будуть впливати такі фактори:

- розробка має відповідати умовам патентоспроможності;
- розробка повинна мати високий комерційний потенціал та досить тривалий життєвий цикл;
- патентна охорона забезпечує виключне право на використання;
- значні витрати на отримання та підтримання патенту в силі;
- формула винаходу досить чітко визначає обсяг виключних прав;
- виключні права забезпечуються лише на території дії патенту;
- існує можливість обходу патенту;
- патентні права можуть бути втрачені лише за рішенням суду, при невикладі зборів та після закінчення терміну дії патенту;
- за наявності патентних прав більш легко відслідковувати порушників.

Висновки. Таким чином, портфель об'єктів інтелектуальної власно-

сті підприємства включає дві складових: власні розробки та виключні права на об'єкти інтелектуальної власності, придбані у третіх осіб. Рішення про придбання об'єкта інтелектуальної власності приймається у випадку потреби отримання розробки, створення якої є неможливим або економічно не вигідним для даного підприємства. Рішення про охорону інтелектуального продукту, створеного на підприємстві, повинно прийматись в залежності від особливостей об'єкта, цілей та можливостей підприємства та враховувати переваги та недоліки відповідного виду охорони.

При аналізі ознак іноді складається ситуація, коли технічне рішення винаходу може бути досягнуто не за всіма значеннями поняття, яким виражена ознака. Для таких випадків використовується формулювання суттєвої ознаки з використанням союзу «або», а самі ознаки називаються альтернативними. Тоді, першою умовою формулювання суттєвої ознаки рішення у вигляді альтернативи є неможливість узагальнення за допомогою функції або найближчого родового поняття. Другою умовою є еквівалентність ознак, що входять в альтернативу, тобто окрім однакової функції, ці ознаки повинні давати один результат, який виражається в тому, що технічне рішення досягається за будь-якого значення ознаки, що міститься в альтернативі.

Рекомендації, які пропонуються у статті, дозволяють формалізувати процес прийняття рішення щодо інтелектуальних продуктів та забезпечити врахування основних факторів, що можуть вплинути на ефективність їх використання на підприємстві.

Список літератури: 1. *Зинов В. Г.* Управление интеллектуальной собственностью. – М. : Дело, 2003. – 512 с. 2. *Полторак А., Лернер П.* Основы интеллектуальной собственности / А. Полторак, П. Лернер. – М. : „Вильямс”, 2004. – 208 с. 3. *Лукичева Л. И.* Внутрифирменное управление интеллектуальными активами / Л. И. Лукичева, Д. Н. Егорычев. – М. : ООО «Омега-Л», 2004. – 192 с. 4. *Лукичева Л.* Управление интеллектуальными активами / Л. Лукичева, Д. Егорычев, Е. Егорычева // ИС. Промышленная собственность. – 2004. – №6. – С. 2–14. 5. *Шульгин Д. Б.* Модели управления интеллектуальной собственностью на предприятиях [Электронный ресурс] / Д. Б. Шульгин. – Режим доступа: <http://patent.ustu.ru>. 6. *Пузыня Н. Ю.* Оценка интеллектуальной собственности и нематериальных активов / Н. Ю. Пузыня. – СПб.: Питер, 2005. – 352 с. 7. *Мікульонок І. О.* Інтелектуальна власність: навч. посіб. 3-тє вид., переробл. і допов. – К. : НТУУ «КПІ», 2012. – 238 с.

Bibliography (transliterated): 1. Zinov, V. G. *Upravlenie intellektualnoj sobstvennostyu*. Moscow: Delo, 2003. Print. 2. Poltorak, A., and P. Lerner. *Osnovy intellektualnoj sobstvennosti*. Moscow: Vilyams, 2004. Print. 3. Lukicheva, L. I. *Vnutrifirmennoe upravlenie intellektualnymi aktivami*. Moscow: Omega-l, 2004. Print. 4. Lukicheva, L. "Upravlenie intellektualnymi aktivami." *IS. Promyshlennaya sobstvennost* No. 6 (2004): 2–14. 5. Shulgin, D. B. *Modeli upravleniya intellektualnoj sobstvennostyu na predpriyatiyah*. Web. 30.05.2015 <<http://patent.ustu.ru>>. 6. Puzynya, N. YU. *Ocenka intellektualnoj sobstvennosti i nematerialnyx aktivov*. Saint-Petersburg: Piter, 2005. Print. 7. Mikul'onok, I. O. *Intelektual'na vlasnist'*. 3-rd ed. Kyiv: NTUU «KPI», 2012. Print.

*Робота рекомендована до друку проф., канд. економ. наук Савченко О.І.
Надійшла (received) 03.06.2015.*

Н. П. ГОРБУНОВ, канд. экон. наук, доц., НТУ «ХПИ»;
К. Ю. КОЛОНТАЕВСКАЯ, студентка, НТУ «ХПИ»

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ В СТРАТЕГИЧЕСКОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ

В условиях рыночной экономики конкурентные преимущества находятся в основе обеспечения конкурентоспособности предприятий. Именно от того, насколько длительными и устойчивыми будут конкурентные преимущества, настолько долго предприятие будет способным сохранять и обеспечивать защиту имеющихся у него конкурентных преимуществ, настолько быстро и эффективно предприятие будет способным генерировать новые конкурентные преимущества. Рыночная экономика характеризуется постоянным ростом конкуренции и только предприятие, которое имеет эффективные и устойчивые конкурентные преимущества, может достичь выгодные конкурентные стратегические позиции.

Ключевые слова: конкурентные преимущества, конкурентоспособность, рыночная перспектива, конкурентная позиция, конкуренция.

Введение. Для современной рыночной среды характерны динамизм и значительная неопределенность, что способствует формированию жестких условий выживания. Изменения спроса, рост количества субъектов рынка, появление значительных рисков обуславливают быстрые темпы действий участников рыночных отношений. В условиях, когда Украина стремится стать европейским государством по экономическим показателям, каждый субъект рыночных отношений должен правильно оценить рыночную ситуацию с целью обеспечения эффективного ведения бизнеса в пределах страны и за ними и рационально использовать наличные ресурсы. Однако, невзирая на понимание тенденций и правил сегодняшнего дня, не каждый субъект рыночных отношений, например, предприятие, может вести конкурентную борьбу. Одним из ключевых факторов, который предопределил такое положение, является отсутствие систематизированных представлений о том, что такое конкурентные преимущества, как их создать, с помощью каких методов реализовать. Конкурентные преимущества неразрывны с конкуренцией.

Цель статьи. Анализируя литературные источники раскрыть сущность категорий конкурентных преимуществ, проанализировать факторы влияющие на формирование конкурентных преимуществ и пути их реализации.

Основные результаты исследования. «Продуктом» системы управления рыночными возможностями компании являются конкурентные преимущества. Подобно тому, как не существует компании без потребности в ее продуктах (услугах), так и не существует рыночных возможностей без конкурентных преимуществ. Конкурентные преимущества делают

© Н. П. Горбунов, К. Ю. Колонтаевская, 2015

компанию узнаваемой на рынке, защищают от воздействий конкурентных сил. Конкурентоспособность представляет собой результат, фиксирующий наличие конкурентных преимуществ, без которых она невозможна.

Конкурентное преимущество – это система, обладающая какой-либо эксклюзивной ценностью, дающей ей превосходство над конкурентами в экономической, технической и организационной сферах деятельности, возможность более эффективно распоряжаться имеющимися ресурсами.

Конкурентное преимущество – это положение фирмы на рынке, позволяющее ей преодолевать силы конкуренции и привлекать покупателей.

Ж. Ж. Ламбен дает следующее определение конкурентного преимущества. Это те характеристики, свойства товара или марки, которые создают для фирмы определенное превосходство над своими прямыми конкурентами [2]. Указанное превосходство является относительным, определяемым по сравнению с конкурентом, занимающим наилучшую позицию на рынке или в сегменте рынка.

Оценочной базой для конкурентных преимуществ являются цели предприятия и связанные с ними задачи, которые способно выполнять предприятие с учетом реальных условий внешней среды и при заданном качестве их выполнения. Структурные и функциональные изменения на предприятии призваны обеспечить условия для успешной деятельности «по назначению», привести в соответствие со складывающимися условиями внешней среды основные компетенции предприятия. Совокупность таких изменений и работу по управлению изменениями обычно называют развитием (созданием конкурентных преимуществ).

Ж. Ж. Ламбен сгруппировал конкурентные преимущества фирмы в зависимости от различных факторов в две категории, которые могут быть внутренними и внешними. Конкурентное преимущество называется внешним, если оно основано на отличительных качествах товара, которые образуют ценность для покупателя за счет либо сокращения издержек, либо повышения эффективности. Конкурентное преимущество является внутренним, если оно базируется на превосходстве фирмы в отношении издержек производства, управления фирмой или товаром, которое создает ценность для изготовителя, позволяя добиться себестоимости меньшей, чем у конкурента [2].

В теории конкурентных преимуществ, разработанной в исследованиях известного американского ученого М. Портера, выделяются два вида конкурентного преимущества предприятия: низкие издержки и дифференциация товаров. Низкие издержки отражают способность фирмы разрабатывать товар с меньшими затратами, чем конкуренты. Дифференциация представляет собой способность обеспечить покупателя уникальной и большей ценностью в виде высокого качества товаров, товаров рыночной новизны, высокого качества послепродажного обслуживания и т.д. [5].

С точки зрения путей достижения конкурентных преимуществ мож-

но разделить на две группы:

- преимущества низкого порядка;
- преимущества высокого порядка.

Преимущества низкого порядка связаны с возможностью использования дешевых: рабочей силы; материалов (сырья); энергии. Низкий порядок конкурентных преимуществ связан с тем, что они очень неустойчивы и легко могут быть потеряны либо вследствие роста цен и заработной платы, либо из-за того, что эти дешевые производственные ресурсы точно также могут использовать (или перекупить) ваши конкуренты. Иными словами, преимущества низкого порядка – это преимущества с малой устойчивостью, неспособные обеспечить преимущества над конкурентами надолго.

К преимуществам высокого порядка принято относить: уникальную продукцию; уникальную технологию и специалистов; хорошую репутацию фирмы (это особенно ценное конкурентное преимущество). Если конкурентное преимущество достигнуто за счет выпуска на рынок уникальной продукции, основанной на собственных конструкторских разработках, то для уничтожения такого преимущества конкурентам надо либо разработать аналогичную продукцию, либо придумать что-то лучшее, либо заполучить эти секреты с наименьшими затратами. Все эти пути требуют больших затрат, усилий и времени у конкурента. Это означает, что на некоторое время фирма оказывается в лидирующем и недосыгаемом положении – т.е. она устойчиво конкурентоспособна.

Конкурентные преимущества должны быть:

- значимыми, т.е. заметно выделяться на фоне конкурентов;
- видимыми, т.е. различимыми покупателями;
- значимыми для потребителя, т.е. приносить ему ощущаемую выгоду;
- устойчивыми, т.е. сохранять свою значимость в условиях изменений среды, невозпроизводимыми конкурентами;
- уникальными, т.е. предоставляемую выгоду нельзя получить у других производителей товара;
- прибыльными для компании, т.е. объемы производства, структура затрат и рыночные цены на предлагаемый товар позволяют успешно работать в выбранной сфере деятельности и получать достаточную прибыль.

Конкурентное преимущество фирмы не всегда очевидно. На практике отличия между фирмой и ее конкурентами, которые выбираются для оценки преимуществ или недостатков, могут быть очень субъективными в зависимости от того, чему руководство придает значение — внутрифирменным факторам, клиентам или конкурентам. При формировании конкурентного преимущества возможны варианты:

- концентрация на конкурентах, базирующаяся на сравнении фирмы с ее ближайшими конкурентами (рыночная среда в этом случае характеризуется значительной силой конкуренции);

– ориентация на клиентов и на удовлетворение их потребностей, когда менеджеры полагаются главным образом на мнения клиентов о том, как фирма выглядит в сравнении с конкурентами;

– ориентация на рыночную перспективу, когда уделяется внимание как потребителям, так и конкурентам.

Для того чтобы какой-либо фактор был не просто конкурентным, а решающим преимуществом, необходимо, чтобы он имел ключевое значение при удовлетворении потребности и одновременно базировался на уникальности бизнеса фирмы. Значение имеет как базовое качество, так и уникальность товара.

Факторы, определяющие конкурентные преимущества компании как сложной, многофункциональной, открытой, иерархической социально-экономической системы, многочисленны и разнообразны по источникам и характеру своего проявления. Зачастую выделяют следующие пять групп факторов конкурентных преимуществ: ресурсные, технологические, инновационные, глобальные, культурные. Приведенный состав факторов конкурентных преимуществ может быть дополнен организационно-структурными факторами, на которые в свое время обращал внимание Й. Шумпетер. [6].

К ним относится большое число факторов, способствующих получению синергетического эффекта за счет:

- реструктуризации деятельности компании путем продажи мало-рентабельных и неперспективных бизнес-единиц;
- упрощения производственной системы;
- слияния и поглощения в стратегически перспективных отраслях;
- глобализации хозяйственных операций.

Источники фактора могут быть.

1) Экономические:

– внутриорганизационные: эффект масштаба, эффект опыта, экономический потенциал, возможность изыскания и эффективное использование финансовых средств и другие деловые способности.

– рыночные: хорошее экономическое состояние рынка (благоприятная динамика цен, высокая отраслевая норма прибыли и др.). растущий спрос (благоприятная динамика емкости рынка, отсутствие товаров-заменителей, демографические изменения и др.).

2) Стимулирующая политика правительства (инвестиционная, кредитная, налоговая, а также представляемые льготы и привилегии)

3) Структурные:

– регрессивная (стремление получить во владение или поставить под жесткий контроль поставщиков);

– прогрессивная (внедрение в систему распределения продукции);

– горизонтальная (объединение или усиление взаимодействия предприятий, выпускающих однородную продукцию).

4) Научно-технические и технологические:

- высокий уровень развития прикладной науки и техники в отрасли;
- особенности технологии производства продукции;
- технические параметры продукции;
- технические характеристики используемого оборудования.

5) Информационные. Наличие банка данных о:

- рынке;
- продавцах;
- покупателях;
- конкурентах;
- нормативно-правовых актах органов власти;
- инфраструктуре рынка.

6) Географические. Выгодное географическое расположение предприятия.

7) Нематериальные. Репутационные активы: название компании, ее торговые марки, отношения с потребителями, поставщиками, государством и обществом.

8) Инфраструктурные. Состояние и развитие средств коммуникации (связи, транспорта).

Наряду с отмеченными факторами следует отметить также роль и значение социально-культурных и идеологических факторов. Так опыт японского управления подтверждает важность влияния на успешную деятельность компаний особенностей психологии работников, этики, поведенческих аспектов, патриотизма по отношению к своему предприятию, порядка принятия решений и т.п. Нельзя не отметить и роль первого руководителя и его команды в той части, что в организационном поведении называется «потребностью в достижении успеха», Руководитель с большой потребностью в успехе будет ставить перед собой и коллективом крупные цели, упорно работать над их достижением и использовать для этого весь свой опыт и способности. Знания, способности, навыки руководителя и специалистов выступают сегодня как важный инструмент конкурентной борьбы.

Конкурентные преимущества имеют иерархию и могут относиться:

- к товару;
- к функциональной сфере деятельности (исследованиям, производству, менеджменту и др.);
- к предприятию, отрасли, экономике страны, обществу в целом.

Конкурентные преимущества компании могут быть:

1) по времени действия:

- краткосрочные;
- долгосрочные;

2) по возможности имитации:

- имитируемые;
- уникальные.

Под влиянием изменчивости факторов внешней среды конкурентные преимущества компании могут уменьшаться или вовсе исчезать. Основными причинами утраты конкурентных преимуществ являются:

- 1) ухудшение факторных условий (увеличение издержек производства, снижение образовательного и квалификационного уровня кадров и др.);
- 2) снижение инвестиционной привлекательности компании и ее инновационного потенциала (вследствие откладывания организационных изменений из-за нежелания сокращать текущие доходы и вкладывать средства «в свое будущее»);
- 3) снижение способности к адаптации (бюрократизация, использование морально устаревшего оборудования, длительные сроки создания новой продукции и др.);
- 4) ослабление конкуренции на рынке (вследствие усиления монополизма, действий правительства по введению высоких пошлин на ввозимые товары и др.);
- 5) низкие доходы основных групп населения страны, приводящие к снижению требовательности к качеству покупаемых товаров и их разнообразию (ассортименту).

Формирование и реализация конкурентных преимуществ является важной характеристикой, которая не останется без внимания потребителей. Ведь фирма старается быть лучшей, конкурируя на рынке, и пытается завоевать большее число потребителей, используя для этого все имеющиеся у организации конкурентные преимущества.

Выигрывает не тот, кто предложит сегодня более дешевый, качественный и лучший товар потребителю, а тот, кто предложит сегодня потребителю то, в чем у него возникнет потребность завтра. Современный маркетинг связан с ориентацией на потребности будущего.

При этом, очевидно, что конкретные стратегии управления потребностями своего покупателя могут быть совершенно разными - от увеличения объема сбыта существующего продукта на старом рынке с помощью роста интенсивности потребления за счет агрессивной рыночной политики, до создания и производства нового продукта и формирования нового образа жизни потребителя, соответствующего потреблению этого продукта.

Маркетинг как философия управления заключается в том, чтобы принимать такие управленческие решения по развитию бизнеса, производству товаров, экономике предприятия, которые ориентированы на сохранение у предприятия имеющихся и формирование новых долгосрочных конкурентных преимуществ.

Использование концепции цепочек ценностей и других инструментов стратегического анализа издержек для определения конкурентоспособности

компании необходимо, но недостаточно. Более глубокая оценка проводится в отношении конкурентной силы и конкурентной позиции компании.

Оценка конкурентной позиции с помощью количественной оценки. Наиболее многообещающий способ определения того, насколько крепко фирма удерживает конкурентную позицию, – это количественная оценка по сравнению с соперниками каждого из ключевых факторов успеха и каждого существенного индикатора конкурентной силы. В процессе анализа отрасли и конкурентного анализа выявляются ключевые факторы успеха и конкурентные критерии, которые и делят участников рынка на лидеров и аутсайдеров. Исследование конкурентов и их сравнительная оценка являются основной для определения преимуществ и возможностей основных соперников.

Первым шагом является составление списка ключевых факторов успеха в данной отрасли и важнейших показателей их конкурентных преимуществ или недостатков (обычно достаточно 6–10 показателей).

На втором шаге проводится оценка фирмы и ее конкурентов по каждому показателю. При этом предпочтительнее использовать шкалу от 1 до 10, но можно пользоваться оценками сильнее (+), слабее (–) и примерно одинаково (=), если информации недостаточно и количественная оценка является субъективной (обманчиво точной).

Третий шаг представляет собой суммирование оценок сильных сторон каждого из соперников и расчет итоговых показателей их конкурентной силы.

Четвертый шаг – выводы о масштабах и степени конкурентного преимущества или недостатка и определение тех сфер, где позиция фирмы сильнее или слабее. Компания, имеющая наиболее высокую оценку по данному фактору, имеет конкурентное преимущество. Размер этого преимущества отражается разницей между оценкой компании и оценками ее конкурентов.

Суммирование оценок компании по всем факторам дает общую оценку. Чем выше общая оценка компании, тем прочнее ее конкурентное положение. Чем больше разрыв между общей оценкой компании и общими оценками конкурентов, тем больше конкурентное преимущество компании [1].

Приведенная система оценки конкурентной позиции фирмы позволяет сделать полезные выводы о положении компании по сравнению с ее конкурентами. Оценки показывают положение компании в сравнении с конкурентами по каждому фактору, выявляя, таким образом, где она сильна и где слаба, и по отношению к кому.

Знание слабых и сильных сторон компании необходимо для выработки стратегии, способной улучшить ее положение по отношению к конкурентам в долгосрочной перспективе. В целом же фирма должна стараться превратить свои сильные конкурентные стороны в конкурентные преимущества и принимать стратегические решения, способные защитить ее от конкурентных недостатков.

Один из инструментов оценки конкурентной позиции фирмы по

сравнению с конкурентами в отрасли – это разработка карты стратегических групп. Этот аналитический прием связывает анализ отрасли в целом и оценку положения каждой фирмы в отдельности.

Стратегическая группа состоит из соперничающих фирм с одинаковым стилем конкурентных активностей и одинаковыми позициями на рынке [3].

Чем ближе расположены различные стратегические группы, тем сильнее их конкурентное соперничество. Существенным является изучение поведения ближайших конкурентов. Что делают, и что собираются делать конкуренты – лучший ориентир для стратегических действий собственной компании, иначе она принуждена все время находиться в защитной позиции.

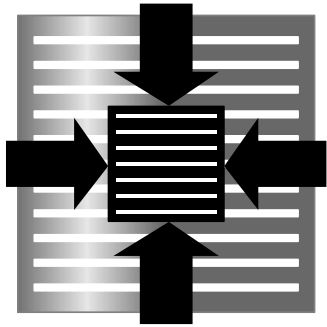
Четкое формулирование, определение, реализация конкурентных преимуществ, всесторонний анализ факторов, на них влияющих обеспечит конкурентоспособность фирме на рынке.

Выводы. Исследования показали, что эффективное управление фирмой непременно требует от руководителей стратегического мышления и умения разрабатывать конкурентные преимущества фирмы. Сегодняшним менеджерам приходится думать стратегически о положении конкурентоспособности фирмы, в котором находится компания, и о влиянии, которое на неё оказываются меняющиеся условия. Они вынуждены анализировать внешнюю среду достаточно тщательно, чтобы знать, когда вносить изменения в стратегию конкурентоспособности фирмы. Они должны быть достаточно хорошо знакомы с деятельностью компании, чтобы знать, какие изменения вносить в развитие конкурентоспособности. Другими словами, повышение конкурентных преимуществ компании является фундаментом общего подхода к управлению всей компанией.

Список литературы: 1. Анисимова О. С., Еремина Б. Л. Управление конкурентоспособностью фирмы. – М.: Юнити-Дана, 2002. – 422 с. 2. Андреева А. С., Бондарев А. В. Стратегический менеджмент. – СПб.: Феникс, 2005. – 580 с. 3. Бабанский Ю. К. Конкурентоспособность предприятия. – СПб.: Феникс, 2002. – 640 с. 4. Бондаренко Л. А. Система стратегического менеджмента. Киев: ТнК, 2002. – 180 с. 5. Богомолова Л. В. Эффективная конкурентная стратегия предприятия. – СПб.: Феникс, 2003. – 605 с. 6. Галагузова М. А. Конкурентный анализ: технология, инструменты, организация // Мир ПК. – 2006. – № 7. – С. 3–8.

Bibliography (transliterated): 1. Anysymova, O. S., and B. L. Eremyna. *Upravlenye konkurentosposobnost'yu firmy*. Moscow: Yunyty-Dana, 2002. Print. 2. Andreeva, A. S., and A. V. Bondarev. *Stratehicheskyu menedzhment*. Saint Petersburg: Fenyks, 2005. Print. 3. Babanskyu, Yu. K. *Konkurentosposobnost' predpryyatyua*. Saint Petersburg: Fenyks, 2002. Print. 4. Bondarenko, L. A. *Systema stratehicheskoho menedzhmenta*. Kyiv: TnK, 2002. Print. 5. Bohomolova, L. V. *Effektyvnaya konkurentnaya stratehyia predpryyatyua*. – Saint Peterburg: Fenyks, 2003. Print. 6. Halahuzova, M. A. "Konkurentnyy analyz: tekhnolohyya, ynstrumenty, orhanyzatsyya." *Myr PK*. No. 7 (2006): 3–8. Print.

Надійшла (received) 09.06.2015.

РЕФЕРАТИ

РЕФЕРАТИ

УДК.347.9

Деякі аспекти проблем третейських судів / О. В. Гасвая // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХП», 2015. – № 28 (1137). – С. 24–29. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті розкривається розуміння інституту третейського судочинства. Наведено історичні факти виникнення третейських та громадських судів. Обґрунтовуються причини виникнення третейських судів на Україні. Аналізується виконання рішень третейських судів, участь у цьому процесі органів державної влади. Акцентується увага на тому, що примусове виконання рішень третейських судів перебуває поза межами третейського розгляду спорів, є завданням компетентних судів і державної виконавчої служби.

Ключові слова: третейський суд, арбітраж, судочинство, суперечка, третейський розгляд, суспільна влада, державний примус.

УДК.347.9

Правовий нігілізм в сучасній Україні / М. О. Семко // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХП», 2015. – № 28 (1137). – С. 30–34. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті, яка є логічним продовженням дослідження, розпочатого в 2011 році, розглядається суть правового нігілізму як негативного громадського явища, а також, разом з аналізом причин його зростання, зроблений акцент на можливих шляхах подолання вказаного негативного явища. Цим обумовлена мета справжнього дослідження – пошук нових шляхів подолання правового нігілізму, особливо в молодіжному середовищі. Аналізуючи причини нігілізму, автор розкриває доступні шляхи його подолання.

Ключові слова: правова культура суспільства, правовий нігілізм, держава, особа.

УДК 81,44

Місце мовознавства у науці / Д. Ю. Морозова, А. В. Сергієва // Вісник НТУ «ХП». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХП», 2015. – № 28 (1137). – С. 35–38. – Бібліогр. : 6 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті розкривається роль та місце мовознавства у сучасному світі та у науці. Розглянуто декілька наук та їх зв'язок з мовознавством. Стрімкий науково-технічний розвиток, який став особливо помітним у другій половині ХХ ст., зумовив зв'язок мовознавства з різними науками. Сьогодні мовознавство тісно пов'язане з технічними,

гуманітарними науками, є частиною, або й основою різноманітних наукових знань. З'ясовано, що мовознавство стало першою наукою гуманітарного циклу, що використовує математичні засоби для запису своїх понять.

Ключові слова: мовознавство, зв'язки, наука, науково-технічний розвиток, лінгвістика.

УДК 572.925(477) «04/19» – 044.16:340.157

До питання розвитку української культури / Е. В. Левченко, О. Г. Махоніна // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 38–42. – Бібліогр. : 4 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті досліджується розвиток духовної культури українського суспільства у різноманітних сферах. Зокрема представлені такі напрямки розвитку як: релігія література, образотворче мистецтво, архітектура та інші. Окрему увагу присвячено питанню про національну мову. Також дослідження охоплює виявлення історичних чинників, що обумовили формування духовної спадщини нашого народу. Вивчаються здобутки та проблеми української духовної культури в умовах трансформації на сучасному етапі.

Ключові слова: духовна культура, суспільство, мистецтво, релігія, національний, мова.

УДК 323.329

Становлення нових інтелектуальних еліт: інтелігенція, культуральність чи культуртрегерство / Н. В. Фрадкіна // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 43–47. – Бібліогр. : 9 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті розмірковується про роль інтелігента у постмодерній культурі. Аналізуються різнобічні підходи що до діяльності інтелектуалів у сучасному техногенному суспільстві, яке трансформує їх головну соціальну функцію, в результаті чого презентуються їх нові замітники. Підкреслюється негативний вплив масової культури, що значно змінює установки і цінності інтелектуала у старому значенні цього слова. Наголошується на етичній складовій визначення інтелігенції, яка в сучасній культурі набуває нового сенсу і змісту.

Ключові слова: інтелігенція, постмодерна культура, нанотехнології, інформаційне суспільство, відповідальність, ціннісні орієнтири.

УДК 069.01+069.62 (410)(477)

Взаємодія між музеєм і відвідувачем: британський досвід для розвитку музейної справи в Україні / В. В. Маліков // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 48–55. – Бібліогр. : 17 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті досліджуються основні принципи, форми і засоби взаємодії між музеєм і відвідувачем в сучасній Великій Британії. Автор проводить аналіз теоретичних настанов і практичної діяльності британських музеїв для виявлення такого досвіду, котрий буде можливо і корисно застосувати в українських реаліях. Відкритість і рівність у доступі до музею для всіх категорій відвідувачів з найрізноманітнішими потребами, антропоцентризм, формування відносин співпраці з відвідувачем і партнерства з місцевими громадами і соціальними організаціями мають стати фундаментальними принципами роботи сучасного музею.

Ключові слова: музей, музеєзнавство, відвідувач, досвід, виставка, співробітники музею, співпраця, партнерство.

УДК 37.015

Ділова гра «Модель ООН» як ефективна форма громадянського виховання молоді / О.В.Кузьменко, Н. Б. Решетняк // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 56–64. – Бібліогр. : 5 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті викладено методику організації і проведення молодіжних конференцій «Модель ООН». Характеризуються дидактичні та виховні можливості зазначеної форми пізнавальної діяльності студентів і старшокласників. Обґрунтовується доцільність її використання у вищих і середніх навчальних закладах України. Аналізуються дидактичні та методичні аспекти формування у студентів і школярів вмінь самостійно оцінювати глобальні тенденції розвитку світового співтовариства, визначати шляхи розв'язання актуальних проблем сучасності. Узагальнюється досвід проведення конференцій МООН в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: методика формування, конференція «Модель ООН», навички критичного мислення, дослідницькі вміння, свідомий громадянин.

УДК 1(091).177.9

Теоретико-методологічні засади пенітенціарної філософії / Н. О. Шанідзе // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 65–71. – Бібліогр. : 6 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті висвітлені актуальні питання щодо становлення та розвитку пенітенціарної філософії в Україні і світі. Визначається теоретичне підґрунтя та історико-філософська база розвитку пенітенціарної ідеї та її філософське значення для розвитку суспільства та особистості. Особлива увага приділяється філософським вченням про мораль, право, справедливість та злочин, як головним категоріям та поняттям, на яких повинна ґрунтуватися пенітенціарна філософія.

Ключові слова: пенітенціарна філософія, право, мораль, свобода, природні закони.

УДК130.2:53

Фізика як елемент культури / Я. В. Тарароев // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 71–79. – Бібліогр. : 16 назв. – ISSN 2227-6809.

У роботі розглядається проблема фізичного знання з точки зору культурологі. Вказано, що культура є система символів, як матеріальних, так і духовних. Система цих символів розвивається і вдосконалюється, пройшовши три «культурних революцій»: неолітичну, урбаністичну і індустріальну. Показано, що фізика, як наукова дисципліна так само являє собою систему символів. В якості матеріальних символів можна розглядати емпіричну складову фізичного знання, як духовних - теоретичну. Їх єдність, що склалося в результаті розвитку науково-технічного прогресу та індустріальної революції робить фізику повноцінним елементом людської культури.

Ключові слова: культура, символ, неолітична революція, міська революція, індустріальна революція, фізика, емпіричне, теоретичне, науково-технічний прогрес.

УДК 572.925(477)«18/19»-057.16:340.141

Інноваційний менеджмент, його розвиток та вплив на економіку України / М. О. Бірюк // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 80–85. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

Будь-яка інноваційна діяльність взагалі є складним процесом трансформації нових ідей та знань в об'єкт економічних відносин. Особливого значення в системі новітніх технологій набуває механізм управління створенням і впровадженням інновацій на ринку, тобто інноваційний менеджмент. Оскільки інновація торкається всіх сфер господарської діяльності, то з розвитком національної економіки він стає найбільш ефективним методом механізму ринкового господарювання.

Ключові слова: інновація, інноваційний менеджмент, інноваційна діяльність, новітні технології, інноваційні процеси, управління інноваційними процесами.

УДК 658.152:005

Методи прогнозування в інноваційній діяльності / Я. К. Гаєвська, К. М. Друца, Л. В. Поврозіна // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 85–90. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті розглядаються сутність, роль і значення прогнозу та прогнозування, дається класифікація і мотивація методів прогнозування, що використовуються в інноваційному менеджменті. Проведено обґрунтування перспектив техніко-технологічного, інтелектуального, інфраструктурного забезпечення, визначення ринкових та інноваційних можливостей підприємств на основі врахування тенденції інноваційно-трансформаційних змін.

Ключові слова: інноваційний продукт, інноваційна діяльність, інновація, прогнозування, планування, метод.

УДК 658.56:338

Сучасні підходи в управлінні позиціонуванням інноваційної продукції / Я. К. Гаєвська, К. М. Друца, Л. В. Поврозіна // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 91–95. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті розкривається роль сучасних підходів в управлінні позиціонуванням інноваційної продукції. Вивчені механізми позиціонування інноваційних продуктів. Розглянуто причини, що перешкоджають реалізації науково-технічної продукції. Виявлено основні принципи розробки інноваційного продукту, які є хорошим початком правильного позиціонування. Проведено аналіз позиціонування продуктів найбільш успішних інноваційних фірм. Вказані критерії сучасного інноваційного продукту. Відображені сучасні риси стратегічного позиціонування.

Ключові слова: інноваційний продукт, маркетинг, інновація, позиціонування, ринкова діяльність, конкурентоспроможність.

УДК339.138

Контролінг збутової діяльності підприємства / О. А. Матросова, В. А. Міщенко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 96–100. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті проаналізовані теоретичні та методичні бази контролінгу, системи показників та застосування їх на практиці, розглянуто структуру збут-контролінгу. У результаті проведеного аналізу, виявлено, що контролінг – це система управління майбутнім для забезпечення тривалого існування фірми і її структурних одиниць. Виявлено,

що впровадження на підприємстві системи контролінгу дозволяє підвищити ефективність всього процесу управління його економічною діяльністю.

Ключові слова: контролінг, збут, підприємство, збутова діяльність ефективність управління.

УДК339.138

Контролінг, його сутність та економічне значення / О. А. Матросова, В. А. Міщенко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 100–103. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті проаналізовані теоретичні та методичні бази контролінгу. Вивчено визначення сутності контролінгу, місце в економіці підприємства та еволюція розвитку. Розкрито роль і місце контролінгу в управлінні підприємством. У результаті проведеного аналізу, виявлено, контролінг як система спрямованих дій, пов'язаних удосконаленням планування, інформаційного супроводу та контролю й регулювання, є методичним інструментом управління фінансовими результатами підприємства.

Ключові слова: контролінг, підприємство, управління підприємством, фінанси.

УДК 658.152

Інвестиційна привабливість машинобудівних підприємств для іноземних інвесторів / І. В. Тютюнник, В. А. Міщенко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 104–108. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті досліджуються проблеми формування інвестиційної привабливості машинобудівної галузі України. Проведений аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій у машинобудівну промисловість. Наведені найбільш важливі проблеми фінансового стану машинобудування та можливі напрями розвитку галузі. Запропоновані заходи для вирішення певних питань з підвищення інвестиційної привабливості галузі. Наведені перспективи розвитку машинобудівної галузі України.

Ключові слова: інвестиційна привабливість, машинобудування, інвестиційні ризики, іноземні інвестори, фінансовий стан.

УДК 658:338.363

Аналіз сучасного стану машинобудівної галузі України / І. В. Тютюнник, В. А. Міщенко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 109–113. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті пропонується аналіз вітчизняного машинобудівного комплексу України у 2011–2013 роках. Проведено аналіз обсягу виробництва машинобудування. Розглянуто динаміку інвестицій в основний капітал машинобудівельної галузі України. Зазначені сильні та слабкі сторони машинобудівельної галузі України. Виявлено найбільш важливі проблеми сучасного стану машинобудування та визначено можливі перспективи розвитку галузі. На основі проведеного аналізу наведено основні сучасні характеристики машинобудівельної галузі України.

Ключові слова: промисловість, машинобудування, виробництво, інвестиції, імпорт, експорт, основний капітал.

УДК 338.24

Чинники формування конкурентоспроможності підприємств-виробників будівельних матеріалів / О. Ю. Слюсаренко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 114–117. – Бібліогр. : 5 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті розглянуті проблеми розвитку галузі будівельних матеріалів, надається коротка характеристика сучасного стану вітчизняного будівельного комплексу, визначені головні чинники конкурентоспроможності підприємств-виробників будівельних матеріалів від яких залежить розвиток підприємств даної галузі, також запропоновані показники для оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства-виробника будівельних матеріалів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, виробництво будівельних матеріалів, чинники конкурентоспроможності.

УДК 339.13

Проблеми розвитку промисловості будівельних матеріалів і шляхи їх подолання / О. Ю. Слюсаренко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 118–122. – Бібліогр. : 10 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті надається характеристика особливостей функціонування галузі будівельних матеріалів, розглядаються чинники, що впливають на функціонування промисловості будівельних матеріалів в Україні, визначаються проблеми, які раніше не знайшли рішення і на даний час заважають динамічному розвитку даної галузі, та пропонуються шляхи подолання проблем, що були виявлені, як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства.

Ключові слова: промисловість будівельних матеріалів, будівельна продукція, конкурентоспроможність.

УДК 339.138.659.1

Використання інтернет-маркетингу з метою просування продукції та послуг / М. О. Власов // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 122–126. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті досліджується використання інтернет-маркетингу на підприємствах у сучасних умовах економіки України. Проаналізовані особливості використання інструментів сучасного інтернет-маркетингу в залежності від сфери його використання. Досліджена динаміка використання Інтернету споживачами товарів та послуг. Охарактеризовані основні найбільш поширені інструменти інтернет-маркетингу. Наведені недоліки і переваги різних інструментів інтернет-маркетингу.

Ключові слова: інтернет-маркетинг, інструменти інтернет-маркетингу, маркетинг-мікс, сайт, банер, блог.

УДК 65.012

Визначення основних підходів до формування стратегії патентування інноваційних об'єктів на підприємстві / Я. А. Канівець, Ю. О. Задорожна, Д. А. Хопшаносова // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 126–132. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті досліджено особливості прийняття управлінських рішень при визначенні обсягів наданої правової охорони на об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ), проаналі-

зовано проблеми вдосконалення методів управління формуванням портфеля об'єктів інтелектуальної власності підприємства, виділено складові процесу формування портфеля інноваційних об'єктів на підприємстві, наведено процес систематизації інтелектуальних продуктів та запропоновано класифікацію основних факторів при розгляді в якості альтернативи охорони ОІВ.

Ключові слова: стратегія, інтелектуальна власність, патент, комерційний потенціал, інноваційний об'єкт, портфель патентів.

УДК 658.5.11

Теоретичні аспекти конкурентних переваг у стратегічному менеджменті / М. П. Горбунов, К. Ю. Колонтаєвська // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 133–140. – Бібліогр. : 6 назв. – ISSN 2227-6809.

В умовах ринкової економіки конкурентні переваги лежать в основі забезпечення конкурентоспроможності промислового підприємства. Саме від того, наскільки тривалими і стійкими є конкурентні переваги, наскільки довго підприємство здатне зберігати і забезпечувати захист наявних у нього конкурентних переваг, наскільки швидко і ефективно підприємство здатне генерувати нові конкурентні переваги, залежить його стратегічна стійкість і міцність конкурентного становища. Ринкова економіка характеризується зростаючою конкуренцією й тільки підприємства, які мають ефективні та стійкі конкурентні переваги, можуть досягати вигідних конкурентних позицій.

Ключові слова: конкурентні переваги, конкурентоздатність, ринкова перспектива, конкурентна позиція, конкуренція.

РЕФЕРАТЫ

УДК.347.9

Некоторые аспекты проблем третейских судов / А. В. Гаевая // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 24–29. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье раскрывается понимание института третейского судопроизводства. Приведены исторические факты возникновения третейских и общественных судов. Обосновываются причины возникновения третейских судов в Украине. Анализируется исполнение решений третейских судов, участие в этом процессе органов государственной власти. Акцентируется внимание на том, что принудительное исполнение решений третейских судов находится вне пределов третейского рассмотрения споров, а является заданием компетентных судов и государственной исполнительной службы.

Ключевые слова: третейский суд, судопроизводство, спор, третейское разбирательство, общественная власть, государственное принуждение.

УДК.347.9

Правовой нигилизм в современной Украине / М. А. Семко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 30–34. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье, которая является логическим продолжением исследования, начатого в 2011 году, рассматривается сущность правового нигилизма как отрицательного общественного явления, а также, наряду с анализом причин его роста, сделан акцент на возможных путях преодоления указанного негативного явления. Этим обусловлена цель настоящего исследования – поиск новых путей преодоления правового нигилизма, особенно в молодежной среде.

Ключевые слова: правовая культура общества, правовой нигилизм, государство, личность.

УДК 81,44

Место языкознания в науке / Д. Ю. Морозова, А. В. Сергеева // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 35–38. – Бібліогр. : 6 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье раскрывается роль и место языкознания в современном мире и в науке. Рассмотрены несколько наук и их связь с языкознанием. Стремительное научно-техническое развитие, которое стало особенно заметным во второй половине XX в., обусловило связь языкознания с различными науками. Сегодня языкознание тесно связано с техническими, гуманитарными науками, является частью или основой различных научных знаний. Выяснено, что языкознание стало первой наукой гуманитарного цикла, которое использует математические средства для записи своих понятий.

Ключевые слова: языкознание, связи, наука, научно-техническое развитие, лингвистика.

УДК 572.925(477) «04/19» – 044.16:340.157

К вопросу развития украинской культуры / Е. В. Левченко, А. Г. Махонина // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 38–42. – Бібліогр. : 4 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье рассмотрено развитие духовной культуры украинского общества в различных сферах. А именно представлены такие направления как: религия, литература, художественное искусство, архитектура и другие. Отдельное внимание получил вопрос национального языка. Также определенное внимание уделено изучению исторических факторов, которые обусловили формирование духовного наследия нашего народа. Изучаются достижения и проблемы украинской духовной культуры в условиях трансформации на современном этапе.

Ключевые слова: духовная культура, общество, искусство, религия, национальный язык.

УДК 323.329

Становление новых интеллектуальных элит: интеллигенция, культуральность или культуртрегерство / Н. В. Фрадкина // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 43–47. – Бібліогр. : 9 назв. – ISSN 2227-6809.

Автор статьи размышляет о роли интеллигента в постмодерной культуре. Анализируются разносторонние подходы касающиеся деятельности интеллектуалов в современном техногенном обществе, которое трансформирует их главную социальную функцию, в результате чего представляются их новые заменители. Подчеркивается негативное влияние массовой культуры, что меняет установки и ценности интеллектуала в старом смысле это-

го слова. Делается акцент на этической составляющей определения интеллигенции, которая в современной культуре приобретает новый смысл и содержание.

Ключевые слова: интеллигенция, постмодерная культура, нанотехнологии, информационное общество, ответственность, ценностные ориентиры.

УДК 069.01+069.62 (410)(477)

Взаимодействие между музеем и посетителем: британский опыт для развития музейного дела в Украине / В. В. Маликов // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 48–55. – Бібліогр. : 17 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье исследуются основные принципы, формы и средства взаимодействия между музеем и посетителем в современной Великобритании. Автор проводит анализ теоретических положений и практической деятельности британских музеев для выявления такого опыта, который будет возможно и полезно применить в украинских реалиях. Открытость и равенство в доступе в музей для всех категорий посетителей с самыми разнообразными потребностями, антропоцентризм, формирование отношений сотрудничества с посетителем и партнерства с местными общинами и социальными организациями должны стать базовыми принципами работы современного музея.

Ключевые слова: музей, музееведение, посетитель, опыт, выставка, сотрудники музея, сотрудничество, партнерство.

УДК 37.015

Деловая игра «Модель ООН» как эффективная форма гражданского воспитания молодёжи / А. В. Кузьменко, Н. Б. Решетняк // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 56–64. – Бібліогр. : 5 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье изложена методика организации и проведения молодежных конференций «Модель ООН». Характеризуются дидактические и воспитательные возможности указанной формы познавательной деятельности студентов и старшеклассников. Обосновывается целесообразность ее использования в высших и средних учебных заведениях Украины. Анализируются дидактические и методические аспекты формирования у студентов и школьников умений самостоятельно оценивать глобальные тенденции развития мирового сообщества, определять пути решения актуальных проблем современности. Обобщается опыт проведения конференций МООН в Украине и зарубежных странах.

Ключевые слова: методика формирования, конференции «Модель ООН», навыки критического мышления, исследовательские умения, сознательный гражданин.

УДК1(091).177.9

Теоретико-методологические основы пенитенциарной философии / Н. А. Шанидзе // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 65–71. – Бібліогр. : 6 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье рассмотрены актуальные вопросы становления и развития пенитенциарной философии в Украине и мире. Определяются теоретические основы и историко-философская база становления пенитенциарной идеи и ее философское значение для развития общества и личности. Особое внимание уделяется философским учениям про мораль, право, справедливость и преступление, как главным категориям и понятиям, на

которых должна основываться пенитенциарная философия.

Ключевые слова: пенитенциарная философия, право, мораль, свобода, естественные законы.

УДК130.2:53

Физика как элемент культуры / Я. В. Тарароев // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 71–79. – Бібліогр. : 16 назв. – ISSN 2227-6809.

В работе рассматривается проблема физического знания с точки зрения культурологии. Указано, что культура есть система символов, как материальных, так и духовных. Система этих символов развивается и совершенствуется, пройдя три «культурных революции»: неолитическую, урбанистическую и индустриальную. Показано, что физика, как научная дисциплина так же представляет собой систему символов. В качестве материальных символов можно рассматривать эмпирическую составляющую физического знания, в качестве духовных – теоретическую. Их единство, сложившееся в результате развития научно-технического прогресса и индустриальной революции делает физику полноценным элементом человеческой культуры.

Ключевые слова: культура, символ, неолитическая революция, городская революция, индустриальная революция, физика, эмпирическое, теоретическое, научно-технический прогресс.

УДК 572.925(477)«18/19»-057.16:340.141

Инновационный менеджмент, его развитие и влияние на экономику Украины / М. О. Бирюк // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 80–85. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

Любая инновационная деятельность вообще является сложным процессом трансформации новых идей и знаний в объект экономических отношений. Особое значение в системе новейших технологий приобретает механизм управления созданием и внедрением инноваций на рынке, то есть инновационный менеджмент. Поскольку инновация касается всех сфер хозяйственной деятельности, то с развитием национальной экономики он становится наиболее эффективным методом механизма рыночного хозяйствования.

Ключевые слова: инновация, инновационный менеджмент, инновационная деятельность, новейшие технологии, инновационные процессы, управление инновационными процессами.

УДК 658.152:005

Методы прогнозирования в инновационной деятельности / Я. К. Гаевская, К. Н. Друца, Л. В. Поврозина // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 85–90. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье рассматриваются сущность, роль и значение прогноза и прогнозирования, дается классификация и мотивация методов прогнозирования, используемых в инновационном менеджменте. Проведено обоснование перспектив технико-технологического, интеллектуального, инфраструктурного обеспечения, определение рыночных и инновационных возможностей предприятий на основе учета тенденции инновационно-трансформационных изменений.

Ключевые слова: инновационный продукт, инновационная деятельность, инновация, прогнозирования, планирования, метод.

УДК 658.56:338

Современные подходы в управлении позиционированием инновационной продукции / Я. К. Гаевская, К. Н. Друца, Л. В. Поврозина // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 91–95. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье раскрывается роль современных подходов в управлении позиционированием инновационной продукции. Изучены механизмы позиционирования инновационных продуктов. Рассмотрены причины, препятствующие реализации научно-технической продукции. Выявлены основные принципы разработки инновационного продукта, которые являются хорошим началом правильного позиционирования. Проведен анализ позиционирования продуктов наиболее успешных инновационных фирм. Указанные критерии современного инновационного продукта. Отражены современные черты стратегического позиционирования.

Ключевые слова: инновационный продукт, маркетинг, инновация, позиционирование, рыночная деятельность, конкурентоспособность.

УДК339.138

Контроллинг сбытовой деятельности предприятия / О. А. Матророва, В. А. Мищенко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 96–100. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье проанализированы теоретические и методические базы контроллинга, системы показателей и применения их на практике, рассмотрена структура сбыт-контроллинга. В результате проведенного анализа, обнаружили, что контроллинг – это система управления будущим для обеспечения длительного существования фирмы и ее структурных единиц. Выявлено, что внедрение на предприятии системы контроллинга позволяет повысить эффективность всего процесса управления его экономической деятельностью.

Ключевые слова: контроллинг, сбыт, предприятие, сбытовая деятельность.

УДК339.138

Контроллинг, его суть и экономическое значение / О. А. Матророва, В. А. Мищенко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 100–103. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье проанализированы теоретические и методические базы контроллинга. Изучено определение сущности контроллинга, место в экономике предприятия и эволюция развития. Раскрыта роль и место контроллинга в управлении предприятием. В результате проведенного анализа, выявлено, контроллинг как система направленных действий, связанных усовершенствованием планирования, информационного сопровождения и контроля и регулирования, является методическим инструментом управления финансовыми результатами предприятия.

Ключевые слова: контроллинг, предприятие, управление предприятием, финансы.

УДК 658.152

Инвестиционная привлекательность машиностроительных предприятий для иностранных инвесторов / И. В. Тютюнник, В. А. Мищенко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 104–108. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье исследуются проблемы формирования инвестиционной привлекательности машиностроительной отрасли Украины. Проведен анализ динамики прямых иностранных инвестиций в машиностроительную промышленность. Приведены наиболее важные проблемы финансового состояния машиностроения и возможные направления развития отрасли. Предложены меры для решения определенных вопросов по повышению инвестиционной привлекательности отрасли. Приведены перспективы развития машиностроительной отрасли Украины.

Ключевые слова: инвестиционная привлекательность, машиностроение, инвестиционные риски.

УДК 658:338.363

Анализ современного состояния машиностроительной отрасли Украины / И. В. Тютюнник, В. А. Мищенко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 109–113. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье предлагается анализ отечественного машиностроительного комплекса Украины в 2011- 2013 годах. Проведен анализ объема производства машиностроения. Рассмотрена динамика инвестиций в основной капитал машиностроительной отрасли Украины. Указаны сильные и слабые стороны машиностроительной отрасли Украины. Выявлены наиболее важные проблемы современного состояния машиностроения и определены возможные перспективы развития отрасли. На основе проведенного анализа приведены основные современные характеристики машиностроительной отрасли Украины.

Ключевые слова: промышленность, машиностроение, производство, инвестиции, импорт, экспорт.

УДК 338.24

Факторы формирования конкурентоспособности предприятий-производителей строительных материалов / О. Ю. Слюсаренко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 114–117. – Бібліогр. : 5 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье рассмотрены проблемы развития отрасли строительных материалов, предоставляется краткая характеристика современного состояния отечественного строительного комплекса, определены главные факторы конкурентоспособности предприятий-производителей строительных материалов, от которых зависит развитие предприятий данной отрасли, также предложены показатели для оценки уровня конкурентоспособности предприятия-производителя строительных материалов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, производство строительных материалов, факторы конкурентоспособности.

УДК 339.13

Проблемы развития промышленности строительных материалов и пути их преодоления / О. Ю. Слюсаренко // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 118–122. – Бібліогр. : 10 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье дается характеристика особенностей функционирования отрасли строительных материалов, рассматриваются факторы, влияющие на функционирование промышленности строительных материалов в Украине, определяются проблемы, которые ранее не нашли решения и в настоящее время мешают динамичному развитию данной отрасли, и предлагаются пути преодоления проблем, которые были выявлены как на уровне государства, так и на уровне отдельного предприятия.

Ключевые слова: промышленность строительных материалов, строительная продукция, конкурентоспособность.

УДК 339.138.659.1

Использование интернет-маркетинга с целью продвижения продукции и услуг / Н. А. Власов // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 122–126. – Бібліогр. : 8 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье исследуется использование интернет-маркетинга на предприятиях в современных условиях экономики Украины. Проанализированы особенности использования инструментов современного интернет-маркетинга в зависимости от сферы его использования. Исследована динамика использования Интернета потребителями товаров и услуг. Охарактеризованы основные распространенные инструменты интернет-маркетинга. Приведены недостатки и преимущества разных инструментов интернет-маркетинга.

Ключевые слова: интернет-маркетинг, инструменты интернет-маркетинга, маркетинг-микс, сайт, банер, блог.

УДК 65.012

Определение основных подходов к формированию стратегии патентования инновационных объектов на предприятии / Я. А. Канивец, Ю. А. Задорожная, Д. А. Хопшаносова // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 126–132. – Бібліогр. : 7 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье исследованы особенности принятия управленческих решений при определении объемов предоставленной правовой охраны на объекты интеллектуальной собственности (ОИС), проанализированы проблемы усовершенствования методов управления формированием портфеля инновационных объектов на предприятии, выделены составляющие процесса формирования портфеля инновационных объектов на предприятии, приведен процесс систематизации интеллектуальных продуктов и предложена классификация основных факторов при рассмотрении в качестве альтернативы охраны ОИС.

Ключевые слова: стратегия, интеллектуальная собственность, патент, коммерческий потенциал, инновационный объект, портфель патентов.

Теоретические аспекты конкурентных преимуществ в стратегическом менеджменте / Н. П. Горбунов, К. Ю. Колонтаевская // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – № 28 (1137). – С. 133–140. – Бібліогр. : 6 назв. – ISSN 2227-6809.

В условиях рыночной экономики конкурентные преимущества находятся в основе обеспечения конкурентоспособности предприятий. Именно от того, насколько длительными и устойчивыми будут конкурентные преимущества, настолько долго предприятие будет способным сохранять и обеспечивать защиту имеющихся у него конкурентных преимуществ, настолько быстро и эффективно предприятие будет способным генерировать новые конкурентные преимущества. Рыночная экономика характеризуется постоянным ростом конкуренции и только предприятие, которое имеет эффективные и устойчивые конкурентные преимущества, может достичь выгодные конкурентные стратегические позиции.

Ключевые слова: конкурентные преимущества, конкурентоспособность, рыночная перспектива, конкурентная позиция, конкуренция.

ABSTRACTS

Some aspects of the issues of arbitration courts / A. B. Gaevaya // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 24–29. – Bibliogr. : 7. – ISSN 2227-6809.

The article deals with the understanding of arbitration proceedings. Given the historical facts of occurrence of arbitration and public courts. Justified by reasons of arbitration courts in Ukraine. We analyze the performance of arbitration decisions, participate in the process of public authorities. Attention is drawn to the fact that the enforcement of arbitral awards is outside the arbitration dispute resolution and is a task of the competent courts and the state executive service. Relevance of the study due to the fact that since the adoption in 2004 Law of Ukraine "On arbitration courts" was not long, however, as the long-awaited legalization in Ukraine arbitration already capable of destroying the institution itself. This trend has become critical and demands immediate attention, because of the advantages and democratic method of resolving disputes justly earned widespread in many jurisdictions economically developed and developing countries alone. Today, following the practice of arbitration in Ukraine, many articles of the Law require changes. Arbitration should not be a tool in the hands of a legally illiterate, unscrupulous people who see in it only a way to improve personal well-being. In the process of getting rid of this kind of arbitration "judges" of the great role of the Ministry of Justice and Arbitration Chamber of Ukraine.

Key words: arbitration, litigation, dispute arbitration, public power, state enforcement.

Legal nihilism in contemporary Ukraine / M. A. Semko // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 30–34. – Bibliogr. : 8. – ISSN 2227-6809.

In the article, that is logical continuation of the research begun in 2011, essence of legal nihilism is examined as the negative public phenomenon, and also, along with the analysis of reasons of his height, an accent is done on the possible ways of overcoming of the indicated negative phenomenon. This is condition the aim of the real research is a

search of new ways of overcoming of legal nihilism, especially in a youth environment. Primary purpose of legal education - to give necessary in life legal knowledge to the man, to teach him to respect and observe laws, other normatively-legal acts, it est to form the high enough level of legal culture, capable considerably to decrease the number of offences. Although, naturally, a great deal depends both on the correct choice of vector of future integration of country and from active position of personality.

Key words: legal culture of society, legal nihilism, state, personality.

Place of linguistics in the science / D. Yu. Morozova, A. V. Sergieva // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 35–38. – Bibliogr. : 6. – ISSN 2227-6809.

The article deals with the role and place of linguistics in the modern world and in science. We consider several sciences and their communications to linguistics. Today scientific and technical development, which was particularly noticeable in the second half of the twentieth century, linguistics predetermined relationship with the various sciences. Today linguistics is closely related to the technical, human sciences is part of basis for various research and knowledge. It was found that linguistics was the first science humanities that uses mathematical tools to record their terminology. Linguistics the data used in various areas of human life, linguistics knowledge used professionals in different branches.

Key words: language, communication, science, technological development, linguistics.

On the issue of Ukrainian culture development / E. V. Levchenko, A. G. Makhonina // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 38–42. – Bibliogr. : 4. – ISSN 2227-6809.

This article is devoted to the problem of personal spiritual culture in global transformation society conditions. It is analyzed the country's spiritual conditions now days. The main ways of spiritual culture formation through philosophical, cultural, linguistic and pedagogic approaches taking into account. Ukrainian people's consciousness are proposed. Problem spiritual new in stat transformation. Doing program reformation, development spiritual of social need a social reflexing and actuality methodical problem spiritual culture person. For about literature, pictures and religious that's all was been in the spiritual culture and faster development in then epoch. The purpose of the given article: analyze the foundations of spiritual culture of society today. All what we can see in present time we haw about our old parents. In this we and formatted our spiritual culture.

Key words: spiritual, culture, social, picture, religion, national language.

The formation of new intellectual elites, intelligentsia, kulturalnost or kulturtreherstvo / N. V. Fradkina // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 43–47. – Bibliogr. : 9. – ISSN 2227-6809.

The article talks about the role of the intellectual in the postmodern culture. The author considers the issue of new challenges for intellectual elite nowadays. Comprehensive approaches that analyze the activities of intellectuals in modern technological society that transforms their main social function, with the result that presented their new replacements. It emphasized the negative impact of mass culture, which greatly changes the attitudes and values of the intellectual in the old sense of the word. There ethical compo-

ment of the definition of the intelligentsia, which in modern culture takes on new meaning and content. The development of new technologies and the information revolution are not removed, and increase as the ethical responsibility of the intelligentsia and its professional competence, which takes an interdisciplinary universal.

Key words: intelligentsia, postmodern culture, Nanotechnology, informational society, responsibility.

The interaction between museum and visitor: British experience for the museum development in Ukraine / V. V. Malikov // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 48–55. – Bibliogr. : 17. – ISSN 2227-6809.

The article deals with the fundamental principles, forms and means of interaction between museum and visitor in Great Britain nowadays. The author analyzes both theoretical guidance and practical achievements of British museums to identify the experience, which will be possible and useful to apply to Ukrainian realities. Openness and equality of access to the museum for all visitors with a variety of needs, anthropocentrism, forming cooperative relationship with a visitor and partnerships with local communities and social organizations have become fundamental principles of the contemporary museum. Although museums remain to be educational in purposes, they need to create a social space for ideas, dialog and active citizenship to inspire people. The significant role of the museum in development of human resources and promotion of well-being for local communities should become a fact.

Key words: museum, museology, visitor, experience, exhibition, museum staff, collaboration, partnership.

"UN model" conferences as effective form of student's civic education / A. B. Kuzmenko, N. B. Reshetnyak // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 56–64. – Bibliogr. : 5. – ISSN 2227-6809.

The paper sets out the methodology of organizing and conducting youth conferences "UN model". Didactic and upbringing possibilities of the indicated form of cognitive activity of students and senior pupils are characterized. The expediency of its use in secondary and higher educational institutions of Ukraine. The didactic and methodical aspects of forming are analysed for students and schoolchildren of abilities independently to estimate global progress of world community trends, determine the ways of actual problems decision. Experience of realization of conferences of UN model is summarized in Ukraine and foreign countries. The article contains experimental data that confirm efficiency of this form of educating and education of young people. Realization of conferences the "UN model" in Ukraine requires to take into account the age-related and individual features of schoolchildren and students.

Key words: forming methodology, "UN model" conferences, critical thinking skills, research skills, conscious citizen.

Theoretical and methodological foundations of the penitentiary philosophy / N. A. Shanidze // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 65–71. – Bibliogr. : 6. – ISSN 2227-6809.

The article deals with current issues of formation and development of the penal philosophy in Ukraine and abroad. Determined by the theoretical foundations and historical-philosophical basis of formation of the penitentiary idea and its philosophical significance for the development of society and the individual. Particular attention is paid to philosophical teachings about morality, law, justice and crime as the main categories and concepts on which to base penitentiary philosophy. There is theoretical and empirical support for the conclusion that the rehabilitation programs that achieve the greatest reductions in recidivism use cognitive-behavioral treatments, target known predictors of crime for change, and intervene mainly with high-risk offenders. The prospects for an evidence-based form of corrections will depend on the view that rehabilitation should be reaffirmed as a central goal of the correctional enterprise.

Key words: penitentiary philosophy, law, morality, freedom, natural laws.

Physics as a culture element / J. V. Tararoev // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 71–79. – Bibliogr. : 16. – ISSN 2227-6809.

This paper considers the problem of physical knowledge from the perspective of cultural studies. Pointed out that culture is a system of symbols, both material and spiritual. The system of these characters being developed and improved, having three "cultural revolution": Neolithic, urban and industrial. It is shown that the physics, as well as a scientific discipline is a system of symbols. As a tangible symbol can be considered an empirical component of physical knowledge, as spiritual – theoretical. Their unity that had developed as a result of the development of scientific and technological progress and industrial revolution makes physics a full part of human culture. Without science, the modern world would lose its very nature and modern society its future. Right from the start, physics forms the core of European scientific development.

Key words: culture, a symbol, the Neolithic revolution, urban revolution, the industrial revolution, physics, empirical, theoretical, scientific and technical progress.

Innovative management, its development and impact on the economy of Ukraine / M. Biruk // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 80–85. – Bibliogr. : 7. – ISSN 2227-6809.

Any innovative activity in general is a complex process of transformation of new ideas and knowledge into an object of economic relations. Ukraine has power innovation potential and power economic base, and because we can go to europium future. Of particular importance in the new technologies takes control mechanism creation and innovation in the market, ie innovation management. Since innovation affects all spheres of economic activity, the development of the national economy it is the most effective method of market management mechanism. The future economic development of Ukraine, the prospect take its rightful place in the European community and the world depend primarily on the use of innovation model of economic development.

Key words: innovation, innovation management, innovative activity, new technologies, innovative processes, management of innovation processes.

Forecasting methods in innovation / Y. K. Gayevska, K. N. Drutsa, L. V. Povrozyna // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 85–90. – Bibliogr. : 7. – ISSN 2227-6809.

The article deals with the nature, role and importance of forecasting and prediction, a classification and motivation forecasting methods used in innovation management. A study prospects of technical and technological, intellectual, infrastructure, identify market opportunities and innovative enterprises based on consideration of trends in innovation and transformational change. Planning innovation activity is an urgent problem today because of its crucial role in the performance and sustainability. Innovative activities aimed at developing or improving products are in essence investment project, which at the beginning cost money returned during the sales. Prediction of the duration of the life cycle of enterprise is an important task, ensuring optimal fundraising for innovation by relatively accurate determination of the desired start time and end innovation. The purpose of this paper is to analyze the methods of forecasting and planning innovation.

Key words: product innovation, innovation, innovation, forecasting, planning method.

Current approaches to manage the positioning of innovative products / Y. K. Gayevska, K. N. Drutsa, L. V. Povrozyna // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 91–95. – Bibliogr. : 7. – ISSN 2227-6809.

The article deals with the role of modern management approaches positioning of innovative products. The mechanism positioning of innovative products. Causes impeding the implementation of scientific and technical products. The basic principles of the development of an innovative product that is a good start proper positioning. An analysis of the most successful product positioning innovative firms. These criteria of modern innovation. Displayed modern features strategic positioning. The novelty and unusual nature of innovative products define the specific methods of promotion and sales. Significant productivity growth in the sphere of material production in countries with developed market economies more due not natural resource and human potential, information and organizational capital corporations, the emergence of new forms of production to meet the needs of the economy. The purpose of this paper is to analyze the positioning process of innovation.

Key words: product innovation, marketing innovation, positioning, market activity, competitiveness.

Controlling sales of the company / O. A. Matrosova, V. A. Mishchenko // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 96–100. – Bibliogr. : 8. – ISSN 2227-6809.

In the article the theoretical and methodological framework controlling system parameters and their application in practice, considered the structure of sales-controlling. The analysis found that controlling - a management system to ensure future long-term existence of the company and its structural units. Implementation controlling system in the company will: achieve good governance, create and evaluate potential divisions, explore ideas competition, perform a comparative analysis of all the data, using innovation, and usually focus on the future. Modern methods of controlling play an important role in the activity. Found that the introduction of the company controlling system improves the efficiency of the whole process management of its economic activity. Sales are means to achieve business objectives and identify the final stage of tastes and preferences of customers.

Key words: controlling, sales, service, marketing activities.

Controlling sales of the company / O. A. Matrosova, V. A. Mishchenko // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 100–103. – Bibliogr. : 8. – ISSN 2227-6809.

In the article the theoretical and methodological framework controlling. Studied defining the essence of controlling in the economy and evolution of enterprise development. The role and place of controlling in enterprise management. The analysis revealed, controlling system as directed actions related to improving the planning, information and control and regulation, is a methodological tool for managing financial results. Found that the introduction of the company controlling system improves the efficiency of the whole process management of its economic activity. Sales are means to achieve business objectives and identify the final stage of tastes and preferences of customers. Controlling plays a very important role in enterprise management system, being one of the most modern and efficient business management, s a separate system, economic essence of which lies in the dynamic process of transformation and integration of existing methods of accounting, analysis, planning, control and coordination of a single system acquisition.

Keywords: controlling, enterprise, enterprise management, finance.

Investment attractiveness of machine-building enterprises for foreign investors / I. V. Tiutiunnyk, V. A. Mishchenko // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 104–108. – Bibliogr. : 8. – ISSN 2227-6809.

The article investigates the problem of investment attractiveness of the engineering industry of Ukraine. The analysis of the dynamics of foreign direct investment in the engineering industry. Analyzed the main problems of foreign investment in the engineering enterprise. Analyzed the main manifestations, causes and conditions of adverse financial condition of the machinery. Are the most important problems of the financial condition of mechanical engineering and the possible directions of development of the industry. Analyzed the risks of long-term investment for foreign investors in the industry. The role of increasing the investment attractiveness of the industry to the economy of the country is defined. Proposed measures to address certain issues on improvement of investment attractiveness of industry. Proposed solutions to the problems of investment attractiveness of the machine-building industry of Ukraine. Given the prospects of development of machine-building industry of Ukraine.

Key words: investment attractiveness, machine-building industry, investment risks.

Analysis of the current state of the engineering industry of Ukraine / I. V. Tiutiunnyk, V. A. Mishchenko // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 109–113. – Bibliogr. : 8. – ISSN 2227-6809.

The article presents an analysis of the domestic machine-building complex of Ukraine in 2011- 2013 on the basis of statistical data, respectively. The current state, the modalities and possible further development prospects of engineering industry are analysed. The analysis of production engineering industry. The dynamics of investments in fixed capital machine-building industry of Ukraine. The most important problems issues of the current state of engineering are studied. Possible prospects developments of the machine-building industry are given. On the basis of this analysis are the main characteristics of modern engineering industry of Ukraine. Strengths and weaknesses of the machine-building industry of Ukraine are given. The need for constant monitoring and development engineering is considered. The major attention is paid prospects of development of machine-building industry of Ukraine.

Key words: industry, engineering, production, investment, import, export.

Factors of formation of competitiveness of manufacturers of building materials / O. Yu. Slyusarenko // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 114–117. – Bibliogr. : 5. – ISSN 2227-6809.

In the article the problems of building materials, provided a brief description of the current state of the domestic construction industry, identified the main factors of competitiveness of manufacturers of building materials that affect the development of enterprises in the industry, as proposed indicators to measure the competitiveness of the manufacturer of building materials. Found that competitiveness depends on the effectiveness of management, and, above all, strategic planning. Evaluation of competitiveness is the basis for developing competitive strategies to create or enhance competitive advantage that will determine the success of the company in the long run. The problem of increasing the competitiveness of domestic producers of building materials is relevant in the present conditions, characterized by a decrease in effective demand and decline in construction. The choice of effective competition policies should be based on a comprehensive evaluation of enterprise competitiveness, taking into account the specifics of the industry.

Key words: competitiveness, production of construction materials, factors of competitiveness, completion policy.

Problems of development of building materials industry and ways of overcoming them / O. Yu. Slyusarenko // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 118–122. – Bibliogr. : 10. – ISSN 2227-6809.

The article provided description of the functioning of building materials, are The article provided description of the functioning of building materials, are considered factors affecting the operation of the building materials industry in Ukraine are determined by the problems that had not found a solution and now hinder the dynamic development of the industry and the ways to overcome problems that have been identified as at the state level and at the level of individual enterprises. In the current economic conditions, building materials industry is a major part of logistics construction, providing growth capital construction and technical progress through the introduction of efficient materials and designs. But there are problems that must be addressed comprehensively - both by creating favorable economic conditions at the national level and by enhancing investment and innovation at the level of individual enterprises, development of partnership and cooperation between enterprises of the industry.

Key words: construction materials, building products, competitiveness.

Use of Internet-marketing to promote products and services / N. A. Vlasov // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 122–126. – Bibliogr. : 8. – ISSN 2227-6809.

The article examines the use of Internet-marketing in enterprises in modern conditions of Ukraine's economy. Peculiarities of using the tools of the modern Internet-marketing, depending on the scope of its use. The dynamics of Internet use by consumers of goods and services. These advantages and disadvantages of different instruments Internet-marketing. Internet marketing is defined as the marketing of products and services over the Internet. It is also known as web marketing, digital marketing, online marketing, Internet advertising or e-marketing. The Internet as a medium has allowed firms and busi-

ness to make themselves more visible to customers by disseminating information at lower costs and reaching global audiences. Companies set virtual models of their business activity as a way to raise awareness and interest in their products or services.

Key words: Internet-marketing, marketing-mix, website, banner, blog.

Identification of the main approaches to the formation of innovative strategy of patenting of objects in the enterprise / Ya. A. Kanivets, Yu. A. Zadorozhnaya, D. A. Hopsha-nosova // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 126–132. – Bibliogr. : 7. – ISSN 2227-6809.

In the article the features of management decision-making while determining the amounts of the grant of legal protection for intellectual property (IP), analyzes the problems of improvement of management practices forming a portfolio of innovative objects at the plant, isolated components of the process of formation of a portfolio of innovative objects in the enterprise, is a process of systematization of innovative products and suggested classification of the major factors while considering as an alternative to the protection of the IP. One of the main factors of competitiveness of the enterprise is its intellectual property. However, possession of it cannot provide a strong competitive position in the market. The aim of the article is to determine the basic methodological approaches to database management of a portfolio of intellectual property on the basis of the chosen strategy of patenting. The recommendations proposed in an article allowing the process to formalize the decision to intellectual products and to ensure consideration of the major factors that can affect the effectiveness of their use in the enterprise.

Key words: strategy, intellectual property, patent, commercial potential, innovative object patent portfolio.

Theoretical aspects of competitive advantages in strategic management / N. Gorbunov, K. Kolontayevska // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2015. – № 28 (1137). – P. 133–140. – Bibliogr. : 6. – ISSN 2227-6809.

Subject of research are theoretical problems, practical and methodological issues of forming competitive advantages. In this paper reveals the essence and role of competitive advantages, analyzed the literary sources to determine the basic methods of analyzing and identifying competitive advantages, substantiated the new model of competitive advantages In the conditions of market economy competitive advantages are the main basis in the company competitiveness. Depending on the fact of how stable and long term those advantages will be the company will be able to keep and provide protection of its competitive advantages and that will reflect on the fact how fast and effective the company will be able to generate new competitive advantages. Market economy has the constant increase of competitiveness and only the company that has effective and competitive advantages can reach profitable competitive strategic positions.

Key words: competitive advantages, competitiveness, market outlook, competitive position, competition.

ПАМ'ЯТІ УЧЕНОГО

29 мая 2015 г. ушел из жизни профессор кафедры этики, эстетики и истории культуры Голозубов Александр Вячеславович

Филолог по образованию, Голозубов А. В. в 1996 г. защитил кандидатскую диссертацию по специальности «философская антропология и философия культуры» и начал свой путь преподавателя в Международном Славянском университете, а с 1997 года перешел на работу в НТУ «ХПИ».

Старший преподаватель, доцент, а с сентября 2011 г. профессор кафедры Александр Вячеславович читал лекции, проводил семинары по культурологии и религиоведению, этике и эстетике, философии и логике. Его занятия всегда получали высокую оценку студентов и коллег.

Член совета кафедр социально-гуманитарных дисциплин НТУ «ХПИ», а также Харьковского историко-филологического (с 1996 г.) и философского (с 2004 г.) обществ, он всегда уделял большое внимание методике преподавания, активно участвовал в подготовке учебников и методических пособий. Свою последнюю работу – раздел в справочник «Украинская культура в именах», посвященную отечественному постмодернизму, он тщательно редактировал, стараясь каждую из статей сложного для студентов текста сделать интересной и краткой.

И все же главной составляющей его педагогического творчества была наука. Он не мыслил своей жизни без участия в научных конференциях, лет-

них школах и университетах. В поездках на научные форумы в Польшу и Венгрию, Италию и Испанию, Австрию и Великобританию, США и Австралию он интересовался историей культуры и системой образования страны, много общался с зарубежными коллегами. Александр Вячеславович был стипендиатом научно-исследовательских программ Эдинбургского, Центрально-европейского университетов, Института исландских исследований, программы академических обменов им. Фулбрайта (США).

Для него ценность бытия всегда была в полноте жизни. А. В. Голозубов прожил всего 44 года. Однако тот, кто работает и мыслит, всегда расширяет границы времени.

*Заведующая кафедрой этики, эстетики
и истории культуры Петутина Е. А.*

Одним з важливих моментів в науковому житті Олександр В'ячеславович вважав міжнародне співтовариство та обмін ідеями. Саме тому він активно приймав участь в міжнародній науковій співпраці – отримував гранти та стипендії. Він намагався долучати до наукової співпраці аспірантів та колег по кафедрі, інформуючи про цікаві заходи з філософії, культурології та релігії за кордоном. Олександр В'ячеславович постійно наголошував на важливості такого роду міжнародного досвіду для науковця, що, звичайно, розширює особистісний світогляд та робить можливим переосмислення власних досліджень з погляду їх не лише вітчизняної актуалізації, а й європейської.

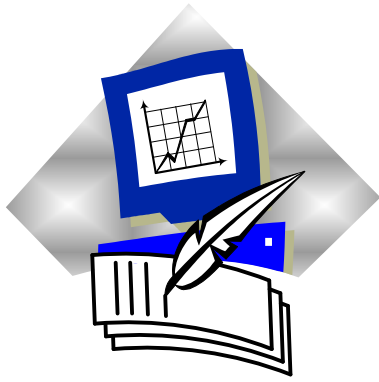
Доцент кафедри Міщенко М. М.

Александр Вячеславович светлый, добрый человек, который всегда притягивал своим позитивным отношением к жизни коллег и студентов. Был хорошим другом, всегда был готов прийти на помощь. Обладая прекрасным чувством юмора, умел посмеяться над собой. Любил жизнь во всех ее проявлениях, много путешествовал, познавая мир. Был прекрасным отцом. С огромным трепетом относился к своим детям Никите и Насте.

Его жизнь оборвалась слишком рано... Но ее с уверенностью можно назвать «жизнью достигшей полноты».

Доцент кафедры Фрадкина Н. В.

Коллектив факультета интегральной подготовки и редакционная коллегия сборника «Актуальные проблемы развития украинского общества» выражают искренние соболезнования родным и близким Александра Вячеславовича Голозубова. Светлая ему память.

ПАМ'ЯТКА АВТОРАМ

Статьи и материалы в сборник научных трудов серии «**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА**», который выпускается как Вестник НТУ «ХПИ», принимаются по следующим рубрикам:

- Летопись: даты, события, личности;
- Право. Государство. Гражданское общество;
- Социально-политические грани украинского общества;
- Духовная культура украинского общества;
- Проблемы воспитания и образования молодежи;
- Философские проблемы науки и техники;
- Интеграция филологии и технических наук;
- Научно-технический прогресс: история и современность;
- Экономические аспекты развития предприятий.

В сборнике также могут быть опубликованы **открытые письма**, адресованные широкому кругу читателей, авторам опубликованных и будущих статей, редакционной коллегии или ее отдельным членам. Кроме того, редакционной коллегией сборника предусмотрена рубрика «**Дискуссия**» для обсуждения наиболее острых вопросов развития украинского общества. На страницах сборника могут быть опубликованы **поздравления** с юбилеями и другими значительными событиями.

Для опубликования статьи в сборнике необходимо подать в редколлегию следующие документы:

1 заявку на публикацию статьи (см. образец), подписанную всеми авторами, с указанием количества страниц, сведений об авторах, контактного телефона, адреса электронной почты;

2 текст статьи на листах белой бумаги формата А4 плотностью 80-90 г/м², напечатанный на лазерном принтере в 1 экземпляре и подписанный всеми авторами;

3 рецензию на статью, подписанную доктором или кандидатом наук (не ниже ученой степени авторов статьи);

4 статья в электронном виде, записанная на CD-R диске или направленная по электронной почте ip_dekanat@ukr.net.

Адрес редколлегии: 61024, г. Харьков, ул. Пушкинская, 79/2, учебный корпус № 5, Факультет интегральной подготовки, к. 409 в, тел. (057)7076396, 7076481.

Статьи должны быть выполнены с использованием редактора Word шрифтом Times New Roman, без нумерации страниц. Переносы допускаются лишь автоматические или «мягкие» (клавиша Ctrl+ «-»). Размер бумаги: А4; ориентация – книжная; зеркальные поля. Верхнее поле – 2,6 см, нижнее – 1,7 см, внутри – 2,2 см, снаружи – 1,7 см, переплёт – 0 см. Расстояние от края до верхнего и нижнего колонтитулов – 1,6 см. Межстрочный интервал по всей статье – одинарный. Объем статьи – не менее 4 страниц. Желательно, чтобы последняя страница была заполнена не менее чем на 75 %.

Заголовок статьи печатается в одну колонку и содержит:

1. Код УДК. Печатается без отступа, шрифт 10 пт, выравнивание по левому краю.

2. Инициалы и фамилии авторов. Отделяются снизу и сверху интервалом 12 пт. Выравнивание по левому краю, отступ – 0,75 см. Инициалы и фамилии пишутся строчными буквами в один ряд через запятую; шрифт курсив полужирный 10 пт.

3. Название статьи печатается строчными буквами. Шрифт – прямой, полужирный; отступ 0,75 см; выравнивание по левому краю. Интервал после – 12 пт.

После названия статьи печатается аннотация (**50–60 слов**), написанная на языке статьи (русском или украинском). Шрифт аннотации – обычный 8 пт., без абзаца; выравнивание по ширине. После аннотации с абзаца (0,75 см) жирным шрифтом 8 пт. печатается текст – **Ключевые слова:** и далее обычным шрифтом – 6–10 ключевых слов.

Для указания сведений о правообладателе (правообладателях) в нижней части первой страницы поместить объект-надпись с привязкой его к первому абзацу (УДК). Высота надписи – 0,8 см, ширина – 17,1 см; положение по вертикали – 24,23 см. Внутренние поля надписи: верхнее – 0,1 см; остальные – 0. Шрифт – 8 пт. Выравнивание – по правому краю. Сведения об авторстве записываются на языке статьи, в следующем формате: авторский знак, инициалы и фамилии авторов, год издания без точки в конце.

Основной текст статьи начинается через одну пустую строку после ключевых слов, печатается шрифтом Times New Roman 10 пт в две колонки равной ширины с промежутком между ними 0,5 см. Выравнивание по ширине, отступ первой строки – 0,75 см.

Статья излагается в следующем порядке: постановка проблемы в общем виде и ее связь с научными или практическими задачами; анализ последних исследований и публикаций и определение нерешенных ранее частей общей проблемы; формулировка цели статьи; изложение основного

материала с обоснованием полученных научных результатов; выводы и перспективы дальнейших исследований. Текст статьи структурируется в виде разделов, которые обязательно должны содержать заголовки типа:

Введение. ...

Анализ последних исследований и литературы. ...

Цель исследования, постановка задач. ...

Материалы и результаты исследования. ...

Выводы. ...

Ссылки в тексте на рисунки, таблицы, формулы, литературу имеют вид: см. рис. 1; в табл. 2; в уравнении (2); в (3); см. формулы (5–7); [11, с. 5]; [14, с. 12–15; 16, с. 23–25].

Определения, понятия, термины могут быть выделены жирным курсивом.

Формулы создаются в виде объектов редактором формул Equation, центрируются. После формулы, если это не было сделано ранее в тексте, печатается расшифровка всех величин, содержащихся в формуле. Нумерация, если она необходима, ставится справа в скобках, выравнивается по правому краю, например:

$$u(t) = U_m \sin(\omega t - \varphi), \quad (1)$$

где U_m – амплитуда напряжения питающей сети;

ω – угловая частота

Небольшие формулы можно размещать не в отдельной строке, а прямо в тексте. После формул нужно ставить знаки препинания, если этого требует орфография. Друг от друга формулы отделяются точкой с запятой. Простые формулы можно набирать в Word без использования редактора формул, например: $R = \beta \cdot a^2 + b_1/c$. Греческие буквы рекомендуется помещать в редактор формул. Размеры шрифта в Equation следует установить следующие: обычный – 10 пт, крупный индекс – 6 пт, мелкий – 4 пт, крупный символ – 15 пт, мелкий – 10 пт. Шрифты: Times New Roman и Symbol.

Рисунок оформляется как отдельный объект в тексте статьи, расположение поверх текста не допускается; рисунок отделяется от текста сверху и снизу интервалом 6 пт. Рекомендуются использовать черно-белую палитру. Рисунок сопровождается подрисуночной надписью, при необходимости она может содержать пояснения (названия отдельных позиций). Рисунки нумеруются в подрисуночных подписях: Рис. 1, Рис. 2, название ставится после номера и отделяется от него знаком тире « – ». Подпись центрируется, шрифт – 9 пт. Для растровых рисунков шириной на всю страницу, рекомендуемое число пикселей по горизонтали от 500 до 2000. Символы на рисунке должны быть близки по размеру к основному тексту.

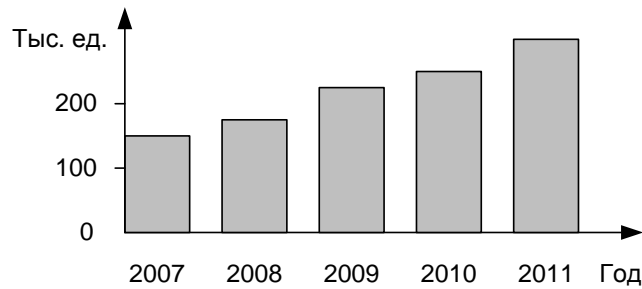

Рис. 1 – Динамика роста производительности предприятия

Таблица отделяется от текста сверху и снизу пустым рядком. В таблице используется обычный шрифт – 9 пт. Таблицы нумеруются. Заголовок содержит номер таблицы и название (если оно необходимо), центрируется и отделяется сверху интервалом 9 пт и снизу – 6 пт. Номер таблицы имеет вид: Таблица 1; Таблица 2. Название таблицы отделяется от номера знаком тире « – ».

Таблица 1 – Динамика роста показателей предприятия

№	Показатели	2007	2008	2009	2010	2011
1	Производительность, тыс. ед.	150	175	225	250	300
2	...					
3	...					

Список литературы печатается через одну пустую строку после основного текста статьи. Размер шрифта – 8 пт; без отступа; выравнивание по ширине. Список литературы начинается с набранных жирным шрифтом слов **Список литературы:**, вслед за которыми ставится двоеточие. Сам список литературы набирается сплошным текстом с выделением *фамилий и инициалов авторов курсивом*, номер позиции выделяется **жирным шрифтом**. Не допускать отрыв номера позиции в списке литературы и инициалов от фамилии автора. Разделительные знаки в списке – в соответствии с требованиями ВАК Украины. Список литературы должен содержать не менее 5–7 источников информации, причем не менее двух-трех из них должны быть опубликованы не ранее 10 лет относительно даты поступления статьи.

Непосредственно после списка литературы печатается его **транслитерация латиницей с соблюдением правил стиля MLA**. Особенности стиля MLA и примеры описания источников информации с его использованием см. по ссылке: <http://nbuv.gov.ua/node/930>. Для транслитерации можно использовать автоматические конверторы <http://translit.kh.ua/> (украинский язык), <http://translit.ru/> (русский язык) с обязательным последующим редактированием – проверкой на соответствие специальных знаков (№, % и т.п.) и указанием полного названия города, где находится издательство (К. – Kyiv, L. – Lviv и т.д.).

Сведения об авторах идут после записанных в отдельной строке слов «Сведения об авторах / Сведения о авторах / About the Authors» или «Сведения об авторе / Сведения об авторе / About the Author» (форматирование: курсив; по центру; интервал перед – 12 пт; не отрывать от следующего, 1 колонка). Сведения обо всех авторах даются на украинском, русском и английском языках в указанном порядке (сначала сведения о первом соавторе, затем – о втором и т. д.). Каждая запись оформляется как отдельный абзац и содержит следующую информацию **без сокращений**: фамилия, имя и отчество (полужирным курсивом), научная степень, ученое звание, место работы, должность, контактный телефон; e mail. Форматирование абзацев: выравнивание – по ширине; отступ первой строки – 0,75 см, шрифт 10 пт.

Статьи, оформленные без соблюдения правил, рассматриваться редакционной коллегией не будут!

ПРИМЕР ОФОРМЛЕНИЯ ЗАЯВКИ

**Заявка на публикацию в вестнике НТУ «ХПИ»
серия «Актуальные проблемы развития украинского общества»**

Название статьи _____
(материалов) _____
ФИО авторов _____
Название рубрики _____
(по перечню) _____
Контакты _____
(телефон. email) _____
Дата сдачи материалов _____
Не возражаем против несущественных изменений текста, связанных с форматированием при создании макета сборника.
Подпись _____

ПРИМЕР ОФОРМЛЕНИЯ СТАТЬИ

УДК 069.01+069.62 (410)(477)

В. В. МАЛІКОВ, канд. іст. наук, старш. викл., НТУ «ХПІ»

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ МУЗЕЄМ І ВІДВІДУВАЧЕМ: БРИТАНСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ РОЗВИТКУ МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

У статті досліджуються основні принципи, форми і засоби взаємодії між музеєм і відвідувачем в сучасній Великій Британії. Автор проводить аналіз теоретичних настанов...

Ключові слова: музей, музеєзнавство, відвідувач, досвід, виставка, співробітники музею, співпраця, партнерство.

© В. В. Маліков , 2015

Вступ. Нові соціальні реалії початку XXI століття, розширення кола предметів культурної спадщини, поява нових типів музейних установ та розвиток «нового музеєзнавства» спонукають до переосмислення...

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні дослідники, звертаючись до стану музейництва в європейських країнах та США...

До таких досліджень належить і праця І. В. Іванюти та Т. І. Шпараги [2]. Дослідниці наголошують...

Метою цього дослідження є виявлення таких основних принци-

пів, форм та засобів взаємодії відвідувача і музею в сучасній Великій Британії, які є придатними ...

Матеріали і результати дослідження. Вирішення поставленого дослідницького завдання передбачає...

... а співробітники сучасного музею намагаються зробити виставку місцем чуттєвого сприйняття й емоційного переживання, так само як і пізнання [9, с. 10].

Висновки. Сучасні музеї у Великій Британії демонструють надзвичайно широкий спектр підходів...

Список літератури: 1. Голубець Г. Виставкова діяльність Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України (1992–2011 рр.) / Г. Голубець // Народознавчі зошити. – № 3 (105). – 2012. – С. 571–591. ... 17. Museums and Social Inclusion / Eilean Hooper-Greenhill, Richard Sandell, Theano Moussouri, Helen O’Riain. – University of Leicester, Research Centre for Museums and Galleries, 2000. – 60 p. ...

Bibliography (transliterated): 1. Holubets, H. "Vystavkova diialnist muzeiu etnografii ta khudozhnoho promyslu Instytutu narodoznavstva NAN Ukrainy (1992–2011 rr.)." *Narodoznavchi zoshyty* No. 3 (105). 2012. 571-591. Print.. ... 17. *Museums and Social Inclusion*. Edited by Eilean Hooper-Greenhill, Richard Sandell, Theano Moussouri, Helen O’Riain. University of Leicester, Research Centre for Museums and Galleries, 2000. Print.

Надійшла (received) 00.00.2015

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Маликов Василь Володимирович – кандидат історичних наук, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», старший викладач кафедри етики, естетики та історії культури; тел.: (097) 431-29-65; e-mail: malikovvasyl@gmail.com.

Маликов Василий Владимирович – кандидат исторических наук, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», старший преподаватель кафедры этики, эстетики и истории культуры; тел.: (097) 431-29-65; e-mail: malikovvasyl@gmail.com.

Malikov Vasyl Volodymyrovych – Candidate of Science (PhD) in History, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Senior Lecturer at the Department of Ethics, Aesthetics and History of Culture; tel.: (097) 431-29-65; e-mail: malikovvasyl@gmail.com.

НА ОТДЕЛЬНОЙ СТРАНИЦЕ

На отдельной странице в одну колонку предоставляются рефераты статьи с ее библиографическим описанием. Шрифт – 8 пт. **Первый реферат** делается на украинском языке, **второй реферат** – на русском языке, **третий** – на английском языке. Рефераты должны содержать код УДК без отступа. Библиографическое описание (отступ первой строки – 0,75 см) включает название статьи, с инициалами и фамилиями авторов; сведения об издании, начиная с названия сборника указываются на **украинском языке**; место издания (Харків: НТУ «ХПІ») указывается полностью. Затем указывается год издания, номер сборника, номера страниц, где размещена статья, количество источников информации в списке литературы и номер ISSN. Далее на языке реферата приводятся аннотация и 6–10 ключевых слов (отступ первой строки – 0,75 см). Объем аннотации на русском и украинском языках – **50–60 слов**, на английском языке – **100–250 слов**.

Рефераты следует разделить пустыми строками.

ПРИМЕР ОФОРМЛЕНИЯ РЕФЕРАТОВ

УДК 069.01+069.62 (410)(477)

Взаємодія між музеєм і відвідувачем: британський досвід для розвитку музейної справи в Україні / В. В. Маліков // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2015. – № 00 (000). – С. 00–00. – Бібліогр. : 17 назв. – ISSN 2227-6809.

У статті досліджуються основні принципи, форми і засоби взаємодії між музеєм і відвідувачем в сучасній Великій Британії. Автор проводить аналіз...

Ключові слова: музей, музеєзнавство, відвідувач, досвід, виставка...

УДК 069.01+069.62 (410)(477)

Взаимодействие между музеем и посетителем: британский опыт для развития музейного дела в Украине / В. В. Маликов // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2015. – № 00 (000). – С. 00–00. – Бібліогр. : 17 назв. – ISSN 2227-6809.

В статье исследуются основные принципы, формы и средства взаимодействия между музеем и посетителем в современной Великобритании. Автор проводит ...

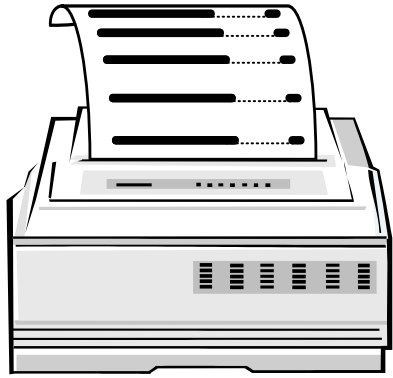
Ключевые слова: музей, музееведение, посетитель, опыт, выставка, ...

UDC 069.01+069.62 (410)(477)

The interaction between museum and visitor: British experience for the museum development in Ukraine / V. V. Malikov // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 00 (000). – P. 00–00. – Bibliogr. : 17. – ISSN 2227-6809.

The article deals with the fundamental principles, forms and means of interaction between museum and visitor in Great Britain nowadays. The author analyzes both theoretical

Keywords: museum, museology, visitor, experience, exhibition, museum staff...

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ЛІТОПИС: ДАТИ, ПОДІЇ, ОСОБИСТОСТІ	6
ПРАВО. ДЕРЖАВА. ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО	24
<i>Гаєвая А. В.</i> Некоторые аспекты проблем третейских судов	24
<i>Семко М. А.</i> Правовой нигилизм в современной Украине.....	30
ДУХОВНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	35
<i>Морозова Д. Ю., Сергієва А. В.</i> Зв'язок мовознавства з природничими та технічними науками	35
<i>Левченко Е. В., Махоніна О. Г.</i> До питання розвитку української культури	38
<i>Фрадкіна Н. В.</i> Становлення нових інтелектуальних еліт: інтелігенція, культуральність чи культуртрегерство.....	43
<i>Маліков В. В.</i> Взаємодія між музеєм і відвідувачем: британський досвід для розвитку музейної справи в Україні	48
ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ МОЛОДІ	56
<i>Кузьменко О. В., Решетняк Н. Б.</i> Ділова гра «Модель ООН» як ефективна форма громадянського виховання молоді.....	56
ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ І ТЕХНІКИ	65
<i>Шанідзе Н. О.</i> Теоретико-методологічні засади пенітенціарної філософії	65
<i>Тарароев Я. В.</i> Физика как элемент культуры	71
ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	80
<i>Бірюк М. О.</i> Інноваційний менеджмент, його розвиток та вплив на економіку України.....	80

<i>Гаєвська Я. К., Друца К. М., Поврозіна Л. В.</i> Методи прогнозування в інноваційній діяльності.....	85
<i>Гаєвська Я. К., Друца К. М., Поврозіна Л. В.</i> Сучасні підходи в управлінні позиціонуванням інноваційної продукції.....	91
<i>Матросова О. А., Міщенко В. А.</i> Контролінг збутової діяльності підприємства.....	96
<i>Матросова О. А., Міщенко В. А.</i> Контролінг, його сутність та економічне значення.....	100
<i>Тютюнник І. В., Міщенко В. А.</i> Інвестиційна привабливість машинобудівних підприємств для іноземних інвесторів.....	104
<i>Тютюнник І. В., Міщенко В. А.</i> Аналіз сучасного стану машинобудівної галузі України.....	109
<i>Слюсаренко О. Ю.</i> Чинники формування конкурентоспроможності підприємств-виробників будівельних матеріалів.....	114
<i>Слюсаренко О. Ю.</i> Проблеми розвитку промисловості будівельних матеріалів і шляхи їх подолання.....	118
<i>Власов М. О.</i> Використання інтернет-маркетингу з метою просування товарів та послуг.....	122
<i>Канівець Я. А., Задорожна Ю. О., Хопшаносова Д. А.</i> Визначення основних підходів до формування стратегії патентування інноваційних об'єктів на підприємстві.....	126
<i>Горбунов Н. П., Колонтаєвская К. Ю.</i> Теоретические аспекты конкурентных преимуществ в стратегическом менеджменте.....	133
РЕФЕРАТИ	141
РЕФЕРАТЫ	147
ABSTRACTS	154
ПАМ'ЯТІ УЧЕНОГО	162
ПАМ'ЯТКА АВТОРАМ	164

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**ВІСНИК
НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ХПІ»**

Збірник наукових праць

**Серія
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»**

№ 28(1137) 2015

Науковий редактор д-р. техн. наук, проф. А. В. Кіпенський
Технічний редактор А. І. Пухаренко
Підготовка оригінал-макету В. В. Маліков

Відповідальний за випуск канд. техн. наук І. Б. Обухова

АДРЕСА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ: 61024, Харків, вул. Пушкінська, 79/2,
НТУ «ХПІ», факультет інтегральної підготовки
Тел.: (057) 7076481, 7076396, E-mail: ip_dekanat@ukr.net

Обл. вид. № 21-15

Підп. до друку 03.07.2015 р. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. 8,9.
Наклад 300 прим. Зам. № 03/15. Ціна договірна.

Видавничий центр НТУ «ХПІ». Свідоцтво про державну реєстрацію
суб'єкта видавничої справи ДК № 3657 від 24.12.2009 р.
61002, Харків, вил Фрунзе, 21

Центр оперативної поліграфії ТОВ «Тім Пабліш Груп»
Свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта видавничої справи
ДК № 4252 від 29.12.2011 р.
61035, Харків, пр-т Гагаріна, 129